

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת תולדות תשפ"ג

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת תולדות תשפ"ג.....ג

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר.....ו

והיה כעץ שתול על פלגי מים" - פירוש ה'שבת מוסר' זי"ע.....ו

"והיה כעץ שתול וגו'" - פירושים הכוללים הסבר מדוע נאמר "והיה" -

"והיה לשון שמחה".....ו

אבוא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל',

עיה"ק ירושלים.....ח

באר ומקדש.....ח

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים.... יג

האם גדול "צדיק בן צדיק" או "צדיק בן רשע" (סתירה בדברי רש"י בתחילת

הפרשה)..... יג

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד..... יח

בענין האופן לזכות לברכה עד אין סוף - ברוך הגבר אשר יבטח בה'..... יח

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר.....כב

הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט.....כב

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס 'שערי יוסף ושא"ס, בני ברק.....כד

דיני כיבוד הורים.....כד

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' עה

פניני עיון בפרשת תולדות.....עה

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,

מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס.....עט

גוי תמורת יהודי.....עט

כוחה של תפילה.....פה

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון

מרוגוטשוב.....פח

פרפראות לפרשת תולדות.....פח

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן

מלכים ושא"ס.....צ

רמז לתכונת יעקב.....צ

ביאור תיבת "ותהיין".....צ

הנהגת הדרך ארץ של יעקב אבינו.....צ

דרשת חז"ל על דברי יצחק אבינו.....צא

אמאי לא הקדים את היין לבשר.....צב

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים.....צד

לרבקה נאמר שבעתיד יצאו ממנה צאצאים "שלא יחסר מעל שולחנם לא

צנון ולא חזרת", מה "הבשורה" שיש בכך.....צד

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'.....צט

מתי נקרא שם העיר באר שבע ומי קראו כן.....צט

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב.....קד

הוויכוח בין יעקב ורבקה - בגניבת הברכות.....קד

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד.....קז

כל צער זה תמרור עצור סכנה לפניך.....קז

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית.....קטו

שלמות אמיתית.....קטו

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית.....קכג

פשר חרדת יצחק בבוא עשיו.....קכג

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות).....קכד

ענוותנותו של יעקב.....קכד

נהורא מעליא / הרב נהוראי משה אלביליה, מח"ס 'ממתק לשבת' ורב ביהכנ"ס 'זכור לאברהם', קרית גת.....קכו

טיפה ששווה מיליון.....קכו

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל.....קכט

מה יעשה האדם ויחכם - ירבה בישיבה - כיעקב אבינו, וימעט בסחורה -

שלא כעשו הרשע ויבקש רחמים ויאמר - בעבור אבותינו - כן תחנינו

ותלמדנו.....קכט

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון המשפט', אלעד..... קלא
בדין תשלום למי שהיה יורד לשדה חבירו..... קלא

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק ..... קלג
איך כרת יצחק ברית עם אבימלך למרות שנענש אברהם אבינו על זה? קלג

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס ..... קלה
פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי ..... קלט
חובת התוכחה..... קלט

פרפראות באור החיים הק' על הפרשה / הרב מרדכי צבי סלומון, קרית גת..... קמא
ואלה תולדות יצחק בן אברהם - רמז בדרכי הגימטריא..... קמא

פתחי מקרא - ליקוטים על פרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית..... קמב
פתחי פרשת תולדות..... קמב

פתחי שביעית - בירור הלכתי עניני שנת השמיטה / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית ..... קמה
בדין אינו מתכוין בשבת ובשביעית..... קמה

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר ..... קנ
הכמות מול האיכות..... קנ

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער ..... קנב
ראש חודש כסלו בבחינת יום הכיפורים..... קנב

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים ..... קנה
הקב"ה העדיף לעזור את עיני יצחק - מלדבר לשון הרע על עשיו..... קנה
כדי לא לצער אביו וכדי לא להרגיל עצמו בלשון הרע - העדיף יעקב לבוא אל אביו במרמה..... קנו

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק ..... קנז
הגבורה של יצחק - להמשיך הלאה בכל מצב!..... קנז

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה. ....קסה
שני גויים: אנטישמיות כפוליסת ביטוח.....קסה

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד .....קסח
'בִּבְטָן עֵקֶב אֶת אַחִיו'.....קסח
תבונות ההלכה: במעלת המצוה לקרב את קרוביו.....קעג

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א שטרם
נדפסו / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח .....קעה
אברהם ויצחק דומים זה לזה | לבישת בגדים עם ציורים וכדו'.....קעה

חינוך.....קעט

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
קעט.....
קנין הגבהה!.....קעט

חידות.....קפא

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'
קפא.....
חידה בפרשת השבוע!.....קפא
פתרון חידת 'פתשגן הכתב':.....קפב

אספקלריא לדרך היומי.....קפג

אספקלריא לדרך היומי - הארות במסכת הנלמדת .....קפג
הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים.....קפג

סיפור.....קצ

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים
וינשטוק .....קצ
פרק קכ"ז "ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות".....קצ

סיפור / מתוך מדור 'ויאמר שמואל' באספקלריא הנוכחי .....ר
מדוע חסיד גור חילק קוגל בספינקא?.....ר

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"והיה כעץ שתול על פלגי מים" - פירוש ה'שבט מוסר' זי"ע

בספרו תהלות ה' מבאר רבי איתמר הכהן האתמרי, מחבר הספר "שבט מוסר":

בפסוק 'והיה כעץ שתול' בא לבאר, מדוע הנוהג בכל ההנהגות הטובות הנזכרות [אשר לא הלך .. כי אם בתורת ה' חפצו ..] נאמר עליו רק "אשרי", מדוע אין מחזיקים לו טובה כל כך על מעשיו? ומבאר הכתוב שטעם הדבר הוא כי שכרו בצדו, שהרי יהיה 'כעץ שתול' וגו'.

ומוסיף בסוף דבריו, שבא במזמור זה לפרסם את חסדי ה', שלמרות שבמה שהאדם מתנהג כראוי אינו נותן בכך שום דבר לרבונו של עולם, כמאמר הכתוב (איוב לה, ז) "אם צדקת מה תתן לו", ומה גם שהצדיקים מקבלים כל כך הרבה שכר בעולם הזה - אף על פי כן ה' נותן להם שכר רב מאוד בעולם הבא*.

*

"והיה כעץ שתול וגו'" - פירושים הכוללים הסבר מדוע נאמר

"והיה" - "והיה לשון שמחה"

כידוע, לשון 'והיה' הוא לשון שמחה. מעתה עלינו להתבונן בפסוק 'והיה כעץ שתול', מדוע פותח הוא בלשון 'והיה'.

נציין כאן שלושה פירושים לבאר זאת:

א.

במדרש רבה בשני מקומות מובא "והיה" הנזכר כאן בין הראיות לעצם הדבר ש"והיה" הוא לשון שמחה! הרי לנו פירוש ראשון, בהיר ונהיר, מדוע נאמר כאן 'והיה' שהוא לשון שמחה: כי אכן פשוטו של מקרא זה מתאימה בו לשון שמחה, שהלוא הוא מציין את הצלחתו של איש זה שאשריו.

*

א לגבי היכן נזכר במזמור עניין שכר העולם הבא, ראה זהר חדש רות צו, ב ועוד.
ב ויקרא רבה (פרשת שמיני, פרשה יא, ז) ובאסתר רבה (פתיחתא יא).

ב.

בספר 'תולדות יצחק' (נעשכ"ז) מבאר מדוע נאמר כאן 'והיה' שהוא לשון שמחה: כי על ידי שעוסק בתורה לשמה וכ"י נכפי שנאמר בפסוק הקודם - 'כי אם בתורת ה' חפצו', נמשכת מזה שמחה גדולה למעלה.

*

ג.

גאב"ד ירושלים מהרי"ץ דושינסקיא זי"ע מבאר זאת בספרו על תהלים 'תהלות מהרי"ץ' באופן נוסף: "והיה" הוא לשון שמחה, על שם עצם השמחה על מה שהוזכר בפסוק הקודם, המציאות שאיש זה המדובר במזמור עוסק בתורה.

בא אפוא הפסוק ומלמדנו: מתי ראויה תורתנו לשבח - "והיה לשון שמחה" - דווקא כאשר גם כשהוא "כעץ שתול וגו'", שמצליח במסחר וכדו', מואס הוא בהבלי העולם והוגה בתורה יומם ולילה.

ועיין בספר 'ילקוט אליעזר' שהביא גם כן לפרש את הפסוקים כך [בלא הדיוק מלשון "והיה"].

---

^ג בלשונו נוסף: "ובפנימיות אורות עליונים", ועי"ש.

אבוא בעיר - עיר הקודש והמקדש / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'מעוז חי"ל', עיה"ק ירושלים

באר ומקדש

וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֵת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בְיַמֵּי אַבְרָהָם אָבִיו (כו, יח)

בארות האבות כנגד שלשת המקדשות

כתב הרמב"ן: "יספר הכתוב ויאריך בענין הבארות, ואין בפשוטי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק, והוא ואביו עשו אותם בשוה, אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו, כי בא להודיע דבר עתיד כי "באר מים חיים" ירמוז לבית אלהים אשר יעשו בניו של יצחק, ולכן הזכיר באר מים חיים, כמו שאמר (ירמיה יז ג) מקור מים חיים את ה'. וקרא הראשון 'עשק', ירמוז לבית הראשון, אשר התעשקו עמנו ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו. והשני קרא שמה 'שטנה', שם קשה מן הראשון, והוא הבית השני שקרא אותו כשמו, שכתוב בו (עזרא ד ו) 'ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם', וכל ימיו היו לנו לשטנה, עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה. והשלישי קרא 'רחובות', הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו, והוא יעשה בלא ריב ומצה, והאל ירחיב את גבולנו, כמו שנאמר (דברים יט ח) 'ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך', שהוא לעתיד, וכתוב בבית השלישי (יחזקאל מא ז) 'ורחבה ונסבה למעלה למעלה'. ויש לבאר את הקבלת ענין הבאר לבית המקדש, ושייכותו של כל באר לעבודתו של אחד משלשת אבות. ומפני מה לא הוזכרה חפירת הבארות בימי אברהם, אלא רק כאשר שב יצחק לפתוח את סתימת הפלישתים.

*

הנחת הבאר באבן השתיה

עבודתם של האבות בחפירת הבארות התבארה בפרקי דרבי אליעזר (לה) 'כל מקום שהיו אבותינו הולכים היה הבאר מהלכת לפניהם וחופרים בארץ שלשה פעמים ומוצאין אותן לפניהם, אברהם חפר שלשה פעמים ומצא אותה לפניו, שנאמר 'וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו', ויצחק חפר בארץ שלש פעמים ומצא אותה לפניו, שנאמר 'ויחפרו עבדי יצחק בנחל'. וכתוב בירושלים 'והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים', היא הבאר שעתידה לעלות בירושלם ולהשקות את כל סביבותיה, ועל שמצאו אותה שבע פעמים, קראו אותה שבעה, שנאמר 'ויקרא אותה שבעה'. על שם

י וראה בביאור הגר"א לתפילת חנה, שביאר בזה את לשון הכתוב (שמואל א' ב א) 'עלץ לבי בה' רחב פי על אויבי, ששני בתים הראשונים כנגד אברהם ויצחק שיש גבול לנחלתם, ועל בארותיהם כתבו שטנה ועשק, אך יעקב יש לו נחלה בלי גבול, וכיון שהרחיב ה' גבולו, הרי הוא נגד באר השלישי שנקרא 'רחובות', ואף הבית השלישי שיבנה במהרה בימינו לא יהיה עליו שטן ולא יעלה עליו חמת המציק.

הבאר נקראת העיר באר שבע. בן שבעים ושבע שנה היה יעקב בצאתו מבית אביו, והיתה הבאר מהלכת לפניו מבאר שבע עד הר המוריה מהלך שני ימים וכו'.

והשלמת דרש זה במדרש תהלים (צא) 'והאבן הזאת אשר שמתני מצבה יהיה בית אלהים', נפל יעקב ארצה לפני אבן שתיה, והיה מתפלל לפני ה' ואומר, רבונו של עולם אם תשיבני במקום הזה בשלום, אז אזבחה לפניך זבחי תודה ועולה, שנאמר וידר יעקב נדר לאמר. ונדר ושלם, ומשם נשא רגליו, ושם הניח את הבאר, שהיתה הבאר מהלכת לפניו.

הרי שהבאר, מקור השפע, נמשכה עם כל הילוך האבות, עד שנשלם עניינה, והונחה בציון, להיותה 'מכלל יופי', כמבואר בתנחומא (קדושים י) שממנה נשתכלל כל העולם כולו, ולכך נקראת 'אבן שתיה' שממנה הושתת העולם, והיה שלמה יודע איזה גיד שהולך לכוש ונטע עליו פלפלין ומיד היו עושין פירות וכו' כשם שהטבור הזה נתון באמצע האיש, כך היא נתונה באמצע העולם שנאמר (יחזקאל לח) 'יושבי על טבור הארץ', וממנה משתיתו של עולם יוצא'.

אכן, ממוצא הדברים עולה, שעד שהניחה יעקב אצל אבן השתיה, היתה השדה מהלכת עם האבות לפי דרגתם, ולכך אף שבאו להר המוריה, לא היתה לה מנוחה ב'הר' וב'שדה', אלא רק כאשר עשאו יעקב ל'בית א'להים', ומעתה ראוי לעמוד גם על מנוחת ה'באר' במקום ה'בית'.

*

הכנסת ה'באר' מה'שדה' לעיר

בויכוח חכמי אתונא עם רבי יהושע בן חנניה (בכורות ח:) אמרו לו חכמי אתונא 'יש לנו באר בשדה, הבא אותה לעיר, והשיבם, הפשילו לי חבלים העשויין מסובין, ואביאנה', וביאר הגר"א שם את הויכוח, שה'שדה' הוא מקומו של עשיו, שנקרא 'איש שדה' (כה כז), ועניינו הוא שדה בור, דהיינו שנחשב כאדמה שאינה מעובדת, לעומת האבות הקדושים שעיבדו את האדמה, דהיינו שעמלו לתקן את העולם שיהיה ראוי באחרית הימים להצמיח פירות על ידי ישראל.

ה'באר' הוא בית המקדש שנקרא 'באר' כמו שאמרו במדרש (ב"ר ע ח) שהיו שואבים משם רוח הקודש, וחיבורם של ישראל להקב"ה בבית המקדש נמשל כמו שאיבה מבאר, כי הבאר הוא החיבור שיש לאדם עם המים שתחת הארץ, ולולי הבאר הם מחוץ להשגתו, וכן הקב"ה הוא חוץ להשגת האדם, ורק באמצעות החיבור בבית המקדש יכול האדם להידיבק בהקב"ה.

מקום ה'באר' הוא ב'עיר' דהיינו בירושלים, כאמור בתהלים (קכב ג) 'ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדיו' שבה מחברים את כל הקצוות בכחה של התורה, והיא מקומו של

^ה האבות החלו בתיקון חטא אדם הראשון, שנקרא 'אדם' על שם שנוצר מהאדמה, ועד שחטא היה בו כח לגדל חיים רוחניים, ולהעביר שפע עליון המצמיח 'גן', אך כשחטא נהפך ל'שדה בור', ונתקלל 'לעבוד את האדמה', דהיינו לתקנה מקלקולה עד שתחזור להיות גן פורה.

יעקב, שנקרא 'יושב אהלים' (בראשית כה כז), אך כל עוד הבאר בשדה, הרי היא נתונה לשליטת כוחות חיצוניים.

ואמרו חכמי אתונא לרבי יהושע בן חנניה שכיון שנחרב בית המקדש, שוב אין לישראל את ה'באר' המחברתם אל הקב"ה, והרי היא כבושה בשדותינו הנחשבות בעיניכם כשדה בור, ולא תוכלו לשוב עוד ל'עיר'. כי אילו האמת כדבריכם שעדיין אתם דבוקים בהקב"ה, למה אינכם מחזירים את ה'באר' אל ה'עיר', ואינכם שולטים בבית המקדש.

ועל כך השיבם רבי יהושע בן חנניה, 'הפשילו לי חבלים העשוין מסובין, ואביא את הבאר לעיר', וכוונתו, כי כאשר חטא אדם הראשון, כשם שקלקל את האדמה ונחשבה כ'שדה בור', כך נתקלקל האדם, וכשם שפרי האדמה נצרך להכנה ב'זיעת אפך תאכל לחם', כך גם עצם האדם שהיה פנוי לעבודת ה', נהיה דבוק בתאוה, וצריך הכנה לעבודת ה'. השינוי בפרי האדמה ניכר בחטה, שהיא עיקר מאכלו של אדם, וקודם החטא היתה ראויה לאכילה מיד, ואילו אחרי החטא נוסף בה מוץ, תבן, וסובין. המוץ הוא קליפה המכסה את גרגיר החטה, כמו שעינו של אדם מכוסים כביכול מראיית האמת, גבעול החטה הפך לתבן הדבוק בגרגרי החטה, כשם שהאדם נדבק לחיצוניות, והסובין נהפכו לחלק מהקמח, כשם שתאוות האדם שקודם החטא היו רחוקות ממנו, ואחריו נכנסו ונעשו חלק מעצמו, עד שסבר שיעודו ויעוד כל העולם הוא לצרכו, ולא לעבודת ה'. ולפיכך השיב להם רבי יהושע בן חנניה, שכדי להחזיר את ה'באר' ל'עיר' צריך להשתמש בזכות יעקב אבינו, שנקרא 'חבל נחלתו' (דברים לב ט), ופירש רש"י (שם) שהוא השלישי שבאבות, וזכותו נחשבת כחבל השזור מזכויות שלשת האבות, והוא ה'חבל' המקשר בין ישראל לאביהם שבשמים, והיינו משום שהאבות עיבדו את האדמה, ועמלו לתקן את העולם שיהיה ראוי באחרית הימים להצמיח פירות, והם הטביעו בכלל ישראל את הכח לזכך את החומר, ולהפריד את המוץ התבן והסובין מהחטה, ובכחם ניתן ליצור 'חבל' משולש, להחזיר את הבאר לעיר, אולם בגלות חזר העירוב של הסובין בחטה, שהם גסי הרוח שבישראל, וכיון שאין קמח אין תורה, וכן אי אפשר להשתמש ב'חבלים', כי עירוב ה'סובין' מחליש את כח ה'חבל', שאין ישראל קשורים כראוי להקב"ה, וחסרון זה גורם

¹ על פי מדרש רבה (קהלת ז) שהקב"ה אמר לאדם הראשון ראה מה נאים מעשי, כל מה שבראתי בשבילך בראתי, ראה שלא תקלקל ותחריב את עולמי. הרי שכל קלקול האדמה נובע מחמת קלקול האדם, ואופן הקלקול בפרי האדמה מראה על אופן הקלקול שבאדם.

² מקור הדברים בזהר (ח"ג בלק קפט). 'וכמאן דאמר אילן שחטא בו אדם הראשון, חטה היה, וראה עוד שם (פנחס רכז). שעיקר החטה היא סלת נקיה, והסובין נדבק בה כל כך, עד שאי אפשר להפרידו אלא על ידי טחינה בריחיים [ושם אמרו שיש עוד קליפה, וכנגדה בחטה יש מורסן].

³ אברהם הראה את אמת ה' בעולם, ובכך נמשל לזורה את התבואה המסיר ממנה את המוץ, ובירור זה חל בצאת ממנו יצחק בנפרד מישמעאל, שהוא כמוץ אשר תדפנו רוח. יצחק נימול ראשון, והסכים להקריב עצמו על המזבח כרצון ה', ובכך הראה שפנימיותו אינה דבוקה לגופו החיצוני, והרי הוא כדש את התבן ומפרידו מהחטה, ובירור זה חל בצאת ממנו יעקב בנפרד מעשיו, שנחשב כקש, ועשיו שאל איך מעשרים את התבן, כי רצה לקדש גם את התבן עם החטה, ויעקב גלל את ה'אבן' מעל פי הבאר, דהיינו את היצר הרע, המראה כאילו יעוד האדם לעצמו, כאמור (יחזקאל לו כז) 'והסירותי את לב האבן משרכם' וגו', ובכח זה יכול לסלק את הערב רב שהם כסובין המעורבים בתוך גרגיר החטה, ולגלות את ה'באר' בשדה.

⁴ ראה שם בויכוח נוסף, שגסי הרוח שבישראל גרמו לשבירת הריחיים הטוחנות את החיטים לקמח.

שאינן אנו יכולים להביא את 'הבאר' ל'עיר', אולם הקב"ה יזכך בגלות ויסורים את ישראל המשוליים ל'חטה', וישלים את חוזק ה'חבל', ובו נחזיר את ה'באר' ל'עיר'.

וכבר התבאר (פר' חיי שרה) כי מעלתו של יצחק היא היראה, והיא חלה על הר המוריה בהיותו 'שדה' [היא יסוד מלכות], וזאת מעת שנחרש אחר חורבן בית שני, ובאותה תקופה לאום מלאום יאמץ, שהרי מלכות הרשעה היא מבני עשו, וכוחם ב'שדה' הוא עד שיעמיד יעקב את ה'שדה' ויתקננו להיות בית א'להים, בהמשכת שפע עליון אל המלכות, כאמור (ישעיה מד יג) 'תפארת אדם לשבת בית', והוא אשר אמר יצחק על יעקב (בראשית כז כז) 'ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'', ולכך בהגיעו לדרגה זו נחה הבאר [שאף היא עניינה הוא המלכות, נוק' דז"א, שערי אורה א].

*

תיקוני האבות בחפירת הבארות

והנה הבארות נחפרו פעמיים בימי האבות, וביאר רמח"ל (עה"ת, כאן) שבימי אברהם היו מצד החסד, שעל ידו היה ראוי להתפשט החסד בעולם. וכדי להראות ענין זה חפרו בארות מים, שהמים הם מצד החסד. ואחר מותו באו הפלשתים וסתמום, שכך הוא דרך הסט"א למנוע החסד שלא יתפשט, אך כשהיה חי היה מחזיק התיקונים שלא יתבטלו. וחזר יצחק וחפרם, והיינו הסכמת הגבורה לתיקוני החסד, שאם אינה מתוקנת היא מונעת תיקוני החסד וסותמת האור, וכשהיא מתוקנת, מסכמת לתיקוני החסד. ולכך קרא להם אותם השמות אשר קרא להן אביו, להראות שמחזיק תיקוני אביו.

ולאמור, הרי זה הוא עניינו של יצחק, שהעמיד את ה'הר' להיות 'שדה חרושה', לאמור שהשגחת השי"ת אינה רק כשהוא 'גדול' בחסד, אלא אף כאשר גבורתו מתגלה ב'גבורתו' והיא ניכרת בארץ, ומטעם זה לא הוזכרה חפירת הבארות בימי אברהם, אלא רק כאשר שב יצחק לפתוח את סתימת הפלישתים, כשם שלא נקרא 'הר' כל ימי אברהם, אלא בעקידת יצחק, לפי שבו כבשה מידת החסד את הדין, ואין החסד שלם עד שיתגלה שהוא ניתן בדין.

י ולפי שחפירת הבארות היה להראות שהוא בבחינת גבורה מתוקנת, לכך עלה לבאר שבע שהיא אימא, שהגבורה כשהיא מתוקנת מתקשרת בבינה שהיא שרשה.

יא וחפר שני בארות ורבו עליהם, כי היו מצד אברהם ויצחק שבהם יש איזה שליטה לסי"א, בסוד עשו וישמעאל שיצאו מהם. אבל באר השלישי שהיה מצד יעקב שמטתו שלמה, לא רבו עליו.

יב בביאור הגר"א (ספד"צ פ"ג בענין שמה שלים) על דברי האד"ר (קלח). 'אברהם אברהם, בתרא שלים קדמאה לא שלים' שלא נקרא אברהם שלם עד שעקד את יצחק, שנכלל חסד עם גבורה וראה בבית עולמים (קלח). שלכן אמר לו הקב"ה 'כי ירא אלקים אתה'. והענין הוא כי אף שנאמר 'עולם חסד יבנה', הרי מתחילה עלה במחשבה לברא את העולם במדת הדין, כיון שחסד אמיתי הוא רק כזה המגיע בדין, והוא אשר מצינו בפרקי דר"א (פ"ג) 'עד שלא נברא העולם היה הקב"ה ושמו הגדול בלבד', כי כל הגילוי הוא כלפי חוץ ושייך רק במקום שיש פירוד מן השרש, ושם ניתנה העבודה לאדם כדי לגלות שמו ית', ונמצא שהעבודה היא סיבת שלימות החסד, ובשלימותה שב הגילוי כי 'ה' אחד ושמו אחד'. ראה בזוהר (ח"א קיט). 'והאלהים ניסה את אברהם', 'את' לחבר אברהם ביצחק, לכלול הדין בחסד, והיינו כי בנינו של יצחק הוא יציאת החסד אל הפועל וגבורותיו של יצחק הם רק כלי החסד השלם, ונמצא ש'את אברהם' משמעו שמדות יצחק הם גילוי לאברהם.

וכבר כתב הגר"א (משלי ה טו) שהבא לשתות מים מן הבור, שהוא מים מכונסין, צריך להכנס בתוכו או לשאוב משם מים, והוא ביגיעה רבה, אבל באר הוא מעיין הנובע, והבא לשתות ממנו אינו צריך רק לילך למקומו, אבל אין לו יגיעה, כי אינו עמוק ממנו. ויתכן שעל הפרש זה רבו פלישתים, כי במות אברהם פסקה הברכה, ופסקו מי הבאר, ונעשה 'בור' של כינוס מים, ולכך סתמום פלשתים, ואף כאשר יצחק חפר ומצא מים, אמרו 'לנו המים', ורק אחר שהתעסקו עמו, וראו שאין אלו 'בורות' של כינוס מים, אלא שמוצא בהם מעיינות ונעשו 'בארות', אזי הודו שהברכה בזכות האבות²¹.

כך הוא גם עניינם של שלשת בתי המקדש, כי בית ראשון מכוחו של אברהם, הוא 'בית תפילה לכל העמים', ולכך נראה בעיניהם שהוא מקום כינוס שפע עליון, ובאים עליו 'בעסק' כי אינם משיגים את היותו נובע בהתערותא דלתתא, מכח עבודתם של ישראל [העלאת מ"ן]. ועל בית שני באה ה'שטנה', עד שחרשוהו להיותו 'שדה', כי בו עבודת הקרבנות, ואין לעכו"ם חלק בהם, שאם משלחים שלמים מעלים אותן עולות. ולעתיד לבא כאשר 'ירחיב ה' לנו', אז ימצא זיווגו של יעקב על הבאר, 'ופרינו בארץ', ויגל יעקב את האבן מעל פי הבאר.

²¹ וראה באדרת אליהו (כאן) שהמים הן בסטרא דיצחק שבא מאברהם, בסוד גבורות גשמים שנתחלף, והן ג' אלקים, בינה גבורה מלכות, כמבואר בזהר (ח"ג סה.). והן שלשה בארות והן שלשה מתנות טובות שניתנו לישראל ולא ניתנו אלא על ידי יסורין (ברכות ה.), לפי שהם בסטרא דגבורה דשירותא בקשיא וסופא בנייחא, כאמור 'את והב בסופה' (קידושין ל:), ואלו הן. תורה וארץ ישראל ועולם הבא. תורה בגבורה ניתנה, וארץ ישראל מלכות, ועולם הבא בינה. וכן הן בסדר הזה אלו ג' בארות, כי הסט"א אין אחיזתה אלא בסטרא דגבורה, והן דכורא ונוקבא כנגד דו"נ, אבל נגד בינה אין שם כידוע. וידוע שנוק' הוא המפתה (משלי ז יג), אבל הדכורא אין מפתה אלא מקטרג, כמו שנאמר (משלי י י) קורץ עין וגו'. וזהו שקראו לראשון 'עשק' בלשון זכר, ולשני 'שטנה' בלשון נקיבה, ובשניהם רבו, ובשלישי לא רבו עליה, 'ויקרא את שמה רחובות', רחובות הנהר כידוע, וזה שאמר 'כי עתה הרחיב ה' לנו', שמקודם 'מן המצר קראתי' סטרא דגבורה, ואח"כ 'ענני במרחב י"ה' סוד השופר, וזהו 'ופרינו בארץ' דאיהו מלכא דשלמא דיליה, יסוד, דסתימו דיליה גנוז בגויה. וכן הרחיב בזה הגרש"ז בליקוטי תורה (ויקרא ד"ה שם הבאר עשק).

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

האם גדול "צדיק בן צדיק" או "צדיק בן רשע" (סתירה בדברי רש"י בתחילת הפרשה)

בְּקַחְתוּ אֶת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדַן אֲרָם אַחֹת לְבֶן הָאֲרָמִי כו' וַיַּעֲתֶר וַיִּצְחַק לֵה' לְנֶכַח אֲשֶׁתוֹ כִּי עֲקָרָה הוּא וַיַּעֲתֶר לוֹ ה' וַתֵּהָר רִבְקָה אֲשֶׁתוֹ (כה, כ-כא)
מעלת "צדיק בן צדיק"

א] רש"י מפרש: "ויעתר לו - לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה". ומקורו בגמ' ביבמות (סד, א): "ויעתר לו ויעתר להם מיבעי ליה, לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע".

ומבואר שיש מעלה למי שהוא "צדיק בן צדיק" יותר ממי שהוא "צדיק בן רשע".

וכך מצינו גם במדרש (כאן ב"ר סג, א) עה"פ במשלי (כג, כד) "גיל יגיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו", שאמרו: "גילה אחר גילה, בזמן שהצדיק נולד כו', גילה אחר גילה בזמן שהוא צדיק בן צדיק, ואלה תולדות יצחק בן אברהם".

ואיתא בתנחומא (סי' ב): "זהו שאמר הכתוב "גיל יגיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו", כנגד מי אמרו שלמה? לא אמרו אלא כנגד יצחק, שבשעה שנולד יצחק היו הכל שמחים, שמים וארץ, חמה ולבנה, כוכבים ומזלות. ומפני מה היו שמחים? שאלמלא לא נברא יצחק לא היה העולם מתקיים שנאמר "אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתיו" ואין בריתי אלא יצחק שנאמר (יז, כא) "ואת בריתי אקים את יצחק". ומבאר ה'עץ יוסף', שמה שבאמת נתקיים העולם ביצחק יותר מאברהם, היינו משום שאברהם היה "צדיק בן רשע", אבל יצחק היה "צדיק בן צדיק".

מעלת "צדיק בן רשע"

ב] אך מאידך יש מקורות שאדרבה גדולה מעלתו של "צדיק בן רשע".

שהרי בפרשת השבוע (בפסוק לעיל מינה) נאמר: "בת בתואל מפדן ארם אחות לבן", ופירש רש"י: "וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם? אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם".

וכן אמרו בגמ' בסנהדרין (לט, ב) עה"פ (עובדיה א, א) "חזון עבדיהו כה אמר ה' אלהים לאדום וגו'": מאי שנא עובדיה לאדום? אמר רבי יצחק, אמר הקב"ה, יבוא עובדיהו הדר בין שני רשעים (אחאב ואיזבל) ולא למד ממעשיהם, וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים (יצחק ורבקה) ולא למד ממעשיהם".

הרי שזהו שבח ומעלה גדולה לאדם שדר בין רשעים ולא למד ממעשיהם. וכך הדעת נותנת, שמי שדר בין רשעים יש לו נסיונות גדולים, וגדלה מעלתו אם עומד כנגד הרשעים ולא מושפע מהם.

ומעתה תמוה טובא מדוע נתקבלה תפילתו של יצחק יותר מרבקה, מחמת שהוא היה "צדיק בן צדיק" והיא היתה "צדיק בן רשע".

מעלתו של אברהם אבינו שנקרא "נדיב לב"

ג] ואכן כשאנו דנים על גדלותו של אברהם אבינו יתירה משאר הצדיקים שהיו לפניו (שם ועבור, חנוך ומתושלח), הרי מבואר מתוך דברי חז"ל שמעלתו של אברהם אבינו היתה בזה שהצליח להגיע לכל מעלותיו מתוך עבודה עצמית, הגם שלא התלמד בביתו על כך.

וכפי שמבאר המשך חכמה (ויקרא כו, ד), שאדם הראשון ראה איך נעשו ונבראו פעולות ויסודות העולם, וראה בבירור שהקב"ה הוא זה שאחראי על הכל. ושם ועבר ומתושלח ידעו הויות הנמצאים בחידוש מהשם מקבלת אדם הראשון, והם השיגו את דרכי ה' מן הסיבה אל המסובב ומהעילה להעלול ומן המוקדם אל המאוחר. לא כן אברהם שגדל אצל תרח, ורק מתוך שהתבונן בדרכי הטבע והליכותיה הבין מפעלות תמים דעים והכיר היוצר מתוך הצורה שיש מנהיג לבירה.

[ומבאר המשך חכמה, שזהו מה שאומרים חז"ל (ברכות ז, ב) שאברהם היה הראשון שקראו לקב"ה "אדון". כי אברהם השיג מן המסובב ומן המאוחר למוקדם את היוצר השם האמיתי שהוא בראו וחדשן מן האפס וההעדר המוחלט. והשגה זו היא העיקרית בכוונת הבריאה ולכן אמרו (ב"ר יב, ט) עה"פ "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם" - באברהם. וזהו ההשגה המוטלת על האדם שלא מבין במציאות והשגחת הבורא רק מן הנבראים יודע ומבין שנבראו ומושגחים על ידו - וזהו מדת ה"אדנות"].

הרי מבואר, שאברהם היה הראשון שהשיג את תכלית עבודת הבריאה שהוא להגיע להכרה בקב"ה מתוך עבודה עצמית. לא כן הצדיקים שקדמו לו שבא להם קבלה על זה מאדם הראשון, ולכן הגם שהיו מחד גיסא בדרגה גבוהה, מ"מ היה חסר להם בעבודה עצמית.

וכך אנו רואים בחז"ל (פסיקתא זוטרתא לך לך פי"ב) שאמרו: "למה אברהם אבינו דומה? לאחד שהיה מהלך ממקום למקום וראה בירה דולקת אמר שמא תאמר שהבירה הזאת בלא מנהיג?! הציץ עליו בעל הבירה ואמר אני בעל הבירה. כך עברו עשרים דור מאדם הראשון ועד אברם, וכמה דורות מהם שקלקלו מעשיהם, דור אנוש, דור המבול, דור הפלגה, ומתוך דור הפלגה יצא אברהם. התחיל מהרהר בלבו ולאמר תאמר שהעולם בלא מנהיג?! הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני ראשון ואני אחרון אני אדון העולם. לכך נאמר "ויאמר ה' אל אברם" מנח ועד אברהם עשרה דורות ולא דבר הקב"ה עם כל הדורות ההם עד שבא אברהם אבינו ואמר לו "לך לך".

ומבואר להדיא מדבריהם של חז"ל, שלזה המתין הקב"ה שיבוא אדם שיכיר מעצמו את הקב"ה. ולכן לא דיבר הקב"ה עם כל הדורות ההם רק עם אברהם אבינו.

וכ"כ המבי"ט (בית אלוקים) (שער היסודות פרק מז-מח), שכל מה שזכו יצחק ויעקב הוא תלוי באברהם, כי הוא זכה מעצמו מבלי היות לו מלמד ומורה לו, שהרי אביו היה עובד עבודה זרה. והוסיף שמזה הצד יש לו לאברהם אבינו יתר שאת ומעלה בצדקתו וזכותו מכל הצדיקים הבאים אחריו אפילו שהיו מהם צדיקים כיוצא בו, כי היה עניינם אחרי ראות הצדיקים הקודמים להם בפרט מעשה האבות וצדקתם ותפסו ואחזו אומנות אבותם.^{יד}

ואכן מוצאים אנו שבנקודה זו גדלה מעלתו של אברהם אבינו יותר מיצחק ויעקב, וכפי שאומרים חז"ל (חגיגה ג, א; סוכה מט, ב): "מאי דכתיב (שה"ש ז, ב) "מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב?" מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל. בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב שנאמר (תהלים מז, י) "נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם" אלהי אברהם ולא אלהי יצחק ויעקב?! אלא אלהי אברהם שהיה תחילה לגרים".

והטעם ש"תחילה לגרים" מחשיבו "נדיב לב", מפרש רש"י "כי נדבו לבו להכיר את בוראו והיה הראשון בנדבת לבו להתגייר". ולכאורה לא מובן, דבשלמא גוי שבא לקבל על עצמו תרי"ג מצות, מובן שזה נחשב "נדיבות", כי גם אם הוא מכיר את בוראו אינו מחוייב להתגייר וסגי שיקיים ז' מצות (עי' בהג' יעב"ץ יבמות מח, ב), אבל מדוע ההכרה של אברהם בקב"ה נחשב ל"נדיבות לב".

אך כנראה הביאור הוא, שהמכוון הוא לעבודה עצמית בלא שהטילו עליו איזה ציווי. ולכן הגרים מסתפחים לאברהם שהוא היה "תחילה לגרים", בנקודה הזאת שמתוך הכרה עצמית באים לעבוד את הקב"ה, מבלי שגדלו או שחונכו כך, אלא זה מגיע להם מתוך עבודה עצמית. ולכן זה חלק מהשם תואר של אברהם אבינו "עם אלוקי אברהם" (ממו"ר הגאון הגרד"כ שליט"א).

ומאחר שזה שבח לאדם שמגיע מעצמו לעבוד את הקב"ה, אם כן ודאי שגדלה מעלתו של "צדיק בן רשע", ומהו שאמרו שהקב"ה נענה לתפילתו של יצחק טפי מרבקה משום שהוא היה "צדיק בן צדיק" לעומת רבקה שהיתה "צדיק בן רשע".

וכבר עמד בזה המהרש"א (שם ביבמות בחידושי אגדות) וכותב: "לענין שתהא התפלה מקובלת יותר לבטל גזירת העקרות, קיימא הך סברא כדאמר הכא אינו דומה כו". דהיינו שלגבי "תפילה" יש מעלה שתתקבל תפילתו של "צדיק בן צדיק"!

^{יד} וכ"כ בספר 'מגיד מישרים' למרן הבית יוסף (פר' לך לך) על האבות: "אית לאחזוקי להו טיבותא טפי מדרייא דבתרייהון (מהדורות שלאחריהם) דחזו לאבוהון או לרביהון דעסקי באורייתא (שראו את אבותם או את רבם)".

ביאור נפלא מהסבא מקלם

דן ונבוא להציע בזה יסוד גדול שמבאר בזה הסבא מקלם (אור רש"ז פר' תולדות), ואלו דבריו:

הנה חז"ל אומרים (יומא כט, א) "מיגמר בעתיקתא קשה מחדתא", ופירש רש"י: "מי שלמד והסיח דעתו ושכח, קשה לחזור וללמוד מה ששכח, יותר ממה שלא למד".

וטעם הדבר, כי "חדתא" שהאדם יודע שאינו יודע, הרי הוא מעמיק לדעת ולברר את הדבר על בוריו. משא"כ "עתיקא" שנדמה לו שידוע, ובאמת ההעמקה נשכחה ממנו. ולכן מי שמעמיק בעתיקא הוא משובח יותר.

וממילא אברהם אבינו מצא עולם עם אנשים מוטעים עובדים לאלילים, והבין כי טועים המה, והתחיל לחפש את האמת, והעמיק הרבה ומצא. אבל יצחק היה צדיק בן צדיק וכבר היתה לו דרך סלולה מאברהם אבינו ולא היה נצרך עבורו שום חקירה ובירור האמת, והיה לו כ"עתיקא", ועם כל זה יצחק העמיק בזה כמו בחדתא, כי הוא רצה לייסד אצלו את יסודות הדת והאמונה, כאילו הוא איש חדש שמוצא הכל מעצמו.

ונמצא אם כך, שהיתה ליצחק מעלה שלא היתה לאברהם אבינו, אמנם גדלה מעלתו של אברהם אבינו לעומת בני דורו שהוא קנה את הכל מעצמו נגד בני דורו, אבל אצלו הכל היה בגדר "חדתא", כי מאחר שהוא היה מאמין היה לו הכרח להגיע למסקנא זו, אבל יצחק אבינו שכבר היה לו הכל בידו בגדר "עתיקא" ולא היה נצרך שום בירור, ואעפ"כ הלך וחקר ועבד על זה כאילו זה "חדתא".

וזה הכונה שיצחק היה "צדיק בן צדיק", ואין הכונה רק שלא ירד מהדרך והמשיך את דרכו של אברהם, אלא שהיה "צדיק" מצד עצמו נכביכול כמו אותו "צדיק" של אברהם אבינו]. דהיינו שבירר וחקר על הכל מעצמו והגיע למסקנא שזהו דרך העבודה הנכונה.

ובזה נשגבה מעלתו של יצחק שהוא "צדיק בן צדיק" לעומת רבקה, שאמנם גדלה מעלתה שהלכה נגד בני משפחתה, אבל מאידך אצלה שראתה שאי"ז דרך האמת, אין זו חכמה שעבדה על עצמה להגיע לידי ה"צדיק"!

"אשר לא עבדו"

ה' ויש לצרף בזה מה שאמרו בגמ' בחגיגה (ט, ב) עה"פ (מלאכי ג, יח): "וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו", היינו "צדיק" היינו "עובד אלהים", היינו "רשע" היינו "אשר לא עבדו"? אמר ליה, "עבדו" ו"לא עבדו" תרוייהו צדיקי גמורי נינהו, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד. אמר ליה, ומשום חד זימנא קרי ליה "לא עבדו"?! אמר ליה, אין, צא ולמד משוק של חמרין, עשרה פרסי בזוזא חד עשר פרסי בתרי זוזי".

ובביאור הענין מבאר בעל התניא (ליקוטי אמרים פרק טו): "משום שבימיהם היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים, כדאיתא התם בגמרא משל משוק של חמרין שנשכרים לעשר פרסי בזוזא ולאחד עשר פרסי בתרי זוזי מפני שהוא יותר מרגילותם. ולכן זאת הפעם המאה

ואחת היתירה על הרגילות שהורגל מנעוריו, שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן ביתר שאת ויתר עוז, להיות נקרא "עובד אלהים", מפני שכדי לשנות טבע הרגילות צריך לעורר את האהבה לה' ע"י שמתבונן בגדולת ה' במוחו לשלוט על הטבע שבחלל השמאלי המלא דם הנפש הבהמית שמהקליפה שממנה הוא הטבע וזו היא עבודה תמה לבינוני. או לעורר את האהבה המסותרת שבלבו למשול על ידה על הטבע שבחלל השמאלי שזו נקרא ג"כ עבודה להלחם עם הטבע והיצר ע"י שמעורר האהבה המסותרת בלבו, משא"כ כשאין לו מלחמה כלל אין אהבה זו מצד עצמה נקראת עבודתו כלל".

ומבואר שעיקר עבודת האדם הוא במה שעושה מעל הרגילות, כי כל מה שבא לאדם ממילא מצד הסובב אותו, אין בזה מעלה כל כך, ורק כאשר האדם קונה מעצמו, אז אות הוא שהוא "עבד ה'!"

כדאי להתבונן בזה, בדורינו אנו אשר ב"ה זכינו והאזירה בדור היא להיות "בחור ישיבה" או "אברך כולל", לעומת דורות קודמים שהיה נסיון על עצם הדבר הזה, עד לכדי שבנות לא רצו לינשא למי שרוצה לשבת באהלה של תורה.

אך מאידך, ראוי להתבונן שעיקר עבודת האדם הוא להיות "עבד ה'" וזהו כאשר בוחר האדם מעצמו לעבוד את ה'. וכל מה שהאדם עושה מחמת שזוהי האזירה בסביבה, לא תחשיב אותו לעבד ה'.

ועל כן שומה זאת בידינו, גם כאשר אנו מחליטים ללמוד בישיבה או בכולל, לא נעשה זאת מחמת שכולם עושים זאת, אלא נתבונן בענין ונגיע למסקנא שזהו הדבר הטוב בעדינו, ונבחר בכך ללמוד בישיבה, ונבחר בכך לחיות באהלה של תורה. וכאשר נבחר בכך מתוך הכרה ועבודה עצמית, נזכה להיחשב "צדיק בן צדיק" - כאילו בחרנו מתוך בחירה גמורה, להיות עבדי ה' גם אילו לא היה נהוג כך בסביבתנו, ואז נזכה גם ליכלל במעלת "צדיק בן צדיק!"

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין האופן לזכות לברכה עד אין סוף - ברוך הגבר אשר יבטח בה'

וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהוּא וַיִּמְצָא בְּשָׁנָה הַהוּא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ ה' (כו, יב)

ופי' רש"י: "בארץ ההיא בשנה ההיא - שניהם למה, לומר שארץ קשה והשנה קשה", עכ"ל. כלומר, שהיו כאן ב' סיבות מדוע על פי דרך הטבע באותו מקום ובאותו זמן לא יצליח יצחק במה שזרע. אחת - משום שאותה שנה היתה שנת בצורת, דבר המהווה סיבה שבכל מקום לא יצליח הזרע. שנית, שאותו מקום - אפילו אם לא היתה השנה שנת בצורת - היה המקום קשה לזרוע. ונמצא שהיו כאן ב' סיבות שלא יצליח יצחק במה שזרע.

והנה, למרות כל הסיבות הללו, מ"מ זכה יצחק שהצליח במה שזרע. והטעם לכך הוא, ככתוב בקרא - "ויברכהו ה'". שהקב"ה כבר הבטיחו ברכה כמאמר הכתוב לעיל (כו, ג): "גור בארץ הזאת ואהה עמך ואברכך". וכשהקב"ה מברך יהודי, הצלחתו אינה תלויה כלל בדרך הטבע, שאפילו אם יהיו מאות סיבות על פי דרך הטבע שלא תהיה לו הצלחה, מ"מ ברכה של הקב"ה עולה על הכל, ויצליח באופן שללמעלה מדרך הטבע.

האופן לזכות לברכה

והנה הלא כל אחד ואחד מאתנו רוצה לזכות לברכה. ויש אנשים שהולכים לגדולים וצדיקים להתברך מפיהם. ויש שעושים כל מיני עניני סגולות וכדומה בכדי לזכות לברכה. אמנם התורה הקדושה נתנה לכל אחד ואחד אופן שיוכל במקומו הוא לזכות לברכה, וברכה זו היא מאת הקב"ה.

הנה כתוב (ירמיהו יז, ז-ח): "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא ירא יראה כי יבא חם והיה עלהו רענן ובשנת בצרת לא ידאג ולא ימיש מעשות פריי". וכתב בעל חובת הלבבות (שער הבטחון, פתיחה) באחד מן המעלות של הבוטח בה', וז"ל: "אך תועלות הבטחון בעולם, מהן מנוחת הלב מן הדאגות העולמיות, והשלוח מנדנדוד הנפש וצערה לחסרון תאוותיה הגופיות, והוא בהשקט ובבטחה ובשלוח בעולם הזה, כמו שכתוב ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, ואמר: והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו וגו'", עכ"ל.

הרי שהחובת הלבבות כתב דברים נוראים בענין הבוטח בה' [ובאמת הדברים מפורשים באלו הפסוקים]. שאפילו אם כל העולם כולו שרוי בדאגה, ואין לאף אחד מנוחת הנפש - הבוטח בה' אין לו כל אותם דאגות. ומביא החובת הלבבות שכך מפורש בפסוקי התורה הקדושה. שכתוב: "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא ירא יראה כי יבא חם והיה עלהו רענן ובשנת בצרת לא ידאג ולא ימיש מעשות פריי". הרי הפסוק בתורתנו הקדושה דימה הבוטח בה' לעץ השתול על

מים, שלעולם אינו דואג, ואפילו אם בכל העולם כולו תהיה שנת רעב, ולא יהיה לכל העולם כולו גשם, וכתוצאה מכך, כל האילנות שבעולם לא יגדלו פירות, מ"מ אילן זה ששרשיו שתולים במים, אינו תלוי כלל וכלל במה שנעשה בשאר העולם, ולעולם לא חסר אילן זה מפירותיו.

וכן הוא בענין הבוטח בה', שאפילו אם כל העולם כולו דואגים על פרנסתם, או ח"ו על איזה חולי ומחלות, או שאר דאגות שבעולם. הרי הבוטח בה' אינו מושרש בשרשיו של כל העולם, ושרשיו אינם תלויים כלל בדאגות אלו, אלא הוא מושרש במקור הכל מלך מלכי המלכים הקב"ה, שהוא ית' "עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות". והוא ית' יכול לפרנסו, ולהזמין לו כל צרכיו בכל אופן ומצב שהוא, שהוא ית' "כל יכול" - ואין אצלו שום מניעות. וכיון שכן - יודע שאינו צריך לדאוג על כלום, על אף דאגה שקיימת בכל העולם כולו.

הברכה של מדת הבטחון

וזהו הברכה של הבוטח בה' - שהוא זוכה לברכה עד אין סוף. שאפילו כאשר בדרך הטבע יתכנו כמה וכמה סיבות שלא יצליח, מ"מ יזכה לברכה מאת הקב"ה שיצליח באופן של למעלה מדרך הטבע. וכמו שמצינו שיצחק זכה להצלחה באופן של למעלה מדרך הטבע, והכל משום שהקב"ה הבטיחו ברכה.

והנה אופן הצלחתו של יצחק דומה לברכה הכתובה אצל הבוטח בה'. שאפילו כאשר יש כל מיני סיבות שאותה ארץ באותה שנה לא תצמיח כלום, מ"מ אם הקב"ה מברכו, אזי לא תלויה ההצלחה כלל וכלל בדרך הטבע, ויצליח באופן של למעלה מדרך הטבע.

והיה ה' מבטחו

והנה המפרשים דקדקו בלישנא דקרא - מהי משמעות כפילות הלשון " ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו", " שבתחילת הפסוק כבר מדובר על אחד שכל בטחונו הוא רק בהקב"ה, ומה נתחדש בהמשך שוהיה ה' מבטחו.

המצודת דוד כתב לבאר בזה, וז"ל: "ר"ל כמו שיבטח בו - כן יהיה למבטח ולעזרה", עכ"ל. כלומר, שכוונת הפסוק היא שכפי השיעור שיהיה בוטח בה', כן יהיה הקב"ה לו לעזרה בעניניו. שידוע, שהנהגת השי"ת עם כל אחד ואחד תלויה כפי מדת הבטחון. ונעתיק כאן קצת דברי חז"ל בענין זה.

ה' צילך

כתיב בתהלים (קכא, ה): "ה' שמרך ה' צלך על יד ימינך". ואיתא במדרש (ספר והזהיר, פרשת משפטים): "כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך. וכן אמר דוד "ה' שומרך, ה' צילך על יד ימינך", כצילך, מה צילך אם אתה משחוק לו הוא משחיק לך, אם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, אם אתה נותן לו פנים זועפות, אף הוא נותן לך כך, ואם פנים מסוברות אתה נותן, אף הוא נותן לך, כך אמר הק', כשם שאתה הווה עמי כך אני הווך עמך", ע"כ דברי המדרש. ודברי מדרש אלו הובא גם ברמב"ן על התורה (שמות ג, יד).

וכן הביא הנפש החיים (שער א', פרק ז') את דברי המדרש הנ"ל וז"ל, "וז"ש דוד המע"ה ה' צלך על יד ימינך. היינו שכמו שנטיית הצל של איזה דבר הוא מכוון רק כפי תנועות אותו הדבר לאן נוטה. כן בדמיון זה כביכול הוא ית"ש מתחבר לנטות העולמות כפי תנועות ונטיית מעשי האדם למטה. וכן מפורש במדרש אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לישראל כי שמי אקיי"ק אשר אקיי"ק. מהו אקיי"ק אשר אקיי"ק כשם שאתה הוה עמי. כך אני הוה עמך. וכן אמר דוד ה' צלך על יד ימינך. מהו ה' צלך כצלך. מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך. ואם אתה בוכה הוא בוכה כנגדך. ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מוסברות אף הוא נותן לך כך. אף הקדוש ברוך הוא ה' צלך כשם שאתה הוה עמו הוא הוה עמך", עכ"ל.

וכן כתב ר' זונדל מסלנט באיגרת לבנו וז"ל, "כידוע שהבורא יתברך שמו משגיח בכל רגע על כל אדם בפרטיות עניניו, וכמו שהאדם פונה את לבו לה' - כן ה' פונה להשגיח עליו, כמו שכתוב (תהלים קכא, ה): "ה' צלך", ואם פונה יותר גם ה' ישגיח עליו יותר, כמ"ש במדרש: "ה' צלך - מה הצל הזה כשאתה מראה אותו אצבע אחד, הוא מראה אותו אצבע אחת, ואם כל היד, מראה כנגדך כל היד, כן הקב"ה כדרך שבא האדם לראות כך בא ליראות, עיני נפש החיים (שאר א' פרק ט')", עכ"ל.

הנה נתחדש כאן בדברי המדרש יסוד גדול בענין בטחון בהשי"ת. שהנהגת השי"ת עם כל אחד ואחד תלויה ממש כפי השיעור שפונה להשי"ת. והיינו דכפי השיעור שהאדם בוטח בהשי"ת, זהו השיעור שזוכה להשגחת השי"ת. וזוכה שימלא ה' משאלות לבו כפי השיעור שפונה להשי"ת ובוטח בו, ואם פונה להשי"ת לגמרי - זוכה לישועת ה'. ואם חו"ש אינו פונה להשי"ת - מסיר השי"ת השגחתו מעליו. וכמו שכתב החובת הלבבות (שער הבטחון, פתיחה): "ומי שבוטח בזולת ה' מסיר האלהים השגחתו מעליו, ומניח אותו ביד מי שבטח עליו". כלומר, שזה גופא שאחד מסיר בטחונו מהשי"ת, זוהי כבר סיבה שהשי"ת מסיר השגחתו מעליו. אמנם להיפך - מדה טובה מרובה. שיהודי הבוטח בה', כפי דרגתו שהוא בוטח בה', באותה דרגה יזכה להשגחת השי"ת. וכן מקרא מלא דיבר הכתוב (תהלים לג, כב): "יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך". ר"ל, כפי הדרגה של בטחון בהשי"ת זוהי הדרגה שזוכה לחסדי השי"ת.

למעלה מדרך הטבע

האלשיך כתב לבאר כוונת הקרא "והיה ה' מבטחו" באופן אחר, וז"ל: "ומלבד הברכה שאני מברכו עוד יתוסף לו, שלא יצוה ית' את א' ממלאכיו יהיה לו מבטח עוז כי אם יהיה ה' בעצמו מבטחו להצילו ולהיטיב לו בעצמו", עכ"ל. ולפ"ז זהו כוונת הקרא 'והיה ה' מבטחו', כלומר אותה ברכה שזוכה מאת הקב"ה אינה ע"י מלאכים אלא ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו. ובאמת צ"ב בזה למאי נ"מ אם יזכה לברכה ע"י הקב"ה בעצמו או ע"י המלאכים.

ונראה לבאר על פי דברי המלבי"ם (תהלים צא) שהאריך בענין השגחה שזוכה מי שבוטח בה' וז"ל, "אבל ה' יאמר, לא אעזוב את שמירתו אל מלאכים שהם ישמרוהו בדרך הטבע

שיתרחק מן המזיק ושינצל בדרך הקרוב אל הטבע, כי רק בעצמי אשמרהו בענין נעלה מדרך הטבע ... כי אין שמירתך ע"י מלאכים ושלוחים בענין קרוב אל הטבע רק ע"י ה' בעצמו, כי אחר שבי חשק אפלטו בעצמי מן הצרה, הגם שיהיה במקום סכנה, וע"י שידע שמי, שהיא מדרגה יותר גדולה מן החשק, שזה כבר השיג את חשקו וידע שמי, אשגבהו שעוד יתגבר על המזיקין", עכ"ל.

הרי מבואר מדבריו, שהחילוק בין שמירה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו לשמירה ע"י המלאכים היא, שהמלאכים אינם יכולים לפעול אלא בדרך הטבע, אבל הקב"ה בעצמו יכול לפעול באופן שהוא למעלה מדרך הטבע. וע"כ מי שהוא בוטח בה', השי"ת אינו מניח שמירתו אל המלאכים ששמירתם מוגבלת אך ורק לדרך הטבע, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו משמרו, ששמירתו אינה מוגבלת כלל לדרך הטבע. נורא למתבונן!

לימוד למעשה:

הנה הלא כל אחד ואחד רוצה לזכות לברכה בכל עניני חייו. ונתנה לנו התורה את האופן לזכות לברכה, והיינו - ע"י מדת הבטחון בהשי"ת, כדכתיב "ברוך הגבר אשר יבטח בה'". וע"י מדת הבטחון יכול כל יהודי לזכות לברכה בדרך של למעלה מדרך הטבע. וכפי שיעור שפונה להשי"ת ובוטח בו, זהו השיעור שזוכה להשגחתו ית'. והבוטח בה' אינו תלוי כלל וכלל במה שנעשה בכל העולם כולו, שאפילו כאשר יש איזשהו צער או דאגה בכל העולם כולו, הבוטח בה' מובטח שיעזרהו השי"ת בכבודו ובעצמו!

לתגובות: adebstein@gmail.com

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

הפטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֱהָלִים (כה, כז)

ופרש"י דברי חז"ל הידועים "יודע ציד - לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצוות". אמנם כלפי האמת כיון שאי"צ לעשר המלח אין כאן לא דקדוק ולא הידור, כ"ש וק"ו כשלא התכוין לעשר המלח רק לצוד ולרמות את אביו.

וכידוע חז"ל נתנו "שם" למתחסד שלא במקום הצורך והכתירוהו בתואר "הדיוט" על היותו קופץ בראש לקיים מה שלא ציווהו, והמקור הוא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"א) לגבי המפסיק מסעודתו כדי להתפלל, וצ"ב הגדרה זו ד"הדיוט" למה נתנו לו שם ולמה שם זה דוקא, והו"ל למימר "אינה מצוה" וכדומה.

ונראה דהנה העושה לפנים משורת הדין מה שאינו חייב, מתעלה משאר בני אדם ונקרא חסיד, א"כ קמ"ל הכא שעל אף שהתכוין לעשות לפנים משורת הדין לא התעלה אלא להיפך ירד משאר בני אדם ונקרא "הדיוט", שהוא כידוע לשון של גרעון ופיחות ככהן הדיוט לגבי כהן גדול. וכ"כ הרשב"א (ח"ה נ) "כל הירוד מחבירו בדבר נקרא הדיוט כנגדו באותו דבר. והנה דוד המלך עליו השלום נקרא הדיוט בעבודת בית המקדש לענין אחד מהכהנים הקטנים. וכן כל הכהנים נקראו הדיוטים בערך הכהן הגדול, לפי שאינן ראויים להיות כמוהו. וכן אפי' בענין המלאכה, הגדול שבישראל נקרא הדיוט כנגד אחד מן האומנים, באומרם ההדיוט תופר כדרכו והאומן מכליב. וכן בכל ענין וענין כפי מה שהוא. וכ"ש במי שהוא ירוד מחבירו במעלה, כי כל ישראל כהדיוטות לפני המלך. ע"כ אמרו אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך, שהרי ארונה ברך את דוד ה' אלהיך ירצך, ונתרצה ונענה".

והפרי מגדים (אגרת שניה סוף ה') כתב דבס' תשבי משמע כהן הדיוט פשוט שאין כהן גדול, ויש הדיוט קל איש רש ונקלה, הדיוט כל הפטור ועושה נקרא הדיוט מן המתמיהין", וצ"ע אם כוונתו לומר שהדיוט דהכא אינו ככהן הדיוט אלא רש ונקלה, וא"כ לא אזיל עם דברי הרשב"א.

ב. הרמ"א (או"ח יז ס"ב) פסק כר"ת דנשים שרוצות להתעטף בציצית ולברך עליו הרשות בידם, וי' והברכי יוסף שם הביא שהרמב"ן (קידושין לא). ושלטי הגבורים (ריש הלכות ציצית) הקשו עליו למה אינם נקראות הדיוט. ותירצו הרמב"ן שם והתוספות בחולין (שם)

^{טו} מובא בתוספות בר"ה (לג. ד"ה הא) ובקידושין (לא. ד"ה דלא). ובברכי יוסף (תקפט סק"ב) האריך לדון בראיות ר"ת. וע"ע בדבריו בסי' תרנד סק"ב.

והרא"ש בפסקיו שם^{טו} שלא אמרו נקרא הדיוט אלא כשעושה מצוות שלא צייתה תורה, אבל מה שצייתה תורה לאחריהם לא נקרא הדיוט.^{טז} וציין לדבריו בשער יוסף סי' ח' ולכנה"ג ויד אהרן (או"ח יז).

וצ"ב טובא, הא מ"מ נשים לא הצטוו ומה ענין האנשים אליהם, אטו כל ישראל יכולים לקיים מצוות הכהונה בגלל שהכהנים הצטוו, הא אדרבה מדהם הצטוו והם לא מוכח שאסורים במצוות הכהונה מלבד שיש איסורים מפורשים, וממילא ה"נ בנשים. ועי' במחצית השקל (יז סק"א).

אלא דהנה התוס' והרא"ש בחולין (קי: כתבו, שאף לר"ת שנשים מברכות אמצוות שהז"ג אין לברך על טלית שאולה, דבמצוות שהז"ג "אדם אחר היה חייב שאינו סומא או שאינה אשה, אבל הכא כל אדם פטור כשאינו שלו" [ומ"מ מסקו דהמברך לא הפסיד]. וצ"ב דהא גם נשים במצוות שהז"ג "כל אדם פטור", ולא דמו לסומא שיש במינו חייב ורק הוא יש לו סיבה פרטית לפטור. וגם די"ל דק"ו הוא שאדם זה גופא בר חיובא במצות ציצית, משא"כ אשה כלל אינה בת חיוב במצוות שהז"ג.

ומדבכ"ז דימו נשים לסומא ש"מ דעתם דמין ה"אדם" כולו התחייב בכל המצוות, אלא דנשים אית להו פטור מסויים כמו שלסומא הוא רק פטור מסויים מחסרון ראייתו, אבל ביסודם ושורשם הם ברות חיוב, עד דהוו יותר מאדם שיש לו טלית אלא שהיא שאולה, שלגבי זה אמרינן ד"כל אדם פטור". ולדרך זו מובן שנשים יכולות לומר "וציונו", דהא אינם "מופקעות" מהמצוות ולא היו בחוץ לכשהתחייבו האנשים, דכל מין האדם התחייב, ורק שבהם התחדש אח"כ איזה פטור מדרשת חז"ל.

ולא דמי למצוות הכהונה, שהם מפורשים בתורה רק על הכהנים ולא התמעטו מדרשא, וממילא פשוט שמי כהן אינו כלל בכלל החיוב.

גם יש לדון על הראיה והדמיון בין נשים במצוות שהז"ג לפטור מדבר שנקרא הדיוט, לפי הראב"ד ועוד מפרשים שנשים גם נצטוו במצוות אלו אבל ברשות ולא בחובה, דא"כ מש"ה אינם הדיוט, ואין ללמוד משם לשאר דוכתין, אבל עכ"פ מהרמב"ן והריטב"א ואולי גם תוס' ורא"ש בחולין לא נראה כן.

^{טו} את דברי תוס' והרא"ש בחולין הוסיף במחזיק ברכה שם.

^{טז} הרמב"ן: ומ"מ ר"ת תוקע עצמו בדבר זה וכו', אם רצו מברכות הן. אי קשיא והא אמרינן בירושלמי כל העושה דבר שאינו מצווה בו נקרא הדיוט, התם שעושה דבר שאינו מצווה מן התורה כלל, שהוא מוסיף על התורה, אבל מי שעושה מצוות התורה כתקנן אף שלא נצטווה הוא בהם, כגון נשים ועכו"ם, מקבלים עליהם שכר. תוספות: ולענין ברכה, נראה שאין לברך על השאולה [=טלית שאולה], אף על פי שאומר ר"ת דנשים מברכות אסוכה אף על גב דפטורות דהוי אינה מצווה ועושה... מ"מ לא דמי לטלית שאולה, דהתם אדם אחר היה חייב שאינו סומא או שאינה אשה, אבל הכא כל אדם פטור כשאינו שלו, ואעפ"כ המברך לא הפסיד.

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק

דיני כיבוד הורים

וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיִּצְוֵהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן (כח, א)
מדוע לא מברכים על כיבוד הורים

והנה ידוע קושיית הראשונים מדוע לא מברכים על כיבוד הורים, ומצינו בזה כמה וכמה טעמים, ואביא בזה כמה טעמים בקצרה, (א). בשו"ת הרשב"א ח"א סי' יח' שהמצווה אינה תלויה בעושה אלא במשהו אחר ולכן בצדקה אין מברכים יעו"ש באריכות, (ב). בשו"ת בנימין זאב סימן קסט שכיון שגם הגוים עושים כן אין מברכים ע"כ, וציין בזה עוד לגמ' במנחות דף מב', (ג). במאירי בקידושין ויראים סימן רכא מבואר שאין מברכים על מצוה שאין בה הגבלה וכיבוד אב ואם הרי אין בה הגבלה, (ד). עוד ביארו בזה לפי מש"כ החרדים שעיקר מצות כיבוד היא בלב ולכן על מצוה שהיא במחשבה לא מברכים עליה, (ה). אם האבא רשע אין חיוב כיבוד ואי אפשר לדעת אם האבא רשע, (ו). לא תקנו ברכה על מצוות שבין אדם לחבירו אלא רק על מצוות שבין אדם למקום, ויש עוד בכל זה האריכו בדברי הפוסקים, ואכמל"ו.

דיני אמירת שם אביו

איתא בגמ' בקידושין דף לא ע"ב ת"ר חכם משנה שם אביו ושם רבו ועו' כתב בב"ח סימן רמ דאילו להזכיר לאביו ולרבו בשמם אפיקרוס הוא כדאיתא בפרק חלק סנהדרין דף ק ע"א ושעל דבר זה נענש גחזי שקרא לרבו בשמו ופשיטא שה"ה לאב יעו"ש,

ואמנם בתורה תמימה פרשת יתרו כתב שאיסור קריאת שם אביו אינו אלא ממידת חסידות שנהגו בה רק התנאים ורק בפרהסיא וכתב ואני תמה מי מלל לרבותינו דיש בזה איסור מוחלט והלא ממקור הדברים שלמדו זה היא הברייתא בקידושין ושם מבואר שאין בזה כל איסור רק מדה או מנהג בלבד וגם לא בכל אדם אלא רק איזה חכמים נהגו כן, וגם לא בכל מקום וזמן רב ברבים בעת דרשה לפני הקהל, וצ"ע רב מנא להו להפוסקים לדון איסור מוחלט בדבר שלא נתפרס לאיסור בגמרא, ואם היה דעת חז"ל בזה לאיסור היו חושבים זה בין לא עומד במקומו ולא יסתור דבריו וכו' עכ"ד. ובחוברת דרכי העיון עמ' 84 כתב להעיר הגר"מ מאזוז שליט"א שכתב שהמעין בגמרא יראה שאין מקום כלל לתמיהתו של בעל התורה תמימה שהרי אהא דקתני בברייתא תורגמן אינו משנה לא שם אביו ולא שם רבו הקשתה הגמ' אבוא דמאן אילמיא אבוא דמתורגמן אטו תורגמן לאו בר חיובא הוא, ופירש"י אטו תורגמן לאו בר חיובא הוא לכבד את אביו יעו"ש, ומבואר מדברי הגמ' שהוא חיובא, וכן כתב להעיר בילקוט יוסף כיבוד אב ואם על דברי התורה תמימה הנ"ל שלא משמע כן מדברי הפוסקים יעו"ש.

ואמנם בשדי חמד (מערכת כ' כלל קד עמ' קמא) כתב שממה שמצינו להרבה שהקשו על דין זה מכמה מקומות מהמקרא ומהש"ס ומהם שכתבו לחלק ומהם שתרצו ומהם שהניחו בקושיא ולא עלה על דעת שום אחד מהם לומר שאין הכל מודים באסור לבן לקרוא לאביו בשמו ומה שלא הביאו הרי"ף והרא"ש דין זה הוא תימה וצ"ע עכ"ד.

ואכן יש להוכיח בזה מכמה וכמה דוכתי, שמוזכר שהזכירו בלא שם אביו.

בפרשת ויצא (בראשית לא מב) אמר יעקב לולי אלקי אבי אלקי אברהם ופחד יצחק היה לי וכו', וראה מש"כ בזה לקמן ליישב, ואמנם י"ל שכיון שהיה לפני מתן תורה והאבות לא קיימו מילי דרבנן וכמ"ש בשו"ת הרמ"א סימן י' ועוד, והארכת בזה בחיבורי אמרי יוסף עה"ת. וע"ע בתפארת ישראל עמ"ס קידושין פ"א מ"ז שכתב להקשות כנ"ל מאמירת יעקב ופחד יצחק היה לי, ותירץ שכיון שהזכיר עליו שמו של הקב"ה הו"ל כאומר אבי מורי שפחד יצחק היינו שהוא עובד ה' ויראתו על פניו יעו"ש.

במס' פסחים דף נו ע"א, איתא אמר רבי שמעון בן לקיש ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם וכו' ביקש יעקב לגלות וכו' כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו וכו' ופירש"י שם שלאביהם היו אומרים יעו"ש, ואמנם גם בזה י"ל כנ"ל שהוא לפני מתן תורה, וגם י"ל שאין למדין הלכות וכו', וגם י"ל ששם אמר אבי וכיון שאמר אבי שפיר דמי, וכשהו"ד הבא"ח לקמן שאם אומר אבי שפיר דמי. ובשל"ה הקדוש שם כתב לתרץ שהתם השם ישראל גופא לשון כבוד ושררה יעו"ש.

ושוב מצאתי בשדי חמד (מערכת כ' ריש כלל קד ד"ה גם) שכתב להעיר בזה וכתב בשם הכסא אליהו שתירץ שי"ל שהאורמ אמר אבא מורי או רבי מורי ואילו כותב הדברים כתב בקיצור יעו"ש, בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"א סימן קלג שכתב ליישב ממה שאמר שלמה לאביתר כי נשאת את ארון ה' לפני דוד אבי (מלכים א' ב' כו) וכן ממה שאמר לבניו ואבי דוד לא ידע (שם פסוק לב) והרי היה יכול לומר אבי בסתמא, וכתב שם באג"מ שי"ל שאין להוכיח מהפסוקים שאולי אמרו בלא הזכרת השם אבל בכתיבה נאמר ברוח הקודש לכתוב את השם יעו"ש וכן כתב בספר יושרי הורי עמ' שו שכן תירץ לו מרן הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל שיעקב אמר אבי ואמי ולא הזכיר את שמותם ורק התורה הקד' כתבה את שמותם. ואמנם בשדי חמד שם כתב לעיין היאך תלמידים קראו לרבים בשמם, והצרכו בתוס' לדון בזה יישובים בכמה אופנים, ראה בתוס' ביבמות דף ז' ע"ב ד"ה אמר שמואל ובתוס' ישנים יומא דף פז ע"א ד"ה דאמר רב הונא, ובתוס' בחולין דף לח ע"א ד"ה איצטריך.

ויש להוכיח עוד ממה שמבואר בגמ' בפסחים דף קיב ע"א חמשה דברים ציוה רבי עקיבא את רשב"י כשהיה חבוש בבית האסורין, אמר לו רבי למדני תורה, אמר איני מלמדך אמר לו אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחאי אבא ומוסרך למלכות עכ"ד,

וכן יש להוכיח עוד בזה ממה שמבואר בגמ' במגילה דף יז ע"ב, אמר להם רבי יוסי ואילו אבא חלפתא קיים יכולין אתם לומר לו תן בנך להריגה, אמר להם ר' שמעון ואילו היה יוחאי אבא קיים יכולין אתם לומר לו תן בנך להריגה וכו' יעו"ש, ואמנם י"ל שרשב"י שאני, ואין למדין הלכות משום המדרשים וכו'.

וכן יש להוכיח ממה שמבואר בגמ' בב"ק דף ע' ע"א ובמס' ב"ב דף נו ע"ב אמר רבי יוסי כשהלך אבא חלפתא רבי יוחנן בן נורי ללמוד תורה וכו', וכן מצינו בברכות דף ה' ע"א, ובדף מח ע"ב ובמו"ק דף כה ע"א, ובגיטין דף יד ע"ב, ובשבת דף קטו ע"ב, ומעורר דוכתי, וצ"ע.

וכן יש להעיר ממה שמובא בגמ' בברכות דף יח ע"ב דאבוה דשמואל הוה קא מפקדי גבייה זוזוי דיתמי כי נח נפשיה לא הוה שמואל גיבה הוה קא קרו ליה בר אכיל זוזי דיתמי אזל אברתיה לחצר מות א"ל בעינא אבא א"ל אבא טובא איכא הכא א"ל בעינא אבא בר אבא וכו' ופירש"י בעינא אבא מבקש אני את אבא כך היה שמו עכ"ל, והעיר בזה בהגהות רעק"א סימן רמ ס"א איך קרא לאביו בשמו ונשאר שם בצ"ע

ושוב ראיתי שביפה ללב (ח"ד חיו"ד סימן י) כתב להעיר מדברי הגמ' בברכות דף לד ע"ב אמר רבן יוחנן בן זכאי אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו כל היום כולו לא היו משגיחין עליו ולכאורה קשה היאך אמר רבי יוחנן את שם אביו בלא תוספת לשון כבוד, וכן כתב להקשות ממש"כ בזה"ק שאמר ר"ש אנא בריה דיוחאי יעו"ש.

ויש לומר בזה ע"פ מש"כ בכנסת הגדולה יו"ד סימן רמב שכתב שחכמי הש"ס היו מזכירים לאבותיהם ורבותיהם בכבוד כדין אלא שמסדרי התלמוד שלא היו מחויבים בזה סדרים בשם יעו"ש. ועוד י"ל שכל הגמ' הנ"ל הוה לצורך ובכה"ג שרי כמ"ש בפתחי תשובה סק"ו.

ומ"מ לדינא הרמב"ם בפ"ו מהל' ממרים הלכה ג' מבואר שהוא אסור משום מורא, ואמנם בספר פרה"א על הרמב"ם הל' ת"ת פ"ה ה"ה כתב שמן הגמרא נראה שיסוד האיסור הוא מטעם כבוד אביו.

ולדינא כתב בשו"ע סימן רמ ולא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא מארי היה שם אביו כשם אחרים משנה שם אם הוא שם יעו"ש, ומבואר דצריך לומר אבא מארי, כן כתב מרן החיד"א ביוסף אומץ סימן פז, וכן כתב ביעיר אוזן חלק עין זוכר מערכת ח' אות כו שכתב להקשות בשם מהר"י אלגאזי זצ"ל שהקשה איך רבי יוסי קרא בשם אביו חפלתא, ותירץ שכיון שאמר קודם אבא מותר, וכן כתב בפרשת דרכים.

וכעיי"ז כתב בחידושי רע"א עמ"ס שבת דף קטו ע"א שהביא בשם בנו של הגר"א אייגר שתירץ על פירוש דברי רש"י במס' סנהדרין דף ק' ע"א ד"ה בשמו ע"פ דברי הגמ' שהקורא לרבו בשמו הוא אפיקורס כשמדובר שלא אמר רבי ומורי פלוני, ומבואר שאם מקדים שבח לפני זה ובע"כ שכיון אמר אבא חלפתא שפיר דמי, ומבואר שמותר להזכיר את שם אביו שמוסיף תואר לפני השם, וכן כתב ברע"א בהגהה לסימן רמ, וכן כתב מרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ סימן פז, וכן כתב בביאור הגר"א יו"ד סימן רמב סקל"ו.

וכן כתב להוכיח במצפה איתן עמ"ס ברכות דף ה' ע"א שהנה שם מבואר אמר ר' אבא בריה דרבי חמא בר אבא הכי אמר ר' חמא בר אבא אמר ר"י ומבואר שם שרבי אבא הזכיר שם אביו, ובע"כ שכיון שאמר ר' אין צריך לומר אבי פלוני, וכן כתב ביד אברהם על הגליון השו"ע סימן רמב ט"ו בהגה"ה.

ואולם ביש"ש עמ"ס קידושין אות סה, ובשו"ת אגרות משה יו"ד סימן קלג ועוד פוסקים כתבו שכל ההיתר הנ"ל רק ברב (עי' רמ"א סימן רמב) אבל באב אין היתר בכה"ג. עוד נחלקו הפוסקים האם אף בפניו מותר לקרוא בשמו, או שלא בפניו אין היתר לקרות בשמו, שב"ך יו"ד סימן רמב ס"ק כד ובתפארת ישראל עמ"ס קידושין פ"א מ"ז, ובשו"ת תשובה מאהבה ח"ג סימן עד בשם הנודע ביהודה, כתבו שבפניו אין לקרוא בשמו אף שאומר ר', אבל בברכי יוסף יו"ד סימן רמב ס"ז ובהגהות רע"א שם בשם הפרי חדש ובפתחי תשובה שם סק"י כתבו שמותר אף באביו, והביאו ראיה מהפסוק אדוני משה כלאם ושם היה בפניו יעו"ש.

ובבן איש חי (שנה שניה פרשת שופטים סעיף ה) כתב, לא יקראנו בשמו לא בחייו ולא במותו, אלא אומר אבא מארי פלוני או מור אבי פלוני, היה שם אביו כשם אחרים, משנה שם אם הוא שם פלאי שאין הכל רגילין לקרות בו, אבל שם שרגילין לקרות בו, מותר לקרות לאחרים שלא בפניו, ואף על גב דיש מתירין לקרות אחרים בשם שאינו פלאי אפילו בפניו, וכן עוד יש מתירים לקרוא לאחרים בשם פלאי שלא בפניו, הנה לדידן שקבלנו הוראת מרן ז"ל צריך ליזהר בזה. מיהו מותר לקרות בתנ"ך ובדברי רז"ל לפני אביו, ואף על פי שנזכר בהם שם אביו, ואף על פי שהוא שם פלאי, כיון שהוא מזכירו בד"ת, וניכר נמי דאינו קורא את אביו עצמו, אבל לא יקרא מכתב מאדם לחבירו שנזכר בו שם אדם ששמו כשם אביו אם הוא שם פלאי, וזה דוקא בפניו, אבל שלא בפניו אם ניכר מתוך הדברים דלאו על אביו מדבר שרי, אף על פי שהוא של פלאי, וכאשר העלתי כן בסה"ק מקבציאל בס"ד, ועוד העלתי שם דאפילו בשם פלאי, אם אביו שמו נפתלי ואין לו כינוי משפחה והוא מזכיר לפני אביו שם נפתלי לוריא, או אם היה אביו ספרדי והוא מזכיר לפני אביו נפתלי אשכנזי, וגם עוד מוכח מתוך דבריו שהוא מדבר על אדם אחר, כגון שאומר לאביו נפתלי אשכנזי אומר, או הלך, או כתבתי לו, או כתב לי, וכיוצא בזה שניכר מתוך דבריו דלאו על אביו הוא מדבר לית לן בה, אף על פי שהוא שם פלאי ומזכירו בפניו, כיון דאיכא תרתי למעליותא שיש שינוי בשם עצמו, וגם ניכר מתוך הדברים דלאו על אביו הוא מדבר ומזכיר.

ועוד כתב שם בבא"ח בזה"ל: הא דכתבנו שצריך לומר מור אבי או אבא מארי כשמזכיר שמו של אביו, אין חיוב מן הדין לומר מארי, אלא אפילו אם יאמר אבי פלוני סגי, והטעם כי שם אבי ג"כ יש בו משמעות של מעלה, כמו וישימני לאב לפרעה, וכן דוד הע"ה קרא את שאול הע"ה בשם אבי, וכן היו קורין לרב בשם אבא בסתם, אף על פי שהיה שמו העקרי אבא, וכנז' בסוף יומא אזיל אבא למקטל וכו', וכ"כ הרב ראשון לציון סי' רמ"ב מלת אבי מורה על מעלה גדולה, כדאשכחן דאלישע הע"ה היה קורא לאליהו זכור לטוב אבי אבי וכו' יע"ש, אך עכ"ז נהגו לומר אבא מארי למעלה וכבוד יותר, ומצינו לתנאי קדישי דלא נהגו בכך דהא רבי יוסי בן חלפתא אמר אבא חלפתא, וכן רשב"י אמר יוחאי אבא, וכן אותו חכם אמר ינאי אבא, ונראה דבאותם הימים לא נהגו ביתרון כבוד זה לומר מארי, אך עתה בזה"ז שנהגו בכך ראוי להזהר בכך, וכתב הגאון חיד"א ז"ל דאין חילוק בזה להקדים אבי על השם או להקדים השם על אבי, כי כן מצינו גבי שלמה הע"ה פעם אומר דוד אבי ופעם אומר אבי דוד יע"ש, וכתבתי בסה"ק מקבציאל, מה שמצינו במלכים שאמר

שלמה הע"ה ולדוד ולזרעו ולביתו ולכסאו יהיה שלום ולא אמר ולדוד אבי, נ"ל דבר זה אמרו בתורת תפלה שהבליע תפלה בתוך דבריו, ולפני הקדוש ברוך הוא היה אומר כן בדרך תפלה, וידוע מ"ש האחרונים ז"ל דכל שהאדם מדבר דרך תפלה לפני ה' אין צורך לומר אבי בפירוש, ולכן אף על פי ששם דוד היה באותו זמן פלאי דעדיין לא נתפשט אצל אחרים לקרא בניהם בשם דוד, כיון דזה היה סמוך לפטירתו ומסתמא לא נתפשט שמו אצל אחרים אלא אחר פטירתו, עכ"ז הוא היה מתכוין בדברים אלו דרך תפלה לפני ה', ולכן אין קפידא בזה. ומה שמצינו ביעקב אע"ה בפרשת ויחי בצוואתו שצוה לבניו, שאמר שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו, שמה קברו את יצחק ואת רבקה אשתו, ושמה קברתי את לאה, דמן הסיום של הפסוק מוכח דכל הפסוק הזה הוא דברי יעקב אע"ה ולא מדברי כותב התורה, ותקשי לך איך מזכיר שם יצחק ושם רבקה ואינו אומר אבי ואמי, ואפילו אם נאמר שם יצחק אחר שנקרא בו יצחק אע"ה קראו אחרים בשם זה הרבה, ובאותו זמן שדבר בו יעקב אע"ה לא היה שם פלאי, עכ"ז איך יזכיר את אביו בשמו אפילו אחר פטירתו ואפילו בשם שאינו פלאי, הנה תרצתי בס"ד על זה, שכל דברים ההם שהיה מדבר בהם יעקב אע"ה עם בניו היה מדבר אותם ברוה"ק, ולא היו דבריו אלו כאשר ידבר עם אחרים מדעתו ורצונו, אלא רוה"ק שמה בפיו כל הדברים האלה ובה היה מוציא אותם מפיו, ולכך הוא מוכרח להוציא דברים אלו מפיו בתיבותיהן ואותיותיהן כחפץ ורצון רוה"ק שהיה לה טעם כמוס בנוסח זה, ולכן הוכרח לומר שרה אשתו ורבקה אשתו כאלו הוא מדבר על הרחוקים ממנו, וכמ"ש כל זה בסה"ק מקבציאל עכ"ל.

ואולם מנהג העולם לקרוא לאביו אבא, ולא אומר לו אבא מארי כמ"ש בשו"ע, וכתב בזה בשו"ת אגרות משה (חיו"ד סימן קלג) שכל מש"כ השו"ע היינו דוקא שדורש ברבים אבל שלא ברבים מותר לומר אבא בלבד יעו"ש.

האם מותר לכתוב את שם אביו

הנה במהרש"ל בקידושין אות סה כתב שיש מפרשים לחלק בין אמירה לכתובה שבכתיבה שרי לכתוב שם אביו ומה שהביאם לזה מאחר והוקשה להם הא דהטור בהרבה מקומות מזכיר שם אביו הרא"ש, וכתב שם במהרש"ל בזה"ל: ואני אומר שאין ראיה לדבריהם שהוא הזכירו בלשון צח במלת כבוד ושבח וא"א הרא"ש ר"ל ראש לכל כלל ישראל ולא שכתב או אומר ואדוני אבי ר' אשר ז"ל עכ"ל, ואמנם בביאור דברי המהרש"ל נחלקו באחרונים שמרן החיד"א בשו"ת יוסף אומץ סימן פז כתב שהמהרש"ל חולק על המתירים להזכיר שם אביו בכתיבה, אבל בשדי חמד מערכת כ' כלל קד כתב שהגאון רש"ל לא דחה דברי היש מפרשים לגמרי וגם הוא מודה דיש לחלק בענין זה בין אמירה לכתובה אלא שרק בא לדחות את הראיה שהביאו מרבינו הטור יעו"ש, וראה עוד בזה בשו"ת ירך יעקב סימן כג יעו"ש. ובספר אוצר דיני כיבוד אב ואם עמ' קכט כתב להביא שהרי הרבה ראשונים כתבו וחתמו את שם אביהם, ובע"כ דליכא איסורא בהא, וכמו שמוכח מהגמ' בשבת דף יב ע"ב ובמנחות דף מד ע"א ועוד יעו"ש.

ואמנם בשו"ת עמק שאלה יו"ד סימן סז כתב שאין לחלק בין כתיבה לאמירה וכתב שהרי גם בכתיבה הרי הוא חייב בכבוד אב שהרי הרמ"א בס"ט פסק שאם כותב שם אביו תוך

י"ב חודש לדעה א' צריך לכתוב ז"ל ולדעה ב' הריני כפרת משכבו וא"כ יש ללמוד מדבריו דה"ה לענין איסור קריאה בשמו צריך ליזהר גם בכתיבה.

וכן כתב בבא"ח שם כתב לגבי כתיבה שיש להחמיר בזה וז"ל: ויש מתחסדים לכתוב יצחק בן לאדוני אבי אברהם, ואין בזה חיוב מן הדין ואף על גב דכתבנו דאין כתיבה חשיבה כדיבור לענין זה, מ"מ אם הוא כותב כתב לאביו צריך שיכתוב לו מור אבי או אבא מארי פלוני, וכן כשכותב מכתב לאחרים ומזכיר בו שם אביו ג"כ יכתוב מור אבי פלוני, וכן ה"ה כשכותב שם אביו בפנקס שלו בחשבונות וכיוצא ג"כ יכתוב מור אבי, ודין זה של הזכרת השם נוהג גם באמו שצריך ליזהר בכל הנו"ל, עכ"ל, ועיין עוד בזה בשו"ת התעוררות תשובה ח"א חיו"ד סימן קע"ג.

ושוב ראיתי בזה לידידי הגרי"א סקוצילס שליט"א בספר אהל יעקב שהביא בזה מש"כ בספר החשוב נזר ים ה' כיבוד אב ואם שקיבל מכתב מהגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א אודות שאלה דידן וכתב לו שמותר לו להזכיר את שמו בכתוב כי כל דברי הכתובה הם דברי העדים, והם מעידים שברביעי בשבת משה בן אברהם הכהן אמר להדא בתולתא דינה בת לוי הוי לי לאינתו, והם כותבים וקנינא מן משה בן אברהם הכהן לדינה בת לוי וחותמים שמם. והקורא את הכתובה מקריא דברי העדים ועל דברים אלו אין למקרא להוסיף, ואם יוסיף המקרא משה בן אבי מורי אברהם יחשבו השומעים שכך כתוב בכתובה, והעדים הם אחיו, של החתן. ולכן על המקריא לקרא את הכתובה כמו שהעדים כתבוה ועליו אין להוסיף. וכן שמעתי מעיקר הדין ממור"ר הגר"מ דייטש שליט"א גאב"ד רמת שלמה ומח"ס נתיבות אדם, שיכול לקרוא את שמו כמו שמעידים העדים על זה. ועוד כתב בזה בספר אהל יעקב, אח"כ קבלתי תשובה מאת המחבר ספר נזר ים הגרי"מ רושצקי שליט"א שהוסיף שאכן יש להקל בזה על פי ג' טעמים, (א) לפי דעת רוב הפוסקים הובא בספר נזר ים (עמוד ק"ד-ק"ה) שבעליה לתורה מותר לקרא שם אביו כשקורא לאביו או לאחיו לעלות לתורה, וכן נוהג עלמא לענין קריאת רבו לתורה. (ב) אמנם בשו"ת ארץ צבי (סימן צ"ז) כתב שהממונה על נתינת העליות אינו צריך לבקש מאחר שיקרא לאביו, כיון שהוא ממונה על זה. ובענינו שאינו ממונה קבוע לקרא כתובות שמא יש לו להעדיף אחר, בכל זאת נראה דמותר להקריא את הכתובה ככתב וכלשונה, כיון שדרך העולם שהאב מתכבד בזה שכבדו את בנו בקריאת הכתובה, ובדברים כאלו הדרך למחול על זה, דאמרינן מסתמא מחל האב, כמובא (ספר נזר ים עמו ק, ק"ח, קס"ד) שכאשר ידוע לו שהאב לא יקפיד על דבר כזה בוודאות סמכינן שאכן דינו כאב שמחל על כבודו, (ג) ובצירוף זה שדעת רוב הפוסקים שמותר להזכיר שם אביו בתוספת תואר הרב או ר'. ואין לומר שיקרא הכתובה וידלג את שם אביו אלא יאמר בן אבי מורי וכדומה, כי מעלת קריאת הכתובה בציבור גורמת שאם נמצא איזה טעות בכתובה יבחינו בזאת ויתוקן הדבר על ידי הקורא או על ידי הציבור, כמו שכתבו בספר תשובות ופסקים מחכמי ורבני צרפת (שהוא ליקוט תשובות חכמי אשכנז וצרפת הראשונים שיצאו מכת"י על ידי חברת מקיצי נרדמים-מהודרות קופפר סימן קכ"ט) מובא בקצרה בנטעי גבריאל נישואין פרק ל"ב. מנהג קדמונינו להקרות את הכתובה בפני זקני העיר וחכמיה לידע אם נכתבה על היושר ואין לומר לסופר

שיביאנה לפני הרב קודם שיכנסו הקהל, ולחוש מפני טורח אין לסתור המנהג כי מנהג אבותינו תורה היא, עכ"ל. אמנם שם היה המנהג להקריא או להראות את הכתובה לפני חתימת העדים כמבואר שם, אך עכ"פ בזמנינו אף שרבים נהגו לעשות כן אחר החתימה כבר שמענו שגם בזה היה תיקון שהבחינו בטעות בתאריך או בשמות, לכן ראוי לקרא ככתבה וכלשונה, ולא לשנות המנהג, עכ"ל. וראה עוד בספר נטעי גבריאל שם שכתב דלא כנ"ל אלא שמי שקרא כתובה שהחתיים אביו כעדות, או עד עד שחתם שמו ושם אביו, ראוי לקרוא הכתובה רק יוסיף לפני ריאת שם אביו "אבי" או "אבי מורי". והביא שם מקור לדבריו מספר שו"ת ארץ צבי שם. אבל כבר הזכרנו לעיל שאפשר להקל בזה.

ועוד כתב שם: החיד"א בספר יוסף אומץ (סימן פ"ז) כתב דעל ידי כתיבה מותר לכתוב שם אביו בלא תואר לפניו, וכן פסק בשו"ת אגרות משה שם, וכן דעת הגרב"צ אבא שאול זצ"ל הובא בספר מורא הורים וכבודם (פרק ו' הערה י"ג). ועי' שם בהערה י"ד שהביא מים של שלמה ועוד שמחמירים לכתוב שם אביו אפילו אם כותבים אבי מורי, אבל אם הוא במקום שלא מכירים את שם אביו מותר לכתוב שם עם אבי מורי בתחילה, ועי' עוד בספר גם אני אודך תשובת הגר"מ חליוה שליט"א (חלק י"א סימן ל"ד). ועוד מובא שם בסעיף ט"ו בשם הגרב"צ אבא שאול זצ"ל לגבי בן ששולח מכתב להורים דיש להקדים שם עם תואר אבי מורי. ועי' באריכות בכל זה בשו"ת מחזה אליהו חלק ב' (סימן נ"ד אות ח' וי"ט). עכ"ד.

האם מועיל מחילה להזכיר את שם אביו

בשו"ת אגרות משה חיו"ד סו"ס קלג כתב שמועיל מחילה לגבי זה שיוכל להזכיר אביו בשמו בין אם מחל לו להדיא ובין אם ידוע לבן שאין אביו מקפיד, יעו"ש, ומ"מ נראה דכ"ז היכא שלא מזכיר בדרך ביזיון, וכן כתב בספר מורא הו"כ פ"ו ס"ב שכן כתב בשו"ת זרע אמת ח"ב דף קצט יעו"ש, ושכן דעת הגרב"צ אבא שאול זצ"ל ומרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל. ועוד כתב שם שאף שהפ"ת סקט"ז מביא שמצוה איכא לכבד אף במחל האב על כבודו מ"מ בנ"ד כל דין שהוי נחלקו בו כגון מה שנח' אם מועיל להוסיף שם תואר לאביו או כגון מה שנחלקו הרמ"א והדרישה בהזכרת שם אחרים ששם אביו בפניו בשם שאינו פלאי בזה יש להקל ואין צורך להזהר אף למצוה יעו"ש, וכן כתב כבר בחיי אדם כלל סז סוף הלכה ח'.

האם מותר להזכיר את שם אביו בעליה לתורה

ומ"מ לצורך עלייה לתורה כתב בפתחי תשובה סק"ב בשם היד אברהם לקמן סימן רמב סט"ו שלצורך עלייה לתורה מותר לומר שם אביו ומ"מ יאמר את השם בתוס' כבוד יעו"ש, וכן מובאר בשם מרן הגרי"ש"א ששואלים בן מי אתה בקריאת התורה צ"ל בן אבא מורי ר' פלוני, וכן נראה מדברי החיד"א לעיל, וכן כתב לדינא בילקו"י כיבוד אב ואם עמ' רסו שאם אומר אבי מורי פלוני או מור אבי פלוני וכאן באמו ועי' כן הוא יכול לומר את שם אביו.

ואמנם לדינא אין נראה שצריך לומר אבי מורי, וכ"ש בזמנינו שאין נוהגים לומר כן, וכן ראיתי שכתב בשו"ת אבני ישפה ח"א סימן קפה בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאעפ"י

שאמרו בגמ' ששאלת שלום תלמיד לרבו הוא שלום עליך רבי ומורי ויש בזה נפק"מ לכמה דיני התורה ומ"מ באביו א"צ להקפיד בכך וסגי לומר שלום עליך אבי כי ההורים אינם מקפידים בזה ומוחלים על כבודם יעו"ש. ואולם בספר אוצר דיני כיבוד אב ואם (אות פ') שכתב דמסתימת לשון המחבר משמע דגם כשאינו מזכיר שם אביו צ"ל אבי מורי, ולא סגי לומר אבא לבד. וכן כתב הגר"ח בספר שיח השדה שבת ח"ג שבת דף קטו שכל ההיתר לומר שם אביו עם תואר היינו דוקא בתואר כגון אבא או אבי מורי וכדומה אבל אינו מועיל לומר ר' פלוני, ואמנם הו"ד הגריש"א בספר מורא הו"כ בשם הגריש"א שראוי להוסיף תואר כמו אבי מורי וזה עדיך מלומר ר' פלוני יעו"ש.

אבל לענ"ד י"ל שבזמנינו שאני שמספיק לומר ר', ובשו"ת משנת יוסף (ח"י סי' קל"ז) דן השואל דבזמנינו על כל אדם אומרים ר', אף על אנשים פשוטים, א"כ האם צריך להוסיף לומר "רבי", או דסגי בתואר "ר'". וכתב שם דאין חילוק בין ר' או רבי, אך כתב דאם שואלים לאדם שם אביו לעלי' לתורה צריך לתוארו כפי שיתארנו הגבאי, דהיינו אם אביו ת"ח יאמר שם אבי הרב ר', ואם אינו בר הכי, אלא הגבאי יתארו רק רבי דהיינו ר', די שיאמר שם אבי ר' פלוני. ואם הגבאי כבר תיאר את אביו ואמר ר', כגון שקורא יעמוד ר' פלוני, ושואל בן ר' וכו', וצריך לענות, יתכן ודי שיאמר השם בלבד, ע"ש. וכן כתב ידידי הגרי"א סקוצילס שליט"א בספר אהל יעקב כיבוד הורים שיש להחמיר בזה, וכתב להביא עוד בזה זו"ל: והגר"ב צ"ק קוק שליט"א כתב לידידי במח"ס סוכת חיים שליט"א כמדומני ששמעתי מרבינו (הגרי"ש אלישיב זצ"ל) שבזמנינו תואר ר' אינו תואר כבוד כלל, עכ"ל. ועי' בשו"ת מחזה אליהו (ח"ב סי' נ"ד סק"ט) שהאריך להוכיח מדברי המהרש"ל דבן חייב להוסיף תואר כבוד על התואר שמקובל בעולם לקרות שם אביו. ואין לתמוה דהא חזינן דתלמידים קורין לרבם ולראש ישיבה שלהם בשם כמו "ר' שמואל" "ר' אלחנן" וכדומה והוא שם שגם אחרים שאינם תלמידים משתמשים בהם. דעי' ביו"ד (סי' רמ"ב סעיף ז') דכל ההלכות הללו אינם אלא ברבו מובהק והיינו מי שלמד רוב תורתו ממנו, ובזמנינו שיש לנו ספרים לרוב אין לנו בחינה זו דרבו מובהק. וכמו"כ אין לתמוה דגם גדולי הדור קרואים בפי כל רק בשם "ר' משה" "ר' חיים עוזר" "ר' יצחק אלחנן" וכדומה, והרי מבואר ביו"ד (סי' רמ"ד סעיף י') דאם הוא מופלג בחכמה אפי' אינו רבו דינו כרבו מובהק, וכתב הרמ"א דמי שהוא גדול הדור ומפורסם בדורו בכך נקרא מופלג בחכמה, ע"ש. ופשוט דאין זה קושיא, דהא כל כלל ישראל הם כתלמידיהם, וכל הלכתא דמשנה הוא דתלמידו חייב לקרותו בשם אחר מהשם שאחרים שאינם תלמידיו קורין אותו. ובנידון זה כל שם כבוד שישתמשו בו מספיק מדכולם תלמידיהן בשוה. עכ"ד, וכן נראה לכאורה שהרי היום בזמנינו התוארים השתנו וכמו שהארכתי בזה בכמה דוכתי בשם הגר"א גינחובסקי שליט"א שעל כל אברך אם לא כותבים לו בהזמנה הרה"ג הרי הוא כפגיעה בכבודו, וכ"ש עתה שרבו התוארים טובא וכל אחד נקרא בשם מרן, [ע"י קופות הצדקה השונות].

ומ"מ למעשה הוראת גדולי הפוסקים שבעלייה לתורה יכול לומר שם אביו בתוספת תואר וסגי לומר לדוגמא חיים בן ר' יוסף, וכן כתב להקל בפתחי תשובה סק"ב שכתב שאם אחרים שואלים אותו מעהו יכול לומר ר' יעו"ש, וכן הו"ד הגריש"א בקובץ מבקשי תורה,

וכן הו"ד הגריש"א בספר פסקי הגרי"ש, וכן כתב בחוט שני עמ' רעט, וכן כתב בגליון שלמים מציון מס' 73 יעו"ש.

וכ"ש שיש לצרף בזה ששמא האיסור הוא רק בדרשה, ושמא שכ"ז שיש לומר אבא מארי היינו שזה היה כבוד אבל בזמנינו הכבוד הוא ר' פלוני, וממילא נראה שסגי בזה, ואף לפי דעת השו"ע שיכול לומר ר'. [ולא כמו שיש שנקטו להחמיר שאחרים יגידו את שמו של אביו שאי"צ לזה, וכ"ש אם קוראים אותו עתה לעלות לתורה ועד שאחר יגיד יקח זמן רב, ויש לחשוש גם לטירחא דציבורא, וגם לכבוד הספר תורה].

*

האם שעושים תעודת זהות וכל כיוצא בזה מותר לומר את שם אביו בלא ר' או אבא מארי

והנה שאלה מצויה עד למאוד האם שעושים תעודת זהות וכל כיוצא בזה מותר לומר את שם אביו בלא ר' או אבא מארי, וששאלתי בזה למו"ר הגר"ע פריד שליט"א החמיר בזה וס"ל שאין היתר לומר משום זה לומר רק את שם אביו, והתקשה למצוא בזה ישוב למנהג העולם. עכ"ד, ושוב ראיתי בספר מורא הו"כ שכתב בשם מרן הגריש"א שאם שואלים אותו בבנק או קופת חולים וכל כיוצא בזה שצריך לומר את שם אביו לכל הפחות עם ר' יעו"ש, ואמנם אפשר שבתעודת זהות שאין אפשרות אחרת יודה בזה.

ומ"מ ראיתי שיש שהעירו שהרי יכול לומר מור אבי וכו' בלחש ואח"כ יאמר בקול רם שם אביו, ועוד י"ל שיכול ע"י מחילה וכן כתב בספר יושר הורי סימן יז אות ג' שהיכא שיטעו ברישום ע"י שיזכיר את שם הוריו בתוס' תואר כבוד מועיל מחילה, ולענ"ד נראה שיש מקום לומר שמהני אומדנא ויהיה חשיב כמחילה, ולכן יש יותר מקום להקל בזה לסמך למנהג העולם שמקילים בזה שמסתמא ההורים מוחלים, ומ"מ טוב שיאמר לפני זה ר' בשקט כדי לכבד את הוריו.

האם שמתפללים לרפואת אביו או רבו צריך להזכיר את שמו

נשאלתי האם שמתפלל לרפואת גדול הדור או ראש ישיבה או רב, צריך להזכיר את שמו, בגמ' בברכות דף לד ע"א איתא אמר ר"י אמר רב חסדא כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו שנאמר אל נא רפא נא לה ולא קמדכר שמיה דמרים, וכתב במג"א (או"ח סימן קיט סק"א) בשם המהרי"ל שכל זה בפניו, אבל כשמתפלל שלא בפניו צריך להזכיר את שמו. וכן מבואר בערוך השולחן (או"ח סימן קיט ס"א) כתב שבפניו א"צ להזכיר את שמו, אבל שלא בפניו, צריך להזכיר את שמו ושם אביו או שם אמו, לברר בתפלתו על מי מבקש רחמים כי התפילה צריכה להיות ברורה עתכ"ד, ולפי"ז י"ל דיכול גם לומר רבו. וכשאינו יודע אם שם אביו או אמו של החולה יזכיר בשמו הפרטי ובשם משפחתו, כן כתב להביא בס' אורחות רבינו (ח"א עמ' סד) בשם מרן החו"א זצ"ל, ובס' מעשה איש (ח"ה עמ' קיז) הו"ד הגר"ק בשם מרן החו"א זצ"ל דאפילו בשם עירו, ובאורחות רבינו (ח"א עמ' שלג) כתב בשם הקה"י דאפילו בשם ספרו אם אינו יודע שם אמו יעו"ש, [והדברים א"ש למש"כ להביא בקונטרס שער יוסף במעלת כתיבת חידו"ת שהובא בספר הספרים

שאמר מרן הגר"ח קניבסקי שאדם נקרא על שם ספרו, והוא ע"פ דברי הרוקח], וא"כ מוכח מכל הנ"ל דהענין הוא שידעו למי הוא מתפלל.

ובעיקר הטעם שאין מזכירין שם החולה, כתב בספר ילקוט הראובני (ריש פר' וירא) שכתב בשם ספר סודי רזא (המיוחס למהר"א מגרמיזא ז"ל בעל הרוקח) שכתב, וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל כחום היום וכו', דע כאשר נימול אברהם בא הקב"ה לברכו, שנא' וירא אליו ה' ולא אמר וירא אל אברהם ה', "כי בהיות החולה בצער גדול אין להזכיר שמו". ע"כ. וראה עוד לרבינו אליהו הכהן מאיזמיר ז"ל בספרו אזור אליהו (אות קכז), שהביא מאמר רבותינו בש"ס (ברכות לד.) הנ"ל, והקשה מאי נפק"מ אם מזכיר שמו או לאו, וכתב לתרץ ע"פ מה שאמרו חז"ל שאין החולה עומד מחוליו עד שנמחלים לו כל עונותיו, שנא' הסולח לכל עוונתי הרופא לכל תחלואיכי. גם אמרו "בכסא ליום חגנו", שמכסים החודש ואינן מזכירין אותו כדי שלא ידע השטן ויבוא לקטרג. גם כן בנדון זה אין להזכיר שם החולה בתפלה כדי שלא ידע השטן על מי מתפללים ויבא לבטל תפלתו שאין ראוי לרפאו שעדיין לא נמחלו עונותיו של חולה זה, ואין ראוי לרפאו. או יביא עצות מרחוק שראוי שימות מחולי זה, "אמנם כשאין מזכירים שם החולה אינו יודע על מי מתפלל ותפלתו עושה פירות, ואע"פ שיהיה זה החולה בן מות הקב"ה שומע תפלת זה המתפלל עליו וגוזר עליו חיים". עכת"ד. והו"ד בדברי הגר"ח פלאגי בספר רוח חיים (סי' תקסט ס"ק א) אלא שכתב דלא נהיגי האידנא הכי. וע"ע בבן יהוידע (ברכות שם). ועיין עוד בקונ' מראית העין (ברכות לד.) שכ"כ. ובשו"ת יחזה דעת ח"ג (סי' פג) ובספר זרע חיים (סי' ט).

אבל מ"מ י"ל דכיון דכלפי שמיא גליא אין צריך לומר הרב הגאון, וכן נראה מדברי הספר חסידים (סימן תת) וז"ל: אדם שמתפלל על אביו אם הוא חולה לא יאמר תרפא אבא מרי או לאדוני אבא רפא כי שלמה אמר דוד אבי וכן אלישע אמר איה ה' אלוקי אליהו ולא אמר אדוני וכו' עכ"ל, ובמקור חסד שם כתב לבאר דבריו וז"ל: יתכן שביחוד בחולה דאיתרע מזליה ובודקים אחיו למעלה, לא יתאר אותו בשבחים אבל בברכה סתמים אין לחוש כמו שאומרים בברכת המזון הרחמן הוא יברך את אבי מורי וכו' יעו"ש, וכן נראה בברית עולם למרן החיד"א יעו"ש. וכן כתב בס' יקלוט מעם לועז (פ' יתרו כ' יב) יעו"ש

וכה"ג כתב בס' מעבר יבק (שפתי צדיק פ"ח בד"ה ואם) וז"ל: וכן המתפלל על אביו או על רבו לפום ריהטא נראה כי אין לומר וכו' שאין גבהות לפני המקום וכו' יעו"ש, וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (יו"ד סימן רמ אות ד) בשם זקיננו מהר"א אזואלי וכן בשירי ברכה (יו"ד סימן שלה אות ד') יעו"ש, אבל שם מבואר שמותר להביא רבי וע"ע במש"כ בזה במנ"ח שלהי מצוה רנו ששהביא דברי הס' מעבר יבק ולפי"ז תירץ מאי דכתיב בפרשת מטות זאת חוקת התורה אשר ציוה ה' אל משה איך היה מותר להזכיר את שמו של משה אלא כיון דאלעזר אמר ה' אשר צוה ה' את משה והזכיר את שמו של הקב"ה לכן לא שייך לקרותו אז אדון ורבו יעו"ש וכן כתב בלחם הפנים (סימן קמג) ובהגהות הגרעק"א (או"ח סימן קיט ס"א) וכן בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ג סימן רמ) וכן כתב בס' ליקוטי מהרי"ח (סדר תפילת י"ח) וכתב שם בסדר ברכת המזון שמצא בסידורי סלאוויטא שהעירו בזה מה שאומרים הרחמן הוא יברך את אבי מורי שכן אומרים אבי מורי, ותירץ דאפשר דהיינו

דוקא היכא דמזכיר השם בתפילתו משא"כ בברכת המזון שאין מזכיר רק הרחמן ואם כי הכוונה על השי"ת מ"מ כיון דלא מזכיר השם בהדיא אין קפידא עכ"ד. עוד בזה ראה מש"כ בעבד המלך עה"ת (עה"פ איש אביו ואמו תיראו) שי"ל שכיון שאינו מדבר בלשון נוכח אל השי"ת אלא בלשון הנסתר הרחמן הוא יברך מותר לומר אבי מורי יעו"ש וע"ע בהגהות וחיידושים לרבי יוסף זכריה שטרן אבד"ק שאוויל זצ"ל בסוך מס' ברכות שכתב לתמוה בזה יעו"ש

וראה כבר בשו"ת אבני ישפה (חיו"ד סימן קפה ענף ז) שהביא בשם גאון אחד והיינו למרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש לחלק דשאני אביו שהקב"ה בעצמו ציוה לכבדו ולכן אי"ז בזיון כלפי הקב"ה ומה שהביא הברכ"י הוכחה מדוד י"ל שהתורה לא האריכה בתוארים וע"כ שפיר נגהו לומר בברכת המזון אבי מורי ובכל זאת היות ויצא זה מסי הברכי יוסף לכן י"ל רק אבי יעו"ש, וכן ראה בבן איש חי (ש"ב פ' שופטים אות ג) כתב שבספרו מקבציאל האריך במה שאמר שלמה (מלכים א' ב' לג) לדוד ולזרעו שאמרו בתורת תפילה לפני ה' ומה"ט א"צ לומר אבי ואע"פ שהיה שם דוד שם פלאי שמסתמא לא נתפשט קודם פטירתו ודברים אלו הוו בסמוך לפטירתו, עוד כתב ממה שאמר יעקב (בראשית מט לא) ואת יצחק ואת רבקה ולא קאמר רבי ואמי ומדקאמר קברתי אלמא כך אמר ואי"ז מלשון כותב התורה, וכתב לתרץ שהיה ברוח הקודש ומשום הכי היה מוכרח לומר כן יעו"ש.

ובברכי יוסף (סימן ר"מ סעיף ט') שכתב דכשמתפלל על אביו או רבו נראה דאין לומר בתחינתו רפא נא אדוני אבי או אבא מרי או רבי מורי, וסגי לומר אבי או רבי ולא צריכים להוסיף שם, וראיה לזה משלמה שאמר בדברו עם ה' דוד אבי. והנה מזה מוכח דיש חיוב לומר אדוני אבי ולא סגי באבי, דאל"כ מה הוכיח משלמה שאמר דוד אבי בדברו עם ה' דאם אין חיוב להזכיר אבי מורי שמא לא הקפיד בפעם הזאת, עכ"ד, ומבואר שבזמן שמדבר עם הקב"ה אין להוסיף תואר, וראה עוד מש"כ להקשות בזה בספר אהל יעקב כיבוד הורים. ובכלבו (סימן קמא) כתב שמתפלל על רבו חולה ואומר רבי פלוני ברבי פלוני יעו"ש ומוכח דכה"ג שרי. וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ה רמת רחל) יעו"ש, וע"ע בס' זכר עשות (מערכת כ' אות ג) ובספר ויקהל משה (עמוד עג) ובשו"ת שלמת חיים (סימן קיג) ובשו"ת חמדת צבי (ח"ה סימן לד) ובחזו"ע (אבילות ח"א עמ' ז) ובס' זרע חיים (סימן ט' אות ב) כתב הגרי"ח סופר שליט"א להאריך בכל זה, יעו"ש מה שכתב בזה.

וראה דבר חידוש בס' אורחות רבינו (ח"א עמ' שלג אות ג) בשם מרן הקה"י, וכך כתב שם: סעם מסרתי למור"ר פתקה עם שמו ושם אמו של הגרי"י אברמסקי (שליט"א) שיתפלל עליו, ולא הוספתי כל תואר לשמו, ואמר מור"ר צריך להוסיף הרב וכו' וכן היה אצל הגר"ש רוזובסקי (שליט"א) שמו"ר א"ל לכתוב שמו ושם אמו, וכתבתי, וא"ל צריך להוסיף הרב עכ"ד. אולם איכא למימר דכוונתו שרושם את הפתק צריך לכתוב הרב שלא יראה כזילותא אבל אולי להזכיר את שמו אסור, ואולי גם הס"ח אסר היינו דוקא אדוני אבל הרב שהוא תואר, למי שהוא באמת הרב, לא שייך לומר אין גבהות לפני המקום, וכן מתבאר ממש"כ בילקו"י (ח"א דף רעא) שהמתפלל על אביו החולה לא יתאהרו בתארי כבוד כגון אבי מורי עטרת ראשי וכדומה לפי שאין גבהות לפני המקום, אלא יאמר עבדך אבי פלוני בן פלוני

וכן כשמתפלל על אמו יאמר אמתך אמי פלונית בת פלונית ואם מתפלל על רבו החולה או על ת"ח חולה יאמר עבדך רבי פלוני בן פלונית יעו"ש.

וראה עוד במש"כ בתשובה להג"ר בנימין ראובן שלזינגר שליט"א מה הדין היכא שמזכיר את אביו, האם שמתפלל על אביו צריך לומר אבי מורי, כ"ו טבת תשפ"א, לכבוד ידידי הגאון רבי בנימין ראובן שלזינגר שליט"א מח"ס מנחת ראובן וש"ס, שלו' רב.

במה ששאל בזה"ל: שאלה הנוגעת למעשה, כשמתפללים לרפואת אביו - האם יכול/צריך לומר אבי מורי קודם שמזכיר את שמו או לא. יש בזה צדדים לכאן ולכאן. אשמח מאד מאד לדעת בזה. ע"כ שאלתו, וצינת למש"כ לך הגרנ"י בן שמעון שליט"א וז"ל: קי"ל דאין גבהות לפני המקום (אל תתהדר לפני המלך משלי כ"ה, ו). וכ"כ בברכי יוסף סי' רמ סק"ד בשם זקנו. ולכן לא יאמר אבי מורי אלא פלוני בן פלוני עכ"ד.

וכפי שאמרתי לכת"ר שיש להסתפק בזה שמאידך הרי כלפי שמיא גליא והקב"ה יודע שהכוונה לאביו ואין צריך לומר אבי מורי, אלא מאי משום כבודו הרי אין גבהות לפני המקום, וא"כ לכאורה ה"ה כאן, ומאידך י"ל דצריך להזכיר, וכמו שאם מזכיר אחד מגדולי הדור, וכמדומני שנחלקו בזה הפוסקים, ולע"ע אומר לקולמסי די.

האם מותר לבטל תורה בשביל כיבוד הורים

יש לדון אם מבקש ממנו לעשות דבר והוא רוצה ללמוד האם לשמוע בקול הוריו או שילמד, וכתב בפתחי תשובה יו"ד סימן רמ סק"ח בשם הפרי חדש, אם הוריו נמצאים בעיר אחרת ומבקשים ממנו להפסיק מלימודו ולבוא לעזור להם, אם זה מפריע ללימודו אינו חייב לבקדם אם זה גורם לו לביטול תורה, ומ"מ כתב שם שכ"ז רק אם האבא לא בעירו, אך אם האבא בעירו צריך להפסיק מלימודו כדי לכבדו כי מבטלים לימוד תורה לצורך מצוה עוברת.

אבל בספר מגילת ספר על הסמ"ג עשין י"ב כתב: שאם יכול לכבד את אביו אח"כ נחשב מצוה שאינה עוברת. וממילא אסור להפסיק מלימודו, גם אם אביו בעירו. ומ"מ לדינא דעת הפרי חדש שאף שיכול לכבד את אביו אח"כ, כיון שאם יכבד את אביו עכשיו, יקיים מצוה. נחשב מצוה עוברת וחייב לבטל תורה בשביל לכבדו.

וכדברי הפתחי תשובה כן כתב ביפה ללב חיו"ד סימן רמ סכ"ה שגדול ת"ת מכבוד אאו"א דוקא כשרוצה לצאת ממדינתו ללמוד תורה במקום אחר ומיהו אם צריכים שימוש ואין להם מי שישמשם אז גדול כיבוד אאו"א יעו"ש וכן כתב בחיי אדם הל' כיבוד אב ואם כלל סז סט"ו וז"ל: תלמוד תורה גדול מכיבוד אאו"א לפיכך אם הבן רוצה לילך למקום אחר ללמוד שהוא בוטח שיראה סימן ברכה בלימודו והאב מוחה בו שמתירא שיבא שם לידי עלילות א"צ לשמוע לאביו עכ"ד, והכי נראה לדינא כדברי הפתחי תשובה.

ואמנם ממש"כ בפרישה אות כא וז"ל: ת"ת גדול מכיבוד אב ואם ויליף לה מיעקב שכל אותן שנים שהיה בבית עבר לא נענש עליהם הלכך א"צ לבטל מלימודו כדי לכבדו עכ"ד וכן כתב בשו"ת מים רבים חיו"ד סימן מח, וכן כתב במגילת ספר עשין יב

איתא בגמ' בקידושין דף לא ע"ב אמר רבי אבהו כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד חמשה בני סמכי הוה ליה לאבימי בחיי אביו וכי הוה אתא רבי אבהו קרי אבבא רהיט ואזיל וכו' יעו"ש, והקשה שם במקנה איך היה מותר לבטל תלמוד תורה בשביל כיבוד אב ואם והא דרשינן בסוף מגילה גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם וכו' וכתב שם שנראה שיש לחלק בין כיבוד למורא שרק במצות כיבוד אמרינן שתלמוד תורה עדיף מיניה אבל מצות מורא עדיפא מתלמוד תורה יעו"ש.

ואמנם צ"ע בזה ממש"כ הרמב"ם בהל' ממרים פרק ו' הלכה יג שכתב, אמר לו אביו השקני מים ומצוה לעשות אם אפשר למצוה שתעשה ע"י אחרים תיעשה ויתעסק בכבוד אביו שאין מבטלין מצוה מפני מצוה ואם אין שם אחרים לעשותה יתעסק במצוה ויניח כבוד אביו שהוא ואביו חייבין בדבר מצוה ותלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם עכ"ל. ומשמע מדברי הרמב"ם שהוא חד דינא, וראה עוד מה שיתבאר בזה בד"ה הבא.

בדין גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם

וישכב במקום ההוא (כח יא, ופירש"י וישכב במקום ההוא, לשון מיעוט שבאותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש בבית שם ועבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה עכ"ל, והנה על אותן י"ד שנים, איתא במגילה דף טז ע"ב אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית שם ועבר לא נענש, וכו' ופירש"י כשפירש מאביו ללכת לחרן ולא נענש עליהן על כיבוד אביו ובשאר כל השנים שנשתהה בבית לבן ובדרך נענש.

וכדברי הגמ' מצינו בשאילתות דרב אחאי גאון (שאילתא יט) ואיתא שם בזה"ל: ווהיכא דאית ליה רב במדינת הים מיחייב למיזל גביה למיגמר מיניה תורה וכו' ברם צריך אילו מאן דאית ליה אבא ואימא ומחייב למיטרח קמייהו לאוכליניהו ולאשוקייניהו וכו' ובעי למיזל גבי רביה למיגמר או למקום תורה דלא למיגמר ליה בלחודייה, כדתנן ר' נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה וכו' הי מינייהו עדיף ת"ת עדיף דהוא עדיפא מעל מעשה או דלמא כיבו או"א עדיף שהוקשה כובד או"כ לכבוד המקום וכו' ת"ש דאמר רבא אמר לי ר"י בר שמואל בר מרתא משמיה דרב גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם וכו' עכ"ל. אלא דאכתי נתן לפלפל דבגמ' כתוב שלא נענשים וכמו שכתב כבר לדייק במאירי בקידושין דף לב ע"א כתב: דמי שביטל מצות כיבוד אב ואם בשביל מצות תלמוד תורה אין בידו עבירה: ומוכח דאין זה עבירה אבל אין מורין כן לדינא, אבל מ"מ לא חזינן כן בדברי השו"ע דהנה בשו"ע פסק כן לדינא, ונביאו לקמן, וכן מוכח מהמשנה בפאה (פ"א מ"א) ובקידושין דף מ' ע"א תלמוד תורה כנגד כולם, ומוכח דמצות ת"ת גדולה יותר אף ממצות כיבוד או"א.

וברמב"ם פסק כן לדינא הל' ממרים פ"ו הי"ג וז"ל: אמר לו אביו השקני מים ויש בידו לעשות מצוה אם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים תעשה ויתעסק בכבוד אביו שאין מבטלין מצוה מפני מצוה. ואם אין שם אחרים לעשותה יתעסק במצוה ויניח כבוד אביו שהוא ואביו חייבים בדבר מצוה. ותלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם עכ"ל, ומוכח דמיירי בכה"ג שאין אחרים שיעשו את המצוה כ"ז לענין מצוה כמבואר בגמ' בקידושין דף לב אבל

לענין תלמוד תורה הוא כנגד כולם אבל שאביו ואמו צריכים אותו. והאי דינא שמצות ת"ת חשיב כמצוה שיכולה להעשות ע"י אחרים, כן כתבו לדייק בדברי הרמב"ם בשו"ת בנין שלמה ח"ב סימן יח יעו"ש, וכן בס' מנחת נתן קידושין סימן מב, ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן רעד יעו"ש. ומ"מ כ"ז אם הוא התחיל ללמוד, כן כתב בפרישה (שם סרכ"א), וע"ע בשו"ת מים רבים (יו"ד סימן מח בד"ה ומיהו) שנקט כן לדינא יעו"ש עוד.

וראיתי שתמה בכ"ז במנחת אשר עה"ת (מהדו"ק סימן מ) וכי נצטוו בני נח על מצות כיבוד אב שיעשנו עליה, וכתב שם דאף אי נימא שלאבות הקדושים היה דין ישראל מ"מ תורת ישראל לא נתנו להם, וכיון שכן הרי הם מקיימים את המצוות בתור אינו מצוה ועושה, וכיון שכן מדוע נענש ע"ז, והנה לענ"ד יש לדון בזה דהרי סו"ס הרי הוא מצות שהשכל מחייבם, ועוד י"ל דהיינו משום שהאבות קיימו לפי הרגש לבם, וכיון שכן כלפיהם יענשו ע"ז.

והנה שם במנח"א הביא מש"כ בשו"ע (יו"ד סי' רמ"א ס"ט) גר אסור לקל אביו העובד כוכבים ולא יבזהו שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, ושם תמהו האחרונים שהרי לא מציינו שגוי נצטווה בעבירות אלו ומה חשש יש שיאמרו באנו מקדוש חמורה לקדושה קלה, וברע"א שם הביא בשם הפורת יוסף שאף שלא נצטוו הגויים על עבירות אלו מ"מ בנימוסיהם הם נזהרים בכך וזה החשש שיאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה, וביד אברהם עהשו"ע שם כתב, דאף שלא נצטוו בכלל ז' מצוות ב"נ מ"מ מציינו שחם נענש על שלא כיבד אביו נח כמבואר במדרש רבה פרשת נח פרשה ל"ו עי"ש, אך לא ביאר שורש איסור זה אצל בני נח. ומ"מ הביא שם מש"כ במלבי"ם עה"ת שביאר דכיון דכתיב (דברים כז טז) ארור מקלה אביו ואמו, וכיון שהוקש כבודם לכבוד המקום הוי כאבזרייהו דברכת ה' שנצטוו בה בני נח, אבל מ"מ כתב שם שכ"ז לענין מכה ומקלל אביו ואמו אבל לא לענין מצות כיבוד אב.

ומ"מ כמו שרצינו לומר הביא שם שכבר האריך במש"כ הנצי"ב בהסכמתו לספר אהבת חסד של החפץ חיים שבני נח נצטוו על המצוות שהכליות, וביא שכבר כתב כן ברבינו בחיי (בראשית יח כ) לגבי מצות צדקה שגם בני נח נענשים על ביטלה שחייבים הם לקיים את כל המצוות השכליות, וכתב שם שקדמם כבר ביסוד זה רבינו נסים גאון בהקדמה שלו לש"ס (הודפס בדפוס וילנא) וז"ל: כי כל המצוות שהן תלויין בסברא ובאובנתא דליבא כבר הכל מתחייבים בהן מן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ עליו ועל זרעו אחריו לדור דורים". ולפי"ז כתב שם שנראה דגם במצות כיבוד או"א הם מחויבים, יעו"ש עוד. אלא דלפי"ז צ"ב מה נתקשו הנ"כ על מש"כ שם בשו"ע ויל"ע.

ומ"מ הביא בזה עוד סייעתא ממש"כ בשו"ת בנימין זאב (סימן קסט) שמטעם זה אין מברכים על מצות כיבוד אב ואם דאין מברכין אלא על מצוה שכל עניה עבודת האל ויש בה היכר שכונתו לשם מצוה ולא על מצוות שבין אדם לחבירו שגם אומות העולם מקיימים אותם לפי הבנתם, והביא עוד מש"כ בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קל) שנשאל ע"י גיורת האם מותר לה לכבד את אמה השוכבת על ערש דוי ומבקשת לראותה, ועי"ש שהאריך בזה שמצות כאו"א יסודה במדת הכרת הטוב ואף שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי

ראוי לה להכיר טובה ולכבד את אביה ואמה הנכריים ע"ש, וכתב שאף שבמנחת חינוך (מצוה לג) שהסתפק במצות כיבוד אב ואם אם הוא מצוה בבין אדם למקום או מצוה שבין אדם לחבירו ושם כתב נפק"מ האם הבא לשוב בתשובה על ביטול מצוה זו צריך לרצות אביו ואמו דהרי קימ"ל דעבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו כמבואר ביומא דף פה ע"ב, ומ"מ שם כתב לחדש שנראה ודאי דהוי מצוה שכלית אף אם בגדרה הוי מצוה שבין אדם למקום יעו"ש, וע"ש שבגוף דברי המנ"ח נראה דהוא מח' ראשונים יעו"ש.

והנה לדינא כתב בשו"ע יו"ד סימן רמ סעיף יג בזה"ל: תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם, וכתב שם בש"ך הכי ילפינן מיעקב שכל אותן שנים שלמד תורה בבית שם ועבר לא נענש עליהן אע"פ שביטל מצות כיבוד, וראה שם בפתחי תשובה שהעיר שהיינו דוקא אם צריך לילך חוץ לעיר, מ"מ הרי בסימן רמ"ו סי"ח איתא לדינא תלמוד תורה שקול כנגד כל המצות היה לפניו עשיית מצוה ות"ת אם אפשר למצוה להעשות ע"י אחרים לא יפסיק תלמודו ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמודו. וע"ע בשו"ת תרומת הדשן (סימן מ) כתב לענין תלמיד שרוצה לילך ללמוד תורה במקום שבוטח שיראה סימן ברכה בתלמודו ואביו מוחה בו לפי שדואג שבאותה העיר העכו"ם מעלילם אינו צריך לשמוע לאביו בזה יעו"ש, והיינו משום שהוא ת"ת והביא שם מקור האי דינא מיעקב אבינו שהיה בבית עבר לא נענש וגם הביא שם להוכיח מדברי הגמ' בעירובין דך מז ע"ב שאין מן הכל זוכה אדם ללמוד תורה, ופירש"י שם רש"י שאין אדם זוכה ללמוד מכל מלמדיו יש רב שמשנתו סדורה בפיו ושונה לתלמדיו דרך קצרה עכ"ד, והכי פסק לדינא בשו"ע יו"ד סימן רמ וע"ע בביאור הגר"א (סימן רמ סקל"ה) מה שציין בזה.

והנה בפרישה (שם אות כא) שכתב בזה"ל: ויליף לה מיעקב וכו' הלכך אין צריך לבטל מלימודו כדי לכבדן ע"כ, אולם בשו"ת חתם סופר (חו"מ סימן ט') שכתב בזה"ל: מנהג אבותינו ורבותינו הקדמונים ניהג שהרחיקו נדוד מביתם להרחיק עצמם מגעגועי אבותם ומדאגת אשה ובנים ואפילו רבינו הקדוש אשר כל ישראל השכימו לפתחו ושכיחי מתיבתא גביה טפי כמבואר בגמ' נדה (יד ב) מ"מ פסיק לר"ש בריה למיזל לבי רב תריסר שני כמבואר בגמ' כתובות (סב ב) ואפילו מארץ ישראל לחוץ לארץ נדדו ללמוד תורה אע"ג שהיה שם בארץ ישראל ישיבות כמ"ש תוס' שבת (ט ב ד"ה הא לן), ובפתחי תשובה (יו"ד סימן ר"מ סק"ח) הביא מדברי הפרי חדש (ליקוטים אות יג) שכתב הא דאמרינן גדול ת"ת יותר מכיבוד או"א דוקא אם הוא צריך לילך ללמוד תורה מחוץ לעיר דבזה הוא דאמרינן דגדול ת"ת ולכן כיבוד או"א נדחה מפני ת"ת אבל היכא דלומד תורה בעיר צריך לכבד את האב ואח"כ לחזור לתורתו ע"כ. וז"ל הפר"ח, ת"ת גדול מכבוד או"א דוקא כשצריך לצאת מהעיר ללמוד אבל אם דרים בעיר אחת יכבד את אביו ויחזור לתורתו וכדלקמן סי' רמ"ו ס"ה ע"ש עכ"ל, וכן כתב בחס"ל (הל' כבוד או"א סעי' י') דלא מסתבר שיהא הבן יושב ולומד כל היום ולא יהא לאביו מי שישמשנו ויצטער צער בנפש הא ודאי פשיטא שאין תורתו רצויה כי עת לכל חפץ זמן תורה לחוד זמן עבודה לחוד תדע שהרי לדידן מבטלין ת"ת אפילו משום תפילה דרבנן וזה ברור עכ"ל, וע"ע בשו"ת משיב דברים סי' קל"ח ובשו"ת אז נדברו (חי"ד

סי' מ"ב), וכ"כ בשו"ת פרי השדה (ח"א סי' ט"ו אות ב') דפשיטא שכל שאין יכול לקיים כיבוד זה ע"י אחר למשל שצריך לילך לקבל פני אביו פשיטא שמותר לבטל קצת זמן מת"ת וגדולה מזו מצינו כיון דמצד הדין לא היה רשאי להפסיק מד"ת אפילו לתפילה ומ"מ אנו מפסיקין והטעם כיון שאנו מפסיקים אפילו לדברים אחרים וא"כ מכ"ש מצות כיבוד או"א בודאי צריך ליסע לקבל פני אבותיו אע"ג שיתבטל עי"ז איזה זמן מלימוד תורה כי עיקר לימוד תורה"ק היא כדי לקיים מצוות הכתובים בה עכ"ל.

ועוד בכ"ז מצינו להגרי"פ פרלא בביאורו לסה"מ לרס"ג ז"ל (ח"א דף ק"ב ע"ב) שתמה בהא קיי"ל דצריך לבטל תורה בשביל כל המצוות וא"כ מ"ש כיבוד או"א משאר מצוות שאינם צריך לבטל תורה עבורה, וכתב ליישב דכיון דילפינן מקרא דואיש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ד' כולכם חייבים בכבודי בזה ילפינן דכיבוד או"א שונה משאר מצוות שבתורה ואינו דוחה שום מצוה אף מצוה דתלמוד תורה. וכן כתב להקשו מדנפשיה בשו"ת תשובות והנהגות (שם) וכתב די"ל שהרי אביו יכול למחול על בקשתו ואדרבא ראוי לאב למחול מפני ת"ת דעדיף וגם אם לא מחל אין שומעין לו שאתה ואביך חייבין בכבודי שעל האב לקיים חיובו, וע"ע מש"כ בזה בשו"ת מחנה חיים ח"א סי' פ"ה יעו"ש.

עוד צד מצינו בחשוקי חמד עמ"ס יבמות (עמ' ק) שכתב שאפש"ל שכל מה שהותר לבטל מצות כיבוד או"א דוקא היכא שיתבטל מלימודו, וכתב דמיירי בכה"ג דיאבד שימוש ת"ח, והיינו כיסוד ההעמק שאלה (שאלתא ק) שכתב דתלוי אם יוכל לחזור למצוה או לא, ומ"מ כתב שם בחשוקי חמד דא"א לומר כן שהרי הרי כיון שלומדים דין זה מיעקב אבינו ואפ"ה כתב בפרי חדש שאם הוא באותו עיר חייב בכיבוד או"א ורק אם הוא בעיר אחרת אז אינו חייב בכיבוד אביו ואמו.

עוד גדר מצינו בהא מש"כ במקנה בקידושין דף לא י"ב שמה שנאמר גדול תלמוד תורה מכיבוד אב היינו קוא שלא ציוה לו אביו אבל אם אמר לו השקיני מים זה הוי בכלל מוראי ויעקב שהיה רק מצות כיבוד לחוד שלא היה אצל אביו כדי לכבדו בזה אמרו דתלמוד תורה עדיף אבל אם אביו אמר לו השקיני מים יש לומר דמורא עדיף, ועוד בדין זה מצינו עוד הגדרה שכתב ביפה ללב (סימן רמ כה) שכתב, שמה שאמרו גדול תלמוד תורה מכיבוד אב הני מילי כשאין צריכים לו לשמשם אבל אם אין להם מי שישמשם וצריכים לו אז גדול כיבוד אב ואם דאית בייה צד גמילות חסד יעו"ש, וכתב שם שכן כתב בשכנה"ג סי' רמ"ו בהגה"ט אות ל"ב יעו"ש.

אלא דאפי' כן מצינו שכתב בשו"ת משנה הלכות (חלק יח סימן קנה) שכתב: מרן החת"ס היה אב"ד פרשוברג ולא ראה את אמו שנים הרבה, פעם אחת כתבה לו שיבא לראותה וזה לא היה מרחק רב אבל היה זה תלוי בביטול תורה דרבים הישיבה והקהילה, הועמיד בית דין ובקש מם שיפסקו לו אם יבטל תורה וילך לראות את אמו והבי"ד לאחר שקלא וטריא ופסקו שאין לו לילך משום ביטול תורה, ולקח מרן החת"ס שליח מיוחד שיקיים מצות כיבוד אב ואם לו וכשבא השליח אצל אמו סיפר לו מכל הנעשה אצלו אמרה לו אני מוחלת לו יעו"ש, אבל מ"מ מוכח דכן יש איזה חיוב לדאוג לה, אבל מ"מ קיים ע"י שליח כיון דהיה אפשר ע"י שליח, וע"ע שיעורי ליל שישי ח"ב פ' ויצא מש"כ בזה. ובשו"ת דברי

בניהו ח"ה סימן רט. אלא דבכ"ז קשה ממש"כ בספר חסידים (סי' של"ח) כתב, האב שהיה חוטב עצים או עבודה אחרת והבן לומד עת לעשות לה' הפרו תורתך ויעשה הבן המלאכה אע"פ שהאב ע"ה ע"כ, וי"ל דהתם מיירי במלאכה שהאב מצטער

ודבר חידוש מצאתי בכ"ז שכתב בקובץ מבקשי תורה קו כ' עמ' קנ"ד אות כ"ס כ' בשם הגריש"א (שליט"א) הורים הרוצים שבניהם יבקרם ונהנים מזה צריך לבקרם משום כבוד או"א ואפילו יש בזה ביטול תורה ואם ההורים מוחלים בגלל הביטול תורה של הבן אז אין לחשוש גם לעונש ביד"ש המובא לקמן עכ"ל.

ועוד בכל העניין הנ"ל ראיתי בשיעורו של הגאון האדיר רבי אשר וייס שליט"א, הנה בעצם ההלכה שלמדו חז"ל ממה שלא נענש יעקב על ביטול מצות כיבוד אב ואם בי"ד שנה שישב בישיבת שם ועבר, ד"גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם", צ"ע, דהלא כל מצוה שאי אפשר לקיימה ע"י אחרים דוחה תלמוד תורה כמבואר במו"ק (ט' ע"ב) וברמב"ם (פ"ג ה"ד מהלכות תלמוד תורה), ואפי' מצוה דרבנן דוחה תלמוד תורה כמבואר במגילה (ג' ע"ב) לענין מקרא מגילה, ובשבת (י"א ע"א) לגבי תפילה, וא"כ מאי שנא כיבוד אב מכל שאר המצוות דמצווה לבטל תלמוד תורה כדי לקיימן. ובאמת הוי אמינא, דאף שאמרו גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, אין הכונה בהכרח שתלמוד תורה דוחה כיבוד אב אלא דגדול שכרו וזכותו של העוסק בתורה משכרו וזכותו של העוסק בכיבוד אב ואם, ואף על פי כן מבטל תלמוד תורה כדי לכבדם, וכדרך שאמרו חז"ל במגילה (ט"ז ע"ב) "גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות" אף דפשוט דחייב לבטל תורה כדי להציל את הנפש, ואם לא יבטל עובר בלאו דלא תעמוד על דם רעך. וכבר כתב הט"ז (יו"ד סי' רנ"א ס"ק ה') לחלוק על הפרישה שכתב דאסור לקחת מקופת תלמוד תורה בשביל פדיון שבויים דגדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, דבודאי דוחה הצלת הנפש מצות תלמוד תורה כשם שפקוח נפש דוחה כל התורה כולה, אלא דהעוסק בתורה גדולה זכותו ממי שעוסק בפקוח נפש עי"ש, וא"כ אפשר דכך גם במה שאמרו גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, וא"כ באמת מבטלין תלמוד תורה כדי לכבדן. ומה שיעקב אבינו לא נענש, היינו כיון דגדול תלמוד תורה מותר היה לו לעזוב בית אביו ולהכנס למצב שבו אנוס היה לבטל כבוד אב ואם בשביל תלמוד תורה, ודו"ק.

ובדרך זו יש ליישב מה שנראה כתימה בדברי השו"ע ביו"ד (סי' ר"מ), דבסעיף י"ג כתב "גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם", ובסעיף כ"ה כתב דאין הבן חייב לשמוע בקול אביו המתנגד שיסע לישיבה בעיר אחרת, ולכאורה היינו הך ולמה חילקן לשני סעיפים שונים. אך לדרכנו ניחא, דאין לתלמוד הלכה זו שבסעיף כ"ה [שמקורו בתרומת הדשן כמבואר לקמן] מהא דסעיף י"ג דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, דאף אם מעלת הלומד גדולה מכיבוד אב ואם מ"מ למעשה הו"א דאינה דוחה מצות כיבוד אב ואם.

אך באמת נדחית כיבוד אב משום תלמוד תורה וכמו שכתב בשו"ע שם (סעיף כ"ה), ומקורו בתרומת הדשן (סי' מ') בבחור שחשקה נפשו בתורה ורצה לנסוע לישיבה במדינה אחרת דבוטח שיראה שם סימן ברכה בתלמודו, ואביו מוחה בו שבמקום פלוני מעלילים עלילות והוא ידאג לו בהיותו שם, ופסק התרומת הדשן שאינו מצווה לשמוע בקול אביו,

דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם ולא מכל אדם זוכה ללמוד תורה, הרי דתלמוד תורה דוחה כיבוד אב.

ובאמת לא השתית התה"ד את פסקו על הא דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם אלא הביא ראיה מהמבואר בעירובין (מ"ז ע"א) דמותר לצאת לחוץ לארץ ללמוד תורה, ובקידושין (ל"א ע"ב) מבואר דאסור לצאת בשביל כיבוד אב, הרי דגדול מצות תלמוד תורה ממצות כבוד אב, אלא שהוסיף בביאור הדבר את מה שאמרו במגילה דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, הרי שלא די בהא דמגילה להוכיח שתלמוד תורה דוחה כבוד אב ואם, אך מ"מ הוכיח כן ממקום אחר כמבואר.

אמנם נראה ברור דהעוסק בתורה ואביו מבקש השקיני מים, דצריך להפסיק ממשנתו ולהשקותו כדין כל מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, ומה שאמרו גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם אינו אלא כשיכול להיעשות ע"י אחרים או כשהאב יכול לשרת את עצמו וכהא דיעקב אבינו, וכ"כ בפתחי תשובה (שם בס"ק ח'). וצ"ל דמה שהאב דואג לשלום בנו הוי כאילו אפשר לעשות ע"י אחרים, ויש לקוות שהאב ירגע ויתרצה ביודעו שבנו עוסק בתורה ד"אגוני אגני ואצולי מצלי" (סוטה כ"א ע"א).

ואפשר עוד, דאף דודאי מצווה להפסיק מתלמודו כדי להשקות מים לאביו, דכיבוד אב דוחה תלמוד תורה, מ"מ אין כיבוד אב דוחה היות האדם תלמיד חכם, וכעין זה כתבתי במנחת אשר בראשית (סי' ד') בהא דמי שחשקה נפשו בתורה מותר לו לבטל מצות פו"ר, דכיון דתלמוד תורה כנגד כולם, היות האדם תלמיד חכם ובן תורה דוחה כל מצוה אחרת, ואם עיסוקו במצות כיבוד אב יגרום לכך שלא יגדל להיות ת"ח נדחה מצות כיבוד אב מפני תלמוד תורה, ומטעם זה התיר התרומת הדשן לבן לנסוע ללמוד תורה נגד רצון אביו, ולפיי"ז יבואר להלכה דאם יכול ללמוד תורה בעירו אלא שיצטרך לבטל שעות מסוימות כדי לכבד את אביו מצווה לעשות כן, אבל אם אין ישיבה בעירו ויצטרך לבטל מן התורה באופן שלא יהיה ת"ח נדחה כבוד אב מפני תלמוד תורה, כך נראה לכאורה להלכה.

ובספר חוט המשולש מובא שאמו של החתם סופר ביקשה לפני מותה שהחת"ס יבא לבקר אותה בפרנקפורט, והחת"ס שאל את פי הבי"ד דפרשבורג אם חייב הוא לנסוע, ופסקו לו שלא יסע כדי שלא לבטל תלמוד תורה דרבים. ונראה דאילו לא היה בזה ביטול דתלמוד תורה דרבים אלא ביטול תורה דהחת"ס בלבד, היה חייב לנסוע, דמצוה זו אי אפשר לעשותה ע"י אחרים כיון שהשתוקקה לחזות בזיו פניו לפני מותה, ובפרט שלא היה בכך ביטול תורה ביסוד מהותו, דפשוט דלא היה נבצר מהחת"ס להיות גדול הדורות ע"י נסיעה זו, ובכה"ג כבר נתבאר לעיל דכבוד אב ואם דוחה תלמוד תורה, אלא דמשום ביטול תלמוד תורה דרבים הכריעו שלא יסע לבקרה, ע"ש.

והנה בספר המקנה בקידושין (ל"א ע"ב) תמה על המבואר שם דר' אבימי היה טורח לכבד את אביו ר' אבהו בעצמו ולא ע"י בניו, והקשה דהלא גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם ולמה ביטל תלמוד תורה משום כבוד אביו. וכתב ליישב דאף שגדול תלמוד תורה

יותר מכיבוד אב ואם, אינו גדול ממורא אב ואם, ולאחר שהאב מבקש צרכיו אם אין הבן מכבדו הוי בכלל "לא יסתור את דבריו" ועובר במצות המורא ע"ש.

ויש לתמוה על רבן של ישראל, דלא זו בלבד שדבריו נסתרים מדברי התרומת הדשן שכתב בענינו דאף שעובר על מורא אב כשנוסע ואביו דואג לשלומו מ"מ גדול תלמוד תורה ממורא אב כמו שגדול מכיבוד אב, אלא דבריו נסתרים גם מדברי השו"ע, שהרי שם (בסעיף כ"ה) הביא המחבר את דינו של תרומת הדשן דהבן לא ישמע בקול אביו המוחה בו לנסוע לישיבה, הרי דאף כשהבן מיפר את בקשת אביו גדול תלמוד תורה, ובהכרח שגם מורא נדחה מפני תלמוד תורה או שאין זה בכלל מורא.

ובאמת נראה דאין זה בכלל "לא יסתור את דבריו" דרק הסותר דברי אביו בדרך ויכוח ונצוח עובר במורא אביו, ולא הנמנע למלאות בקשתו, אך אף אם היה זה בכלל מורא, גדול תלמוד תורה ממנו וכמ"ש התה"ד שם וכמבואר, ואף ע"פ כן לא קשה מידי מה שהקשה המקנה מהא דר' אבימי, דכבר נתבאר לעיל דצריך להפסיק ממשנתו כדי לכבד אביו שאי אפשר לכבדו ע"י אחרים, ואף שבניו של ר' אבימי יכולים לכבדו, אין זה נחשב אפשר לעשותו ע"י אחרים כיון שאף הם מצווים בתלמוד תורה כמו ר' אבימי ומה חזית, וז"פ.

ויש לכאורה לתמוה על תמיהתו של המקנה וכי מה ההכרח שביטל תורה ואפשר שהיה עוסק בתורה גם בשעה שכיבד את אביו, והרבה גדולים לא הסיחו דעת מתלמוד תורה אף בשעה שטרודים היו בשאר עיסוקיהם, וכמבואר בגמ' שם שתוך כדי שחיכה חידש פשט במזמור לאסף.

הקשה המהרש"א במגילה (ט"ז ע"ב) דמנא לן שגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, ודלמא שקולים הם ומשום כך לא נענש יעקב על ביטול כבוד אב ואם, אך אין מזה ראייה דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, ועי"ש מש"כ בזה.

ונראה לפי מש"כ בפתחי תשובה (יו"ד סי' ר"מ ס"ק כ"ב) בשם חמודי דניאל דאף אם הבן מסופק אם יזכה לקבל תורה מרב פלוני אינו מצווה לשמוע בזה לקול אביו, ואילו היו שקולים לא היה ראוי לומר דספק תלמוד תורה דוחה ודאי כבוד אב ואם אלא הו"א דאין ספק מוציא מידי ודאי, אלא על כרחך דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם ואף ספק דוחה מצות הכיבוד.

וי"ל עוד דאף דיכול לקיים מצות תלמוד תורה בקריאת שמע שחרית וערבית ובודאי יכול לתלמוד הרבה יותר מזה אף בביתו ובעירו, אעפ"כ הותר ליעקב לתלמוד בישיבת שם ועבר ולא נענש ע"ז ובהכרח דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם.

אך באמת צ"ע בכלל מה הראיה מיעקב דגדול תלמוד תורה, והלא נאלץ היה לברוח מבית יצחק אביו מחמתו של עשו שרצה להרגו ובאמת נשלח ע"י יצחק, וא"כ מה מקום יש לחייבו על שישב בישיבת שם ועבר וביטל כבוד אב ואם הלא נאלץ היה לעשות כן משום פקוח נפש, ועל כרחך צ"ל דמכל מקום לגודל מעלת יעקב אביו היה נענש על המציאות של ביטול מצות עשה דכיבוד אב ואם לולי דתלמוד תורה גדול יותר, אך מ"מ

נראה כנ"ל דכיון דיעקב בודאי היה לומד גם בביתו אצל יצחק אביו והוי ספק בהידור ותוספת של מצות תלמוד תורה בהכרח דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם כמבואר. והנה בשו"ת חתם סופר (חו"מ סי' ט') נשאל באחד שהשאיר צוואה שיפרנסו מנכסיו נער אחד מוכשר מאוד וגדול בהתמדה, וישלחוהו רחוק מביתו כדי שישב באין מפריע על התורה ועל העבודה ויפרנסו את כל צרכיו עד היותו בן כ"ה שנים, ומצאו אכן נער מוכשר וגלה למקום תורה, אך אחרי מספר שנים רצה אביו שהיה רב ותופס ישיבה שבנו ילמוד בישיבתו סמוך לביתו, ונשאל החת"ס אם יש להקפיד על תנאי זה שבצוואה שיגלה מביתו למקום תורה או שמא כיון שאביו תופס ישיבה אין בכך קפידא. והחת"ס מאריך לבאר שזה עיקר דרכה של תורה וכך נהגו מאז ומתמיד שגלו למקומות תורה רחוקים מגעגועי אב ואם, וכך הוכיח מיעקב אבינו שאף שיכול היה ללמוד תורה אצל אביו יצחק גלה מביתו ללמוד בישיבת שם ועבר, עי"ש.

ולא הבנתי, דהלא נאלץ היה לגלות ולברוח מחמת עשו אחיו שזמם להרגו ולא גלה מרצונו מביתו, וא"כ מה ראייה יש מזה לעניננו, ואפשר דלולי דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם לא היה יושב בישיבת שם ועבר י"ד שנה, אלא היה חוזר לבית יצחק אחר זמן קצר שתתיישב דעתו של עשו. ולפ"ז א"ש גם מה שהקשנו לעיל דמנ"ל כלל מהא דיעקב דגדול תלמוד תורה מכיבוד אב ואם, הא הוי פקו"נ, ואם כנים הדברים דהיה יכול לחזור אחר כמה שנים לבית יצחק א"ש. וצ"ע עוד במקורות חז"ל, עכ"ד המנחת אשר שם.

האם צריך אדם לשמוע לאבא שלו שאומר לו לא לעשות משהו שאין לו הנאה בזה ודין כיבוד הורים בשידוכים

שאלה מצויה עוד האם צריך אדם לשמוע לאבא שלו שאומר לו לא לעשות משהו שאין לו הנאה בזה ודין כיבוד הורים בשידוכים, והנה ביסוד דין כיבוד אב ואם, אם הוא במקום צדדי, נחלקו הראשונים, בחידושי הרמב"ן עמ"ס יבמות דף ו' ע"ב כתב, וא"ת והלא מכיון שאמר לו אביו חמר אחר בהמתך הוי כבודו אין עיקר כבוד אלא מה שאמרו בקידושין איזהו כבוד מאכילו ומשקהו ומלבישו ומנעילו וכו', וכל דבר שיש לו הנאה בו אבל אמר לו לעשות דבר שאין לו הנאה של כלום אין זה כבוד שאמרה תורה וכן מה שאמרו יכול אמר לו אביו להטמא וכו' להביא פירות קאמר אבל הטמא לחנם אין צריך לומר שלא ישמע לו עכ"ל.

וכן כתב בחידושי הרשב"א שם וז"ל: ואע"פ שאמר לו האב חמר אחר הבהמה לפי שאין עיקר כבוד אלא במה שיש לו בו הנאה וכדאמרינן בקדושין איזהו כבוד מאכילו ומשקהו ומלבישו ומנעילו אבל אמר לו לעשות דבר שאין לו בו הנאה של כלום אין זה כבוד שנצטווה עליה וכבוד כזה אין בו עשה של תורה שידחה אפילו לאו גרידא ומה שאמרו יכול אמר לו אביו היטמא לא לחנם אמר לו שיטמא דהא לא צריכה קרא אלא שאמר לו להביא פירות מבית הקברות וכיוצא בזה וכן אמר לו אל תחזיר כדי שלא יבטל מלהאכילו וכיוצא בזה וכו' עכ"ד, ובמואר שדברים שאין בהם הנאה לאביו אין איסור, ואמנם בביאור הגר"א סימן רמ סקל"ו כתב שהוא דוקא לדחות לאו שכן נראה בדברי הראשונים שם

יעו"ש. וכן כתב בתהלה לדוד יו"ד סימן צה וז"ל: ואפשר דהרמב"ן והרשב"א לא כתבו אלא דאין בו עשה של תורה אבל מ"מ יש בו חיוב עכ"ד, וכן כתב בשו"ת אגודת אזוב חיו"ד סימן טו בביאור דברי הרשב"א הנ"ל יעו"ש. וכן כתב בחזו"א יו"ד סימן קמט סק"ח ובאבן העזר סימן קמח וז"ל: והגר"א ז"ל סיים דברשב"א משמע דדוקא לענין דחית לאו ל אחשיב עשה של תורה, ואפשר דכוונת רשב"א דמ"מ הוא חיוב דאורייתא שהרי רצון התורה בכיבוד אב ומוראו אלא שעיקר העשה הוא בכיבוד של מאכילו ומשקהו וכעין שכתבו תוספות שבועות כב ב' ד"ה אהיתירא בחצי שיעור וכו' עכ"ל, וכן כתב בספר מילואים לתוס' ישנים יעו"ש והו"ד בקובץ שיטות קמאי יעו"ש, הרי לן שלמעשה גם בכה"ג איכא חיוב עשה דאורייתא רק דחשיב עשה גרוע יעו"ש. וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן ער"ה יעו"ש, וראה עוד מש"כ לבאר בדברי הראשונים הנ"ל בשו"ת יד אליהו סימן מ' יעו"ש, וכן כתב לבאר חוט שני (עמוד רס"ח) הביא שבביאור הגר"א (ס"ק ל"ו) בסיום דבריו דייק מלשון הרשב"א שם שכתב "וכבוד כזה אין בו עשה של תורה שידחה אפילו לאו גרידא" וכתב ועיין שם ברשב"א שמשמע מדבריו שדוקא לדחות לאו, עכ"ל. והיינו דאין דברי הרשב"א אמורים על עיקר מצות כיבוד אב ואם, אלא רק על מה דאיירי שם בסוגיא אם מצות כיבוד אב ואם דוחה לאו, וממילא אין ראיה מדבריו לעיקר המצוה, ואפשר דאף שאביו מצווהו דבר שאין הנאה ישירה לאביו חייב הבן לקיים ציווי, רק דאין ציווי זה דוחה לאו. עכ"ד, וכן ראה בספר ברכת שמואל עמ"ס יבמות (סימן ג' אות ב') ביאר דיש שני אופני כיבוד, ישנו אופן אחד שהוא עשה של תורה ואם עובר על זה מבטל מצות עשה, וזהו כיבוד שיש בו הנאה לאביו, וכיבוד שאין בו הנאה של כלום אף דהוי גם כן בכלל מצוה דכיבוד אבל אין זה עצם המצוה באופן שעובר על ביטולו, אלא שיש בו גם כן מצוה ורק שאין זה עצם הכיבוד, וזה הכיבוד אין בכוחו לדחות לא תעשה, דלענין לדחות בעי העשה. היינו דאם לא יקיים ציווי אביו שאין בו הנאה ישירה לאביו יחסר לו המצוה בזה, אבל אין זה מיקרי שמבטל המצוה מפני שאין בו הנאה היפך ונגד עיקר המצוה. עכת"ד.

ואולם מצינו בחידושי הריטב"א עמ"ס יבמות שם שכתב בזה"ל: יכול אמר לו אביו היטמא או שאמר לו על תחזיר, פירש"י ז"ל שאמר לו כן לא לבטלה ולא לשום דבר, ואינו נכון דא"כ למה ישמע לו אפילו בדברים של רשות וכ"ש לעשות עבירה או לדחות מצוה שאין עושה כיבוד אלא בעושה דבר להנאתו כדאמר התם קדושין לא ע"ב כיבוד אב מאכילו ומשקהו מלבישו ומנעילו עכ"ל. ומבואר מדבריו שבדברים של רשות שאין לו בו שום הנאה אין צריך לשמוע לאביו.

ואמנם במאירי ביבמות דף ה' ע"ב, דלא אתי עשה דכבוד למידחי לאו דלא יטמא ולא תוכל להתעלם אע"ג דאיכא הכשר מצוה וצורך לאביו בכך שאם אין כאן שום צורך אצלו אלא דלאעבורי בלחוד קמכוין לא איצטריך קרא דהא רשע היא ואקרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך וכו' עכ"ל, וכן כתב ברבינו ירוחם (נתיב א' ח"ד) וז"ל: וכ"ש אם אמר ליה בלא הכשר מצוה כדי להעבירו אל תחזיר ולא תעשה מצוה פלונית דכתיב ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך עכ"ל, וכן כתב בשלטי הגיבורים קידושין דף יג ע"ב מדפי הרי"ף אהא דקאמר איסי בן יהודה דף לב ע"א אבא אומר השקינו מים ומצוה

לעשות אם אפשר למצוה ליעשות ע"י אחרים תיעשה ע"י אחרים וילך הוא בכבוד אביו וכתב שם בזה"ל: ונראה בעיני שאם מתכוין אביו לזלול במצות לא ישמע לו שאין אדם חייב על כבוד אביו ואמו אלא לעשות רצון קונו אבל אם רואה שדעת אביו לבטל רצון קונו חייב להוכיח את אביו דרך כבוד להחזירו מדעתו ואם אינו חוזר בו אינו חייב בכבודו ועל כזה נאמר ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך וכן אם אמר לו אביו לבנו כהן להטמא למתים כגון שהיה צריך להאכילו במקום טומאה או שאמר ליה שלא להשיב אבידת אחיו אלא יתעסק בו או שא"ל לחמר אחר בהמתו בשבת וכו' עכ"ל. ומבואר דכן חייב לשמוע לאביו ולאמו אף בדבר שאין לו בו נפק"מ.

ואמנם בפתחי תשובה יו"ד סימן רמ סקכ"ב כתב בשם ספר חמודי דניאל וז"ל: וכתב עוד אחד היה רוצה להתפלל בבית הכנסת שמתפללין שם יותר בכוונה ואמו מוחה בזה אין צריך לשמוע לה עכ"ל.

ואמנם מצינו במקנה (קידושין לא: ד"ה ת"ר) וז"ל: נראה דכל דבר שמצווה לו אביו אף בדבר שאין לאביו שום הנאה ממנו שאינו בכלל כיבוד אפ"ה אם אין לבן שום הפסד ממנו זהו בכלל מורא שאם לא ישמע לו הוי כסותר את דבריו, ועיין ביו"ד סו"ס ר"מ סכ"ה בהג"ה אם האב מוחה בבן לישא אישה אשה שיחפוץ בה הבן אין צריך לשמוע לו ע"ש ומשמע מדבריו שלדברים אחרים אע"פ שאין לאב הנאה ממנו צריך לשמוע, וראה עוד בנתיבות לשבת אבן העזר סימן א' סקי"א.

ובשו"ת ערוגת הבושם או"ח סימן יט נשאל ע"י אברך שאביו גזר עליו שלא יטבול אפילו לעת הצורך רק במקוה והוא היה רגיל לטבול כל יום לפני התפילה ונוהר בטבילת עזרא ונסתפק השואל אם חייב לשמוע בקול אביו כיון שאין זה נוגע לכבודו בכלל ואת"ל שחייב לשמוע בקולו אפשר שהרי זה נחשב כמצווהו לעבור על מצוה דרבנן והרי מבואר ברמב"ם ושו"ע יו"ד סימן רמ סט"ו שאם אמר לו אביו לעבור על מצוה של דבריהם לא ישמע ואת"ל שטבילה זו אינו ממש מצוה והלא בפתחי תשובה שם סקכ"ב כתב בשם החמודי דניאל שא"צ לשמוע לאמו, וכתב שם להביא מש"כ הרמ"א בשם המהרי"ק שיכול לשא אשה נגד רצון אביו, וכתב לתמוה למה הרמ"א לא כתב דין זה בכלל הל' כיבוד אב ואם שגם כשאין אביו מצווהו לעבור על דין תורה או דרבנן, אבל אם אין לאביו הנאה מזה אי"צ לשמוע לו, ולכן הוכיח שרק בזה דאיכא כל הני טעמי א"צ לשמוע בקול אביו, אבל בלא"ה צריך לשמוע בקולם גם במילתיה דלא שייך בגויה, וסיים שם שהאברך יפייס אביו שיחזור בו ויאמר לאביו שאין לו לחוש שיחלש מזה שהרי אמרו חז"ל בגמ' בברכות דף כב ע"א שכל המחמיר בה מאריכין לו ימיו ושנותיו ושומר מצוה לא ידע דבר רע עכ"ד. ועיין עוד בזה בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' (סימן תקכ"ט), ואמנם כבר כתבו האחרונים להוכיח בזה ממש"כ בספר בשער המצוות ריש פרשת כי תצא כתב דהאריז"ל לא טבל במשך זמן מסוים מחמת ציווי אמו, וכגון זה מי שרואה שהוריו דואגים לבריאותו מחויב לשמוע לקולם, וכן דעת הגר"צ אבא שאול זצ"ל והו"ד בספר כיבוד הורים (פרק י"א הערה כ'). וראה עוד מש"כ להאריך בזה בשו"ת משנת יוסף חלק ח' (סימן כ-כ"א).

כיבוד הורים בשידוכים

והנה בעיקר דברי המהרי"ק הנ"ך, הנה ברמ"א סימן רמ סעיף כה כתב, וכן אם האב מוחה בבן לישא איזה אשה שיחפוץ בה הבן אין צריך לשמוע אל האב ומקורו ממש"כ במהרי"ק שורש קסו.

והנה במהרי"ק שם אות ג' כתב בזה"ל: ואשר נסתפקת אם יש כח ביד האב למחות ביד בנו לישא אשה אשר יחפוץ בה הבן לע"ד נראה שאם היא אשה ההוגנת לו שאין כח ביד האב למחות ביד הבן חדא דאפילו לענין ממון אודי ליה רבנן לרבי ירמיה כמאן דאמר משל האב וכן פסקו כל פוסקי הלכות אשר ראיתי כל שכן הכא שהוא דבר השייך בצער' דגופא להניח האשה אשר חפץ בה ויצטרך לקחת אשה אחרת אשר לא תישר בעיניו כל כך ועוד דקרוב הדבר בעיני להיות כמצוה לעבור על דברי תורה שהרי אמרו רבותינו ז"ל אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה אלא שעכשיו הותר פן יקדימנו אחר כמו שכתבו התוספות והפוסקים הרי שהקפידו שיקח אשה אשר יחפוץ בה ותמצא חן בעיניו וכן בכמה מקומות חשו חכמים ז"ל לחבב האשה על בעלה וכבר השיב רבינו אשר דאם האב מצווה על בנו שלא ידבר עם פלוני ולא ימחול לו על מה שעשה לו עד זמן קצוב שאם הבן רוצה להשלים שאין לחוש לצואת אביו מפני שאסור לשנא שום יהודי כולי כדאית' בטור י"ד הכא נמי לא שנא לפי הנלע"ד מאחר שיש / בדבר / בדבד נדנוד עבירה כו' כדפי' לעיל. ועוד דעד כאן לא מיפלגי אם משל אב אם משל בן אלא בדבר דשייך האב בגווה פרנסת האב שצורך גוף האב וקיומו אבל במלתא דלא שייך בגווי' כי הכא פשיט' דאין כח לאב למחות בבן לא משום כבוד ולא משום מורא (ד) דלא שייך כבוד אלא כגון מאכילו משקהו מלבישו מנעילו כו' מורא לא ישב במקומו ולא סות' את דבריו כו' וכן כיוצא בזה דשייך לאב אבל במלתא דלא שייך האב בגווה פשיטא דאין כח האב למחות ביד בנו. וגדולה מזו כתבו תוספו' שאנ"ץ בפרק קמא דקדושין בשם רבי' יצחק דאפילו למאן דאמר משל בן הני מילי כגון שהאב נהנה מגוף הדבר כי הכא שהוא נהנה מממון הבן אבל אם נזדמן לו כבוד אביו וחזרת אבידתו כיון שאין האב נהנה בגוף האבידה אין הבן חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו כל שכן וכל שכן למאן דאמר משל אב. ועוד כל שכן וכל שכן היכא שאין הבן מניח מלעשות כבוד אביו המוטל עליו בשביל אותו מעשה שהאב מצווה עליו שלא לעשות כי הכא והא דאמר' אפי' זורק ארנקי לים כולי כבר העמידה רבינו יצחק בארנקי דאב לדברי האומר משל אב ואפילו לדברי האומר משל בן ובארנקי דבן היינו דוקא שהאב נהנה בהשלכה זו כגון למרמא אימתא אינשי ביתיה כמו שפיר' תוספות שאנ"ץ ואף על גב דלכאורה רבינו משה מיימון פליג על דברי רבינו יצחק מדהביאה בסתם ולא פירש דמיירי ביש לו הנאה בהשלכתו וגם פליג על מה שהעמיד' רבינו יצחק בארנקי של אב מכל מקום יש לחלק דאע"ג דאין הבן רשאי להכלים אביו ולצערו בשביל ממונו מכל מקום אין חייב הוא להפסיד ממונו בשביל כבוד אביו וכן צריך לומר ע"כ שהרי רבינו משה עצמו פסק כמאן דאמר משל אביו אלא ודאי צריך לחלק כדחלקתי וכל שכן דאין לו להניח מלקחת אשה ההוגנת לו והישרה בעיניו משום כבוד אביו וכדפירשתי. אמנם מכח השבועה שנשבע לאביו נרא' לע"ד שאין רשאי לקחת כדפי' לעיל וגם מאחר שהבן נטען מאשה זו בעוד'

תחת בעל' הראשון צריך להתייש' בדבר ולחקור ולדעת אם היה שם עידי כיעור דפשיטא דלאו דוקא שראוה חוגרת בסינר או רוק למעלה מן הכילה או מנעלים הפוכים אלא הוא הדין לכל הדברים המראים שהיה עבירה כמו שכתבו רבינו משה וטור אבן העזר שהוסיפו עליהם אחרי' על פי הירושלמי וכתבו דכן לכל כיוצא בזה עכ"ד.

ומבואר מדברי המהרי"ק שלש טעמים מדוע אין הבן צריך לשמוע בקול אביו, א' שכיון שזה צער הגוף להתחתן עם אשה שלא חפץ בה, הרי זה נחשב ככיבוד משל בן שאין אדם חייב בזה. ב' כי זה כמו שאביו מצוהו לעבור על דברי תורה כי האדם צריך לקדש אשה אשר יחפוץ בה ותמצא חן בעיניו. ג' כי חיוב כיבוד הוא רק מה שאמור בגמ' בקידושין שהוא מאכילו ומשקהו ומלבישו ומנעילו, אבל בדבר שזה לא צורך גוף האב אין בזה חיוב כיבוד.

ומבואר בדברי המהרי"ק בטעמו השלישי שאין חיוב כיבוד בדבר שגוף האב לא נהנה ממנו, וכמו שהבאנו לעיל מדברי הראשונים הנ"ל, ויש לעיין איזה טעם פסקינן להלכה, והנה מדברי הערוגת הבושם הנ"ל נראה דפסקינן לכל הטעמים, ואולם מדברי הרמ"א בדרכי משה שם נראה ש"ל לדינא רק את הטעם הב' והג' יעו"ש.

ומ"מ כדברי הרמ"א כן כתב בשו"ת מהרשד"ם חיו"ד סימן צה שאפילו ציוה האב שלא ישא בנו את בת פלוני אי"צ לשמוע לו שכל שהיא כשירה כבנות ישראל הכשרות וטובה היא בעיניו יקחנה כי עמה השי"ת ויפקדם בבנים הגונים משא"כ אם ישמע לאביו ולא ישאנה ויקח אשה אחרת אשר אינו חפץ בה יהיו לו בני שנואה השנואים לפני המקום יעו"ש, וכן מבואר בשו"ת התשב"ץ ח"ג סימן ל' שאם ציוהו אביו קודם מותו שישא אשה פלונית הרשות ביד הבן לישא או שלא לישא אותה יעו"ש, וכן כתב בספר מאה שערים (עמ' רעח) שהוכיח כן משמשון שנשא אשה בניגוד לאביו יעו"ש.

ובמשך חכמה פרשת חיי שרה כתב שלא השביע אברהם את יצחק גופיה שלא לקחת אשה מבנות הארת מכיון דאין צריך לשמוע לו וכדברי המהרי"ק, ומ"מ כתב שם במשך חכמה לתרץ שהתם לא היה בדרך צויו כי אם בדרך תנאי שרק אם לא יקח אשה מבנות כנען יחולו הברכות שנתן לו אביו יעו"ש. ואמנם בתורה תמימה סוף פרשת תולדות כתב להעיר ע"ד המהרי"ק והרמ"א מציווי יצחק ליעקב יעו"ש, ואמנם לפי דברי המשך חכמה לא קשה ע"ד המהרי"ק והרמ"א.

ואמנם בכנסת הגדולה (יו"ד סימן רמ הגהות טור אות כט) כתב שנראה מדברי המהרש"ך תשובה ח"א סימן קלה שדוקא אם האב לא ציוה את הבן בפירוש שלא ישאנה אלא השהביע דעתו ורצונו בזה אז אין מחוייב לחוש לדעתו של אביו אבל אם איבו ציוה אותו בפירוש שלא ישא את בת פלוני צריך לשמוע לו יעו"ש, ואמנם כבר העיר הגרי"פ פערלא עשה ט' עמ' קב שמדברי המהרש"ך נראה דאי"ז מוכרח בדבריו יעו"ש.

וכתב שם בביאור הגר"א סקל"ו כתב, להביא ראיה מדברי הרמב"ן והרשב"א שכתבו שנראה דברי ר"ח שאע"פ שאמר לו האב לחמר אחר הבהמה לפי שאין עיקר כביוד אלא במה שיש לו הנאה וכמו שאמרו בגמ' בקידושין דף לא ע"ב איזהו כיבוד וכו' אבל אמר לו

לעשות דבר שאין לו בה הנאה וכו' יעו"ש עוד בהגר"א, והעולה מדברי הגר"א שאם אמר לו אביו לעבור על דברי תורה לא ישמע לו ועוד שכיבוד אב משל אב וכ"ש דצערא דגופא א"צ לשמוע לו ועוד דלא אמרו אלא מאכילו וכו' דשייך ביה אבוה ולא כשמצוהו ואין לו מזה כלום.

אבל מ"מ אם הדבר יגרום בזיון להורים או אשה שאינה מתאימה באמת למשפחה, יש לשמוע בקול ההורים עי' ספר חסידים סימן תקס"ד ואם רואה אביו או אמו שבנות הארץ רעות והבן רוצה לקחת משם אשה והאב מצוה לו שלא יקח חוטא הבן אם יקח שהרי יעקב שמע ליצחק ולרבקה אבל אם טובות ואחיה טובים ויש רעות ואחיה רעים ורצו לתת לו לאב ולאם ממון שיקח אשה מהם והטובים אינם רוצים לתת לו לאב ולאם שום דבר והאב והאם מצוים לו לקחת בת מי שנותנים להם ממון והבן אינו רוצה ליקח אשה אלא מטובים אף על פי שכועסים עליו אביו ואמו לא ישמע אליהם כיון שעושין עמו שלא כהוגן.

ואמנם ראה ביפה ללב ח"ז דף כח ע"ב שכתב להעיר שמפשיטה דקרא ע"כ יעזוב איש את אביו ואת אמו לא משמע הכי.

וכן נראה גם משו"ת הרשב"א המיוחסות סימן רעב והו"ד בב"י יו"ד סימן רלט, ובשו"ת בית ישראל הורוביץ חלק אבן העזר סימן א'. ובשו"ת יעלת חן חיו"ד סימן ט' אות ד' כתב להוכיח בזה ממש"כ בפרקי דרבי אליעזר (פרק לב) שאיתא שם, ר"י אומר ג' שנים עשה יצחק אבל על שרה אמו לאחר ג' שנים לקח את רבקה ושכח אבל אמו מכאן אתה למד עד שלא לקח אדם אשה אהבתו הולכת אחר הוריו לקח אשה אהבתו הולכת אחר אשתו שנאמר ע"כ יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו וכי יעזוב איש את אביו ואת אמו ממצות כיבוד אלא שאהבתו דובקת אחרי אשתו שנאמר ודבק באשתו עכ"ד ויעו"ש מש"כ לפלפל בזה.

והנה בשו"ת משיב דבר סימן נ' כתב הנצי"ב שהרמ"א איירי באופן שאין באשה זו בזיון וצער לאב דיש לו ביזיון איסור לישאנה כיון דמבזה את האב וכן מיקרי כיבוד להנאתו אבל כתב שהרי במהרי"ק יש עוד טעם שאין האב למחות משום דמצוה לישא שה שנושאת חן בעיניו וא"כ יש נדנוד עבירה מחמת האב שלא ישאנה אבל מ"מ כתב שם שכיון שיש בזיון לאב נכלל בארור מקלה אביו ואמו וזה עדיף על לעשות רצון האב.

וכן כתב להעיר הגרי"פ פערלא שם וכתב דהוא ודאי תמוה ביותר אמאי לא יהיה בכלל מורא דהרי זה גרוע יותר מסותר דבריו ומכריעו יעו"ש

וכן נראה ממש"כ בתרומת הדשן סימן מ' שנראה מדבריו שכל שאינו עושה מה שאביו מצוה הוי ביטול מצות מורא, וכתב שהלכה שהביא השו"ע בסוף סימן רמ בתלמיד שרוצה ללכת במקום אחר ללמוד תחורה אצל רב שהוא בטוח שיראה סימן ברכה בתלמודו ואביו מוחה בו בתוקף לפי שדואג עליו משום שהעכו"ם שם רגילים בעלילות וכתב שם בתרומת הדשן שאין צריך לשמוע בזה לאביו משום שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב וכמבואר בסוף פ"ק דמגילה יעו"ש עוד

ואמנם בדרכי משה ס"ג ג' כתב שיש חילוק בין דברי המהרי"ק לתרומת הדשן דלמהרי"ק מורא חמור יותר שצריך לתת כל ממונו בשביל זה, וכן כתב בחזו"א יו"ד סימן קמט סק"ח שכתב להקשות על דברי המהרי"ק שאם האב רוצה בתקנות בנו והוא מצטער בנושא אשה שאינה לרצון האב למה מותר לבן לצער את אביו ואי"ז בכלל מורא ולמה דבר זה קל מסותר את דבריו בהכרעת הדעת, וכתב שם בחזו"א שבע"כ שגם לפי שיטת הרשב"א והגר"א מסתבר לומר דס"ל דבדבר שאין לאביו הנאה ממנו ואין לו רצון כלל במעשה שמצוהו בזה אינו עובר מצות עשה אם לא ישמע בקולם אבל בנידון של המהרי"ק שנושא אשה נגד רצון אביו לא שמענו שיהיה מותר לצערו, ולכן כתב שעיקר טעמו של המהרי"ק הוא ב' הטעמים הראשונים. עכ"ד, וכעין דברי החזו"א כן כתב בפנים יפות פרשת קדושים עה"פ איש אמו ואביו תיראו, וכן כתב הגרנ"ק בחוט שני שם להאריך בזה והביא ראיות מסוגיות בש"ס דאף שעיקר עשה של כיבוד אב ואם הוא במאכילו ומשקהו מ"מ רצון התורה הוא בכיבוד אב ומוראו ואסור לעשות דבר שמצער את אביו ואת אמו, וכל זה בכלל מורא וכמבואר בגמ' בקידושין שבזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני, משמע דבכל ענין של צער אסור, ולכן כל שאביו ואמו מבקשים ממנו איזה דבר והוא לא עושה ומצער אותם בכך הרי זה אסור, והוי כעין חצי שיעור דאף שלא מפורש בתורה אסור הוא מדאורייתא. ומ"מ כתב למעשה שבדברים שאין לאב הנאה שיירה אם האב יצטער שהבן לא ישמע לו צריך לעשות רצונו כדי שלא יצטער, אלא א"כ הוא דרישה שלא הגיוניות יעו"ש, וכן הו"ד הגריש"א והגר"ב צ"א אבא שאול והגר"ש וואזנר זצוק"ל בספר מורא הורים וכבודם עמ' יח שיש להחמיר בזה,

אבל בדברות משה (קידושין פ"ק סקי"ד) כתב להקשות שאין זה דומה ללא יסתור את דבריו דבשלמא אם הבן אומר לאביו שלא ישמע לו אולי יש לדמותו ועובר על מורא אביו, אבל כשאין הבן אומר כלום רק שאינו עושה מה שאביו צוה לו אינו סותר את דבריו משום שעיקר הקפידא הוא רק בדיבור יעו"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת באר משה חלק א' (סימן נ"ט-ס"א) שהביא אריכות בזה והסיק דאין זה בכלל סתירת דבריו, וראה עוד בשו"ת בצל החכמה ח"ב סימן נה סק"ו מש"כ בזה.

וכדברי הפוסקים שאין בזה איסור מורא, כן כתב בשו"ת אבן ישראל חלק ט' (סימן פ"ז) שכתב להביא דברי המקנה וכתב ע"ד שי"ל שלא שייך סתירת דבריו אלא בעונה לו שלא ישמע אבל אם אינו עונה לו אח"כ יכול לעשות מה שהוא רוצה כיון שזה אינו נוגע לאביו, וכן כתב להוכיח שם מדברי התוס' בקידושין דף לב ע"א ד"ה רב יהודה יעו"ש, וכתב שם ליישב ומה שתמה די נימא כן אמאי לא נזכר בשו"ע שאי"צ לשמוע לו רק בלישא אשה ולא בכל דברי רשות י"ל דהכונה בשו"ע דדבר מצוה יכול לסתור דברי אביו כנגדו משא"כ בדברי רשות אסור לסתור דבריו בשעת מעשה אבל אח"כ אינו צריך לעשות מה שצוהו עכ"ד. ועיין עוד בזה בשו"ת חיי הלוי חלק ד' (סימן ע"ו אות ה') ובספר אמרי יעקב להגרי"מ שטרן שליט"א הל' אר"י עמ' ט, ובשו"ת ים שמחה ח"א סימן ע', ובשו"ת שואלין ודורשין ח"ט סימן פג. מש"כ להאריך בזה.

ובירחון אור תורה אייר תשמ"ז הובא דעת מרן הראש"ל הגר"י יוסף זצוק"ל שמעיקר הדין אין צריך לשמוע לאביו מבה שאינו כבוד ישיר לאבא אבל טוב לחוש ממידת חסידות יעו"ש, וכן כתב בילקו"י כיבוד אב ואם עמ' תכא כתב להביא ב' הדעות האם האב ציוה את הבן לאיזה דבר שאין לאב הנאה ישירה ממנו אבל אם הבן לא קיים ציווי האב יהיה לאב צער גודל בזה לכו"ע יש מצות כיבוד אב ואם ויש אומרים דבכל גוונא כל שאין לאב הנאה ישירה מהדבר אף אם יהיה לו צער אין חיוב לציית לאביו מצד כיבוד אב ואם, וכתב שם שנראה להחמיר כסברא ראשונה, יעו"ש, וכן כתב בשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן ערה שמעיקר הדין אין חיוב להקפיד לאביו מה שהוא אינה הנאה ישירה, אבל מ"מ כ"ז לחומרא, אבל אינו מעיקר הדין כיון דלמעשה אינו בכלל האיסור לסתור את דבריו, וכיבואר לקמן.

והנה בדברי המהרי"ק יש שחילקו בזה בין בת לבן, שיש לעיין האם יש חיוב לבת להנשא מוקדם, כי הרי הוא רק הכשר מצוה, וממילא אין זריזין מקדימין, אבל לכאורה הוא רק דין על האבא וכמ"ש ואת בנותיכם קחו לאנשים, וכמבואר בגמ' בקידושין, ובחזו"א עמ"ס קידושין דף לב ע"א תוד"ה רב יהודה יעו"ש, ובאילת השחר עמ"ס יבמות דף ו' ע"א ד"ה והנה, ובאילת השחר חיי שרה כד ג'.

ובשו"ת תורה לשמה סימן רסו כתב לחלק בזה בין בת לבן, וז"ל: קי"ל אין אשה מצווה בפרייה ורבייה וזו היא הלכה ברורה וליכא חיובא אפילו מדרבנן וכן מפורש בתוספתא רשאה האשה לשבת בלא איש ולינשא לסריס ולשתות כוס עקרין נמצא דאינה חייבת כלל ורק אם קיימה מצוה זו יש לה שכר כמי שאינו מצווה ועושה וכנו' בשו"ת הר"ן ז"ל סי' ל"ב ע"ש ולכן מחוייבת היא לקיים מצות אביה בדבר זה אשר צוה אותה כי מצות כבוד או"א חייבת בו מן התורה מיהו אם יש לה טעם אחר וסיבה אחרת במה שרוצה להנשא הנוגעת לענין איסורא כי יראה היא מן מכשול של זנות אם תשאר פנויה אז אה"נ לא תשמע לאביה בזה, עכ"ל, וכן הו"ד הגר"י קמינצקי זיע"א בספר אמת ליעקב עהשו"ע הערה קד, וכן כתב בשו"ת צי"א חלק יג סימן עח יעו"ש, וכן כתב בשו"ת משנה הלכות חלק טז סימן סא, וכן הו"ד הגריש"א בקובץ תשובות ח"ג סימן קמג ובספר אשרי האיש חיו"ד פרק לט אות יא.

ובשו"ת יביע אומר חלק ח חלק יורה דעה סימן כב, כתב לדון בזה אם בת צריכה לשמוע לאביה, והביא בזה לדברי המהרי"ק הנ"ל, וכתב להביא לדברי כמה אחרונים שאין צריכה לשמוע בזה לאביה, וכתב בזה"ל: הא קמן דפשיטא ליה שאין חילוק בין בן לבת. ואף על פי שאין הבת מצווה על פרייה ורבייה, מ"מ יש לה מצוה בנישואיה, מפני שהיא מסייעת לבעלה לקיים מצות פרייה ורבייה, וכמ"ש הר"ן רפ"ב דקידושין, ובתשובותיו (סי' לב), הילכך רשאית להנשא למי שתחפוץ בו, אפי' נגד הוריה. וכתב עוד להביא בזה דברי התורה לשמה שחלק בזה בין בת לבן, וכתב עוד לפלפל בדברי הפוסקים האם בן מצווה על על לא תוהו לברא לשבת יצרא,

וכתב עוד להעיר ע"ד התורה לשמה בזה"ל: והנה יש להעיר על מ"ש בתורה לשמה סי' ער הנ"ל, שיותר היה לו להביא מ"ש מהר"י קולון (שרש קסו) דבכל מילתא דלא שייך האב בגוה פשוט שאין כח באב לצוות על הבן, ואין בזה לא משום כיבוד אב ולא משום מורא,

דכיבוד לא שייך אלא בכגון מאכילו ומשקהו וכו'. וה"נ הרי אין בזה הנאת וטובת האב במעשה זר ומשונה כזה. וכדברי מהריק"ו מבואר בחי' הרמב"ן (יבמות ו א) בד"ה מה להנך, שאין עיקר כיבוד אב אלא כמו שאמרו בקידושין, איזהו כיבוד מאכילו ומשקהו וכו', וכל דבר שיש בו הנאה לאב, אבל אם אמר לו לעשות דבר שאין לו ממנו הנאה של כלום, אין זה כיבוד שאמרה תורה. וכן מה שאמרו יכול אמר לו אביו הטמא וכו', היינו להביא לו פירות קאמר, אבל הטמא לחנם א"צ לומר שלא ישמע לו. ע"כ. וכדברים הללו כתב הרשב"א יבמות שם ד"ה מה להנך. וכ"כ הריטב"א יבמות שם. וכן בחידושיו לב"מ (לב א). ע"ש. וכ"כ בשיטה מקובצת (ב"מ לב א) ד"ה יכול, בשם הרמב"ן והרשב"א. ע"ש. וכ"כ בביאורי הגר"א יו"ד (ס"ס רמ). ע"ש. והרב תורה לשמה עצמו (בסי' רפ) הביא דברי הרשב"א הנ"ל דבכה"ג לא שייך מצות כיבוד אב. ע"ש. וראיתי בספר המקנה (קידושין לא א) בתוס' ד"ה אסתייע, וד"ה ת"ר, שכתב, שכל דבר שמצוה עליו אביו, אפי' הוא דבר שאין לאביו שום הנאה ממנו, שאינו בכלל כיבוד, אעפ"כ אם אין לבן שום הפסד ממנו, הוה ליה בכלל מורא, שאם לא ישמע לו הוי כסותר את דבריו. ע"ש. ותמיהני שלא זכר שר דברי הראשונים הנ"ל דס"ל להיפך. (וע"ע להגר"ח הלר בס' המצות עמוד פ"ח). אמנם הגרי"פ פירלא בפירושו על ס' המצות לרס"ג ח"א (עשה ט' דף קג ע"ג, ודף קא ע"א והלאה) כ' להוכיח שהמאירי ורבינו ירוחם ס"ל דלא כהרשב"א בזה. ע"ש. ולכאורה כן מוכח גם בשו"ת הרשב"ץ ח"ב (סי' נב) ד"ה אבל. ע"ש. וע' בתשו' מהר"ם מלובלין (סי' קלו) ד"ה ועוד, שהסתמך בנידונו על מ"ש מהר"י קולון הנ"ל דבכה"ג לא שייך כיבוד אב. ע"ש. ובשו"ת יד אליהו רגולר (סי' מא דכ"ו סע"ב) כתב, שאף הרשב"א (יבמות ו א) מודה שיש מצוה בדבר, לקיים ככל אשר ציוה אביו, ורק אין במ"ע זו כח לדחות שום ל"ת, שהרי אם יאמר האב שאינו מקפיד עוד על קיום גזרתו, וחפץ יותר בביטול ציוויו וגזרתו שוב ליתא לעשה כלל וכו'. ואף על פי שמדברי מהריק"ו משמע בפירוש שאין מ"ע דכיבוד אב אלא באכילה ושתייה וכיו"ב, דשייך האב בגויה, צ"ל שגם מהריק"ו לא סמך על טעם זה בלבד, אלא על מ"ש תחלה שאף בממון קי"ל דהוי משל אב וכ"ש צערא דגופא וכו'. ע"ש. וכיו"ב כתב בשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סי' יט). ע"ש. וע' בשו"ת משיבת נפש (חיו"ד סי' טז) ובשו"ת אגודת אזוב (סי' טז דף כ ע"ג). ובשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קא) ד"ה אבל. ובשו"ת מהרש"ג ח"א (חאו"ח ס"ס נב). ובספר באר יהודה על ס' חרדים (דף יח ע"א). ובשו"ת בצל החכמה ח"ב (סי' נה). ובשו"ת חלקת יעקב ח"ג (סי' קל). ע"ש. וע' בשער המצות (ריש פרשת כי תצא) בד"ה ענין הטבילה, שהאר"י ז"ל ביטל הטבילה בגלל גזרת אמו שגזרה עליו שלא יטבול במקוה בחורף. וצ"ל שראה שאמו מצטערת ודואגת על בריאותו, ובכה"ג יש לשמוע להורים. וכ"כ על שאלה כזאת בשו"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סי' יט) הנ"ל. ע"ש. וע' בשו"ת משנת בנימין (סי' נב), אודות מי שציוה עליו אביו שלא יגדל זקנו, אלא יגלחנו במספרים, וכתב, שא"צ לשמוע לו, כיון שאין דבר זה נוגע לכיבוד אב. ע"ש. וע' בערך השלחן יו"ד (סי' רכח סוף ס"ק כב). ובשו"ת שבט הלוי ח"ב (סי' קיא אות יא) וח"ד (סי' קכד). ע"ש. ובימי חרפי הוקשה לי על מ"ש בס' חסידים (סי' תקסב), אב המצוה לבנו לישא את בת בנו או בת בתו, והבן אינו חפץ בה, וחושש שאם יקחנה ישנא אותה, הרי זה עושה דבר גדול בשביל אביו ואמו, ואביו ואמו חוטאים שדוחקים אותו לישא אשה שאינו אוהב אותה וכו'.

משמע שעל הבן לשמוע להם, והרי אין בזה משום כיבוד אב, דהויא מילתא דלא שייך האב בגוה. וכן יש להעיר במ"ש בס' חסידים (סי' תקסד), שאם אביו מצוהו שלא לישא אשה, כדי שיעבוד ויפרנסם, ואם יקח אשה לא יוכל לפרנס את הוריו, אז ישמע לאביו ולאמו וכו'. ותימה, שהרי אינו חייב לשמוע להוריו בזה, אף שזה נוגע בעקיפין בפרנסתם. וצ"ע. ושור"ר בשו"ת מהרש"ם ח"א (סי' קא) ד"ה אבל, שהוכיח מד' הס"ח שחולק ע"ד מהריק"ו וסיעתו. ע"ש. ואכתי לא איפרק מחולשא שאיך יתכן שיתבטל ממצות פו"ר וישאר בהרהורי עבירה כל ימיו, בשביל צווי של אביו, והרי אפי' באומר לו לעבור על מ"ע של דבריהם לא ישמע לו. וע' בשו"ת המיוחסות להרמב"ן (סי' ערב) שאם אביו ואמו חולים, וצריך הבן לשמשם, ואם לא יקבע דירתו במקום אחר לא יתנו לו אשה משם, רשאי להניח כבודם ולעסוק במצות פו"ר, שהרי א"א לו לקיים פו"ר ע"י אחרים, ומצות פו"ר עשאוה כמצות תלמוד תורה, שאין מוכרים ס"ת אלא לשני אלו, וכבר אמרו גדול ת"ת יותר מכיבוד אב ואם, ויצחק אבינו היה יוצא לחו"ל לישא אשה אלמלא היה עולה תמימה וכו'. ע"ש. [וע"ע בספר חסידים ס"ס תקס"ד שג"כ משמע דס"ל דלא כמהריק"ו. וצ"ע].

והסיק שם ביביע אומר לדינא בזה"ל: מסקנא דדינא שדברי הרב תורה לשמה, שצריכה הבת לשמוע לאביה המצוה עליה שלא תנשא, אינם נכונים לדינא, ואדרבה ראוי לתת עצה לבת שלא תשמע לאביה, אלא תבקש לה מנוח אשר ייטב לה, וכן אם הבת רוצה להנשא לבחור הגון שהיא חפצה בו, והאב מצוה עליה שלא תנשא אליו, אינה צריכה לשמוע לו, ואין בזה משום מצות כיבוד אב ואם. [ועתה ראיתי שכן העלה ידידי הגרא"י ולדינברג שליט"א בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יג סי' עח, וחלק טו סי' לד), והשיג ג"כ על דברי הרב תורה לשמה. ע"ש. וכ"כ עוד הרב הגאון חו"ב המנוח רבי מיכאל זריהן זצ"ל בשו"ת מעין חיים ח"א (סי' טז). וראה בהסכמתי אליו בראש הספר. והנלע"ד כתבתין]. עכ"ד, ועיין עוד בזה בחשוקי חמד עמ"ס גיטין דף מא ע"ב.

וכדברי היביע אומר כן כתב לדינא בשו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן לד וז"ל: שנית, הרבה מהפוסקים סוברים דאשה נמי מצווה במצוה דלשבת יצרה שהוא מדברי קבלה, ומתירים על יסוד זה למכור ס"ת כדי להשיא יתומה, כשם שמתירים גבי איש, יעוין בתוס' גיטין ד' מ"א ע"ב ד"ה לא תהו, וב"ב ד' י"ג ע"א ד"ה שנא, ומג"א או"ח סי' קנ"ג סק"ט, וב"ש אה"ע סי' א' סק"ב, וס' לקוטי סופר במצות פו"ר ד"ה למכור ס"ת, וכן לעיל מינה בד"ה ואח אשה ע"ש, ועוד, והא הרי ההלכה הפסוקה היא ביו"ד סי' ר"מ סעי' ט"ו, דאם אמר לו אביו לעבור אפילו על מצוה דדבריהם לא ישמע לו. ואי בעינא אמינא, שלמעשה עובר האב בזה על דברי קבלה, אליבא דכו"ע, כי מקרא מלא כתיב בירמיה (כ"ט - ו'): ואת בנותיכם תנו לאנשים, וכדדרשו ז"ל גם מזה בקדושין ד' ל' ע"ב דניתן לה מידי וכו' ע"ש, ועוד דורש ר"ע (בסנהדרין ד' ע"ו ע"א) את הקרא דאל תחלל את בתך להזנותה, דזה המשהה בתו בוגרת, ואם משהה אותה בשביל מלאכה הר"ז עני רשע ערום עיין שם. שלישית, מדוע התיר לה הספר שלא לשמוע לאביה היכא שיראה מן מכשול של זנות אם תשאר פנויה, ולא התיר לה בכלל שלא לשמוע לו, מנימוק הדומה, והוא, כי היכא שלא תחשד כשתשאר פנויה, וכפי פסק הרמב"ם בזה בפרק ט"ו מה' אישות הט"ז דמצות חכמים היא שלא תשב אשה

בלא איש שלא תחשד, ונפסק כן גם באה"ע סי' א' סעי' י"ג בשם יש אומרים, יעו"ש בנו"כ, ומי זוטר הוא מה דאמרו ז"ל בפסחים ד' קי"ג ע"א: בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה.

ואכן בדברי גדולי הפוסקים הקדמונים והאחרונים מבואר בהדיא דלא כדברי הספר הנ"ל, אלא סברי רבנן בפשיטות דאין חילוק בזה בין בן לבין בת, וכבן כך גם הבת איננה מחויבת לשמוע לאביה בזה. כך מביא הכנסת הגדולה ביו"ד שם בהגה"ט אות כ"ט בשם ספר משפט צדק, וכך כותבים גם הנו"ב במהדו"ת חאה"ע סי' מ"ה, ושו"ת גבעת פנחס להגאון בעל הפלאה ז"ל סי' ג', ושו"ת מכתם לדוד (פארדו) סי' ל"ג (שלכל אלה מציין גם כבו' במכתבו). והנודע ביהודה שם מדגיש לכתוב ולפרש, דבעסק זיווגא פשיטא שאין חילוק בין בת לבן, ואין צריכה לשמוע דברי האב אם הוא נגד רצונה אפילו היה בחיים. וכמו כן בשו"ת מכתם לדוד שם, מלבד מ"ש דהדבר הזה מבואר מתוך טעמו של המהרי"ק (כעין דברי לעיל) מוסיף עוד וכותב שאפילו למ"ש המהרשד"ם (חיו"ד סי' צ"ה. מטעם מצות הולדת בנים), גם כן הוא ידוע דאע"ג דאיתתא לא מיפקדא אפו"ר מ"מ בבאה מחמת טענה בעינא חוטרא לידא כו' חזר דינה להיות כאיש, ומה גם דכבר כתב הרמב"ם דמ"מ אסורה לישיב בלא איש מפני החשד, ועוד דכבר כתב הר"ן דאע"ג דלא מיפקדא מ"מ מצוה אית לה וכו' יעו"ש, וזה מסייע וגם מוסיף חיזוק לדברינו האמורים. ועוד יעוין בשו"ת אבני צדק חיו"ד סי' צ"ט שהשיב ג"כ ע"ז בפשיטות שאין חילוק בזה בין בן לבת, דקי"ל כמ"ד משל אב, וכש"כ שיש כאן צערא דגופא דטב למיתב וכו' ואינה מחוייבת לכבדו בזה במה שנוגע לגופה ונפשה וכו' ע"ש, וכן בשו"ת מחנה חיים חאה"ע ח"ג סי' ל"ב השיב בדומה לדברי הנו"ב דאין הבת מחויבת לשמוע אל אביה שלא תנשא לאיש אשר לבה חפץ אפי' אם אביה חי ע"ש. מכל הלין נראה ברור דהתשובה הזאת שבס' תורה לשמה לא דסמכא היא (ומה גם שלא הזכיר בדבריו משום א' מהפוסקים הנו"ל שדעתם דלא כדעתו, וניתן איפוא לומר שאילו ראה דבריהם היה מבטל דעתו מפני דעתם, כנפסק על בכזאת בחו"מ סי' כ"ה סוף סעי' ב' ע"ש), ויש לפסוק למעשה בפשיטות דאין חילוק בזה בין בן ובין בת, ושניהם אינם מחויבים לשמוע אל אביהם בזה. עכ"ד.

ולמעשה גם לגבי בן וגם לגבי בת, נראה שיש לומר בזה ע"פ מש"כ בספר אוצר כיבוד אב ואם בשם קובץ מבקשי תורה בהנהגות הגרשז"א שפעם נכנס אליו בחור שעמד לגמור שידוך שההורים מתנגדים לזה ושאל מה לעשות ואמר להבחור בתוקף, אמנם יש כזו הלכה אך אני בשום אופן לא אתן ידי לזה, לא עושים דבר כזה, ויעץ לדבר עם ההורים בחכמה לשכנעם, וכתב שם עוד בשם אחד הגדולים שאין כדאי לעשות כנגד אביו כי הרי במהלך החיים צריך האדם לעזרת אביו לתמיכה נפשית וכדומה, עכת"ד, ולכן בכל מקרה יש לעשות שאלת חכם.

ויש לדון עוד האם ממש"כ המהרי"ק שאין חייב לשמוע לקול אביו אם רוצה לנשוא אשה, האם הוא הדין שמותר לעקוף בשידוכים את אחיו או אחותו הגדולה, והנה בעיקר האיסור מבואר בתורה (בראשית כט כה כו) ויהי בבקר והנה הוא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמינתי ויאמר לבן לא יעשה כן במקומונו לתת את הצעירה לפני הבכירה, וכתב שם ברמב"ן בראשית כט כ"ז, שהוא נבלה לעשות כן אצלם

יעו"ש, וכן מבואר במדרש שכל טוב שם, וז"ל: שגנאי הוא בדבר מכאן שאין משנין מנהג המקום במקום שאין חילול השם שהרי משה עלה למרום ולא אכל ולא שתה והמלאכים באו לבית אברהם ולוט והראו עצמן כאוכלין ושותין (ב"מ פו:): עכ"ד, וכן כתב ברשב"ם בב"ב דף קכ ע"ב יעו"ש, וכן כתב בב"ח יו"ד סוף סימן רמד אות יג, וז"ל: ובמסיבה של משתה או של נשואין והלכין אחר הזקנה להושיבו בראש וכתב דהאי של נישואין הכי פירושו אם אחים או אחיות יעשו להם נישואין אע"ג שאחד גדול מחבירו בחכמה לא יגדילו לעשות נישואין לקטן בשנים, מפני שהוא גדול בחכמה אלא יקדימו לעשות נישואין לגדול בשנים אע"פ שהוא קטן בחכמה עכ"ל, וכן כתב בש"ך חיו"ד סימן רמז אות יג יעו"ש, וכן כתבו בתוס' בקידושין דף נב ע"א ד"ה והילכתא יעו"ש, וכן כתב בט"ז יו"ד סימן רח אות א' שהביא שכן כתב ברא"ש בקידושין פ"ב סימן כה יעו"ש, וכן כתב בספר לקט יושר ח"א חאו"ח עמ' קיז ענין ב' יעו"ש, וכן כתב בשו"ת ציון לנפש חיה סימן מט ד"ה וכן מצאתי יעו"ש, וכן כתב בספר אור צדיקים סימן ד"ש יעו"ש, וכן כתב בשו"ת אבני חפץ סימן כה אות ד' יעו"ש.

ואמנם בשו"ת אגרות משה ח"ב אבן העזר סימן א' כתב שהאיסור הוא דוקא ששניהם מאורסים וז"ל: והנה פשוט לע"ד דאף לכתחלה יכול אח צעיר לישא אשה אף שאחיו הגדול לא נודמן לו עדיין אשה לישאנה כי הרי הוא מחוייב לישא אשה ואיך שייך שלא יקיים חיובו בשביל שאחיו הגדול לא מקיים ואף שמה שאינו מקיים הוא מצד האונס שלא נודמנה ההוגנת לו מ"מ לא שייך שלכן יתבטל גם הצעיר ממצותו איזה זמן בלתי ידוע. וכ"ש שהאשה שנודמנה להצעיר אינו רוצה אבי האשה לחכות משום שרוצה שהחתונה תהיה קודם שנמלאו לו עשרים שנה ואם לא יתבטל הענין משום שאינו רוצה בחתן שיהיה יותר מבן כ' שנה והוא שידוך הגון שודאי אין עליו להפסיד ענין חשוב בשביל זה. ומה שראיתי איזה מחברים הביאו מהש"ך יו"ד סימן רמ"ד ס"ק י"ג לאסור הוא טעות גמור שהש"ך בשם הב"ח איירו בשעומדין שני האחים לעשות נישואין שכבר נשתדכו שניהם והנידון הוא רק לענין כבוד איזה נישואין יעשו תחלה שמחדשין שיעשו נישואי הגדול תחלה אף שהקטן גדול בחכמה שמפרשי ג"ז הוא בכלל מה שא"ר אמי בישיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה שפרשב"ם במסיבה של משתה וה"ה לנישואין שאין הכוונה לסעודת נישואין דהוא מסיבה של משתה דמה לנו בשביל מה עושין המשתה אלא הפירוש וה"ה למעשה הנישואין וכן פי' אף בלשון הטור והש"ע מסיבה של משתה או של נישואין עיין שם בב"ח שהאריך ונאמר דין זה ביו"ד בהלכות כבוד ת"ח אבל באם הגדול אין לו עדיין אשה לישאנה אף שהגדול הוא גם ת"ח גדול ממנו אינו צריך לחכות עד שישיג הגדול אשה דאף איש פשוט אין לו לבטל מצותו בשביל ת"ח. וגם הא כבוד לא שייך אלא בקדימה כשיכולין תרוייהו לעשות ולא כשאחד מהן אין יכול לעשות עתה וכהא דאיירי התם במסיבה דמשתה. ובנות צלפחד נודמנו לכולן למי להנשא בזמן אחד ולכן השיאו אותן לפי גדולתן דמסיבה הלך אחר זקנה ויעו"ש עוד מש"כ להוכיח בזה.

ועוד כתב שם באגרות משה בזה"ל: ומה שרצה כתר"ה לומר דאולי יש להצעיר להמנע משום שהוא בושט עבור הגדול והוא כעין הלבנת פנים שהוא איסור חמור, הנה גם לענין

הבושת הוא רק שבעצמו מתבייש מזה דהא הרבה יש שמתאחרין מלישא בשביל הרבה טעמים אם בשביל שיש שרוצים ללמד שחושבין שאחר הנישואין שיהיה רחים בצוארו לא יוכל ללמד כדאיתא בקידושין דף כ"ט אם בשביל ענין פרנסה שרוצין להסתדר באיזה אומנות וכדומה ויאמרו גם עליו שיש לו איזה טעם. וגם הא כשירצה לאחותי דרגא כעצת חז"ל ביבמות דף ס"ג ישיג אתתא ואיך שייך שיעכב לאחיו בטענה שבושת הוא לו, במה שרוצה להתגאות ולחכות עד שיזדמן לו אשה חשובה שתירצה בו. וגם מסתבר שלא שייך לאסור לאדם מלעשות עסקיו וכל צורכי גופו בטענה שאחד יתבייש ע"י זה במה שהוא לא הצליח כמותו. ולכן איני רואה שום איסור ואף לא שום דבר שלא כהוגן בזה שישא הצעיר תחלה ואדרבה זכה במצוה רבא דנישואין ופוי"ר שחייב בן עשרים ולא יצטרך לבקש זכותים להנצל מהעונש דאמר רבא ותנא דב"ר ישמעאל והוא דבר ברור לדינא. עכ"ל. ואולם אכתי איכא להעיר עליה מדברי הב"ח שנראה שהאיסור הוא להקדים בנישואין לקטן בשנים לפני הגדול יעו"ש, ויעויין עוד בשו"ת עמודי משפט חלק א' אבן העזר סימן א' מה שהאריך לדחות בזה דברי האג"מ הנ"ל. ויעו"ש מה שהאריך מדברי הפוסקים דאיכא בהא איסורא, ומ"מ י"ל שהא סו"ס הרי כל החיוב לכבד אבל אם הוא מצטער אינו חייב כמו שאינו חייב בכבוד אביו, וא"כ ממילא יש לומר שיכול להנשא מוקדם, ומ"מ יש לדון בזה אם יש בזה משום ביזוי ועיין, וראה עוד בשו"ת עמודי משפט שם מה שהאריך בזה, ואכמ"ל.

ומ"מ אם הוא במקום ביזיון וכמ"ש בשו"ת משיב דבר יש להחמיר בזה, ויש לומר שבדרך כלל הרי הוא כבזיון, וכמו שכתב כיוצא בזה בשו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן לד אות ג' וז"ל: ובזה אבוא לחלק השלישי שבדברי כבו', שבו הוא מתקשה לדעת אם חוץ מנשואי איסור ישנם ג"כ אופנים שבהם כן מחויב הבן לשמוע לאביו המוחה בו שלא ישאנה אי משום כיבוד אב ומוראו ואי משום בזיונו, כגון בדבר שיש מחלוקת הפוסקים, או כשזה נוגע במנהגים שונים בין חרדים בזה, ומביא לזה דברי הגאון הנצי"ב ז"ל בשו"ת משיב דבר חיו"ד סי' נ' שכותב שאם יש בזיון בנשואין לאב חייב לשמוע לו, דגרע טובא דקאי בארור מקלה אביו ואמו, ומעיר דלפי"ז מה יהא הדין בהיכא שטעם הבזיון לאב מפני שבעיני העולם אין המשפחה של האשה מיוחסת די, או מעדה אחרת שבעיני האב ובני עדתו היא נחותה מעדתם, או משלוח יד של אבי הכלה בזוי בעיניו, או שיש במשפחה אינשי דלא מעלי וכדומה בענינים שהם נפוצים מאד גם בימינו, ואגב מעיר ובא על הנצי"ב ז"ל, דהא גם בנושא של המהרי"ק היתה האשה נטענת מן הבן בהיותה א"א והוא בזיון לאביו, עכת"ד. ואפתח במה שסיים, ואומר דבמחכ"ת של הגאון הנצי"ב ז"ל, מדברי המהרי"ק ז"ל מוכח דלא כדבריו, אלא דכל שאין איסור, או חשש איסור בנשואי הבן עם זאת שרצונו בה (כפי שסיים המהרי"ק שם בדבריו שיש אבל לחקור אם היה שם עדי כיעור או דברים המראים שהי' עבירה ע"ש) אין הבן מחויב לשמוע מחאתו של האב, ולא שומעים נימוק של בזיון, דאם אין איסור אין טענת בזיון של האב מכריע בזה, כפי שהסביר החזו"א ז"ל שם באות ח' (שכבו' מצטט ממנו) דעיקר טעמו של המהרי"ק בזה, שבכה"ג האב צריך לבטל רצונו מפני רצון בנו, ואין הבן חייב בכיבוד זה כמו שאינו חייב ליתן מתנות לאביו מפני שהאב חומד חפציו, ע"ש, וגדרי בזיון ג"כ ליכא בזה כי אם מה שחז"ל קובעים בזה כגון אם

מקולקלים מעשיה ויצא עליה שם רע (ושאני ההיא דמהרי"ק שנטענת ממנו בעצמו) או שאחותה המירה, וכדומה, (עיין יו"ד סי' רכ"ח סעי' מ"ג, ואה"ע סי' נ' סעי' ה' ובנו"כ עיין שם) או שרוצה לישא בת ע"ה כזה שעליו אמרו חז"ל בפסחים ד' מ"ט ע"ב שהן שקץ ונשותיהן שרץ ועל בנותיהן הוא אומר ארור שוכב עם כל בהמה, ואחרת לא נקרא זה גדר של בזיון, ועל האב לבטל הרגשת בזיונו מפני רצון בנו בזה, ואם איננו עושה בכזאת אין על הבן אשמה, ובפרט שהמעשה כשלעצמה אינה מעשה ביזוי, ורק גורם שאביו מרגיש עי"כ פגיעה בכבודו, וגם איננו עושה מעשהו מפני שכבוד אביו קל בעיניו, כפי שגם כבו' מרגיש מזה. ומסתבר הדבר לומר שגם המשיב דבר בעצמו כיוון על כגון בזיון בכנ"ל, הא חדא. עכ"ל הצי"א.

האם מותר לגלח את הזקן שלא ברצון אביו

ויש לדון לכל הנ"ל שהיכא שיש הנאה לבן ויש לו צער הגוף אינו חייב לשמוע לאביו, ראיתי עוד בענין הנ"ל בקונ' "שפתי איל" והוא קובץ שאלות ותשובות וחידו"ת ועובדות והנהגות ממרן ראש ביישבה רבי אהרון יהודא לייא שטינמן זצוק"ל ונתחבר ע"י הגאון רבי משה חליוה שליט"א בעמח"ס ענפי משה וש"ס, איתן מושבו בעיר אופקים, ושם חיו"ד סימן ט' הביא ששאל למרן הגראי"ל אודות בחור פלוני שעד עתה היה מגלח זקנו אלא שעתה איותה נפשו לגדל זקנו, דא עקא שאמו ביקשה הימנו שלא יגדל זקנו אם צריך לשמוע לאמו ואמר לו מרן זצוק"ל שהוא יכול לגדל זקנו ואינו חייב לשמוע לאמו עכ"ד, ועוד הוסיף שפ"א ראה ששאל בחור פלוני מהגראי"ל זצוק"ל אם יגדל זקן ואמר לו למה לא, עכ"ד.

וראה עוד בס' פאת זקנך להרה"ג אברהם חיים עדס שסיפר לו המשגיח הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל ששאל את מרן החזו"א זצ"ל אם הוא יכול לעשות דבר של חסידות כשהורים יצעטרו מזה, ושאל אותו החזו"א כגון מה והשיב לו שרוצה לגדל זקן, ואמר לו מרן החזו"א לגדל זקן זה לא מדת חסידות, מדת חסידות זה הנהגה שראויה ליחידים וגידול זקן ראוי לכל אחד עכ"ד, וא"כ כיון שכן בהאי מנהגא כן הוא מחויב לנהוג כמו אביו. וראה עוד בילקו"י (כיבוד הורים עמוד תס) כתב שאירע מעשה בפני מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל שההורים התעקשו שבנם יגלח את זקנו ואמר הרב לבחור מעט דהיינו שיהיה הזקן קצוץ ומסודר ע"ש, ובעיקרא דהאי מילתא במעלה לגדל זקנו, ראה בס' דרך שיחה (ח"א עמ' נג) שאמר מרן שר התורה הגר"ק שליט"א לאברך אחד שלא זכה לזרע של קיימא, כי מובא בבן איש חי שגידול זקן הוא סגולה לזרע של קיימא יעו"ש, וע"ע בס' סגולת חיים, וע"ע בס' דרך צדיקים (ח"ב עמ' 122) שכתב שהגאון רש"א אלפרנדי זצ"ל הקפיד שלא להעלות אדם מגולח לספר תורה לדוכן באומרו אני לא אעלה נשים עכ"ד.

ובכנ"ג דהוא מקרה הפוך יעוין בשו"ת באר משה (ח"א סימן ב' יג) שכתב דבכה"ג דאביו אומר לו שיגלח והוא אינו רוצה, דאינו חייב לגלח את זקנו, וכן כתב בשו"ת משנת בנימין (סימן נב) שמי שציווה עליו אביו שלא יגדל זקנו אלא יגלחנו במספרים וכתב שאין צריך לשמוע לו כיון שאין דבר זה נוגע לכיבוד אב, וכן כתב בס' כיבוד הורים ומוראם (עמ' נ) וע"ע בשו"ת שמש ומגן ח"א סימן יח, וכתב שם שבימי הש"ס היו מסתפרין ומתגלחין

ובשעבוד הגליות הפסיקו לגלח ואח"כ בבואם צח אומות העולם מגדלי הזקן הוצרכו לעשות כמותם וכמו שראיתי בימי חורפי קודם בוא הצרפתים למרוקו ואחר בואם כשהאומות התחילו להסתפר חזרו גם הם לגלח ובערי החופש כגון אירופא וכו' התחילו לגלח קודם בזמן הנודע ביהודה וכמו שהעיד הרב החיד"א יעו"ש, ובכה"ג דרוצה לגלח אבל אביו אינו נוהג כן כתב בשו"ת משנה הלכות (ח"ט סימן קעד) שאין לו לגלח, והוא ע"פ מש"כ הפוסקים שאדם שאביו שנוהג איזה דין חסידות וחומרא שאינו חייב כן. וראה עוד בס' כל נדרי מה שהאריך בכ"ז.

ואמנם בשו"ת תשובות והנהגות (חלק א סימן תקכט) נשאל מבחור שאביו ציוהו לא לגדל זקן ופאות ארוכות אם לשמוע לו, והשיב שם בזה"ל: הנה חיוב מצד כיבוד אב ואם אין כאן, שזהו רק להאכילו ולהשקותו ולעשות לו צרכיו, ולא במה שנוגע לבן עצמו, עיין ברמ"א יו"ד ס"ס ר"מ שמהאי טעמא אין צריך לשמוע לאביו איזה אשה לישא, אבל בביאור הגר"א שם מבואר דאף שאין חיוב, מ"מ מצוה יש גם כה"ג, רק לא אלים לדחות ל"ת כה"ג. ומעתה כיון שאין כאן אלא קיום מצות עשה, עליו לשקול מה לעשות, ולכאורה אם גידול זקן ופאות גורם לו להחזיק עצמו יותר ולשמור מחטא ועון וגדר לחטא, עדיף לעשות גדרים וסייגים בשמירת התורה ומצוות, מאשר לקיים מ"ע קיומית דכיבוד אב, וראוי לו לשאול רב תלמיד חכם ויר"ש שמכיר אותו ומשפחתו אם זו השעה הנכונה לו לגדל זקן ופאות ארוכות. ונראה עוד דיש לחלק בין זקן לפיאות ארוכות, שבזקן, ידוע שגדולי עולם אסרו גילוח אפילו במכונה, ובזה ודאי אין לו לשמוע לאביו, וגם בסם או מספריים יש אוסרים משום לא ילבש גבר שמלת אשה, אבל גידול פאות ארוכות אינו אלא מנהג וחיבוב מצוה יכול הוא לוותר במקום כיבוד אב, כל היכא שדרישת אביו אינה מחמת רשעות להכעיס אלא מפני שלא נעים לו במה שהבן שלו בולט בפיאותיו ושינה דרכו משל אביו, וכך ראיתי כתוב על הקדוש האריז"ל שוויתר על טבילה מחמת ציווי אמו כשלא היה בזה אלא חומרא, ולכן על פאות יכול לוותר אם אביו דורש כן, (ע"ע מש"כ לעיל בסימן תקכ"ו) ובזקן תלוי בכל אחד מי הוא ובמי מתחבר וצריך לשאול ת"ח המכירו וכמ"ש. עכ"ד.

ושוב מצאתי מש"כ בגם אני אודך מתשובתיו של הג"ר משה חליוה חלק כ"ד סימן כ"ז שנשאל ע"י ידידנו הבה"ח רבי יוסף פליסקין שליט"א, ששאלו בזה"ל: ראיתי בשמו שמרן הגראי"ל נשאל מבחור אם צריך לשמוע לאמו שלא לגלח את זקנו ואמר שאינו צריך לשמוע לה, האם היה משתמע מהדברים שזה בגלל החשיבות של גידול הזקן או שבלא"ה אין צריך לשמוע לאמו בבקשה כזו שלא נוגעת ישירות אליה, עכ"ל. ושם הביא מש"כ בשפתי איל, והביא עוד לציין מש"כ בס' אהל יעקב הל' כבוד אב ואם הביא מש"כ בספר חוט שני למרן הגאב"ד הגר"נ קרליץ זצוק"ל (הל' כיבוד אב ואם, עמוד ש"א) כ' בתו"ד וז"ל וכמובן כל זה שייך בדברים שנוגעים לכבודו של האב או האם, או שהם מצטערים שהבן מתענה, אבל שאר דברים שלא שייכים אליהם כלל, אין זה נוגע לכיבוד אב ואם ולכן אב שאומר לבנו אל תגדל זקן ותגלחו אין זה נוגע אליו, עכ"ל וע"ש בדבריו. והכי נמי בשו"ת דברי יציב להגה"ק מהרי"י הלברשטאם זצוק"ל מצאנו קלויזנבורג (חיו"ד ח"ב סי' א') עמד בענינא דגדר החיוב לשמוע לדברי אביו ובמקום חשש איסור ובדבר השאלה באחד שאביו

ציוה עליו שיגלח זקנו אם חייב לשמוע לו, ואחר דהאריך בזה כדרכו בקודש העלה למעשה דאינו חייב לשמוע לאביו ע"ש בטעמו ונימוקו, יעו"ש, וע"ש שציין למש"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תקכ"ט) ע"ש ששם נשאל בבחור שאביו ציוהו שלא לגדל זקן ופאות ארוכות אם לשמוע לו.

ושם השיב בזה"ל: הנה חיוב מצד כיבוד אב ואם אין כאן שזהו רק להאכילו ולהשקותו ולעשות לו צרכיו ולא במה שנוגע לבן עצמו עיין ברמ"א יו"ד ס"ס ר"מ שמהאי טעמא אין צריך לשמוע לאביו איזה אשה לישא אבל בביאור הגר"א שם מבואר דאף שאין חיוב מ"מ מצוה יש גם כה"ג רק לא אלים לדחות ל"ת כה"ג ומעתה ניון שאין נאן אלא קיום מצות עשה עליו לשקול מה לעשות ולכאורה אם גידול זקן ופאות גורם לו להחזיק עצמו יותר ולשמור מחטא ועון וגדר לחטא עדיף לעשות גדרים וסייגים בשמירת התורה ומצוות מאשר לקיים מ"ע קיומית דכיבוד אב וראוי לו לשאול רב תלמיד חכם ויר"ש שמכיר אותו ומשפחתו אם זו השעה הנכונה לו לגדל זקן ופאות ארוכות רנראה עוד דיש לחלק בין זקן לפיאות ארוכות שבזקן ידוע שגדולי עולם אסרו גילוח אפילו במכונה ובזה ודאי אין לו לשמוע לאביו וגם בסם או מספריים יש אוסרים משום לא ילבש גבר שמלת אשה אבל גידול פאות ארוכות אינו אלא מנהג וחיוב מצוה יכול הוא לוותר במקום כיבוד אב כל דינא שדרישת אביו אינה מחמת רשעות להכעיס אלא מפני שלא נעים לו במה שהבן שלו בולט בפיאותיו ושינה דרכו משל אביו וכן ראיתי כתוב על הקדוש האריז"ל שוויתר על טבילה מחמת ציווי אמו כשלא היה בזה אלא חומרא ולכן על פאות יכול לוותר אם אביו דורש כן ובזקן תלוי בכל אחד מי הוא ובמי מתחבר וצריך לשאול ת"ח המכירו וכמ"ש עכ"ד.

ואמנם יש להוסיף עוד בזה מש"כ בילקוט יוסף כיבוד אב ואם עמ' תכג וז"ל: אם הבן נוהג להחמיר בכמה ענינים ועושה זאת מתוך חומרא וחסידות להתקדש במותר לו ואביו מצוה עליו שלא יחמיר בזה מעיקר ההלכה אין בזה מצות כיבוד אב ואם הבן רוצה לקיים מילי דחסידות ואביו רוצה למונעו מחמת שחושש לכבודו שעל ידי הנהגת המילי דחסידות מרגיש בהתנשאות הבן עליו וכדומה אין לבן לזלזל ח"ו ברצון אביו ולכן אם מקיים את המילי דחסידות ישתדל שלא יעשה אוחם בפני אביו ובידיעתו וכל שכן שלא יצער אותו ולא יענה לו או יתנהג עמו בעזות שבשביל מילי דחסידות עלול הוא לקבל ח"ו קללה דארדר מקלה אביו ואמו ותמורת הברכה למילי דחסידות יצא שחרו בהפסדו עכ"ד, ויעו"ש בהערה מה שציין למש"כ בזה בשו"ת אגודת אזור חיו"ד סימן סט שבן שנוג כדעת מרן השו"ע להחמיר בענין חדש שלא אלכול פת מתבואה חדשה ואביו מצטער ע"כ ודואג פן יחלש וגזר עליו בגזרת כיבוד אב לכל יחמיר בזה אם חייב לשמוע לו או לא והביא דברי הראשונים שאין צריך לשמוע לו בכיוצא בזה ואף שמלשון הרשב"א יבמות (ו) משמע שעל כל פנים יש בזה מצות כיבוד מדרבנן אבל מדבר' התוספות מוכה שבדבר שאין לאביו הנאה של כיבוד כגון מאכילו ומשקהו וכו' אין צריך לשמוע לו ואפילו לדעת הרשב"א זהו כשאומר לו העבר לי חביות אלו ממקום למקום או שיחמר אחר בהמתו שעל זה קאי הרשב"א שם אבל בדבר שעושה הבן לעצמו דלא שחך האב בגויה אין בו משום מצות

כיבוד אפילו מדרבנן וכמו שכתב המהר"י קולון ובו ומכל מקום ראוי לעשות נחת רוח לאביו ולהחמיר ויקבל שכר ע"ז יעו"ש, וראה עוד מש"כ בזה בשו"ת יחו"ד עמ' רנו בהערה. יעו"ש מש"כ בזה משו"ת משיבת נפש סימן טז.

ולגבי עישון, הנה בקובץ מבקשי תורה חלק כ' עמ' קנב הו"ד מרן הגריש"א זצוק"ל שכשאר האב דורש מבנו שלא יעשן שלא יזיק לו ופסק שאסור לעשן בפני אביו ואפילו שלא בפניו אסור לו לעשן אם יודע לאביו שעשן, אבל אם לא יודע לאביו אם מניעת העישון מפריע לבן באופן רציני יש להקל אלא שהבן צריך לברר מבחינה רפואית אולי יש סיבה מיוחדת בזה שמזהירו יעו"ש.

וכן כע"ז כתב בשו"ת שבט הלוי חלק י' סימן קנו לגבי שתיית קפה וז"ל: אשר שאל, במי שהוריו אינם מניחים לו לשתות קפה. אם יש להורים סבה שאסרו לו לשתות קפה שמזיק לבריאותו בודאי צריך לשמוע אליהם, ואם אין להם סבה רק שכך הם רוצים אם שייך בזה כבוד אב ואם, יש מחלוקת בריטב"א פ"ק ביבמות ויש מקום לצדד לדעה זו דשלא בפניו מותר, משא"כ בפניו שמצטערים שעוברים על דבריהם וגרימת צער בפני עצמו הוא איסור. עכ"ל.

וכן הורה מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אזמרה לשמך מס' 187 לגבי עישון, שאם הבן סובל מזה אינו צריך לשמוע בקול אביו, אף אם אביו יודע מזה, ואף בפניו, ויש בזה את שתי טעמים של המהרי"ק הטעם הג' וכן הטעם הא' שכיון שסובל מזה ויש לבן צער הגוף, הרי זה ככיבוד משל בן שאין אדם מחוייב בזה. ומכל מקום אם אפשר יש לעשותו שלא בפני האב, ושהאב לא ידע מכך, ולכן אב שאומר לבנו שלא יעשן סיגריות והבן רגיל מאוד בעישון באופן שסובל מאוד וקשה לו ללמוד ולתפקד בלא העישון נואין אנו נכנסים כאן לעצם בעיית העישון בזמנינו שהדברים ידועים בזה] מותר לו לעשן אך יש לעשות זאת שלא בפני אביו ושישתדל שאביו לא ידע מכך, ויש לעשות שאלת חכם. עכ"ד.

ואמנם בספר עלינו לשבח שמות תשובה סב הו"ד מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א שיש להחמיר אף שלא לעשן גם שלא בפני האב ע"פ מש"כ בפתחי תשובה סימן רמ סכ"ג שיש איסור של לא יסתור דבריו אף שלא בפניו והביא ראיה ממה שכתב בחוות יאיר סימן ריד שנשאל מה הדין באשה שצויתה את בנה שלא ישכיר את ביתו לשום אדם לאחר פטירתה והורה שחייב לציית לדבריה יעו"ש, ואמנם הוא חידוש עצום שאף לאחר מיתה איכא חיובא, וראה עוד מש"כ בזה לקמן. נומ"מ צוואה שאני שיש חיוב אף לאחר מיתה וכמו שכתבו בזה בשו"ת רע"א סימן סח שאף אי נימא שאין איסור לסתור את דבריו אחרי מיתה בצוואה שאני, ועיין עוד בזה בשו"ת חוות יאיר סימן ריד, ובפתחי תשובה סימן רמ סכ"ג].

בגדר סותר את דבריו

בגמ' בר"ה דף לא ע"ב איזהו מורא לא סותר את דבריו ולא מכריעו, וכתב שם רש"י ולא מכריעו, וז"ל: אם היה אביו וחכם אחר חולקין בדבר הלכה לא יאמר נראים דברי פלוני עכ"ל, וכן כתב בתוס' ר"י הזקן דלא סורת את דבריו היינו שלא יחלוק עליו ולא מכריעו שלא יאמר נראין דברי פלוני יעו"ש, וכן כתב בטור סימן רמ, ובב"י שם

ואמנם מצינו מחלוקת האם סותר את דבריו הוא רק בהלכה או גם במילי דעלמא, הנה מדברי רש"י ד"ה ולא מכריעו נראה שמייירי בדברי הלכה, ובערוך השולחן סימן רמ י"ג הסתפק בזה וכתב שם שאולי דוקא בתורה הוי העדר כובד ולא במילי דעלמא או להיפך שכיון שאפילו בד"ת אסור כ"ש במילי דעלמא ושכן נראה עיקר, וכן כתב בחיי אדם כלל סז ס"ח שלא יסתור את דבריו בין בדבר הלכה ובין שבאר ענינים יעו"ש, וכן משמע ממש"כ בספר היראה רבינו יונה שהוא בכל מילי יעו"ש, וכן כתב בהעמק שאלה יתרו שאילתא נו עמ' שעז, וכן כתב בשו"ת דברי יציב חיו"ד סימן קכה אות ו' שאף דבמילי בעלמא יש איסורא.

ואמנם בספר באר שבע סנהדרין דף קי ע"א והו"ד בהגהות רעק"א שהאיסור דוקא במילי דעלמא ולא בדברי תורה והביא בזה ראייה מקידושין דף ל' ע"ב דאפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקים בתורה נעשים איובים זה לזה והיינו דר"ל דאע"ג שהבן חייב לחלוק לאביו שלא יסתור דבריו אפ"ה לדבר הלכה נעשו איובים זה לזה יעו"ש. וכן כתב בספר המוסר פ"ה יעו"ש, ואמנם דברי הגמ' הנ"ל שאני וי"ל כמ"ש בחזו"א יו"ד סימן קמט סק"א וז"ל: ולא סותר את דבריו נראה דוקא בלשון החלטה אבל לטעון סברא ולהקשות שרי שהרי כל התלמידים דנו בפני רבם ותסרו דבריהם וכמו ר"ע לפני ר"א והרבה כיו"ב עכ"ל.

ואולם בצפנת סענח פרשת ויחי מח יח כתב על מה שנאמר שם ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה הבכור שים ימינך על ראשו, ולכאורה הא דאמר יוסף לאביו לא כן אבי נראה כסותר את דברי אביו ואיך אפשר לו לומר כן לאביו והביא ראייה מזה שהדין סותר את דבריו הוא רק בדברי תורה ולא במילי דעלמא, ובישוב הראייה הנ"ל ראה בספר יושרי הורי עמ' רו, ובספר עורה כבודי דיני כיבוד או"א עמ' קעג, ולמעשה מדברי הפוסקים נראה דאין חילוק בזה, וראה עוד בחוט שני עמ' ערה שהוא הדין לסתור את דברי אמו שאומרת חידוש להלכה אסור.

והנה מדברי השו"ע שם נראה ולא מכריע את דבריו בפני וכו' ונראה שכל האיסור של מכריע וסותר הוא דוקא בפניו, וכן כתב הט"ז שם סק"ג לדייק מדברי השו"ע, והביא ראייה מהא שהטור חולק על אביו הרא"ש, וכן כתב במאירי ד"ה איזהו מורא, וז"ל ולא יסתור את דבריו ופירושו בו דוקא בפניו וכן אם אביו חולק אם אחרים לא מכריעו בפניו עכ"ד, וכן כתב בביאור הגר"א סק"ג שכתב בפניו וז"ל: דהא מצינו שחולקין על אביהם ורבם ר' עם רשב"ג והרבה כיוצא וכן מכריעין עכ"ד, וכן כתב בחיי אדם כלל סז ס"ח שכל האיסור הוא רק בפניו, וכן כתב בערוך השולחן סי"ב, וכן כתב בחזו"א סימן קמט סק"א, וכן כתב בשו"ת משיבת נפש ח"א סימן טז, וכן כתב בחידושי מהרי"ץ חיות ב"מ דף ז' ע"א ובתפארת ישראל פ"א דקידושין מז, ובתורה תמימה פרשת קדושים פרק יט אות ט', וכן כתב בבית לחם יהודה ח"א כלל סז ס"ח, וכן כתב בקיצור שו"ע סמן רמג ס"ב, וכן כתב בבא"ח שנה ב' פרשת שופטים אות ג'.

ואולם בש"ך סק"ב כתב שסותר דבריו אסור אף שלא בפניו וכן נראה בדרישה ובפרישה סימן רמב ס"כ, וכן הו"ד הגר"א נבנצל שליט"א בספר עורה כבודי עמ' קעד שקימ"ל כש"ך נגד הט"ז, וכן כתב לי עתה הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א במח"ס שו"ת שואלין ודורשין

ואב"ד גילה, ששאלתיו בזה"ל: האם לדינא יש איסור לסתור את דברי אביו שלא בפניו, וכשיטת הש"ך יו"ד ריש סימן ר"מ, וכן מה הדין באביו שמצווה עליו שלא יעשה דבר שאין לאב הנאה מזה, האם צריך לשמוע לו. כתב לי בזה"ל: דין כיבוד או"א אינו תלוי אם זה בפניו או שלא בפניו, והלא אפילו לאחר מיתתו מכבדו, ובענין אם אין לו הנאה מזה הארכנו הרבה בשו"ת שואלין ודורשין חלק ט' עמ' תנו, והסקנו כדעת הפוסקים שאינו חייב בכבוד אם אין לו הנאה וגם לא מזיק לו אם לא ישמע ע"ש. עכ"ד.

ואולם ממו"ר הגר"ע פריד שליט"א שמעתי שהעיקר לדינא כדברי הט"ז. וכן כתב בספר אהל יעקב ומ"מ נראה לי דכאן יש לפסוק כדעת הט"ז ועוד, אפילו אם בדרך כלל פוסקים כש"ך על הט"ז. וכך העיר לי במח"ס בנתיבות ההוראה שליט"א דלכאורה כאן הסכמת הפוסקים היא כהט"ז, כפי שכבר צויין לגר"א ולחיי"א ולחזו"א, ואפשר להוסיף שגם הערוה"ש (סע' י"ב) הכריע לקולא, ולכאורה בכה"ג שפיר יש לפסוק כהט"ז וכהסכמת הפוסקים אף שבעלמא פוסקים כהש"ך כנגד הט"ז, דשאני הכא שהאחרונים הסכימו לט"ז, וצ"ע. ויש להוסיף עוד דכמדומה שדברי הש"ך מחודשים מאד והמנהג הפשוט הוא כהט"ז, שמצינו בפוסקים במקומות רבים מאד שבנים חלקו על דברי אבותיהם שלא בפניהם, [כגון הטור שחלק פעמים רבות על הרא"ש], וגם מסברא קשה קצת להבין איך יתכן שבן יצטרך לומר דבר שאינו להלכה לפי דעתו משום שכך היא דעת אביו. [ומיהו אולי יש לחלק בזה בין בחיי אביו או לאחר פטירתו]. ולענין אגב בספר חוט שני שם כתב דמה שנקטו האחרונים דסותר את דבריו הוא דוקא בפניו, אין פירושו דוקא בפניו ממש, אלא כל שהוא בפני מי שיוודע שאביו ציווהו בכך, אבל במקום שאין אדם יודע מציווי אביו אין בזה איסור. והעיר על זה ידידי הנ"ל דלכאורה מסברא הדברים צ"ע, דבפשטות נראה דיסוד הענין של בפניו הוא משום שבכה"ג אביו מצטער, וממילא כשזה שלא בפני אביו והוא כלל לא יודע מזה כך שהוא לא מצטער אזי יש להתיר גם אם יש שם מי שיוודע מציווי האב. עכ"ד, ולכן למעשה ההוראה היא להקל היכא שהוא לא בפניו.

האם יש חיוב לבקר את ההורים כל שבוע

הנה בגמ' במגילה דף יז ע"א מבואר שיעקב אבינו נענש על הכ"ב שנים ששהה בבית לבן ולא קיים כיבוד אב ואם, וממילא נראה שיש חיוב להיות ליד ההורים, וכן כתב במנהגי מהרי"ל לקיוטים אות צ' וז"ל: כתב מהר"ש לעולם ידור אדם במקום אבותיו כמצות חכמים לולי זה העתקתי כבר אהלי מכמה פעמים מעיר נוישטאט עכ"ד, וכן כתב בספר מאה שערים שער ט"ז ובשו"ת איש מצליח ח"א חיו"ד סימן ל', וכן ראה בשו"ת אבני נזר יו"ד סימן תקל"ה אות יא שלדור במקום אבותיו אינו מכשירי מצוה אלא הוא מעצם המצוה, ונראה שכ"ז בזמננו אבל היום שיש תחבורה שאני, וראה עוד מש"כ בזה בספר יפה ללב חלק ג' קו"א יורה דעה (סימן ר"מ אות ד') וכן בספר הכבוד והמצוה (פרק א' סעיף י"ג).

ומ"מ גם בזה מהני מחילה כן כתב בשו"ת להורות נתן ח"ה סימן נג אות ז' שאב על כבודו כבודו מחול יעו"ש,

וכן אם בעיר שההורים גרים המחירים יקרים כתב בפסקים ותשובות יו"ד סימן רמ הערה 128 שכתב שאם קניית הדיהר או השכירות במקום מגורי אביו עולה ביוקר אינו חייב לדור שם ולשלם ההפרש מכיסו דהא כיבוד משל אב מלבד אם אין לאב ויש לבן, וכתב שם שעוד שמסתברא שאם חושש שמקומו של אביו יזיק לחינוך בניו ג"כ אינו חייב.

והנה מצינו בשו"ע או"ח סימן שא ס"ד כתבף היה הולך לדבר מצוה כגון להקביל פני רבו או פני מי שגדול ממנו בחכמה יכול לעבור בה וכו' ובמשנ"ב סק"י כתב דה"ה פני אביו, וכן נראה ממש"כ בשו"ע סימן תרי"ג ס"ה לגבי יוה"כ שהולך להקביל פני אביו או רבו יעו"ש, ומקור הדין הנ"ל מדברי הגמ' ביומא דף עז ע"ב יעו"ש, וכן מבואר בשו"ע או"ח סימן תקנ"ד, וכן ראה להגר"ש דבילצקי זיע"א בספר קיצור הלכות מועדים עמ' מא שכתב שבספר כיבוד אב ואם עמ' קיד כתב בשם רמ"מ פראג זצ"ל שאין חילוק בהקבלת פני אביו ואמו בין כל יום לימי חג ומועד יעו"ש,

אלא שיש לדון אם יש לו חיוב, וכתב שם בביה"ל להקביל פני רבו וכו' מש"כ בחידושי הריטב"א עמ"ס ביצה דף טז ובאמת הקבלה הוא כפי קרובו לרבו כי אם בעיר חייב לראותו בכל יום ולא סגי בלאו הכי ואם הוא חוץ לעיר במקום קרוב פעם אחת בשבוע או בחודש וזהו הענין בשונמית ואם הוא במקום רחוק יש לו לראותו פעם אחת ברגל עכ"פ עכ"ד.

ויש להוכיח עוד בזה ממה שמבואר בגמ' בקידושין דף לא ע"ב דרב אסי נסתפק האם מותר לו לצאת מאר"י לחו"ל כדי לקבל פני אמו יעו"ש, ומבואר שאיכא מצוה להקביל פני אביו ואמו רק נסתפק אם דוחה לאיסור יציאה מחו"ל

ויש לדון האם הוא הדין באביו שלכאורה דין אביו שוה לדין רבו מובהק.

וראה עוד בשו"ע אבן העזר סימן עד ס"ט שכתב שאף בת נשואה תלך לבקר הוריה פעם אחת בחודש ובכל רגל יעו"ש, וכן כתב בסידור היעב"ץ אחר סדר תקיעת שופר שראוי להקביל פני אביו ואמו בר"ה.

ובספר מאה שערים להר"א קאפלסי שער יז כתב שראוי לבקרם כל יום והביא לזה ראיה מדברי גהמ' ביומא דף עז ע"א וסיים שם וכן אני רגיל לעשות ערב ובוקר יעו"ש, וכן מסופר על מרן החזו"א זצ"ל (ספר אורחות רבינו ח"ג עמ' קח) ומשמע שהוא רק בגדר ראוי ולא חובה, וכן ראה בשו"ת דברי מלכיאל ח"ב סימן עה שכתב שהקבלת פני אביו אינה מצווה חיובית אלא מצוה קיומית ומצוות הקבלת פני רבו היא מצוה חיובית רק בג' רגלים כמ"ש במג"א סימן שא סק"ז שבחודש ושבת הוי מצוה וברגל הוי חיוב יעו"ש

ואמנם יש לדון מדוע לא הובאה ההלכה הנ"ל בשו"ע, אבל יש להסתפק מה הגדר החיוב בזה.

בשו"ת פרי השדה סימן טו אות ב' ומה ששאלת אם מותר לבטל מת"ת כדי לקיים מצוות כיבוד אב ואם והבאת מדברי השו"ע יו"ד סי' רמ"ו פשיטא שכל שאין יכול לקיים כיבוד זה ע"י אחר למשל שצריך לילך לקבל פני אביו פשיטא שמותר לבטל קצת זמן מת"ת, וגדולה מזו מצינו כיון דמצד הדין לא היה רשאי להפיסק מד"ת אפילו לתפילה ומ"מ אנו מפסידים וכו' וא"ש מכ"ש מצוות כיבוד אב ואם בוודאי צריך ליסע לקבל פני אבותיו אע"ג שיתבטל

ע"ז איזזה זמן מלימוד תורה כי עיקר לימוד תורה"ק בוא כדי לקיים מצות הכתובים בה וכו' עכ"ד.

ובשו"ת אמרי יושר ח"ב סימן קסה נראה מדברי הגאון רבי מאיר אריק זצ"ל שיש חיוב כיבוד הורים לפרקים.

וכן נראה ממש"כ בספר עבד המלך (שמות יב כ) ששמחה גדולה היא לאב ואם בראותם את בניהם ובפרט אם עבר איזזה זמן שלא ראו אותם ולכן מן הראוי לבנים בעת שהולכים לראות ולקבל פני הוריהם שיכוונו להתראות לפנייהם ושיתענגו מהם ולמלא את רצונם וחצפם כראוי עכ"ד, וכן ראה עוד בשו"ת התעוררות תשובה ח"ד חיו"ד סימן ט' שהרי הוא מכלל מצות כיבוד אב ואם, וכן ראה בשו"ת פרי השדה סימן טו שבן שאינו דר במקום אביו ואמו צריך ליסע מידי פעם לקבל פניהם שעצם קבלת פניהם הוי בכלל כיבוד אב ואם אפילו בלי שישמשם יעו"ש, וכן כתב בשו"ת אמרי יושר ח"ב סימן יב שאי"ז דין בזמן מיוחד יעו"ש.

והו"ד מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בספר כאו"א פרק יב שהורים שרוצים שבניהם יבקרום ונהנים מזה צריך לבקרום משום כבוד אב ואם ואפילו יש בזה ביטול תורה ואם ההורים מוחלים בגלל הביטול תורה של הבן אז אין לחשוש לעונש בידי שמים וכן ה"ה אם ההורים רוצים שהבן יטלפן או יכתוב להם ונהנים מזה ג"כ צריך לעשות כרצונם, אבל אם האב מבקש ממנו שישתתף בשמחה משפחתית באופן שזה יגרום לו ביטול תורה אינו חייב לשמוע לו דאין בזה דרך כבוד שהרי אינו משמשו.

ובספר מורא הו"כ פרק א' סל"ז בשם מרן הגרי"ש זצוק"ל לגבי ביקור הורים אין זמן קבוע והכל לפי הענין עכ"ל, ובספר אהלי שם יו"ד סימן רמ ס"ד כתב בשם הגרי"ש זצוק"ל שהכל לפי הענין ומאה דהאבן העזר הנ"ל שאני שם שהיא נשואה. וכן כתב בספר יושר הורי עמ' צח שלמעשה אי אפשר לקובע בזה זמן קבוע שהכל לפי הצורך ואין כל אב ואם שוים בצורך לבקרום ומ"מ אם יודע שגורם להם שמחה בכל פעם שבא לבקרום ישתדל מאוד בזה ומקיים בזה מצוה גדולה.

וכן הו"ד הגר"נ קרליץ זצוק"ל בחוט שני שהכל הוא לפי הצורך, והוסיף שם עוד דכל שכן דיש מצות כיבוד אב על ידי מה שמסירים מהם דאגות מליבם, ועכ"פ להתעלם משלומם ודאי שזה ההיפך מציווי התורה בכיבוד ומורא אב ואם. ויש לצערנו בנים שכועסים או מסוכסכים עם הוריהם או מנתקים קשר עם הוריהם, וודאי שזה ההיפך מכיבוד אב ואם, וכשיש קושי בזה יש לעשות שאלת חכם כיצד נוהגין. ויעקב אבינו שכל אותן שנים שהיה בבית עבר לא נענש עליהם מפני שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, אבל על השנים שלאחר מכן נענש כמבואר במסכת מגילה (דף ט"ז:); משום שכשנמצאים אצל ההורים מזדמנים ענינים שיש לכבד את ההורים, אע"פ שבכלל הענין ההורים מסתדרים בעצמם. ועוד כתב שם בחוט שני אב ואם שדורשים מבנם שיבוא יותר אליהם לבקרום, בשבתות או בימי חול, או שרוצים שיטפלו בהם יותר פעמים, הדבר תלוי, אם הבן יכול לסבול את

הביקוש ודאי שנחשב כמצות כיבוד. אבל כשמפריע לו הרבה יש להתייעץ עם רב מוסמך לברר כיצד נוהגין].

וכן שמעתי לדינא ממור"ר הגר"ע פריד שליט"א שלדינא אין בזה זמן מוגדר, הכל לפי הענין. ואמר לי עוד בזה, ולענין הקבלת פני אביו לא מצינו מפורש בזה, אך מצינו בגמ' יומא עז: ונפסק בשו"ע סימן תקנ"ד סי"ב, ובסימן תרי"ג ס"ה, שהשווה הקבלת פני אביו להקבלת פני רבו, וכן כתב המשנ"ב סימן שא סק"י. וא"כ לכאורה היה נראה שכדין החובה להקביל פני רבו מובהק כשהוא בעירו כל יום, כמו כן הוא באביו. אך לא מצינו מפורש כן, ונראה מזה שדין אביו שונה מרבו מובהק בענין זה, ואין חובה לבקרו בזמן מסויים, והכל לפי הענין. ומצינו באבן העזר סימן ע"ד ס"ט שאשה הולכת לבית אביה פעם בחודש ובכל רגל, אך שם זה אינו מדין כיבוד אב ואם, אלא כמו שאשה הולכת לחברותיה, כן בעלה צריך לתת לה ללכת להוריה, עכ"ד

וכן כתב בילקו"י כיבוד אב ואם עמ' רנג שיש מצוה לבקר את הוריו מידי פעם אפילו אם אין אביו תלמיד חכם ולא ישמע ממנו איזה דבר תורה ג"כ יש מצוה לבקרו מידי פעם ואין שיעור וזמן קצוב לענין הביקור אצל ההורים ובכל פעם שמקביל פני הוריו מקיים מצות כיבוד אב ואם ולא דוקא ברגל והכל לפי הענין ובפרט בן שאינו דר במקום אביו ואמו שצריך ליסע מידי פעם לקבל פניהם, ובן ישיבה הלומד בעיר מגורי הוריו יש לו לבקר אצל הוריו מידי פעם כפי הענין לשם קיום מצות כיבוד אב ואם אבל אם הבן טרוד בלימודו אין לו חיוב לבקר אצל הוריו, ובהערה עוד כתב שם שבספר הזכרון למוריני הגאון רבי עזרא עטייה זצוק"ל ח"א מובא בדברי הגאון רבי יעקב מוצפי שהיה מורה לבחור ישיבה הלומד בעיר מגורי הוריו שיערוך ביקור אצל הוריו אחת לשבועיים לשם קיום מצות כיבוד אב ואם שזה גדר לשיעור למצוה, וכתב שם שמש"כ שאפילו אביו אינו ת"ל שכן כתב בספר כיבוד אב ואם פלדמן עמ' קיב.

ויעו"ש עוד בילקו"י בעמ' רנד מש"כ להאריך אם יש חיוב לבקר את אביו בשבתות וברגלים, וכתב שם לדינא שיש שנהגו לבקר אצל ההורים בשבתות ובמועדים ולדינא אין בזה חיוב מצד מצות כיבוד אב ואם ובפרט אם הבן טרוד בלימודו או בהרבצת תורה שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם אולם אם הוריו נהנים מכך שהבן מבקר אצלם ישתדל לעשות רצונם ככל שיוכל ואם הוריו מבקשים ממנו שיתקשר אליהם מידי פעם צריך להשתדל מאד לעשות את רצונם, ויעו"ש מה שהרחיב בזה.

וראה עוד בספר כבוד חכמים פרק ח' אות כט שכתב שלא מצינו שגם חיוב על הבן לקבל פני אביו ברגל ורק ברב מצינו יעו"ש, וראה עוד בשו"ת סופר המלך סימן ז'.

אבל מ"מ באב או אם שזקנים שצריכים עזרה, או אם צריכים להגיע ולעזור כל יום הרי החיוב הוא על הבנים בעיקר, [ולא על הבנות הנשואות אלא א"כ הוא ברשות בעלה] וראיתי עוד שהביאו דעת מרן הגריש"א והגר"ב צ אבא שאול בספר מורא הורים וכבודם פ"א סל"ח שאם ההורים זקנים או חולים או שנטרפה דעתם ויש צורך לטפל בהם, חייב הבן לבקרום ולשמעם בכל יום, ואפילו אם הוא גר מחוץ לעיר, או שיעשה סידור עם אחיו

או שישכיר אדם שיטפל בהם, ואסור לעזוב אותם בלי טיפול. ובספר כל משאלותיך (עמוד רפ"ה) הביא ששאל למרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל אודות אחד שאביו היה בבית חולים וקשה לו נפשית לבקר אותו מה השיעור שחייב לבקר, והשיב שהוא צריך ללכת לשם אבל כמה ללכת זה צריך לראות לפי הענין.

וכן יש אף חיוב לטוס לחו"ל, ראה בדברי הגרשז"א בספר מעדני שלמה עמ' תיא, ובספר כל משאלותיך עמ' רפו.

וכיוצא בזה מצינו לגבי כתיבת מכתבים בספר חסידים סימן תקעה וז"ל: מי שיצר מעיר שאביו ואמו שם והוא הולך למקום סכנה ואביו או אמו מתענים בו בלא תענית מצטערים מצוה על הבן אם יכול שישכור השליח מיד וישלח כתב לאביו ולאמו שכבר יצא ממקום סכנה ובא למקום שרצה ללכת ואל יצטערו ואל יתענו עוד עכ"ל, וכן כתב בחפץ חיים בספר מחנה ישראל פרק כב ס"י לגבי חייל בשעת מלחמה לכתוב מכתבים לאביו ואמו כי הוא בזה הוא מחייה את נפשם יעו"ש, וכ"ז בזמנם אבל בזמנינו סגי ע"י טלפון.

וכן כתב בספר ויברך דוד הל' כיבוד אב ואם (פרק ד' סימן א' סעיף מ-מ"א) שכתב דבזמנינו שיש טלפונים יראו הבנים הנשואים לצלצל להוריהם בטלפון כדי לדרוש בשלומם, ובמיוחד בערב שבת וימים טובים, ואלו שמזלזלים בזה ר"ל שמראין כאילו מנתקים קשר גורם צער גדול להוריהם, וכתב להסתפק על פי הריטב"א שכתב לגבי דיני כיבוד רבו שמי שדר באותו עיר של רבו מחוייב לקבל פניו בכל יום, אולי גם כאן צריכים לצלצל כל יום. וגם בחורים הלומדים בישיבות שמחוץ לעיר שיצלצלו להוריהם מזמן לזמן, ואפילו לכתוב להם מכתב. וכ"כ בשו"ת להורות נתן חלק ה' (סימן נ"ג) שעל בן הדר בריחוק מקום מאביו לכתוב לו אגרות שלומים מזמן לזמן, ואגב הביא מהגרעק"א שיש ענין לכתוב בכתב נאה שיתן להורים נחת רוח מרובה לראות איך שהבן כותב בכתב יפה ומהודר.

באגרות וכתבים מהגר"ש וולבה (ח"ב עמ' מ"ז) כתב במכתב לבנו, שבמה שהוא כותב אליו מכתבים הוא מקיים מצות כיבוד אב, החמורה שבחמורות מכל מצוות דאורייתא. ולכן הכתיבה היא לא פחות מצוה מאשר כתיבת פרשיות של תפילין. וכמה סופר יגע בכתיבת הפרשות, וכאן הבן יכול לכתוב מה שהוא רוצה, ואם הוא כותב יפה, יש לו הידור מצוה בכיבוד אב.

וכן כתב בספר מסורת משה חלק ג' (עמוד רנ"ג) פסקי מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל והובא שם איך שבנו הגאון רבי דוד שליט"א נזהר בכיבוד אב והיה מתקשר אל רב משה כל יום וחשב הגאון זצ"ל שאולי הוא צריך לשלם לו על השיחות טלפון שכיבוד אב משל אב ולא משל הבן. ואח"כ חשב שהרי המעשה עם הגר"ח מבריסק שחידש בבן שנסע ברכבת לבקר אבי שאין אביו צריך לשלם עבור הנסיעה, והטעם כיון שהבן יכול להגיע שם ברגל גם כן וממילא נוסע ברכבת להנאתו, וא"כ אולי במקרה שאחד יכול לבקר אביו על ידי הליכה ברגל, והוא מעדיף להתקשר, שלפי יסוד של הגר"ח אין זה נחשב חיוב תשלום משל אב ע"י שם. וכן הו"ד לדינא בספר אהל יעקב הל' כיבוד אב ואם יעו"ש.

וכן ראיתי לידידי הגאון רבי נסים יחיאל בן שמעון שליט"א במח"ס שו"ת מעשה נסים וש"ס בגליון שמועות מס' 418, וז"ל: גדר החובה לשאול בשלום הוריו מצוי מאד שילדים בפרט לאחר נישואיהם לא מתקשרים לשאול בשלומם של ההורים כל כך, ורק לעיתים רחוקות נזכרים ומרימים טלפון להורים. והבן אינו יודע כמה הוריו מצפים ומשתוקקים בכיליון עיניים לטלפון אבל אין קול ואין עונה, וכמה פעמים שהדבר גורם צער ועוגמת נפש להוריו, בפרט כשההורים מבוגרים יותר. ופעמים ח"ו הדבר עלול להביא קפידות על הילדים, גם החתנים צריכים להתקשר ולשאול בשלום חמיהם, בפרט שלכמה פוסקים (כמו דעת החרדים והגר"א) כיבוד חמיו הוא מדאורייתא, ולכן צריך זהירות יתירה ושימת לב לדבר הזה להיות בקשר טלפוני עם הוריו, כי פעמים שאדם בגלל מירוץ החיים השוטף ועול הפרנסה המוטל עליו והטרדות הסובבות אותו שוכח להרים טלפון להוריו. וידע שבכל פעם שמתקשר מקיים מצות עשה מהתורה, כי הנאה היא להורים שבנם שואל בשלומם. ולא יפה עושים אותם המתקשרים רק כשישנה להם איזו בקשה וצורך מהוריהם, ואמר לי מו"ז מרן הגאון רבי נסים בן שמעון שליט"א דפעמים שאם לא מתקשר להוריו מבטל בידיים מצות עשה של כיבוד אב ואם! כיון שאביו מצפה שיתקשר נחשב שהזדמנה לו מצות כיבוד אב ואם והוא משתמט ולא מקיימה. ומלבד זאת בודאי שהנהגה זו מראה על חיסרון בהכרת הטוב שזו מידה מגונה מאד כפי שמבואר בחז"ל. וסיפר לי מו"ז הגאון שליט"א שבילדותו שלא היו טלפונים היה מאד קשה לתקשר עם הוריו, וכשלמד בישיבה בעודו בחור וגם לאחר נישואיו היה מחליף מכתבים עם אביו הגאון הקדוש רבי מנצור בן שמעון זצ"ל (ועד היום שמר מכתבים אלו למשמרת) ולא היה פשוט כלל להיות בקשר אחד עם השני, והיום שיש טלפונים צריכים להעריך ולייקר את הכלי הזה שבנקל ניתן לקיים מצות עשה דכיבוד אב ואם, וזה לעומת זה עשה אלוקים, דאם לא מתקשר להוריו הרי שהתביעה עליו תהיה גדולה יותר גם תלמידי חכמים שלא מבזבזים את זמנם לריק ומנצלים את זמנם לעסק התורה, אינם פטורים מחובה זו, ולא יחשבו שההתקשרות להורים תבזבו להם מזמנם כי ע"ז התורה הבטיחה אריכות ימים ושנים כדי להשלים את החסר הזה. רעיון זה מצינו גם בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום, גם במי שמאריך בתפילתו, וכבר הארכנו בזה במקום אחר. וע"ע בחשוקי חמד (שבת לב). ועתה מצאתי רעיון זה בעוד מקום. הנה בגמ' ר"ה (יח.) איתא, רבה ואביי מבית עלי באו, רבה שעסק בתורה חי ארבעים שנה, אביי שעסק בתורה ובגמילות חסדים חי ששים שנה. וביאר הגאון הגדול רבי מאיר מאזוז שליט"א (משח זיתא עמ' לו בהערה) שאותן השעות והימים 'שבזבו' אביי במעשה גמילות חסדים, צירפו אותם לו מן השמים אחת לאחל למצוא חשבון, והוסיפו לו עבורם עוד עשרים שנות חיים. וה"ה בענייננו שלא יחוס התלמיד על זמנו כי מן השמים ישלימו לו את החסר, עכ"ד.

האם יש חיוב לענות לאביו שהוא באמצע שיחה

הנה ראיתי בספר אהל יעקב הל' כיבוד אב ואם שכתב לדינא, שמי שבאמצע שיחה בטלפון, ובינתיים אביו מצלצל אליו, חייב להפסיק שיחתו ולענות לו שכן פסק הגאון רבי אביגדר נבנצל שליט"א הו"ד בספרו שו"ת מציון תצא תורה חלק א'. ושכ"כ בספר ויברך

דוד הל' כיבוד אב ואם (סימן ס"ו), וכן אם מדבר עם אביו בטלפון ומישהו אחר מתקשר באמצע אם מותר לענות לו, נראה שזה לא ממדת דרך ארץ לעצור באמצע השיחה כדי לענות לשני, ואם יש ענין דחוף מאוד יבקש רשות מאביו או אמו לענות להשני בשיחה קצרה, ואף בכה"ג לא יאריך הרבה להניח הוריו להמתין עליו. ושכתב לו הגר"י שוב שליט"א ששמע מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א דצריך להרים להורים את הטלפון, ואין לו לעבור לשיחה ממתינה באמצע שמדבר עם אביו או אמו. ויעו"ש עוד שנראה שמ"מ שאם הוא עוסק בדברי תורה שאין לו חיוב להפסיק, עכת"ד, ואמנם לענ"ד הוא חידוש גדול שאף שיש חיוב כיבוד הורים כיון שהוא עוסק באמצע עניין אחר לא חייבו אותו לענות להוריו, וכ"ש אם עוסק במילי דמצוה דהו"ל עוסק במצוה ופטור מן המצוה, וכ"ש הכא שאינו יכול לקיים שניהם.

בהא דדרשינן שאין חיוב כיבוד הורים שאביו אומר לו לחלל שבת

הנה כתיב בתורה הקד' (ויקרא יט ג) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלהיכם, ודרשינן בגמ' בב"מ דף לב ע"א והביאו ברש"י שם סמך שמירת שבת למורא אב, לומר אע"פ שהזהרתך על מורא אב, אם יאמר לך חלל את השבת אל תשמע לו וכן בשאר כל המצוות, וכן הוא האי דרשה ביבמות דף ה' ע"ב ואולם כ"ז לדרשה אולם בפשוטו כתב ברשב"ם שם בד"ה ואת שבתותי תשמרו, כשם שבעשרת הדיברות נאמר כיבוד אב ואם אצל שמירת שבת שהשווה כבודם לכבוד המקום אף כאן סמכן הכתוב לפי פשוטו. ע"כ.

והנה בעיקר האי דרשה מצינו לזקני מרן החיד"א זיע"א בספרו חומת אונך (אות ג) שהקשה לפי דעת הסמ"ג והטור ביו"ד סימן רמ שאם אביו רשע פטור מכבוד אב ואם, למה צריך קרא ומה זו סמיכה הא אם אביו רשע שאומר לו לחלל שבת ודאי שאינו שומע לו שהוא רשע ואינו חייב כלל בכבודו אפילו במה שהוא מותר, ומ"מ כתב שם החיד"א לדעת הרמב"ם בפ"ו מהל' ממרים הי"א שס"ל שאף אם אביו רשע חייב בכבודו מדאיצטריך לימוד שאם אומר לו אביו חלל שבת שלא ישמע לו.

וכתב בזה ליישב מרן החיד"א זיע"א ע"פ הסמ"ג והטור שפליגי על הרמב"ם וס"ל שהכא איצטריך קרא כשהבן קבל עליו שבת מבעוד יום דהרי לדידיה הוא שבת ואביו עדיין לא קבל שבת שהוא מבעוד יום ואם אומר לו אביו שיעשה מלאכה והוא חילול שבת לגבי דידיה, הו"א שישמע לו שאביו אינו רשע כי עדיין לא קבלו הציבור שבת קמ"ל דלדינא לא ישמע לו מכיון שהבן קבל שבת והוא אסור לעשות מלאכה כאילו שבת.

ויש לעיין בדבריו דהא סו"ס הרי זה רק תוספת שבת, והרי באחרונים כתבו לדון בדין תוספת שבת אם הוא כמו שבת ממש או לא, וא"כ להאי שיטה שהוא ממש כמו שבת יל"ע, דהא סו"ס מה איצטריך רבותא בשביל זה דהא סו"ס הוא ממש כמו שבת ויל"ע.

עוד כתב שם מרן החיד"א זיע"א ליישב, שאפשר שמיירי במלאכה שאביו צריך לה, והו"א דאתי עשה דכבוד אב ואם ודחי איסור שבת, ואביו אינו רשע שהוא סובר דרחמנא שרייא לכיבוד אב ואם, קמ"ל, ואין הכא נמי דאם אביו יאמר לו חלל שבת בלי צורך דאז הוא רשע להכי לא איצטריך קרא דאינו חייב בכבודו, וכתב שם שכן כתבו במאירי והריטב"א

ביבמות דף ו' ע"א יעו"ש, והנה מה שי"ל בזה דהרי אם הוא צורך, הא סו"ס אכתי גם רשע מיקרי, דהרי התורה אסרה מלאכות שמשכן שאסורות שלא לצורך.

ומה שי"ל בעיקר קושיה זו די"ל דאין הכא נמי התורה אמרה דאין לחלל שבת לאביו רשע, וכל מה שלמדנו זה למדנו את זה מהכא, אלא די"ל דזה דחוק בדברי הגמ' בב"מ. ושוב מצאתי שכוונתי בזה לדברי גאון עוזינו הרע"א בשו"ת שלו (ח"ג סימן פ) שכתב שמכח הלימוד מהפסוק איש אמו ואביו תיראו וכו' אנו לומדים שאין כיבוד אב דוחה שבת, ואלמלא הלימוד מהפסוק אין הכא נמי היה הבן מחוייב לשמוע לאביו וממילא אין האב נחשב לרשע כשמצווהו לחלל שבת שהרי אין הבן עובר בכך שום איסור יעו"ש, וכן מבואר גם בשו"ת חת"ס (ח"ו סימן לז).

וראה עוד לרבינו החיד"א זיע"א בספרו נחל קדומים (אות ב) שכתב להביא דרשת רש"י בקידושין דף ל' ע"ב שאיש למעוטי אשה שרשות אחרים עליה, וכתב מרן החיד"א דאפשר שלזה סמך ואת שבתותי תשמרו לומר כשם שפטרתי לאשה מכבוד אב ואם לפי שרשות אחרים עליה, כך אתה פטור מלכבד אביך אם יאמר לך חלל שבת לפי שרשותי עליך וכמו שדרשו חז"ל ביבמות דף ה' ע"ב, ועוד כתב שם, שרבינו האר"י זצ"ל פירש כי המחדש חידו"ת בשבת גורם כבוד גדול בעולם הבא וכמ"ש בזה"ק (ח"ג דף קעג ע"א) וז"ש איש אמו ואביו תיראו לכבדם ע"י חידו"ת בשבת וזהו ואת שבתותי תשמרו עכ"ד, ובעיקר מעלת חידו"ת בשבת, ראה מה שהארכנו בקונ' שער יוסף במעלת כתיבת חידו"ת.

ומ"מ בהאי דינא שאינו חייב לשמוע לאביו לעבור על ד"ת, כן כתב בשו"ע (יו"ד סימן רמ סט"ו) וז"ל: אמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין מצות עשה בין מצות לא תעשה, ואפילו מצוה של דבריהם לא ישמע לו.

והנה בעיקר דינא ראה בגמ' בב"מ שכתבה להקשות שהרי קימ"ל שאין עשה דוחה ל"ת ועשה, וא"כ מה הס"ד של הגמ' שעשה ידחה לא תעשה ועשה, ותירצה שם בגמ' שלולא המיעוט הו"א הואיל והוקש כיבוד אב ואם לכבודו של מקום ולכן יש לעבור על האיסור קמ"ל שלא, והנה שם במה הגמ' שאלה נח' בראשונים, ומ"מ באחרונים כתבו להקשות כן על שמירת שבת היכא שאביו אומר לו לחלל את השבת, ולענ"ד י"ל לפי דברי מרן החיד"א שאיירי בתוספת שבת, שפיר איצטריך להא קרא.

ועוד בעיקר קושייתו וקושית מרן החיד"א זיע"א ראה בדברי התוס' ביבמות דף ה' ע"ב בד"ה טעמא דכתב וכו', והעולה מדבריו שהכא בא ללמד על שאר עשין וכו' יעו"ש, ולפי"ז י"ל דא"ש ב' הקושיות דכיון דאיצטריך לשאר דברים יעו"ש, וע"ע במהרש"א שם. ובמה שהאריכו התוס' להכריח כן מג' צדדים, וברשב"א שם ובתוס' ישנים.

ומ"מ הביא (בילקו"י כיבוד אב ואם עמ' תקלט) מש"כ בס' גנוזי יוסף שיש ליישב שמבואר בכמה דוכתי דאף שאין עשה דוחה ל"ת ועשה, מ"מ שני עשין דוחין ל"ת ועשה, ולכן אנו צריכים ללמוד הגמ' בכה"ג שיש כאן שני עשין כיבוד אב וכיבוד אם דהו"א שידחו ל"ת ועשה דשבת, ומכח האי דרשה ילפינן דכולם חייבים בכבודי.

ובעיקר קושיית מרן החיד"א מאביו רשע, י"ל דקרא אתי לאשמועינן כמ"ש בשו"ת אמרי יושר (ח"ב סימן קסה) שלא רק כשמצווהו לעבור על מצווה של דבריהם בקום ועשה שלא ישמע לו אלא אף אם מצווהו לבטל בשב ואל תעשה ולא לקיים מצוה של דבריהם לא ישמע לו יעו"ש, וא"כ א"ש דאיצטריך להא, ובעיקר הא דה"ה למצוה של דבריהם וכמ"ש בשו"ע כתב בב"י שם, דהא מילתא ילפינן לה מדכתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו אני ה' כולכם חייבים בכבודי וכל מילי אסמכינהו אלאו דלא תסור והרי הם בכלל דבר תורה, אי נמי כיון דמאני ה' כולכם חייבים בכבודי ילפינן לה מילי דרבנן נמי בכלל שבודאי הם כבודו של מקום ואין לו לעבור עליהם משום כבוד אביו עכ"ד, וכן הו"ד בכס"מ עה"ר.

ובעיקר קושיית מרן החיד"א זיע"א יש לעיין בגדר רשע, דהנה בדברי הסמ"ג (מצות עשה של כיבוד רב קיב) כתב שבזה שאדם אומר לחבירו לעשות איסור אינו נקרא אינו עושה מעשה עמך רק במסית, אולם דעת שאר הראשונים שלא משמע כן, ויש לחלק בין עונש דליתא רק במסית אבל מ"מ אדם רשע נעשה בדיבור יעו"ש, וא"כ תלי במח' הראשונים וכמ"ש להקשות מרן החיד"א רק לדעת הסמ"ג, דאם בדיבור לא נקרא אדם רשע א"ש, וכן ראה להגר"ש וואזנר זצוק"ל בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן קיא אות יא) שהביא מש"כ הרדב"ז עה"ר פ"ו מהל' ממרים, שבדיבור לא נקרא אדם רשע דרי לא תימא הכי מילתא דפשיטא היא וא"צ קרא דלא ישמע לו ולא מצינו עונש בדיבור רק במסית יעו"ש.

וע"ע בס' דבש לפי (מערכת א' אות לט) שכתב שם מרן החיד"א מש"כ בווה"ק (ח"א דף קסד) שנעשנה רחל אמנו ע"ה על שגנבה את התרפים מאביה ומתה ולא ראתה בנימין ע"ש, ואף שנתכוונה להפרישו מע"ז וגם משום פקוח נפשות שלא ידע כי ברח יעקב אבינו ע"ה ויבא ויהרגם, וכתב החיד"א דלכאורה מוכח כדעת הרמב"ם שאף אם אביו רשע הרי הוא חייב בכבודו, וכתב שם שלהסמ"ג והטור י"ל שאינו חייב בכבוד אביו רשע אבל לצערו אסור, והקב"ה מדקדק עם חסידיו ביותר ולכן נענשה רחל אמנו ע"ה עונש גדול, ויעו"ש מה שדן מדברי הגמ' בברכות דף י' ע"ב שחזקיה המלך גרר עצמות אביו וכו'.

בשיטת הרמב"ם - ברמב"ם בהל' ממרים פ"ו הי"ב, וז"ל: מי אמר לו אביו לעבור על דברי תורה בין שאמר לו לעבור על דברי תורה בין שאמר לו לעבור על מצות לא תעשה או לבטל מצות עשה אפילו של דבריהם הרי זה לא ישמע לו שנאמר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו כולכם חייבים בכבודי עכ"ל, ומקור הדברים מדברי הגמ' בב"מ וביבמות וכמ"ש לעיל, והקשו באחרונים דהרמב"ם סתר דבריו ממש"כ בהל' גזילה ואבידה פרק יא הלכה י"ט וז"ל: ראה את האבידה ואמר לו אביו על תחזירנה, יחזיר ולא יקבל ממנו, שאם קיבל מאביו נמצא בעת שקיים מצות עשה של כבוד את אביך, ביטל את העשה של השב תשיבם ועבר על לא תוכל להתעלם, עכ"ד, ומוכח דהרמב"ם ס"ל כס"ד של הגמ' בב"מ שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, ועוד שהרי למסקנת הגמ' דבריו, והנה מצינו למנ"ח (מצות תקלט אות ג) שכתב לבאר, שהרמב"ם כתב טעם זה משום שאין נפק"מ אם הטעם משום שאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, או משום שכולכם חייבים בכבודי ויעו"ש עוד מה שהוסיף בזה דלפי הריב"א יהיה נפק"מ לענין מלקות יעו"ש, אבל מ"מ לפי האי

טעמא יל"ע מדוע לענין שבת כתב הטעם דאתם חייבים בכבודי תיפוק ליה מצד עשה ולא תעשה, וכמ"ש האחרונים להקשות לענין כיבוד אב ואם במקום שבת, ובעיקר סתירת הרמב"ם ראה עוד בדרישה מש"כ ליישב. וכן בשו"ת הרדב"ז (סימן ב' אלפים רע"ז), ובמש"כ ביונת אלם סימן כב ליישב בזה, ויש להאריך.

דינים העולים מכח האי דינא שלא לשמוע לאביו לחלל שבת.

(א). בשו"ת הרא"ש (כלל טו אות ב) כתב, וששאלת על האב שצוה לבנו שלא ידבר עם יהודי אחד ולא ימחול לו על מה שעשה עד זמן קצוב, והבן חפץ להתפייס עמו אלא שחושש לצוואת אביו, דע שאסור לשנוא שום יהודי אם לא שיראהו עובר עבירה, והא שצויה לשנוא לאו כל כמיניה לצוותו לעבור על דברי תורה, שנאמר אני ה' מוראי למעלה ממוראכם, ועוד לא היה האב בזה הדבר עושה מעשה עמך ואין צריך לכבדו, וכן הוא בטור ובשו"ע סט"ז שלדינא אין צריך לחוש לצוואתו, וע"ע בחס"ל סימן רמ אות יב מש"כ בזה.

ומ"מ היכא שאותו פלוני ציער את האב שאני, וכמו שמצינו לדינא בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ד חיו"ד סימן יג) שאם אחד ציער את אביו ואביו צויה עליו שלא ידבר עמו שאני, ואינו רשאי למחול על כבוד אביו ואף שהרא"ש כתב שאין לשמוע לאביו היינו כמ"ש הש"ך והט"ז שם שאסור לשנוא שום בר ישראל, אבל משמע שאם יש טעם לשנוא אותו ע"פ התורה אחר שגרם לקרב את קיצו של אביו וקירב את מיתתו אז בודאי צריכים להזהר בכבוד אביו, ובפרט שזה הכעיסו לא פייס את אביו על קרבו וממילא הוי כעובד על ציווי הש"ס ומותר לשנואתו יעו"ש.

(ב). עוד בהא ראה בשו"ת חוות יאיר (סימן ריד) שכתב לדון אם הבן מחוייב לשמוע צוואת אמו שצויה בחוליה שלא ישכיר ביתו להבא לשום אדם, ודר בו לפנים בשכירות שנה אחת תלמיד חכם זקן ובעל מעשים היה נראה לכאורה לומר שאינו מחוייב לחוש שהרי אותו תלמיד חכם מתמיד בלימודו וקמ"ל גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם ואמרו רז"ל אמר לו אביו הטמא וכו' ת"ל כולכם חייבים בכבודי וקימ"ל הרי אפילו איסור דרבנן ולמד מזה בשו"ת תרומת הדשן והמהרי"ק לענין בן שרוצה ליסוע ללמוד תורה או לישא אשה וכו' שהרי אין כבוד ה' יותר מתלמוד תורה וכו' וכתב שם שיש מקום לומר שניח"ל, אולם לדינא כתב שם בחוות יאיר, שכ"ז אינו מספיק לעבור על דברי אמו דהא סו"ס אינו חובה יעו"ש, ואולם עיין בס' כיבוד ומורא שכתב לדייק ממש"כ משו"ת כנסת יחזקאל (סימן לה) שדוקא שהאב לא ניתן סיבה נכונה לדבריו אבל היכא שיש סיבה יש מצוה לשמוע לו יעו"ש, וכן ראה לדינא בשו"ת מהרשד"ם (חלק אבן העזר סימן צה) שכתב באב שצויה לבנו לפני מותו שלא יתן לאחותו נדוניה כי אם שמונים אלף לבנים, אין צריך לשמוע לו, שהרי לפרנס ולהשיא יתומה היא מצוה גדולה ואם איסור קל מדרבנן נדחה מפני כיבוד אב ואם דאורייתא כ"ש מצוה גדולה כזו יעו"ש, ומוכח דאין הבן חייב לשמוע לאביו במצוה דלא רמיא עליה. ובילקו"י (כיבוד אב ואם עמ' תקמ) כתב לדינא שיש לצרף עוד לקולא שהרי דעת רוב הפוסקים שבדבר שאין לאב הנאה ישירה ליכא מצות כיבוד אב ואם ולכן אם לבן יש טובת הנאה שפיר דמי.

מידה כנגד מידה כיבוד הורים

בס"ד

פרשת משפטים תשפ"ב

לכבוד ידידי ורעי הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א מח"ס מנחת בנימין,
ראיתי הגליון האדיר ממן הבאר מס' 24 שכתב כת"ר שליט"א להביא כמה חקירות בכיבוד
אב ואם

וראיתי מש"כ בשם מרן הגרח"ק שליט"א שיש מידה כנגד מידה בכיבוד אב ואם, ויש
להוסיף עוד בזה דתמיד אמרתי מסברא דהוא משום המציאות שאם הבנים רואים שהם
מכבדים את הוריהם אז חושבים שכך צריך לכבד את ההורים, וממילא מכבדים את
ההורים כדבעי.

ושוב הראוני שכעי"ז כתב כבר האור החיים הקדוש בריש פרשת קדושים שביאר על
הפסוק איש אמו ואביו תראו דפתח ביחיד וסיים ברבים וביאר שהמכבד ירא מאביו ואמו
מטביע טבע טוב בבניו וממילא גם הם יראו יעו"ש, וכה"ג ראיתי לידידי הגר"י אוהב ציון
שליט"א שהביאש שהעירו למה אמרה התורה כבד את אביך ואת אמך למען יאירכון ימך,
ולא אמר למען יכבדוך בניך, וביאר שיתכן שמי שהוא מכבד הורים הרי שהוך את טבע
עצמו להיות מטיב להוריו וממילא זה ישפיע על תודלתו.

ואוסיף בזה פנינה נחמדה שראיתי בכל זה בספר אורייתא דשמואל להגאון רבי שמואל
כהן שליט"א בפרשת יתרו עה"פ כבד את אביך ואת אמך וכו', על האדמה וכו', וכתב
להקשות מאי הרבותא על האדמה, וכתב שם ה' ביאורים ובביאור האחרון כתב לבאר
שכיבוד הורים שאריכות הימי היא על ההאדמה לפי המציאות שכאשר בני האדם
מאריכים ימים אין בכחם להלך ולעמוד על רגליהם אלא מוליכים אותם בעודם יושבים
על כסא גלגלים וכאן הבטיחה התורה שמי שיכבד להוריו יזכה לאריכות ימים באופן שלא
יצטרך לשבת על כסא וכו', אלא ילך על האדמה כאדם צעיר.

ואסיים בדברי ברכה לכת"ר שליט"א שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה, ונזכה לראות
מכתבי כת"ר שליט"א יוצאים לאור העולם בקרוב ממש.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

פה עיר התורה בני ברק

לימוד הל' כיבוד הורים - במעלת כיבוד הורים

הנה ידוע שמרן החזו"א זל"ה אמר לבחור ישיבה אחד משיבת פוניב'ז ללמוד הלכות
כיבוד הורים בבין הזמנים בשביל שיוכלו לקיים את המצוה כדבעי, וכן ידוע שהחזו"א אמר

שמה שזכה לגדולתו בתורה משום שכיבד את אמו, וידוע הסיפור שפעם אחת אמרו לו שאמו מחכה לו והוא רץ ברחוב ולא השיגו אותו.

ובספר חסידים (סימן שמב) כתב: ואם תראה רשעים שמקילים את אביהם ואת אמם ומצליחים דע כי לרעתם כדי שיהא עוונם גדוש וכם יש רשעים כשעושים עוולה מרויחים ומצליחים וכשעושים ביושר לא יצליחו כדי שיהא עוונם גדוש לכן שעה משחקת להם כדי שיפרע מהם לבסוף בגיהנם עכ"ד. בספר תוכחות חיים להגר"ח פלאג"י (תולדות דף ק"ז) כתב, וכל מי שלא היה נוהג כשורה לכבד את אביו ואת אמו כראוי הפך עליו בלהות וצרות רבות סבבוהו ולא יצא מן העולם עד שירדו מנכיסהם בעניות גדול ולא היה להם הצלחה וברכה בכל מעשה ידיהם ומה פגעו בהם חלאים רבים ומהם לא זכו להבנות ויצאו מן העולם בפחי נפש בר מינן, ושם בדף ק"ח כתב: ואם תראה בני אדם שהקלו במצות כבוד אב ואם והשחיתו התעיבו עד הכאה ועד קללה לאביו ולאמו והשם שקטים ושאננים ולא עבר עליהם כוס התרעלה ולא נקלו ביסורין ובעניות כמפשט כתוב למי שאינו מכבד לאביו ולאמו דע לך בנאמנות גמורה כי לסוף ימיו לא יצא נקי מהעונשין והיסורין הבאים עליו ואם באלה לא נוסרו כלל בעוה"ז ה' אל רחום מאריך אפיה ויהיה עונשם יותר גדול כפול כפליים לעולם הבא עכ"ד.

ובאורחות יושר (פרק כיבוד הורים) כתב מרן שר התורה הגר"ח שליט"א וז"ל: "וכיבוד אב ואם הוא מהדברים שנפרעים גם בעולם הזה, וכמו שאדם מתנהג עם הוריו כך בניו יתנהגו עמו וזה מהדברים שרואים גם בזמנינו. ובזמן החזו"א זצ"ל היה בבני ברק אחד שאמרו עליו שאין מתנהג עם אביו כראוי וכשאביו נפטר אחר כמה שבועות מת פתאום והוא היה צעיר ובריא ואמרו שאביו תבעו לדין. גם היום יש אחד שלא התנהג עם אביו כשורה בחייו ואח"כ יצאו בניו לתרבות רעה ר"ל אף שהוא תלמיד חכם וכן יש כאלו לרוב והרוצה לראות רואה השי"ת יצלינו מכל זה". ומסיים "ודע שאין עיקר המצות להאכילו ולפרנסו אלא העיקר גם לכבדו ושיהא לו נחת רוח ממנו וישמע בקולו לכל אשר יאמר וכו', כללו של דבר כל מה שאדם רוצה שבניו יעשו לו יעשה הוא להוריו". ובספר 'דרך שיחה' מובא שהגאון ר' אליהו מן שליט"א סיפר להגר"ח קניבסקי שליט"א כי היתה אשה אחת, שאמה היתה גרה עמה והעניין לא היה קל לבת כלל וכלל, אמר לה מרן החפץ חיים זצ"ל מי שצודק איני יודע, אבל כפי איך שמתנהג הבן עם הוריו, כך ינהגו בניו עמו. ועל זה הביא לו רבינו שליט"א ראייה מחז"ל במגילה יז' ע"א לגבי יעקב אבינו, שכנגד אותם שנים שיעקב לא כיבד את אביו, כך יוסף לא כיבד את אביו כב' שנים, עוד הוסיף לו רבינו שליט"א, יש ששאלו שקשה להם להחזיק בביתם הורים זקנים, וקל להם לסדרם במושב זקנים. אך מאידך טובת ההורים שיהיו בבית בנם, והבאתי להם בשם הירושלמי כי כיבוד אב ואם הוא פרעון חוב על מה שההורים שלו עשו לו. ואם את בנו היה מושיב במושב זקנים יושיב שם גם את אביו. וכך ענית לאחד שאבא שלו היה ישיש והיתה טירחה עצומה לכל בני הבית להחזיקו, ואמרת לי, כפי איך שאתה מתנהג עמו, כך יתנהגו בניך עמך. ושאל אותי משהו עד כמה השיעור, וענית לי שאם זה היה בנך כמה היית טורח עמו ולא היית מסדרו במוסד, כך השיעור לטרוח באבא.

ומקור דבריו משמע במדרש תנוחמא (פרשת קדושים אות ט') וז"ל: מי הקדימני ואשלם מי הוא שהקדים כבוד לאביו ולא נתתי לו בנים ע"כ, וכתב בספר מדרש תלפיות (אות א' ענף אב ואם) שמכאן משמע שהמכבד את אביו הקב"ה נותן לו בנים שיכבדוהו שמשום מדה כנגד מדה הדין נותן להיות לו בנים דברים אלו נעלמים ממנו וגלויים לפני הבורא ואין להרהר אחר שאלות כאלו וכיוצא בהם כי הדברים אמת הוא שכל מי שמכבד אביו ואמו זוכה לבנים ואותן שאין זוכין יש סיבה גליוה לפני הבורא כמדובר וכן במי שאינו מכבד אב ואם ויש לו בנים עכ"ד, וע"ע בספר פלא יועץ (אות כ') שכתב וראוי לבן חכם שישמח אב וכו' ועול יסבול ולא יבול וכו' ולפום צערא אגרא ואוכל פירות בעוה"ז שיהיו לו בנים מהוגנים שאילו לא היה אלא שכר זה די ליגע בעשרים צפרניו כדי לזכות בזה עכ"ל, [והגר"ח פלאג"י (פ' תולדות) כתב זקנים אתבונן ואבותינו ספרו לנו וגם ראינו בעינינו הרבה בני אדם אשר הכרנו והבחנו בהם שיהיו מכבדים לאב ואם שלהם כראוי וזכו לכבוד גדול ועושר ובנים ואריכות ימים עכ"ל].

ולענ"ד י"ל שמה שאומרים העולם שכמו שהוא מכבד את הוריו כך בניו יכבדו אותו הוא משום שבניו רואים שכך הוא נוהג וא"כ יש להם דוגמא אישית שכך יש לעשות ולטרוח על כיבוד ההורים, והכל הוא בגלגל החוזר ובשביל טובתו והבן.

האם יש אריכות ימים בכיבוד אח גדול

שאלה:

ב"ה

אחדשה"ט כיאות!

בזאת אביא מה ששמעתי הבוקר מחכ"א; יל"ע לגבי כיבוד אח גדול שזה נלמד בשלהי כתובות מדכתיב "ו'את". האם גם על זה נאמר השכר של "והארכת ימים" או לא. וזה שאלה מענינת. ויש בזה נפק"מ לדינא, האם כופין על זה, או שמא הוי כמצות כיבוד אב ואם דמבואר בגמ' דאין כופין עליה משום דהוי ליה מצוה שמתן שכרה בצידה. והנה, יש להביא בזה את שיטת הרמב"ן דכתב שחיוב כיבוד אח הגדול הוא משום כיבוד אב [ולכן ס"ל דלאחר מיתה תו ליכא להאי חיוב], ולפי"ז שפיר יש בזה את השכר של "והארכת ימים".

אשמח מאד לדעת בכל זה.

יישר כחכם!

תשובה:

בס"ד

ב' שבט תשפ"ב

לכבוד ידידי הרה"ג בנימין ראובן שלזינגר שליט"א

שלו' וברכה

נראה לענ"ד שכיון שמצינו במנחת חינוך מצוה לג סק"א שאין לו את כל הדינים של כיבוד הוריו וז"ל נראה דכל הכבוד שמחויב לאביו ולאמו חייב ג"כ באנשים הנ"ל אך מצד הסבר' כיון דכיבוד מסרו הכתוב לחכמי' א"כ באביו ואמו שייך בכבוד שלא לקרוא אותו בשמו וכדומה המבואר בר"מ וש"ע אבל אחיו אפשר דאין זה בכלל הכבוד ול"מ שיהיו נזהרים בזה כמו שמוזהרים באביו ובאמו, עכ"ל, וא"כ נראה כיון שאינו דין כיבוד לגבי קימה ושאר דיני כבוד ממילא אינו בכלל השכר של והארכת ימים, אבל יש עוד מקום לדון ולפלפל בה.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת תולדות

כה, כא: ויעתר יצחק לנוכח אשתו.

רש"י מפרש לנוכח אשתו, זה עומד בזוית זו ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת. לכאורה מאי איכפת לן היכן התפלל אם בזוית זו או בזוית זו. ויש מבארים שכיון שכל הקובע מקום לתפילתו אלוקי אברהם בעזרו [ברכות ו, ב], לפיכך יצחק כשהפציר בתפילה קבע מקומו ועמד דוקא בזוית זו והתפלל ובזכות זה זכה שאלוקי אברהם היה בעזרו. ראיתי מקשים הניחא לשיטת רבינו יונה [בברכות דף ג, ב] דגם בביתו צריך שיהיה לו קביעות מקום, אבל להרא"ש [פרק א סימן ז] דס"ל דאין כל מעליותא בקביעות מקום היכן שאינו בית הכנסת, צריך ביאור אמאי עמדו דוקא בזויות. אמנם עיין מהרש"א [בח"א יבמות סד, א] שכוונת רש"י אינו אלא לומר ששניהם היו מתפללין בשוה אלא שדרך המתפללים לעמוד בזויות שלא יטרידום מהצדדים.

אולם בלאו הכי לא קשה מידי, לפי מה דאיתא בפרקי דר"א [פרק כ'] דיצחק ורבקה התפללו בהר המוריה מקום שנעקד משם עיין שם. א"כ מאז העקידה נבחר ונתקדש המקום לעבודה ותפילה לדורות.

*

כה, כה: ויצא הראשון אדמוני.

בדבש לפי [להחיד"א מערכת ד' אות יד] כתב בזה"ל דוד הוא רגל רביעי של המרכבה, כי המרכבה צריכה ד' רגלים אברהם, יצחק, יעקב, דוד. ויעקב עם דוד היו ראויים לצאת מיצחק ונתן הקב"ה עשיו תחת דוד, כי השטן קיטרג על בריאת יצחק ובזמן העקידה שניצול לפי שיצחק ראש לכל הדינים וכולם נכנעים תחתיו ולא רצה המלאך וחיילותיו להשתעבד עד שנתן לו שעשיו יצא מיצחק, ובא יוסף בשביל שלא נולד דוד, ועיקר לידת יוסף היה כי בהתחדש אור בקליפה תיכף מתחדש אור בקדושה להחליש כוחה, ובזה גלוי הטעם דיוסף שטנו של עשיו עכ"ד, עיין שם.

ובזה יובן דעשיו היה "אדמוני" וכן על דוד המלך ע"ה כתיב [ש"א טז, יב] וישלח ויביאהו והוא אדמוני, ועיין שם במלבי"ם כי דוד היה אדמוני שגברה בו האדומה והוא בטבעו מוכן לשפיכת דם עיין שם. ושופך דמים אנו אומרים על עשיו, דשורש אחד להם ונתחלף זה בזה כאמור. והפלא ופלא אמרו חז"ל (ילקוט שמעוני שמואל רמז קכד) כיון שראה שמואל את דוד אדמוני נתיירא אמר זה שופך דמים כעשיו, א"ל הקב"ה "עם יפה עינים", עשיו עשה מדעת עצמו, זה מדעת סנהדרין הוא הורג. ובזה סרה הטענה איך מב' צדיקים כמו יצחק ורבקה יצא רשע כמו עשיו על פי סוד הגלגול ודרכי ה' עמקו מחשבותיו בער מי ידע.

*

כה, לד: ויעקב נתן לעשיו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך.

כתב באלשיך שיעקב נתן לעשיו לחם ונזיד עדשים, אך לא נתן לו יין כי די לו אדמימות אכזריותו, אך הוא ויאכל ואחר כך וישת משל עצמו אשר לא נתן לו יעקב. ואפשר לפרש דויאכל קאי על "הלחם" ונזיד עדשים שנתן לו, "וישת" קאי על הרוטב תבשיל של עדשים שבישל יעקב כדפירש"י. ובחתם סופר כתב שמה שהקדים הפסוק וישבע לו וימכור את בכורתו ליעקב, ורק אח"כ נכתב שיעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת. יתכן דהאי וישת היינו יין שהכין יעקב להברות האבל, וכיון שהיה במכירה זו יין הוצרך לגמור המכירה בשבועתו טרם נתן לו יין, דבנגעו בו נתנסך ושוב הוה הבכורה דמי יין נסך ע"כ. ומה שמשמיענו הכתוב ב"ויקם וילך", עיין בשכל טוב דלא נשתהא לנחם את יצחק מאבלו.

*

כו, ה: עקב אשר שמע אברהם בקולי.

פירש"י כשניסיתי אותו.

לפי מה שכתב רבינו הרוקח לעיל ג, יז ד"ה כי שמעת לקול אשתך בזה"ל כשיאמר שמיעה ואצלו לקול קל לעשות, אבל שמיעה בקול קשה לעשות עכ"ד. אתי שפיר דהכא כתיב בבי"ת והיה קשה לרש"י איזה קושי היה לו לאברהם לעשות, ולכן פירש כשניסיתי אותו ולכן זה היה קשה.

[ויש להעביר בכור המבחן שאר מקומות בתורה, כגון שמות כ, כו ויאמר אם שמוע תשמע לקול יקוק אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה. שופטים ב, כ ויחר אף יקוק בישראל ויאמר יען אשר עברו הגוי הזה את בריתי אשר צויתי את אבותם ולא שמעו לקולי].

*

כו, יא: ויצו אבימלך את כל העם לאמור הנוגע באיש הזה ובאשתו מות יומת.

בשירת דוד [גולדברג] כתב דנראה שדקדק לומר "הנוגע" לרבות אפילו חבלה כל שהוא דקיי"ל [סנהדרין נח, ב] עכו"ם שהיכה את ישראל חייב מיתה, וברמב"ם [פ"י דמלכים ה"ו] כתב אפילו חבל בו כל שהוא חייב מיתה, וזהו שאמר הנוגע באיש הזה ובאשתו אפילו חבלה כל שהוא תהא מחוייב מיתה. ולפי זה יש לומר שזהו הטעם שהוצרך להזהיר במיוחד גם על יצחק [דבשלמא על רבקה הוצרך להזהיר שעד השתא חשבו שהיא פנויה] שרק אם חבל בישראל [ולא בגוין] חייב מיתה כמבואר בר"ן בסנהדרין שם, ולפיכך הוצרך להזהיר במיוחד על יצחק שהיה לו דין ישראל ולא היו רגילין בזה עד עכשיו.

*

כז, א: ויהי כי זקן יצחק ותכהנה עיניו מראות.

פירש"י כשנעקד ע"ג המזבח והיה אביו רוצה לשחטו, באותה השעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו לפיכך כהו עיניו.

לכאורה קשה טובא כיון דמלאכי השרת יודעין מה דעתיד להיות [עיינן חגיגה טז, א אבות דרבי נתן לז, ג] מה מקום לבכיה הא יודעין בסוף, מה שיהיה שלא ישחט, ואי מפני צרתו של יצחק מה זה נוגע להם, ואדרבה יצחק היה הולך בשמחה לעשות רצון בוראו כדפירש"י לעיל [כב, ז' וח'].

ואולי י"ל דהנה בב"ר [סה, י] איתא שבשעה שעקד אאע"ה את בנו ע"ג המזבח בכו מלאכי השרת הה"ד [ישעיה לג, ז] הן אראלים צעקו חוצה וגו' והיו רשומות בתוך עיניו וכיון שהזקין כהו עיניו הה"ד דכתיב ויהי כי זקן יצחק וגו'. וכתב בעץ יוסף דבשעת העקידה לא כהו עיניו מיד רק שעשו בו רושם נזק קצת וכיון שהזקין אשר אז נחלש בטבע לעת הזקנה, מאז יצא אותו הרושם אל הפועל שכהו עיניו לגמרי.

וכתב שם בפירוש זרע אברהם דהטעם שבכו מלאכי השרת מחמת שנתייראו, וקרוב חסרון מכאן ואילך שאחר שיגיע יצחק למעלה שיהיה מזבח שמא יניח מלאכי השרת של מעלה וישרה שכינתו על יצחק, כמו שפירשו המפרשים בפסוק יהי ה' עמנו כאשר היה עם אבותינו כי בזמן האבות לא היה משכן שהם היו משכנו של מקום... ולכן בכו המלאכים [א"ה ובעין שמצינו בחז"ל דבכו מים תחתונים על מה שנבדלו ונתרחקו ממקום שכינה] וזהו שמביא הפסוק הן אראלים צעקו חוצה, פירוש כשם שבכו מלאכי השרת בעת חורבן ביהמ"ק של מטה מטעם שאמרו עכשיו לא יבוא הקב"ה לבית המקדש של מעלה, שכך אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לביהמ"ק של מטה כמשאחז"ל במסכת תענית על פסוק בקרבך קדוש אבוא בעיר, ומעין אותו בכיה בכו בשעת עקידה שנתייראו שיניח בית המקדש של מעלה שכתבתי לעיל, ועשו המצאה להפיל הדמעות בעיניו שיהיה לו דין מזבח שנפגם עכ"ל.

ולפי"ז מיושב כמין חומר דבכיות המלאכים הוי מטעם שנתבאר, ובזה אין נפק"מ אי נשחט לבסוף או לא מ"מ נעשה כמזבח ונתייראו מהחסרון שמא יעזוב הקב"ה ביהמ"ק של מעלה ויניח שכינתו על יצחק, ועל ריחוק מדביקות בו יתברך ראוי לבכות.

ובספר הכרמל [להמלבי"ם ערך עקידת יצחק] כתב באופן נוסף וז"ל על פי מה שנודע מדברי חז"ל [אבות ד, יא] שמכל מצוה ומצוה שאדם עושה יולד מלאך שליח ה' לגמלו טוב בעד המצוה ההיא שכמו שאמרו שם שכר מצוה מצוה שהמצוה עצמה תגמלהו שכרו, והנה המצוה הגדולה הזאת נגמרה עתה בשלמות בכל פרטיה ונברא ממנה מלאך, אבל אילו היה אברהם שוחט את יצחק היה נחשב כרוצח, כי לא היה רצון ה' אלא שיעלהו לא שישחטו, ועל כן קרא אליו המלאך הזה בעצמו לעכבו מן המעשה הרע שבזה תלויים מציאותו וקיומו - שחיותו מן המצוה הזאת אם תשאר מצוה ולא תתקלקל ברציחה בשחיטתו. וזה היא גם המליצה שאמרו שהמלאכים בכו כשרצה אברהם לשחוט את יצחק, כי המצוה הזאת היו בה כמה חלקים ההליכה, והקימה, בניית המזבח, עריכת העצים,

והעקידה וכדומה, ומכל חלק מהמצוה נברא מלאך אחד שחיותו מן המצוה הזאת ועל כן אילו היה שוחטו היו כל המעשים הקודמים רק הכנה אל מעשה רצח תועבת ה', על כן בכו המלאכים האלו כי כאין ואפס יהיו אם ישחט יצחק עכ"ל.

והנה בב"ר [נו, ז] איתא נשרו שלוש דמעות ממלאכי השרת ושיחת הסכין, ופירש הרד"ל קהה הברזל ולא היה חותך, ובתנחומא איתא שנדחף ידו ונפל הסכין עכ"ד. ומשמע שרצו למנוע את השחיטה, וצריך ביאור הרי ידעו מעיקרא שלבסוף לא ישחט וצ"ע.

*

כז, א: ויהי כי זקן יצחק וגו' ויקרא את עשיו בנו הגדול, ויאמר אליו בני, ויאמר אליו הנני. יעויין רש"י לעיל [כב, א] ד"ה הנני כתב: "כך היא ענייתם של חסידים, לשון ענוה הוא ולשון זימון", וכן ברש"י לקמן [לז, יג] פירש שהוא לשון "ענוה וזריזות", וא"כ מה השייכות של עשיו הרשע לומר בלשון זו, וכי ענו וחסיד הוא בתמיהה!

אלא הענין הוא כמבואר במדרש רבה [פרשה ס"ה י"א] "ויאמר אליו בני ויאמר אליו הנני, הה"ד [משלי כו, כה] "כי יחנן קולו אל תאמן בו וגו'", חזקיהו תורגמינא אמר [שם סיפא דקרא] "כי שבע תועבות בלבו", את מוצא תועבה אחת כתיב בתורה וכתוב בה עשר [דברים יח, י] "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש וגו' וחובר חבר ושואל אוב וידעוני וגו'", כאן שכתוב שבע עאכ"ו, הוי כי שבע תועבות כי שבעים תועבות בלבו, ויאמר אליו הנני."

וזהו שכתב המדרש שעשיו כלפי חוץ היה מראה עצמו כאילו הוא ענו וחסיד, ולכן ליצחק אביו ענה ב"הנני", אבל באמת הכל היה להיפך. ובזה מדוייק היטב מש"כ בקרא "ויאמר אליו הנני" אליו דוקא, מפני שכך דרכו היה להראות לאביו שהוא ענו וחסיד, אבל למי שהוא רשע כמותו ויודע עניניו ודאי לא היה אומר כן.

*

כז, יב: והבאתי עלי קללה ולא ברכה.

בגמ' במו"ק [ט, ב] מובא כמה ברכות שבירכו את בריה דרבי ואמרו את זה בלשון של קללות והיה סבור שזה קללות, ובא לפני רבי ופירש לו שהכל הכוונה היא לברכות.

ובמצבת משה [שם] ביאר לפי זה מה שאמר יעקב והבאתי עלי קללה ולא ברכה ולכאורה הוי כפל לשון, אלא ר"ל דהוי קללה ממש ולא רק לשון קללה שאפשר לפרש זאת לברכה.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

וש"ס

גוי תמורת יהודי

|| "לא הבנתי מדוע חסיד גור מביא קוגל בכל ליל שבת ל'טיש של הרבי מספינקא" ||
סודו של מלאך המוות שהחליף את הנשמות || סודו של התנא הקדוש רבי אלעזר והנחש
האימתני || אחמד במקום החסיד, בן גילך נכנס במקומך והכלב שמכפר על האדם || "ואתן
אדום תחתיך" - במאמרו המרתק של הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א ||

מתוך העיתונות: במשך תקופה ארוכה חולה ר', צעיר חרדי בשנות ה-20 לחייו, במחלה
קשה וחרף הטיפולים האינטנסיביים שעבר, מצבו הרפואי עדיין קשה. לאביו היה רעיון
יצירתי איך לסייע לו ובעזרת חבר נוסף, הוא גייס למשימה ערבי מקלקיליה שקנה את
המחלה תמורת 600 שקלים. בסרטון שמתעד את המכירה שהתקיימה אתמול בבני ברק
נראים האב החרדי והערבי עומדים זה לצד זה ומקיימים את טקס המכירה. בטקס מתחייב
הערבי: "אני קונה את המחלה של ר'" והיהודי משיב: "המחלה עוברת אליך".

ר' אבי בן ישראל, שיזם את המכירה, סיפר כי המשפחה "הלכה לרבנים והם אמרו למכור
את המחלה לגוי". בן ישראל הוסיף כי "עושים את זה הרבה, לא המצאנו את זה. הערבי
עבד אצלי בשיפוצים ושאלתי אותו אם הוא רוצה להרוויח כסף. הוא קפץ על המציאה
והגיע עד אלינו. הערבי לא מאמין בזה, מבחינתו הוא רק מעוניין בכסף. אני מאמין
שהחולה ייצא מזה עכשיו".

מכירת מחלה לגוי היא אינה דבר חדש. הרב חנניה צ'ולק, מייסד עמותת "עזר מציון",
סיפר כי שאל את מרן הרב חיים קנייבסקי, מגדולי הרבנים החרדים, על האפשרות "למכור
מחלה לגוי עם החמץ" בערב פסח. הרב צ'ולק העיד כי שאל את הרב קנייבסקי, "שיש
נוהגים לכתוב בשטח המכר שמוכרים לגוי גם כל חולי וכל מכה, ומה יש לעשות אחרי
פסח כשחוזרים וקונים את החמץ מהגוי, היכן הולכת המחלה אז? והוא ענה שאנחנו לא
לוקחים בחזרה את המחלות, רק את החמץ בלבד ואפשר לעשות זאת בלי חשש". עד כאן
הקטע מהעיתונות. כאשר אנו קוראים בפרשת השבוע על יחסי יעקב ועשו, ישראל מול
אדום, הבה ונתעניין בנושא מרתק במיוחד, בו כבר חז"ל הקדושים אמרו ש'אתן אדום,
תחתיך', שניתן להעביר את מכסת הצרות והיסורים של עם ישראל, על ראשם של אדום,
בני עשו.

מדוע חסיד גור חילק קוגל בספינקא?

בילדותי, במשך תקופה ארוכה התפללתי, עם אמו"ר שליט"א כמובן, בלילות שבת
בביהמ"ד של חסידי ספינקא ברחוב דונולו. אמו"ר שליט"א אהב את הנוסח הספינקאי,
האזירה החסידית החמימה ושירת ה'לכה דודי' העליזה והשמחה, ואילו אני אהבתי את

העלון השבועי שחולק שם, עם הסיפור - בהמשכים משובב הנפש (בו תמיד היהודי הכפרי ניצח את הפריץ הרשע...), ואת בני הדודים שלי, שהיו מתפללים בספינקא עם דודי, איש החינוך הרה"ג רבי ברוך גנוט שליט"א. זכיתי להכיר את הרבי הקודם מספינקא הרה"צ רבי יעקב יוסף מספינקא זצ"ל, שנפטר כשהייתי בכתה ה', וכמובן את בניו שליט"א, האדמו"רים מארה"ב, ובעיקר את בנו כ"ק האדמו"ר מספינקא שליט"א, שהמשיך לכהן באדמו"רות במרכז ספינקא ברחוב דונולו בבני ברק, כאשר מלבד מאות חסידיו, מסתופפים בצילו המיוחד עוד אלפי יהודים, כידוע.

היינו מגיעים מידי פעם ל'טישים' של הרבי זצ"ל והרבי יבלחט"א, ועד היום שרים אצלנו בבית, לצד ה'ק-ה ריבון' הויז'ניצאי, גם את 'קה ריבון' במנגינת ספינקא.

דודי רבי ברוך גנוט שליט"א היה משתתף קבוע ב'טישים' של הרבי זצ"ל (וגם של הרבי שליט"א) והוא שם לב שב'טיש' משתתף בקביעות חסיד גור מבוגר, שגם טרח להביא בכל שבת ל'טיש' קוגל חם וריחני. "מה לגערר חסיד ולספינקא?" שאל אותו דודי והחסיד-גור סיפר לו סיפור מדהים: "כשהייתי אברך צעיר, לא חשתי בטוב. דרשתי ברופאים ולאחר בדיקות שונות שערכתי, גילו אצלי את המחלה הידועה רח"ל. כל הבדיקות שערכתי גילו את אותה התוצאה והרופאים לא נתנו לי לחיות זמן רב, לפי דרך הטבע. בצר לי נכנסתי למורי רבי בעל ה'בית ישראל' מגור זצ"ל וביקשתי את ברכתו לרפואה שלמה. השיב לי ה'בית ישראל': "למה אתה בא אלי? אתה הרי גר קרוב להרבי מספינקא. כנס אליו ובקש ממנו ברכה!".

"הרבי אומר ואני מציית. נכנסתי לרבי מספינקא וסיפרתי לו על מחלתי. הרבי מספינקא הגיב ואמר: "קח קצת כסף, תחפש איזה גוי ותמכור לו את המחלה שלך"..
יצאתי לרחוב וראיתי ערבי שעובד בבניין. "איך קוראים לך?", שאלתי.
"אחמד", השיב האחמד.

"אתה מוכן לקנות ממני את המחלה שלי?", שאלתי אותו, "אני חולה בסרטן. אתה מוכן לקנות ממני את המחלה?"..

אחמד התפוצץ מצחוק. "שלש מאות שקל ואני קונה ממך את המחלה שלך"..
שילמתי לו מיד 300 שקל, לחצנו ידיים וסגרנו עסקה. ליתר בטחון החתמתי אותו על מסמך, לפיו המחלה שלי עוברת אליו תמורת 300 שקל.

כעבור מספר ימים שבתי לבית החולים לבדיקות. ערכו לי צילומים והרופא הביט בהם בתדהמה. הוא שב ודרש לערוך לי צילומים נוספים, כינס קונסוליות רופאים ובסיומם הכריז: "אני לא מבין מה קרה. המחלה שלך נעלמה. אתה בריא לגמרי"...

ממשיך ומספר הגערר- חסיד לדודי רבי ברוך שליט"א: "פניתי לאתר הבנייה וחיפשתי את אחמד. "אחמד עזב את העבודה"- אמר לי פועל בנין אחד- "גילו אצלו מחלה קשה, גילו שהוא חולה בסרטן"...

העברת מחלה

יסוד זה, לפיו ניתן להעביר ולהמיר את העונש שנגזר מהשמים על הגויים, כתוב, כפול, שנוי ומשולש ברבים מכתבי חז"ל והקדמונים. נאמר במסכת ברכות (סב, ב): "רבי אלעזר נכנס לבית הכיסא, אתא ההוא פרסאה דחקיה. קם רבי אלעזר ונפק. אתא דרקונא שמטיה לכרכשיה. קרי עליה רבי אלעזר "ואתן אדם תחתיך", אל תקרי אדם אלא אדום". רומאי אחד הוציא את רבי אלעזר מהשירותים כדי להיכנס במקומו ואז הכיש אותו נחש והכוונה היא שהגוי האדומי נכנס תחתיו ומת במקומו. ואמרו חז"ל במכילתא דרבי ישמעאל (משפטים, פרשה י): "חביבין ישראל שנתן הקדוש ברוך הוא אומות העולם כפרה תחת נפשותיהם שנאמר "נתתי כפרך מצרים כוש" וגו', מפני מה "מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתיך ולאומים תחת נפשיך".

בזוהר הקדוש (חלק ג דף ד"ש, א, תוספת) מסופר מעשה מופלא, והנה תרגום דברי הזוה"ק ללשון הקודש: הלכו החברים עד שבאו לשדה אחד, והשמש היתה חזקה מאד. ראו שדה יפה של עשבים ומים יוצאים לכל צד, ועצי השדה גדולים. ישבו שם. אמר רבי אלעזר: כמה יפה הוא המקום הזה לנוח בו. בעוד שישבו, בא נחש גדול בגבורת השמש ועבר לפניהם. אמר לו רבי אלעזר: נחש נחש, נטה מדרכך, כי אותו אדם (שאתה בדרכך להרגו), כבר ניחם ושב ממה שעשה ולא יוסיף לעשות כדבר ההוא.

שאל רבי אבא: מה זה? אמר להם רבי אלעזר: שתקו.

אמר רבי אלעזר: נחש נחש, אחר שלחשו לך מן השמים (שתהרוג אותו אדם), התנחם אותו אדם וברצונו שלא ישוב לאותו החטא לעולם. סור לך מדרכך.

קם הנחש על עומדו ולא הלך לכאן ולכאן. שב רבי אלעזר כמתחילה ואמר לו: נחש נחש, יודע אני מה שאתה רוצה, חזור מדרכך, כי הרי גוי רשע בא, שעשה רע ליהודי אחד, והנה הוא ישן ושוב במערתך, לך והורגו. מיד חזר אותו הנחש ודילג דלוגים לפניו.

אמר רבי אלעזר, אם לא הייתי כאן, כמה רעות היה עושה אותו הנחש. כי אדם אחד יהודי עשה מעשה עוון, ובטרם שעשה תשובה לחשו לו לאותו נחש שיהרוג אותו. בין כך ובין כך נתיישב אותו האדם וניחם מעונו ואמר שלא ישוב לאותו החטא לעולם ולכן ניצל מן הדין.

אמרו החברים לרבי אלעזר: כיצד ידעת?

אמר להם: סימן נתן לי אבי ואני הכרתי על ידו. אמרו לו: זה נכון אצל הנחש שהכרת בו, אבל על אותו אדם שניחם ושב ועונו - כיצד ידעת?

השיב להם: כשנחש ההוא היה הולך, הקשקשים שלו היו עולים וזנבו היה זקוף והוא הלך בבהלה, רוח אחר הלך כנגדו והיה קורא לפניו שוב מדרכך, כי אותו אדם שב מעונו וניחם. ואותו נחש רע לא היה מקשיב, עד שיתנו לו כופר במקום אותו אדם שנתחייב הריגה, ושב מדרכו וניחם, כי כך דרך הנחש למעלה (היינו הנחש הרוחני, הסט"א) ולמטה (הנחש הגשמי), כיון שניתנה לו רשות, אינו חוזר עד שמשלים אותו הדין הרע שניתן לו רשות לעשות, או שיתנו לו רשע אחר כופר במקומו, כי לא ישוב ריקם אחר שניתנה לו רשות.

אמרו לו: כל זה נכון הוא, אבל אותו גוי שאמרת שניתן כופר בשבילו, כיצד ידעת? ענה להם: כיון שדיברתי אל הנחש, אותו רוח שהיה הולך כנגדו ולחש לו שישוב לדרכו כי ניחם אותו האדם מעוונו, הוא דילג על אוזני ואמר לי.

תמהו החברים. אמר רבי אלעזר: "נלך ונראה, כי הנחש עשה מה שעשה". קמו וקרבו לסלע אחד באותו שדה ומצאו לגוי ההוא שמת, ואותו נחש כרוך על עקבו ולא נפרד ממנו. אחר כך נפרד מעקבו ועלה על גרונו ונכרך שם, ומשם היה יורד על עקבו ולא היה נפרד ממנו. מצאו שם כיס מלא דינרים, שגזל מיהודי אחד בדרך והכה אותו. לקח רבי אלעזר את הכיס. אמר: ברוך הרחמן, שבכל דבר הוא עושה שליחותו.

חזרו לאותו מקום שהיו בו. פתח רבי אלעזר ואמר: מאשר יקרת בעיני נכבדת ואני אהבתיך ואתן אדם תחתך ולאומים תחת נפשך". (שאל רבי אלעזר:) מאשר יקרת יקר היה צריך לומר, וכך היה צריך לומר מאשר אתה יקר בעיני. מהו יקרת (שמשמעותו) שמעצמו נעשה יקר?

והשיב: כך הוא ודאי, כי כל אדם שהוא בעוונות לפני הקב"ה, בתחילה הוא נקלה והוא תועבה לפני הקב"ה, ואחר שנתיישב בדעתו ושב מעוונו, הוא מתייקר עתה מעצמו, והקב"ה קורא עליו ואומר "מאשר יקרת בעיני נכבדת", אתה מעצמך יקרת. בעיני נכבדת ואני אהבתיך, כי אין אהבת הקב"ה אל אדם בעולם אלא למי ששב מעוונותיו, ועל כן אני אהבתיך. אבל מה אעשה, כי כבר ניתנה רשות לנחש להזיק. זאת היא עצה "ואתן אדם תחתך", מי הוא האדם שהקב"ה נותן תחתיו, הוא האדם הבא מעם אחר, שאותו הנחש משלו יאכל, שכתוב "ואתן אדם", אל תקרי אדם אלא אדום. "ולאומים" (שנאמר "ולאומים תחת נפשך"), היינו שנאמר "ולאום מלאום יאמץ", וזהו זרעו של עשו שנותן תחת נפשו.

כן הביא הגאון החיד"א זיע"א בספרו 'ברית עולם': "שמעתי מאדם גדול שראה גוי שמכר החולי, והמוכר נתרפא, והקונה נלכד בחוליו".

בנו של ה'שער אפרים' (בהקדמה על 'שער אפרים') סיפר, שהייתה מגיפה קשה (בשנת תל"א) שרבים חללים הפילה, ובין המתים היה גם אחיו, בנו של ה'שער אפרים'. בתוך ז' ימי האבלות, נחלה גם בנו השני. כששמע ה'שער אפרים' שנחלה גם בנו השני, התעטף בטליתו, וכפיו פרושות לשמים בתחינה ובקשה, ואמר: "אנא ה', יהי נפשי תחת נפש בני ידידי יחידי, בן זקונים הוא לי, הקשיבה נא ועשה, מי יתן מותי תחתך בזכות יצחק אבינו הנעקד כשה". והנה בעוד שהיה עומד ומתפלל, החל הבן להתרפאות עד ששב לאיתנו, וה'שער אפרים' נחלה ויגווע ויאסף אל עמיו.

בשו"ת 'חתם סופר' (יו"ד ס' שלט) נשאל מאחד על דבר כהן שיש לו חולי נכפה, ונמצא בספר שיש לזה תרופה שיתן החולה את ידו ליד ערל מת, ויאמר לחש: "קח ממני החולי שאינו מזיק לך, ולי אתה מטיבו", וכבר ניסה אחד רפואה זו ונתרפא. והתירו ה"חתם סופר". ישנו גם מנהג מכירת חולי עם החמץ - בפרוס חג הפסח בכל שנה, כשיש שנהגו להוסיף בשטר מכירת חמץ: "הריני מוכר ומקנה לגוי כל חולי ומחלה שיש לי ולבני ביתי". ומצאתי באחד מהספרים את הקטע המרתק הבא: כשנשאל מרן רבינו רבי חיים קניבסקי שליט"א

אודות מה שכתבו בספרי האחרונים שאפשר למכור מחלה לגוי עם החמץ, וסיפרו לו שיש נוהגים לעשות כך במכירת חמץ, שכותבים בשטר המכר שמוכרים לגוי גם כל חולי וכל מכה, ושאלתיו מה נעשה אחרי הפסח כשחוזרים וקונים את החמץ מהגוי, היכן הולכת המחלה אז, והשיב שאין אנו לוקחים בחזרה את המחלות, רק את החמץ בלבד, ושאלו אם יכולים לעשות כן, והשיב שיכולים לעשות כן בלי חשש.

הגר"מ קליין זצ"ל, ה'משנה הלכות' (ח"ב ס' תעא), פסק שאסור למכור מחלה ליהודי אחר, כיון שאסור לאדם לחבול עצמו, וממילא יש איסור לקונה לקנות חולי, ועל ידי שמקנה לו את חוליו עובר על 'לפני עור לא תתן מכשול'. אבל לגוי מותר.

מנהג הכפרות- התרנגול נכנס תחתינו

רש"י (שבת פא, ב) מביא מקור למנהג הכפרות בערב ראש השנה, בשם תשובות הגאונים. כתב על כך הגאון ר' יוסף ענגיל ז"ל בגליוני הש"ס כך: "עתה המנהג הזה הוא בכפרות בערב יום הכיפורים, ובשור"ת מהרי"ו (סי' קצ"א) כתב שבערב יום הכיפורים יעשה כפרות ויאמר חת"כ ר"ת חליפתי תמורתני כפרתי זהו שם החותך חיים לכל חי, ויחשוב בלבו שהוא חייב מיתה כמו זה והיינו טעם הקרבנות, וזורקו לארץ כעין סקילה שוחטו הרג תופסו בידו בצואר הבהמה היינו חנק שורפו היינו שריפה, דכתיב "צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו", וכתוב "פדעו מרדת שחת מצאתי כופר" כיון שיצא המשחית אינו משיב אלא אם כן צריך לחול על שום דבר, וזה הטעם של עגלה ערופה".

הנקודה המשותפת לדברים אלו היא שלפעמים הקב"ה ית"ש מאפשר לתת כופר תחת הצדיק. הסיבה לכך, כפי המופיע בזוה"ק, שהמקטרג והמזיק תובעים לקבל חלקם וצריכים לתת להם דבר דומה, ולכן ניתן הגוי תחת היהודי, או בעל חי תחת האדם, שכיון שניתן רשות להשחית אינו חוזר עד שישחית.

בן גילך נענש במקומך

רבי יהודה החסיד בספר חסידים (סימן אלף קמו) מחדש שכאשר נגזר על האדם עונש מיתה מן השמים, לעיתים אם מת בן גילו, הרי הראשון ניצול ממיתה ומיתת בן גילו מכפרת עליו ומגיעה במקומו.

"ותדע שהוא כדברי שלפעמים כשרואה הכלב המלאך המוות כנגדו אין רשאי הכלב ללכת בדרכו כי אם חוזר על זנבו עד שעובר מדריסת המלאך המוות. ואם דחו הכלב בדחיפה שילך בדרכו, ימות הכלב או האדם שדחפו לפעמים. ויעקב בן דודי ניסה שדחף הכלב ומת הכלב מיד. וכשימות הכלב הוא לכפרת האדם שהוא שנשלח אצלו המלאך ההוא להמיתו, כמו האתון של בלעם שנכנסה לגבול המלאך והרגה המלאך, שנאמר (שם ל"ג) "כי עתה גם אותך הרגתי ואותה החייתי" והיתה לכפרה לבלעם, מלמד שהחיה אותו. כי כשנשלח המלאך להמית האדם, אם ימות בן גילו, ינצל האי שהיה לו למות כמרים מגדלא נשייא".

הספר חסידים כותב שלעיתים נגזר על האדם גזר דין מוות, אך ממירים את עונשו במיתת בעל חי, כמו מיתת כלב, וכפי שמצינו באתונו של בלעם, שהמלאך הרג אותה במקום

להרוג את בלעם עצמו, ובמיתתה כיפרה על בלעם. ומוסיף הספר חסידים, שכשהמלאך נשלח להמית אדם, אם ימות אדם ינצל האדם שנגזר עליו למות בעצמו. הוא מביא אסמכתא לכך מדברי הגמרא במסכת חגיגה (ד, ב), במעשה מרים "מגדלת שער הנשים".

וכך מסופר שם בגמרא (מתורגם ללשון הקודש): כשרב יוסף היה מגיע לפסוק הבא, היה בוכה. שכתוב בספר משלי "וַיֵּשׁ נִסְפָּה בְּלֹא מִשְׁפָּט", היינו שיש אדם שכלה ומת ללא שיש בידו עוון שחייב עליו מיתה ומיתתו נראית כאילו לא באה היא במשפט. שואלת הגמרא: האם ישנו אדם שמת ללא משפט, טרם הזמן הקצוב לו? ומשיבה הגמרא: אכן, שמלאך המוות היה רגיל להגיע אל רב ביבי בר אביי ולספר לו סיפורים מן העבר. וכך סיפר מלאך המוות: פעם אחת אמר מלאך המוות לשלוחו, שיהרוג את מרים, המקלעת את שער הנשים. הלך השליח והביא למלאך המוות את מרים המגדלת ילדים קטנים. אמר מלאך המוות לשלוחו: הלא אמרתי לך להביא אלי את מרים קולעת שער הנשים ולא את מרים מגדלת הדרדקים. השיב השליח: אם כן, אשיב לחיים את אותה האישה שהבאתי בטעות. אמר לו מלאך המוות: כיון שהבאת אותה, תישאר היא להיות בין המתים.

שאל רב ביבי בר אביי את מלאך המוות: אם טרם הגיע זמנה של אישה זו למות, כיצד הצלחת לקחתה ולהמיתה?

השיב מלאך המוות: אישה זו אחזה בידה שיפוד (בו חותים בגחלים), והיתה מסיקה ומכבדת את התנור ובטעות הניחה את השיפוד על גב רגלה ורגלה נכוותה וממילא איתרע מזלה, הורע מזלה, וכך יכולתי להביאה ולהמיתה.

שאל רב ביבי בר אביי: האם יש לכם רשות לעשות כך? השיב מלאך המוות: האם לא כתוב "ויש נספה בלא משפט"?

שאל רב ביבי: הרי בפסוק אחר נאמר "דור הולך ודור בא", שמשמעותו היא שכל דור צריך להשלים את זמנו, בטרם יבוא זמן הדור שאחריו.

השיב מלאך המוות: אני רועה את אותן הנשמות והן מתגלגלות עימי ושטות בעולם הזה, עד שהגיע זמןן לעלות לעולם הבא ורק אז מוסר אני אותן ל'דומה', הוא המלאך הממונה על נשמות המתים.

שאל רב ביבי: סוף סוף, מה אתה עושה עם שנותיו הנותרות, שהיו קצובות לאותו האדם? השיב מלאך המוות: אם נמצא תלמיד חכם צעיר המעביר על מידותיו העומד למות, אני מוסיף לו את אותן השנים הנותרות של המת, שנפטר קודם זמנו ובשנים הנוספות הוא נעשה חילופו של המת, שחי במקומו כאמור, מדברי הספר חסידים עולה שמיתתה של מרים "מגדלת הילדים" גרמה לכך שמרים "מגדלת שער הנשים" ניצלה מגזר דין המוות שנגזר עליה, בזכות כך שמרים "מגדלת הילדים" מתה במקומה, והיא ניצלה משום ששתיהן היו בני אותו גיל (וכפי שנתבאר בדברי חלק מהראשונים, הכוונה היא שמזלם שווה).

אין ספק שמדובר בנושא מרתק ומעט עלום ואנו שמחים שנגענו בו במקצת.

כוחה של תפילה

על המדרכה, מול הבית שלך, נפער בור גדול. במשך חמשת החודשים האחרונים התעלמה העירייה מהדרישות החוזרות שלך לתקן את הנוק. באחד הימים עברת ברחוב והנה להפתעתך אתה רואה קבוצת פועלים עמלה בקדחתנות, מתקנת את הבור ביעילות. ליד הבור עומד אחד השכנים מהבנין ממול, יהודי צעיר שאינך מכיר. מישהו שאתה רק אומר לו 'שלום שלום' בבוקר. והנה הוא מפקח על עבודות אטימת הבור, ברצינות ובנחישות.

"כל הכבוד לך!", אתה אומר לו, "מי עזר לך בעירייה? כי אני ניסיתי כבר כמה חודשים ולא התייחסו אלי. איך אתה הצלחת?"

"הא, לא סיפור גדול. פשוט הרמתי טלפון לשר השיכון, היום בבוקר. תוך שעה כבר הפועלים היו כאן", ענה השכן מהבנין ממול.

"התקשרת לשר השיכון? ואחרי שעה הגיעו פועלים?", אתה שואל אותו בנימת ספק, בטוח שמדובר במהתלה חביבה או בדיחה טפלה.

"כן", השכן השיב ברצינות ואתה מחייך חיוך גדול, לא מאמין למשמע אוזנך. הרי לא משיגים בסתם שיחה את שר השיכון עצמו. גם אם אירע נס והשכן השיג אותו, שר השיכון עצמו לא אמור לטפל בעצמו ולשלוח פועלים לאיזה בור שנפער ברחוב.

"אה, שכחתי לציין ששר השיכון הוא אבא שלי", אמר השכן. כעת הכל מובן. השכן לוחץ על 'חיוג מקוצר'. הוא מראה לך שעל הצג רשום 'אבא', והנה הוא שוב מתקשר. שם את אביו ברמקול ואתה שומע את קולו המוכר של שר השיכון. "תודה אבא", הוא אומר לאיש העסוק שמעבר לקו, "הפועלים ששלחת, מסדרים כעת את הבור"....

זאת המשמעות של תפילה לאבינו שבשמים.

למי בדיוק ישנה גישה ישירה וקבועה לשר השיכון?

לבן שלו, כמובן.

אלו הם היחסים שלנו עם ה' יתברך, יחסים של אב אוהב ובנו האהוב. בדיוק כפי שאב ממלא את בקשתו של בנו, כך גם ה' יתברך נענה לתפילותינו. ולהבדיל משר השיכון, שנמצא לפעמים בפגישות עבודה או בישיבות דחופות וקשה לו לענות בכל רגע לבנו, הרי הקב"ה עונה תמיד. קרוב ה' לכל קוראיו, ובלבד- שיקראוהו באמת.

בפרשת השבוע, וגם באלו שלפניה ובאלו שאחריה, אנו קוראים כיצד הקב"ה פקד עקרות, בצורה ניסית, למעלה מדרך הטבע, בזכות כח התפילה. הקב"ה מתאווה לתפילותינו. הוא, הכל יכול, יכול ורוצה לשנות סדרי עולם למעננו. לא כל תפילה מתקבלת תמיד למול עינינו. אבל השי"ת 'שומע תפילה'. כל תפילה נשמעת, לא נעלמת. הקב"ה, אבינו אב

הרחמן, יודע אל נכון, שומע כל תפילה. התפילה מקרבת אותנו אליו יתברך ופותחת בפנינו שערי שמים.

*

בתקופת הקורונה, סיפר הרה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א את הסיפור הבא: קבוצת אברכים נהגה לנסוע פעם בשבוע מבני ברק לראשון לציון למטרת קירוב רחוקים, על ידי לימוד בחברותות. בכל התקופה האחרונה נבצר מהם לנסוע, בגלל מגיפת הקורונה. אולם כשנרגע מעט המצב, החליטו לשוב ולהגיע לראשון לציון, וללמוד עם היהודים הרוצים ללמוד.

בהגיעם, הודיע להם הגבאי כי בגלל הקורונה, דלתות בית הכנסת נפתחות רק שלוש פעמים ביום, לתפילות שחרית מנחה וערבית, והוא לא מוכן בשום פנים ואופן שישבו ללמוד בו. הם ניסו לדבר אל ליבו שיחוס וירחם, לאחר שכבר טרחו ועשו את כל הדרך מבני ברק לראש"צ, אך הגבאי עמד בתוקף על שלו. חזרו האברכים וביקשו, שלכל הפחות יואיל בטובו להדליק את האור בחצר ביהמ"ד כדי שיוכלו ללמוד בחצר, אך גם לזה לא הסכים הגבאי.

הם לא ידעו מה לעשות, עד שאחד מהתושבים המקומיים שהגיע למקום אמר, כי התכוין לערוך היום 'סיום' על מסכת, לכן הוא מבקש שילכו לחניון שמתחת לביתו, מקום רחב ידיים, שם אפשר ללמוד בנחת. האברכים התחבטו בדבר, כי אולי יבוא אחד התושבים לבית הכנסת ולא ידע להיכן נעלמו האברכים, עד שראש הכולל הציע שהוא ישאר לעמוד בחצר ביהכנ"ס, וכשיראה אנשים מגיעים, ישלח אותם למקום הלימוד.

לאחר כעשרים דקות עבר שם מישהו. ניגש אליו ראש הכולל ושאלו האם ברצונו ללמוד קצת תורה. אורו עיניו של האיש, והוא התעניין למעשיו כאן בעיר. ענהו ראש הכולל שהוא מגיע לכאן עם חבריו מבני ברק ללמוד תורה עם כל מי שחפץ בכך, והוסיף בנעימות: "זה לא שיעור 'כבוד'. פשוט יושבים ולומדים בחברוא, כל אחד עם מי שרוצה".

היהודי התרגש וסיפר: "פעם הייתי דתי ושמרתי את המצוות. הרבה שנים לא קיימתי מצוות. כעת, כשיש קורונה, חשבתי לעצמי שצריך להתחזק. התפללתי להשם: "השם, פעם הייתי לומד בחברותא עם יהודי חרדי. אנא, תשלח לי איזה חברותא שיילמד איתי קצת תורה". כך התפללתי והנה, לא הייתי צריך בכלל לעבור ברחוב הזה, אלא ברחוב הראשי, ואז פתאום עברתי כאן והנה אתה מציע לי ללמוד תורה בחברותא".

בלכתם בדרך, שאל היהודי את האברך שליווהו האם הוא יודע היכן ניתן להשיג תפילין בחינם. נענה האברך: "שאלת את האדם הנכון בזמן הנכון. ב'מדרשיה' לקירוב רחוקים שאני מנהל בתל אביב, לומד אברך שאביו נפטר לפני זמן מה, ובנו לקח את התפילין שהוריש לו והשקיע בהם סכום גדול, כדי לחדשם ולשפצם ולהגיהן מכל טעות. התפילין כעת הם בתכלית ההידור וברצונו להעניקם לאיש שאין ברשותו תפילין להניחם"....

מיד פרץ ה'מתקרב' בבכי גדול מתוך התרגשות, ולתמיהת האברך הסביר: "על שני דברים התפללתי - שאזכה לעסוק בתורה, ושאזכה להניח תפילין, והנה הראני ה' את שניהם" □

באמת חשבתי לעצמי כי בוודאי הקב"ה שומע רק תפילות של 'חרדים' □ ולא האמנתי שהשם ישמע גם אלי" □

*

לפני מספר שבועות, במהלך עריכת ספר תורני, ציין המחבר קטע מ'ספר חסידים' סימן ק"ל. הדברים לא היו מוכרים לי ורציתי לראותם בעיני ולהעתיקם כלשונם. פתחתי 'ספר חסידים'. אותו קטע שחיפשתי, בכלל לא הוזכר שם ועד לרגע זה לא מצאתיו. הספר היה פתוח לפני באותו הסימן, אז קראתי כבר מה שנכתב שם. והנה, בהשגחה פרטית ובזכות הרבים שקוראים כעת את הדברים, גיליתי דברים מופלאים שכתב רבינו רבי יהודה החסיד ז"ל, שם, בסימן ק"ל. וכך הוא כותב: "יאחז צדיק דרכו (איוב י"ז ט'). יש אדם שאינו זכאי שיקבל המקום תפלתו, אלא בעבור תוקף תחנונים ודמעת עיניו אשר תמיד בוכה ומתחנן, אף על פי שאין בידו זכות ומעשים טובים, מקבל הקדוש ברוך הוא תפלתו ועושה חפצו.

והנה דבר מופלא ועצום, שהובא שם בסימן הקצר הבא, (סימן קלא): "אם שואל אדם דבר שהוא שבח לבוראו, כגון על לימוד תורה או דבר אחר מחפצי שמים, ושופך את נפשו עליו- הקדוש ברוך הוא שומע תפלתו, אף על פי שאין בידו מעשים טובים".

אנחנו מתפללים ומבקשים ולא תמיד יודעים האם אנו זכאים שתפילתנו תתקבל, איך ומתי. אבל שתי סוגי תפילות מתקבלות, כך כותב לנו ר"י החסיד, גם אם אין לנו זכויות ומעשים טובים: (1) תפילה תמידית בתחנונים ובדמעות. (2) תפילה על עניינים רוחניים, כמו לימוד תורה או חפצי שמים, שאנו שופכים נפשינו עליו.

--- אפשר להתחיל להתפלל ולבקש כבר עכשיו....

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

פרפראות לפרשת תולדות

אמנם ידוע שאין לעשות יסוד יותר מדאי מגימטריאות, כי אפשר למצוא לכל דבר הרבה גימטריאות שאינן קשורות כלל, וגם דבר והיפוכו, אך מכל מקום כבר ראינו לחז"ל שדרשו הרבה דברים מגימטריא, ואם כי אין לנו כח לדרוש כמו חז"ל, מכל מקום אפשר לעשות כן בדרך דרש ורמז, דרוש וקבל שכר, אם הדברים נראים מכוונים מאוד, ומתאימים לידוע לנו ממקורות אחרים, וכבר אמרו דרושי רשומות ש'גימטריאות' בגימטריא 'פי לא דבר רק הוא מכם'. ועל כן ארשום כמה גימטריאות לפרשה זו:

יצחק בן אברהם בגימטריא: **'יחלק שלל'**, רמז שהוא בחי' הצפון שממנו שפע הפרנסה, כמ"ש (בב"ב כה:): "הרוצה שיעשיר יצפין וסימנך שלחן בצפון", וכן כתיב "מצפון זהב יאתה". ולכן בירך את יעקב בענייני פרנסה, טל ושמני הארץ ורוב דגן ותירוש. וכן הגשמים ממדת יצחק, שלכן נקראו "גבורות גשמים", ומדת הגבורה היא שמאל שהוא פחד יצחק, ואמרינן בתענית (ב.) שהגשמים יורדין בגבורה, וכן הגשמים באים ע"י רוח צפונית, כדכתיב במשלי (כה כג) "רוח צפון תחולל גשם". ועל כן בברכה השניה שהיא כנגד יצחק מזכירים את הגשמים והפרנסה.

ויאהב יצחק את עשו פי ציד בפיו בגימטריא: 'ולשונך תצמיד מרמה'. וכן: **'ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה פי אהבך ה' אלקיך'**, רמז שיעקב חשש 'והבאתי עלי קללה ולא ברכה', והקב"ה הפך לו את הקללה לברכה, ובירכו יצחק.

הלעיטני נא מן האדם האדם הזה בגימטריא: 'ומלך אין באדם נצב מלך'. וכן: **'ואלה יעמדו על הקללה'**.

ויבז עשו את הפכרה בגימטריא: 'ויבן כסיל תוגת אמו'. וכן **'אך סוחרים שכנו צחיקה'**. **עלי קללתך בני בגימטריא: 'וצומו עלי ואל תאכלו'**, עיין בדרושים נחמדים למהר"ם שיש. **וירח את ריח בגדיו**. בטרם נביא גימטריאות לתיבות אלו נקדים, דהנה אמרו חז"ל (סנהדרין לו.): "אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו", ואיתא באגדת בראשית (פמ"ג): "וירח את ריח בגדיו. בוגדיו. אותן הרשעים שבוגדין בהקב"ה כשהן עושין תשובה. כך הן עונותיהם כמור ואהלות", ובבראשית רבתי איתא: "ראה ריח בני, גדולה היא התשובה שאפילו הרשעים הבוגדים לפני יוצרם מתקבלים כריח הקטרת שנאמר מר ואהלות וגו' אל תקרא בגדותיך אלא בוגדותיך", דהיינו שפירוש 'וירח את ריח בוגדיו' הוא שהריח את ריח העבירות שהפכו לזכויות אחר שחזרו בתשובה, שאז ריחם כמור ואהלות. הרי לנו שפסוק זה מדבר על בעלי תשובה.

והנה **וירח את ריח בגדיו בגימטריא: 'עונות נעוריי' רמז לבעלי תשובה**, וכן בגימטריא: **'מכון לשבתך' רמז שהתשובה מגעת עד כסא הכבוד**. וכן בגימטריא: **'שיבת ציון' רמז שאין**

ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכן בגימטריא: 'חֲפוּ מִמְתְּקִים וְכָלוּ מִחֲמֵדִים' רמז כמה חביבין בעלי התשובה לפני הקב"ה. וכן: 'יִשְׁמַח לֵב מִבְּקָשֵׁי ה' לומר שעליהם לשמוח שזכו לשוב לחסות בכנפי השכינה.

וכן בגימטריא: 'וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יוֹנָה בֶן אֲמֹתַי, שְׁצִוְהוּ ה' לעורר את בני נינוה לתשובה. וכן בגימטריא: 'פִּי כָלִינוּ בְּאִפְךָ וּבְחֲמַתְךָ נִבְהַלְנוּ', דהיינו שבעלי התשובה חוששים שתבא עליהם חמת ה' על רוב חטאם, אמנם הוא גם כן גימטריא של: 'שִׁפְךָ חֲמַתְךָ', שבזכות התשובה רמז ישפוך הקב"ה את אותה חימה על הגוים אשר לא ידעוהו.

וכן בגימטריא: 'אֲזַן שְׁמֵעַת', ונראה לבאר, שמה שזכו לחזור בתשובה הוא משום שהיתה להם 'אֲזַן שְׁמֵעַת' תוכחת חיים, עד שנכנסו הדברים בלבם.

וכן בגימטריא: 'יִחְנֶה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ', וכן: 'אֵלֶיךָ ה' נִפְשֵׁי אֲשָׂא' רמז שבעלי התשובה שופכים לב בתפילה לפני הקב"ה.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

רמז לתכונת יעקב

וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשֵׁב אֱהָלִים (כה, כז)

יש לרמז כי תכונתו של יעקב שהיה "יושב אהלים", נרמזת במילת "תם", שהיא אותיות "מת", וללמדך בא, שהיה יעקב ממית את עצמו באוהלה של תורה, וכדרשת חז"ל (ברכות ס"ג ע"ב) על הפס': "אדם כי ימות באוהל" (במדבר, י"ט, י"ד), ש: "שאינ דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה".

*

ביאור תיבת "ותהיין"

וְתִהְיֶינָה מֵרֵחַ לְיִצְחָק וְלְרַבֵּקָה (כו, לה)

יש להבין, מדוע נכתב בפסוק: "ותהיין" בנ', הרי אם מדובר על נשות עשו שהיו מורת רוח, היה לפסוק לנקוט לשון: "ויהיו מורת רוח ליצחק ולרבקה", שהרי על הנשים הוא מדובר, או שינקוט באופן כללי: "ותהיה מורת רוח ליצחק ולרבקה".

ויש לבאר, שכן אם היה נוקט לשון "ותהיה מורת רוח ליצחק ולרבקה", היה במשמעות הלשון כי עצם מעשה לקיחת השידוך, שעשו בוחר לו נשים לפי ראות עיניו מבלי להתיעץ עם הוריו, זה עצמו גרם מורת רוח ליצחק ולרבקה, לראות שלמרות הכיבוד הורים של עשו, בענייני שידוכים הוא לא מתחשב בדעת הוריו ואינו מתייעץ עמהם. אך אין כאן גילוי למעשיהם של הנשים עצמם, למידותיהם ותכונותיהם.

אמנם לשון "ותהיין", היא לשון הכוללת גם את לשון "ותהיה", וגם את לשון "ויהיו", כאילו אמר: "ויהיו הנה - אלה". וא"כ הטעם שנקט הכתוב לשון זו דווקא, הוא להורות ולכלול שליצחק ולרבקה היה מורת רוח מב' ענינים במעשיו של עשו: א. גם בעצם מעשה השידוך שעשאו על דעת עצמו, שזה לבדו רעה אחת. ב. וגם בתוצאת מעשיו, דהיינו בעצם הנשים עצמם היה להם מורת רוח, כדהביא רש"י שהיו מקטרות לעבודה זרה, והתרגום ביאר שהיו "מסרבן ומרגזן". ונמצא שלשון "ותהיין" באה לכלול גם את המעשה וגם את התוצאה.

*

הנהגת הדרך ארץ של יעקב אבינו

וַיָּבֵא אֶל אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי, וַיֹּאמֶר הַנָּנִי, מִי אֲתָה בְּנִי (כז, יח)

מלשון זו רואים, כמה דרך ארץ נהג יעקב אבינו באביו כאשר נכנס אליו. שכן בדרך כלל אדם זקן, וכל שכן עיור שאינו רואה ועיניו סגורות, אין העומד או הנכנס לפניו יכול להיות

ודאי שלפניו אדם עירני, כי יתכן שמה שענינו סגורות זה משום שהוא נרדם או מנמנם, ונמצא כי מי שנכנס עמו בדברים בפתע פתאום, מבהילו ואף יכול להביאו לידי סכנה ח"ו. ומשום כך כאשר בא יעקב אל אביו, דיבר עמו מקודם לעוררו.

וכמו שמעיד הפסוק שכאשר: "ויבוא אל אביו", ואז ויאמר: "אבי", ר"ל שקרא לו מקודם בנחת, לבדוק את מצב עירנותו, ואז ענהו אביו: ויאמר - הנני, מי אתה בני? וטעם התמיהה הוא, כי יצחק כאשר ראה התנהגות מיוחדת זו של דרך ארץ, כבר חשד שלפניו לא עומד עשו בנו, ולכן מיד שאל "מי אתה בני", שכן התנהגות כזו מתאימה יותר ליעקב מאשר לעשו, אף שציפה וחיכה בכל עת לבואו של עשו. וזה כלול במה שאמר לו אח"כ, ש: "הקול קול יעקב", כי מהדיבור והתנהגות הדיבור נראה שהעומד לפניו הוא יעקב ולא עשו.

שכן עשו לא ניחן בתכונות דרך ארץ דקות כאלה, לחשוב על מצבו של אביו היושב באוהל, וכהוכחה לכך מציין הכתוב, שמיד כאשר נכנס עשו לאביו הכריז בקול: "יקום אבי ויאכל מציד בנו", ללא כל מילות הקדמה מצד הנכנס, למרות שמדובר באב זקן וסומא.

מידה זו, היא אחת ממידותיו של הקב"ה, שג"כ היה קורא תחילה למשה, ואח"כ מתחיל לדבר עמו, וכמו שהביאו חז"ל ביומא (ד' ע"ב): "ויקרא אל משה וידבר למה הקדים קריאה לדיבור? לימדה תורה דרך ארץ, שלא יאמר אדם דבר לחבירו אלא אם כן קורהו" ע"כ,

וכן פרש"י בבראשית (ג', ט') על מה שקרא הקב"ה לאדם "אייכה", וזה לשונו: "איכה - יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יענישהו פתאום. וכן בקין (בראשית, ד', ט') אמר לו: "אי הבל אחיך", וכן בבלעם (במדבר, כ"ב, ט'): "מי האנשים האלה עמך", ליכנס עמהם בדברים" עכ"ל. ונמצא שנדבק יעקב והלך בדרכי ה' ובמידותיו.

*

דרשת חז"ל על דברי יצחק אבינו

וַיֹּאמֶר הֶקֶל קוֹל יַעֲקֹב וְהִידִים יְדֵי עֶשָׂו (כז, כב)

בבראשית רבה (ס"ה, כ') איתא: "בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות, אין הידיים ידי עשו, ואם לאו הידיים ידי עשו" ע"כ.

וכן איתא במדרש רבה איכה (בריש פתיחתא איכה רבתי): "אמרו להם, לכו וחזרו על בתי כנסיות שלהם, אם התינוקות מצפצפין בקולם אי אתם יכולים להם, ואם לאו אתם יכולין להם, שכן הבטיחם אביהם ואמר להם: "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו", כל זמן שקולו של יעקב בבתי כנסיות ובתי מדרשות, אין הידיים ידי עשו, וכל זמן שאין קולו מצפצף בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, הידיים ידי עשו" ע"כ.

ויש להבין, הרי פשוטו של מקרא לכאורה נראה שלא כדברי חז"ל, שהרי כאשר יצחק אבינו אמר: "הקול קול יעקב והידיים ידי עשו", כוונתו היתה לתמוה, הכיצד זה ב' העניינים השונים שולטים באותו זמן, שכן: ש"הידיים ידי עשו" אף בזמן ש"הקול קול יעקב". ואילו

חז"ל דרשו כי מן הפסוק אנו למדים, שלעולם לא יכולים להיות ב' העניינים יחד, אלא או ש"קול יעקב" שולט, או "ידי עשו" שולטות.

ונראה לבאר, דאכן דרשת חז"ל מתיישבת עם פשוטו של מקרא. שהרי תמיהת יצחק אבינו: "הקול קול יעקב והידים ידי עשו"? בלשון שאלה היא, שתמה הוא ואומר: כיצד זה יתכן שהקול קול יעקב והידים ידי עשו, הרי אין שני תכונות אלה אמורות להימצא באדם אחד. ועל כרחך שקורא כאן אחד מהשנים, או שעשו מדבר בקולו של יעקב (כפי שנראה שכך חשב) או שיעקב משתמש ב"ידי" עשו (כפי שבאמת היה).

מתמיהה זו הוציאו חז"ל, שכיון שיצחק אבינו ע"ה בתמיהתו העיד כי לעולם אין יכולים שתי תכונות אלה "קול יעקב" ו"ידי עשו" להיות באדם אחד יחד, ממילא גם לעתיד לבוא, מעשה אבות סימן לבנים, לא ישלטו בדור שתי תכונות אלה יחד, אלא יהיו בבחינת מה שנאמר בתחילת הפרשה: "ולאם מלאם יאמץ" (כ"ה, כ"ג), ולכן דרשו ש"בזמן שהקול קול יעקב, אין הידיים ידי עשו שולטות בו", וכמו שדרשו חז"ל: "אמלאה החרבה (יחזקאל, כ"ו, ב'), לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים וכו', בזמן שזו חריבה זו מליאה" (מגילה ו' ע"א), ונמצא שדרשת חז"ל מתיישבת יפה עם פשט הפסוק.

*

אמאי לא הקדים את היין לבשר

וַיִּגֶשׁ לוֹ וַיֹּאכַל וַיִּבֵּא לוֹ יַיִן וַיִּשְׂתֶּה (כז, כה)

משמעות הפסוק היא, שיעקב הגיש תחילה את הבשר ליצחק אביו, ורק אחר שאכל, הביא הוא לו את יין לשתות.

ויש לבאר אמאי נהג כן, הלא לפי הדין, היה עליו להקדים את יין לבשר, שהרי ברכת היין - "הגפן", קודמת לברכת הבשר - "שהכל" (שו"ע או"ח רי"א, ג' -ד'), ואם היה יעקב מביא ליצחק את המאכלים כסדרן, היה מברך יצחק כסדר הראוי.

ויש ליישב, כי בדעת זקנים מבואר, שאותו יין הביא מיכאל המלאך ליעקב אבינו מגן עדן. וזהו "ויבא לו יין", דהיינו שמיכאל הביא היין ליעקב. וז"ל: "ויבא לו יין, מהיכן היה לו יין, שלא מצינו שמסרה לו אמו יין, אלא שמיכאל הביא לו יין מגן עדן" עכ"ל.

אם נדקדק בלישנא דקרא, נראה כי הלשונות מחולקים: מתחילה אמר "ויגש לו ויאכל", והזכיר לשון הגשה, שיעקב הגיש ליצחק, ואח"כ: "ויבא לו יין וישת". ולכאורה אם היין היה לפניו, מדוע הזכיר שוב "ויבא" אחר לשון "ויגש".

מכאן ראייה, כי לשון "ויבא" דהיין אינו מתפרש על יעקב, שהביא כבר כל מה שהיה לפניו לאביו, אלא על מיכאל שהביא היין ליעקב, ומיד שהביא את היין הגיש יעקב אותו לאביו, בנוסף לכל מה שהגיש לו קודם.

אם כנים דברינו, אין מקום לשאלת הקדמת הגפן לבשר, שכן כל דיני הקדמה שייכים
כאשר כל האוכל מונח כעת לפניך, גם הבשר וגם היין, שם אמרינן דיש להקדים היין,
משא"כ כאן שהיה מונח לפניו רק הבשר, ואחר שהתחיל לאכול הבשר הגיע לו היין בדרך
נס, שלא היה יודע שיבוא, ולכן בירך עליו לאחר שהתחיל לאכול הבשר.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

לרבקה נאמר שבעתיד יצאו ממנה צאצאים "שלא יחסר מעל
שולחנם לא צנון ולא חזרת", מה "הבשורה" שיש בכך

שְׁנֵי גֵיִים פְּבִטְנָךְ (כה, כג)

וכתב רש"י: - גיים כתיב, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שולחנם לא צנון ולא חזרת
לא בימות החמה ולא בימות הגשמים:

וצריך ביאור, מהי הבשורה היא לרבקה שיצאו ממנה רבי ואנטונינוס "שלא פסקו מעל
שולחנם לא צנון ולא חזרת, ועל כורחך יש כאן מהות וצריך להבין מהי.

עוד יש להקשות, שבגמרא (כתובות קד ע"א) נאמר: בשעת פטירתו של רבי, זקף עשר
אצבעותיו כלפי מעלה, אמר: רבש"ע, גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא
נהניתי אפילו באצבע קטנה, יהי רצון מלפניך שיהא שלום במנוחתך.

וצריך ביאור איך אמר רבי שלא נהנה מן העולם הזה, והרי עשיר היה שלא חסר מעל
שולחנו אפילו צנון וחזרת, וראה בתוספות ע"ז יא שהקשה כן.

ומדברי רבי עולה, שאף על פי שנתן לו הקב"ה עשירות, מודיע רבי שאף על פי שקבל
עשירות, והוא לא נהנה לו, נותנים לו מן השמים והוא לא נהנה וצריך ביאור בזה.

ודברי רבי שיגעתי בתורה, ולא נהנתי, יש כאן בדבריו לכאורה שני דברים נפרדים, האחד
שיגע בתורה והשני שלא נהנה, אמנם נראה בדבריו שיש קשר בין השנים.

שיגע בתורה ושלא נהנה מן העולם הזה.

והנראה לבאר בכל זה וכבר הבאנו במאמרינו ליום הכפורים את מה שכתב ספר החינוך
(מצוה שיג): בביאור שורשי המצוה בחיוב לצום ביום הכפורים שלא לאכל ושלא לשתות.
וכתב וז"ל: לפי שהמאכל והמשתה ויתר הנאות חוש המישוש יעוררו החומר להמשך אחר
התאוה והחטא, ויבטלו צורת הנפש החכמה מחפש אחר האמת שהוא עבודת האל ומוסרו
הטוב והמתוק לכל בני הדעת. ואין ראוי לעבד ביום בואו לדין לפני אדוניו לבוא בנפש
חשוכה ומעורבת מתוך המאכל והמשתה, במחשבות החומר אשר היא בתוכו, שאין דנין
את האדם אלא לפי מעשיו שבאותה שעה, על כן טוב לו להגביר נפשו החכמה ולהכניע
החומר לפניו באותו היום הנכבד, למען תהיה ראויה ונכונה לקבל כפרתה, ולא ימנענה
מסך התאוות.

ומבואר, בדברי החינוך שאכילה ושתיה "יעוררו החומר להמשך אחר התאוה".

ומכח דברי החינוך יקשה ביותר המסופר בגמרא במועד קטן, שחנך שלמה המלך את בית
המקדש ביום הכפורים. ובגמרא שם מסופר, שבאותו הזמן חגגו ישראל ארבע עשר ימים

של אכילה ושתייה, שבעת ימי משתה לרגל חנוכת הבית, ולאחר מכן מיד שבעת ימי חג הסוכות ובגמרא (מועד קטן ט ע"א) נאמר וז"ל: אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן: אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים, והיו דואגים ואומרים: שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל כלייה, יצתה בת קול ואמרה להם: כולכם מזומנים לחיי העולם הבא.

ואחר דברי ספר החינוך שהחומר גורם להמשך אחר התאוות יקשה ביותר, וא"כ בבית המקדש אכלו ושתו ביום הכפורים, וכי כך ראוי לנהוג ביום הכפורים היפך מן הנדרש בו, ובאמת שכלל ישראל חששו ממה שעשו וכפי דברי הגמרא שם "שדאגו".

וביותר יקשה במהות הדבר מה הביאור בזה, שיצאה בת כל כולכם מזומנים, היינו שלא היה בכך חטא במה שאכלו.

ובמהרש"א שם במוע"ק דקדק את הלשון על לשון הבת קול "כולכם" מזומנים לחיי עולם הבא. וביאר וז"ל: משום שיש לדון שלא התענו ביוה"כ ניחא באותן שאכלו ביוה"כ לשם שמחת מצוה אבל אותן שאכלו שלא לש"ש רק לשם אכילה גסה עשו שלא כהוגן לכך יצתה בת קול בלשון הזה כולכם מזומנים כו' ר"ל גם אותן שאכלו שלא לשם מצוה מזומנים ומבואר מדברי המהר"ש שאותם שאכלו לשם שמים פשוט הוא שהם מזומנים והיינו שאין כל עבירה במה שאכלו ביום הכפורים, וכל החידוש היה באלו שאכלו לשם אכילה. והביאור בזה, שאכילה לשם שמים, לשם שמחת מצוה על חנוכת בית המקדש יכולה להועיל כמו יום צום כיפור. ואף שנפש האדם נמשכת אחר החומר, מכל מקום

כל שנעשה לשם שמים שוב אין זו אכילת תאוה אכילה גשמית אלא הכונה משנה מציאות המעשה, את משמעות הדבר לאכילה לשם שמים, אכילה שיכולה להיות שות ערך לצום יום הכפורים.

ומתבאר, שאכילה הגשמית ביותר כל שיש מאחריה כונה רוחנית שוב יכולה להיות בעלת ערך ולא נחשבת כאכילה ובודאי לא כמימוש התאוות.

והביאור בזה, שהנה כתב הרמב"ם את אשר יארע באחרית הימים וכתב (מלכים פי"ב ה"ה): באותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה, ולא קנאה ותחרות, שהטובה תהיה מושפעת הרבה, וכל המעדנים מצויין כעפר, ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד.

ומבואר בדבריו שמחד יהיה עסק בני האדם "לדעת את ה'". ומאידך "וכל המעדנים מצויין כעפר". וצריך ביאור מה צורך יש במעדנים, אם כל הרצון לדעת את ה'.

וביותר יקשו הדברים שכתב שם הלכה ד, לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שירדו בעכו"ם, ולא כדי שינשאו אותם העמים, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה.

וא"כ מבואר, שלא נתאוו חכמים כדי לאכל ולשתות ולשמוח, אלא ררק לב פנוי לחכמה. ומאידך מבואר שבאותו השעה כל המעדנים מצויין כעפר. ואם אין מתאוים לאכילה ושתיה, מדוע יהיה יש צורך בשפע כזה גשמי באותו הזמן שהמעדנים מצויים כעפר.

ומבואר בדברי הרמב"ם שחיים הגשמיים יהיו קימים אף לעתיד לבא ולא רק זה אלא יהיו המעדנים מצויים כעפר, אלא ששינוי אחד יחול, שבזמן רגיל והוא בכל ימי הבריאה עד ימות המשיח, כח המשיכה לחיי הגשם הוא כח מקלקל ומשחית, וכפי דברי ספר החינוך "יעוררו החומר להמשך אחר התאוה".

אכן לימות המשיח שלכם של בני אדם יהיה כל כולו לרדוף אחר הדעת וחכמת אלוקים, בזמן שכזה יש מעלה מכח העושר והשפע שהוא נותן שלווה ומרגוע לאדם ושוב לבו של אדם פנוי אל החכמה.

שבשעה שדעת בני אדם רצונם יהיה לדעת את ה' שוב לא יהיה כח המשחית בגשמיות, ואדרבא מעדנים מצויים הם יכולים לסייע ביד אדם שיהיה לבו פנוי אך ורק אל החכמה.

רבי נהנה מהעושר שניתן לו אך לא כמטרה, אלא כאמצעי לעבוד את ה'

מעתה ניתנה ראש ונשובה שבאמת נהנה רבי ממה שנתנו לו, אלא שלא היה זה כערך להשקיע ראשו באכילתו אלא היה כאמצעי לגדול, ולא לשם תאוות. ונראה שהוא שאמר רבי "יגעתי בעשר אצבעותי בתורה, והיינו כפשוטו יגיעה בתורה, ובאותו נשימה לא נהנתי מן העולם הזה", והיינו שבא לומר לא נהנתי, והיינו שלא נהנה לשם הנאה אלא כאמצעי לגדול ולצמוח.

מעתה נסיון תאוות האכילה והגשם, יכול להיות נורא ולהוריד את האדם ולגרום לו להמשך אחר תאוותיו. אכן רבי שקיבל עושר כמתנה משמים ידע להשתמש ככלי לצמוח ולגדול, אדרבא, יגע בתורה מחד, ולא נהנה מן הנאות העולם הזה לשם הנאה לשם להנות אלא לשם לגדול ולצמוח.

ומהותו של רבי באכילתו, היתה כפי אכילת עם ישראל ביום הכפורים, שאכילה לשם שמים לשם מצוה אין בה חסרון ואדרבא מעלה יש בה.

ומכל זה מתבאר שמחשבת אדם משנה את המציאות מדבר גשמי לדבר רוחני.

וכבר נתבאר הדבר שבשו"ע או"ח (רלא א): "וז"ל: וצריך לישן כדי לנוח מיגיעתו, אם עשה להנאת גופו אינו משובח, אלא יתכוין לתת שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאות שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה; וכן בתשמיש אפילו בעונה האמורה בתורה, אם עשה להשלים תאוותו או להנאת גופו ה"ז מגונה, ואפי' אם נתכוין כדי שיהיו לו בנים שישמשו אותו וימלאו מקומו אינו משובח

ובביאור הגר"א שם ד"ה וכן שביאר כפי המתבאר כאן, שלא יעשה דברים אלו שענינם הוא תענוג, כערך בפני עצמו, אלא כאמצעי שעל ידו יהיה לו בריאות, וכן בתשמיש יעשה כן לעבודת בוראו.

וכתב שם בביאור הגר"א שם שהוא תרוץ על קושית התוספות שהקשה איך מתיישבים שמחד רבי מעיד על עצמו שלא נהנה מן העולם הזה, ומאידך לא חסר מעל שלחנו צנון וחזרת.

וביאר הגר"א, שהן אמת שנהנה מן העולם הזה, אלא לא היה זה אלא אך כאמצעי לעבודת ה', שכאמור הנאות גשמיות כנעשים כפי שצריך שוב מעלה יש בהם ולא חסרון. אלא שלכלל הוא יכול להיות חסרון ולא מעלה, רבי שיגע בתורה בעשר אצבעותיו, ידע להשתמש בגשמיות באופן הנכון והנאות.

יעקב איש תורה ושוכן אהלים, הבשורה שמצאנו יצא רבי העשיר, שלעתיד תורה עם עשירות אינה סתירה.

ובזה יש להוסיף דבר גדול ועמוק. שהרי יעקב הוא איש תם יושב אהלים חי חיי תורה, לרבקה נאמר שאחד צאצאיו יזכה לחיי עשירות, ולעיל הקשנו מה בשורה יש בכך.

ונראה שהנה יצחק שמשום כן מלכתחילה לא רצה לברך את יעקב בברכות גשמיות, והוא ממה שנתבאר עד עתה, שחיי גשם הם סתירה לרוחניות, ומה צורך יש ליעקב יושב אהלים בברכות גשמיות.

רק רבקה שהראו לה את רבי יוצא ממנה, שלא יחסר על שולחנו צנון וחזרת, הבינה שברכות גשמיות יכולות להיות מעלה לחיי תורה, משום כן רצתה שיתברך בהם יעקב. וראה עוד בעץ יוסף שכתב שרבי יהודה הנשיא "רבי" היתה נשמתו של יעקב אבינו. וכתב הנשיא"א נוטריקון הוא נשמתו ש"ל יעקב עבינו.

ונראה שכמתבאר יש מעלה בעצם לחיי עשירות כעזר לחיי תורה. אלא שמכל מקום נראה שכנהגה לכלל בחיי העולם הזה אין שני אלו מסתדרים זה עם זה. רק רבי במעלתו הגדולה ידע להתמש בחיי עשירות לחיי תורה ויכל להעיד בעצמו שלא נהנה מן העולם הזה, היינו כערך בפני עצמו אלא התשמש רק כאמצעי. ואכן לעתיד כפי המתבאר לעתיד לבא הרדיפה אחר ה', וחיי גשמיות לא יהיו סתירה, כל שכח התורה הוא השולט ומנהיג.

וכיסוד הזה כן הוא מתבאר מדברי רבינו בחיי בפתיחה לפרשת בחקתי כתב (ויקרא כו ג):
על הפסוק (משלי יד, כד): רבינו בחיי ויקרא פרשת בחקותי פרק כו פסוק ג

והנה העושר כדמיון השמש שהוא עושה שתי פעולות זו הפך זו, מלבין הבגר ומשחיר פני הכובס, והכל לפי המקבל, כן העושר בענינו יש בו שתי פעולות זו הפך זו, "עטרה" לזה "אולת" לזה, והכל לפי דעתו של אדם. ובא כפל הלשון שהזכיר שתי פעמים "אולת" לומר

---

^י ובאמת שכל דברינו מבוארים בפרשתנו בגור אריה למהר"ל ו"ל: וזהו שאמרו כי לא פסקו מעל שלחנו לא צנון ולא חזרת. ורוצה בזה כי יש אוכל אכילתו כבהמה ואינו מחשיב עצמו, אבל ישראל ועשו אין נוהגין כך, רק מתקנין תקון הראוי לאדם להחשיב עצמו. וכתב עוד: והשתא נראה מה שאמר רבי בשעת פטירתו שלא נהנה מן העולם הזה אפילו באצבע קטנה, זה אין דומה לזה, דצנון וחזרת אין זה הנאה כלל, אלא שהיה בוחר בזה להחשיב את עצמו, והוא דרך החשובים כאשר ראוי לפי חשיבות הנפש שלהם, אבל שיהיה נוטה אחר הנאתו ותאותו - לא נטה.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים
לרבקה נאמר שבעתיד יצאו ממנה צאצאים "שלא יחסר מעל שולחנם לא צנון ולא
חזרת", מה "הבשורה" שיש בכך

כי העושר לכסילים אולת לנפשם, וכלל הדבר: "כי הכסילים עשרם יכשילם ויאבדם אבדן
הגוף ואבדן נפש, אבל החכמים נזהרים שלא ינזקו בו, אבל הם מתכבדים בו ומקבלים ממנו
תועלת הגוף והנפש, לפי שהם יודעים כי העושר וההצלחה בעוה"ז אינן אלא הכנות לצורך
הנפש כדי שתלמד החכמה ותקבל המושכלות". והן הן הדברים והפוך בה דכולה בה.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

מתי נקרא שם העיר באר שבע ומי קראו כן

וַיִּשְׁפִּימוּ בַּבֶּקֶר וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיִּשְׁלַחֶם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאֲתוֹ בְּשָׁלוֹם. וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיִּגְדּוּ לוֹ עַל אֲדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצְאָנוּ מַיִם. וַיִּקְרָא אֹתָהּ שְׁבַעַה עַל כֵּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שְׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה (כו, לא-לג)

מבואר במקרא זה כי יצחק קרא שם העיר שבעה אודות הבאר אשר חפרו, ומאז שם העיר באר שבע עד היום הזה.

ותמהו המפרשים מה חידש יצחק הלא שם העיר באר שבע כבר נקרא ע"י אברהם כמבואר לעיל והוכח אברהם את אבימלך על אדות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך וגו'. ויקח אברהם צאן ובקר ויתן לאבימלך ויכרתו שניהם ברית. ויצב אברהם את שבע כבשת הצאן לבדהן. ויאמר אבימלך אל אברהם מה הנה שבע כבשת האלה אשר הצבת לבדנה. ויאמר כי את שבע כבשת תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי חפרתי את הבאר הזאת. על כן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם. ויכרתו ברית בבאר שבע ויקם אבימלך ופיכל שר צבאו וישבו אל ארץ פלשתים. וישע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' קל עולם. ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים (כא, כה - לד), ואחר מעשה עקידה שהיה כ"ו שנה אחר כך עוד היה שם העיר באר שבע, וכדכתיב וישב אברהם אל נערו ויקמו וילכו יחדו אל באר שבע וישב אברהם בבאר שבע (כב, יט), וגם בימי יצחק עוד קודם חפירת הבאר היה שם העיר באר שבע וכדכתיב ויעל משם באר שבע (כו, כג), ולאחר בואו לבאר שבע ויבאו עבדי יצחק ויגדו לו על אדות הבאר אשר חפרו וגו' ויקרא אותה שבעה.

*

שיטת א' באבן עזרא והרמב"ן

דשם באר שבע נקרא ע"י אברהם ויצחק משני טעמים

באבן עזרא כתב וז"ל דנקרא כן על שני דברים, וכ"כ הרמב"ן וז"ל וקרוב לי שהוא הבאר שכרה אברהם ונתן לו שבע כבשת לעדה (לעיל כא, ל), כי סתמוהו פלשתים עם האחרים וישב יצחק ויחפור אותו ויקרא לו גם הוא שם כשם אשר קרא לו אביו (פסוק יח), ועל כן שם העיר באר שבע על שם הבאר אשר קראוהו כן האב והבן עכ"ל.

וביתר ביאור ובתוספת נופך יבואר על פי המקראות שקודם לזה, דכתיב וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר (שם, טו). וכתיב וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות בשמת אשר קרא להן אביו (שם, יח).

ומכלל אותם הבארות שסתמום פלשתים בימי יצחק היה גם אותו הבאר שחפר אברהם וקראו בשם באר שבע והוא אותו הבאר דכתיב ביה וְהוֹכַח אֲבִימֶלֶךְ אֶת אֲבוֹתָיו עַל אֲדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עֲבָדֵי אֲבִימֶלֶךְ וּגּוֹ', ואז כרתו ברית ונתן לו שבע כבשות לעדות כי חפר את הבאר הזאת, על פן קרא למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם (כא, לא), ובאר זה חזרו וחפרו עבדי יצחק וכדכתיב וַיָּבֵאוּ עֲבָדֵי יִצְחָק וַיַּגְדּוּ לוֹ עַל אֲדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצְאָנוּ מַיִם. וַיִּקְרָא אֹתָהּ שְׁבַע עַל פֶּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שְׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה (כו, לב - לג).

נמצא דאברהם קרא לבאר באר שבע על שם השבועה, ויצחק קרא אותה שבעה על שם השבועה, וכיון שיצחק קרא כשמות אשר קרא להם אביו, לא קרא אותה שבעה אלא קרא שם המקום באר שבע ודו"ק בכל זה.

*

שיטה ב' באבן עזרא ושיטת הרשב"ם דתרי באר שבע הם

ובאר שבע של יצחק עיר אחרת היא

באבן עזרא כתב בקיצור כדרכו וז"ל או היא עיר אחרת עכ"ל, וכ"כ הרשב"ם וז"ל ואין זו אותו באר שבע של אברהם, כדכתיב (מלכים א' יט, ג) ויבא באר שבע אשר ליהודה עכ"ל. ולפום ריהטא הדבר תמוה דהא יצחק לאחר ששלחו אבימלך כתיב ביה וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שְׁבַע (כו, כג), ואותו מקום אשר ביהודה שנקרא באר שבע עדיין לא היה שמו באר שבע, וע"כ דהלך לבאר שבע אשר בנגב שנקרא שמו באר שבע ע"י אברהם, וכיצד יתכן לומר דהני קראי דכתיבי שם בהמשך המקראות ויהי פיוס ההוא ויבאו עבדי יצחק ויגדו לו על אדות הבאר אשר חפרו ויאמרו לו מצאנו מים. ויקרא אתה שבעה על פן שם העיר באר שבע עד היום הזה (כו, לא - לג) היו בבאר שבע אשר ליהודה יט.

וצריך לומר דהאי קרא וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שְׁבַע הוא באר שבע אשר ליהודה ונקרא על שם העתיד, וכן מצינו אצל המרגלים בנחל אשכול ויבאו עד נחל אשכול ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד וישארו במוט בשנים ומן הרמנים ומן התאנים. למקום ההוא קרא נחל אשכול על אדות האשכול אשר פרתו משם בני ישראל (במדבר יג, כג - כד), אלמא דכבר בעת בואם קרא המקום נחל אשכול הגם שעדיין לא נטלו משם אשכול, ועל כרחך דנקרא כן על שם העתיד, והו"ה לגבי באר שבע ודו"ק.

*

^טאכתוב מה שסיפר לי הרה"ח אברהם נחום לב שליט"א שבימי בחרותו ששימש בקודש אצל כ"ק מרן הב"י זצ"ל קרא בבמה"ד למטה בשני או חמישי בפרשת ויצא וקרא ויצא יעקב מבאר שבע בסגול, הב"י היה בחדרו ושמע את קריאתו לאחר מכן אמר לו שמעתי את קריאתך כתוב שבע בקמ"ץ וקראת שבע בסגול, יש מקום אחד בנ"ך שכתוב באר שבע בסגול פתח והראה לו והוא במלכים א' י"ט ג' ויבא באר שבע אשר ליהודה ע"כ המעשה.

שיטת הספורנו

דאברהם קרא למקום באר שבע בקמץ ויצחק קרא שמו באר שבע בסגול

ובספורנו כתב וז"ל ויקרא אתה שבעה, קרא את הבאר שבעה מפני שהיה מקום שביעי שבו חפרו באר, שלשה של אברהם שסתמו פלשתים, כאמרו וכל הפארת וגו' סתמום פלשתים, ולא יאמר כל בפחות משלשה, ושלשה של יצחק שהן עשק שטנה ורחובות, וזה היה השביעי שקראוהו שבעה.

על פן שם העיר באר שבע בסגול מורה על על השבועה ועל מספר השבעה, אבל בימי אברהם היה שם העיר באר שבע בקמץ על שם השבועה בלבד עכ"ל.

והנה הדברים צ"ע רב דהלא שם עיר הזאת נקראת באר שבע בקמץ גם לאחר שקרא יצחק שם העיר באר שבע בסגול, וכדאשכחן ביציאת יעקב לחרן כתיב ויצא יעקב מבאר שבע ויילך חרנה (כח, י), ותו בירידת יעקב למצרים נמי כתיב ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק (מו, א) וגו', ויקם יעקב מבאר שבע (שם, ה).

ואין לומר דלעולם היה שם העיר באר שבע, ומה דנכתב בקמץ הוא מפני שטעמו באתנחתא, וידוע שלפי כללי הדקדוק כל מה שהוא באתנחתא או סוף פסוק מנוקד קמץ, דא"כ אזדא לה דברי הספורנו דהא האי קרא דאברהם על פן קרא למקום ההוא באר שבע פי שם נשבעו שניהם נמי אתנחתא הוא, ומנא לן דאברהם קרא שם העיר באר שבע בקמץ.

והעירני ידידי חריף ובקי מופלג הרה"ג שמואל יוסף רכניצר שליט"א דיש ליישב על פי המבואר בכללי הדקדוק דהאי כללא דתיבה הנקודה סגול משתנה לקמץ לאו דוקא במקום אתנחתא היא אלא משתנה גם בזקף קטן, וכמו שכתבו תוס' נדרים (לז:): ד"ה מקרא סופרים ארץ ארץ שמשתינין באתנחתא וזקף קטן, וכן שמים מצרים עכ"ל, וכן מבואר ברש"י איוב (מא, ל"ב) ד"ה אל תוסף, וכן מבואר ברד"ק בראשית (יא, ג) ותהי להם הלבנה לאבן - בא קמץ בזקף קטן, וכן ואלה תולדות פרץ, הוא יהיה לי עבד, והדומה להם ע"ש, וע"ע בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ד סי' כ"ד מש"כ בזה, ומכל זה מבואר דהאי כללא דנקודת סגול משתנה באתנחתא לקמץ, הוא משתנה גם בזקף קטן.

ומהשתא יש ליישב דברי הספורנו דהלא האי באר שבע דכתיב גבי יצחק ויקרא אתה שבעה על פן שם העיר באר שבע עד היום הזה הוא בזקף קטן, ואי אמרת דגם יצחק קרא לו באר שבע בקמץ אמאי נכתב באר שבע בסגול? הא אפילו אם היה שם העיר בסגול הו"ל למיכתב באר שבע בקמץ, ומדשינה מכללי שאר המקומות וכתוב בסגול על כרחך ללמדנו

^כברבנו בחיי ריש פרשת וירא (יה, ג) כתב וז"ל ומטעם זה כל אתנחתא וסוף פסוק הוא בקמץ כי שם עומד ולא יסמך, ומטעם זה בנקוד זה השם (אדנו"ת) לא תמצא פתח אלא קמץ, כי המעלה העליונה הגדולה המורה עליונות ושהוא בלתי נסמך לאחר כדברי הנברא, ומפני זה נכתב באל"ף דל"ת כשהוא קדש בקמץ וכשהוא חול בפת"ח, ומה שכתוב בלוט אל נא אדני בקמץ והוא חול לפי שהוא סוף פסוק ע"ש עוד, ומבואר דגם בנקודת פתח הגם שהוא בסוף פסוק נקוד בקמץ הגם שהוא שינוי משמעות ודו"ק בכל זה.

^{כא}מיהו בשו"ת רב פעלים ח"א סי' י"א מבואר להדיא דבניקוד זקף קטן אינו משתנה הניקוד מסגול לקמץ וצ"ע דבריו.

הוא דיצחק קרא שם העיר באר שבע בסגול ובזה נשתנה שם העיר מקריאת אברהם שהיה בקמ"ץ ודו"ק בכל זה.

ומהשתא א"ש הני שאר קראי דכתיב בהו **בְּאֵר שֶׁבַע** הגם שהיו לאחר קריאת שם העיר **בְּאֵר שֶׁבַע**, והוא משום דבכל הני מקומות טעמיהם באתנחתא וכך הוא לפי כללי הדקדוק שהגם דשמם בסגול נכתבים בקמ"ץ ודו"ק בכל זה.

עוד נראה ליישב דהנה בפרשת וישלח **אֵלֶּה בְּנֵי שְׁעִיר הַחֲרִי וְיִשְׁבִּי הָאָרֶץ לוֹטֵן וְשׁוֹבֵל וְצַבְעוֹן וְעֵנָה. וְדִשׁוֹן וְאַצָּר וְדִישׁוֹן אֵלֶּה אֱלֹפִי הַחֲרִי בְּנֵי שְׁעִיר בְּאָרְץ אֲדוּם** (לו, כ - כא), ומבואר לשעיר היה ב' בנים שנקראו בשמות דומים זה לזה, שם האחד **דִּשׁוֹן** השי"ן בחולם, ושם השני **דִּישׁוֹן** השי"ן בקמ"ץ.

ולאחר מכן קאזיל ומני תולדותיהם של בני שעיר, **וְאֵלֶּה בְּנֵי עֵנָה וְגו', וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישׁוֹן חֲמִדָּן וְאַשְׁפָּן וְיִתְרָן וְכָרָן, אֵלֶּה בְּנֵי אֲצָר בְּלֶהָן וְזַעֲזָן וְעֵקָן. אֵלֶּה בְּנֵי דִישׁוֹן עוֹץ וְאַרְן,** (שם, כה - כח), ולכי תידוק תראה דקאזיל ומני תולדותיהן של בני שעיר לפי סדר לידתן, וכתיב **וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישׁוֹן וְגו' אֵלֶּה בְּנֵי אֲצָר וְגו' אֵלֶּה בְּנֵי דִישׁוֹן וְגו',** ותמוה הא לשעיר היו ב' בנים הנקראים בשם דומה והראשון היה שמו **דִּשׁוֹן** והכי קרי ליה בשם **דִּישׁוֹן**.

ובסוף האי פרשתא דקמני לאלופי החורי שהם בני שעיר **אֵלֶּה אֱלֹפִי הַחֲרִי וְגו', אֱלֹפִי דִישׁוֹן אֱלֹפִי אֲצָר אֱלֹפִי דִישׁוֹן אֱלֹפִי הַחֲרִי לְאֱלֹפִיָּהֶם בְּאָרְץ שְׁעִיר** (שם, כט - ל), וקרא להראשון **דִּישׁוֹן** השי"ן בחולם, וטעמא בעי.

וכתב הרמב"ן וז"ל **וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישׁוֹן** הוא דישון הבן החמישי לשעיר כי אין קפידא שיקראנו דישון או דישן רק כשהם בפס' אחד להבדיל בין שניהם ע"ש. ובחזקוני כתב וז"ל ואל תתמה על ואלה בני **דִישׁוֹן** וגו' דקאי הוא על דישון קמא לומר שהיה לינקד **דִישׁוֹן**, התבונן כי בכל המקומות שבמקרא כששנה הכתוב מה שהזכיר כבר הוא משנה כתיבתו או נקודתו, כגון דברי הימים שהוא משנה מכגון שהוא כתוב בתורה, ושירת וידבר דוד לה' (שמואל ב' כב, א) משונה ממה שכתובה היא בתהלים (פרק יח), וכן פנואל פניאל (לעיל לב, לא - לב), מחויאל מחייאל (לעיל ד, יח), ובחלום פרעה (להלן פרק מא) דקות (פסוק ג) רקות (פס' יט) רקות (פסוק כז), ועוד הרבה לאין מספר, אף כאן **וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישׁוֹן חֲמִדָּן**, היינו בני **דִישׁוֹן** קמא עכ"ל.

ובהקדמה זו אף אנן נמי נימא דהגם דשם העיר **בְּאֵר שֶׁבַע** בסגול כך הוא דרכו של מקרא כששונה מה שכבר כתוב הוא משנה נקודתו וטעמו, ועל כן כתיב במקראות שלאחר מכן **בְּאֵר שֶׁבַע**.

ואל תתמה דא"כ מאי ראייה היא שיצחק קרא **בְּאֵר שֶׁבַע** בסגול דילמא שינוי הנקודה כאן הוא גם אחד מהמוקמות שכך דרכו של מקרא הוא, דבכה"ג לא שייך לומר האי כללא דהא מעשה יצחק בחפירת הבאר היה מעשה חדש שלא היה מקודם ולא שייך לומר עליה שהוא שונה מה שכבר נכתב, וכיון דשינה הניקוד **בְּאֵר שֶׁבַע** ע"כ דשינה יצחק שם הבאר לקרותו בסגול ודו"ק בכל זה.

בימי אברהם לא נקרא שם העיר באר שבע כי אם אותו מקום שכרתו ברית

ובימי יצחק נקרא כל אותו העיר באר שבע

כיון שניתנה רשות לתלמיד ותיק לחדש אענה אף אני חלקי, דהמדייק במקראי קדש יראה דאצל אברהם כתיב **עַל פֶּן קָרָא לְמָקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שֵׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם, וַיִּכְרְתוּ בְרִית בְּבֵּאֵר שָׁבַע וַיִּקָּם אַבְימֶלֶךְ וּפִיכַל שָׂר צָבָאוּ וַיָּשְׁבוּ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים. וַיִּטַּע אֲשֶׁל בְּבֵּאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בָּשֶׁם ה' קַל עוֹלָם. וַיִּגַּר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים. וְנִרְאָה לומר דאותו מקום שכרתו ברית קרא אברהם שמו באר שבע, אבל כל אותו העיר שהיה בסביבות המקום הזה לא נשתנה שמו, וראיה לדבר דהא לאחר מכן כתיב **וַיִּכְרְתוּ בְרִית בְּבֵּאֵר שָׁבַע וַיִּקָּם אַבְימֶלֶךְ וּפִיכַל שָׂר צָבָאוּ וַיָּשְׁבוּ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, אלמא דאותו מקום שאבימלך דר שם לא היה בסביבות העיר באר שבע עד שהוצרך לשוב אל ארץ פלשתים, ולבתר הכי כתיב **וַיִּגַּר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים, ולא אמר ויגר בבאר שבע ימים רבים, אלמא דשם העיר לא נשתנה גם לאחר שקרא שם המקום באר שבע.******

ואצל יצחק כתיב **וַיִּקְרָא אֹתָהּ שְׁבַעָה עַל פֶּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שָׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה, ואתה תחזה דיצחק קרא לבאר שבעה, ואז נקרא שם העיר באר שבע עד היום הזה, והיינו דעד אז לא היה שם העיר באר שבע אלא מקום קטן בסביבות העיר היה נקרא באר שבע על שם אותו ברית שכרתו אברהם ואבימלך, ומאז שגם יצחק חפר באר וקרא אותו שבעה נשתרש הדבר בפי כולם לקרוא שם העיר באר שבע, ומאז בימי יצחק נקרא שם העיר באר שבע עד היום הזה.**

*

בימי אברהם לא נקרא שם העיר באר שבע אלא אצל אברהם ואנשיו

ובימי יצחק נקרא שם העיר באר שבע בפי כולם

עוד יש ליישב בדיוק מקראי קדש דבימי אברהם לא נשתרש שם העיר באר שבע בפי כולם אלא הוא קראו כך, וראיה לזה דלאחר שקרא המקום באר שבע כדכתיב **עַל פֶּן קָרָא לְמָקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שֵׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם, כתיב וַיִּגַּר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים, ולא קאמר ויגר אברהם בבאר שבע, אבל בימי יצחק לא יחס קריאת שם העיר באר שבע על יצחק, ואדרבא יצחק קרא אותה שבעה כדכתיב **וַיִּקְרָא אֹתָהּ שְׁבַעָה, ואחר כן כתיב עַל פֶּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שָׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה, ואתה תחזה דהכתוב אמר דשם העיר באר שבע כך שמה ומשמע בפי כולם.****

*

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

הוויכוח בין יעקב ורבקה - בגניבת הברכות

וַיֹּאמֶר הַנָּה נָא זְקַנְתִּי לֹא יִדְעָתִי יוֹם מוֹתִי.. בְּעִבּוֹר תְּבָרְכֶךָ נִפְשֵׁי בְטָרָם אָמוֹת. וְרִבְקָה שָׁמְעָת
בְּדַבָּר יִצְחָק אֶל עֵשָׂו בְּנוֹ.. וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָה לְאִמְרָה הַנָּה שָׁמְעָתִי אֶת אָבִיךָ מְדַבֵּר
אֶל עֵשָׂו אַחִיךָ לְאִמְרָה. הֲבִיאָה לִי צִיד וְעֲשֵׂה לִי מִטְעָמִים וְאֶכְלָה וְאַבְרַכְכָּה לְפָנַי ה' לְפָנַי מוֹתִי
(כז, ב-ז)

יש להתבונן בפסוקים אלו.

א. שמבואר בתורה שרבקה שמעה את דברי יצחק לעשו, אבל שינתה מדבריו ב' דברים, כי יצחק אמר שיברכו 'בטרם אמות'. ואילו היא אמרה בשמו 'לפני מותי'. עוד כי יצחק אמר לעשו תברכך נפשי, ואילו רבקה אמרה ואברככה לפני ה'.

ב. עוד יש להבין שבאותו פסוק אומר פעמים לאמר, "ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר.. מדבר אל עשו אחיך לאמר". וביותר קשה שמילת לאמר מיותרת שמשמעות הדברים לומר את דבריה לאחרים, ולמי הוצרך יעקב לומר דבריה, שאמרה לאמר.

ג. עוד יש להבין שיעקב חשש שמא ימששו אביו, ולא חשש שמא ישמע שאין זה קולו של עשו, או שמא יבוא עשו לפניו שזה חשש יותר קרוב מאשר שמא אביו ימששו.

ד. עוד יש להבין שאם חשש יעקב שמא ע"י חוש המישוש יראה אביו שאינו עשוי, היה לו לחוש גם לשאר החושים כמו חוש הריח, או חוש הטעם שיראה שאי"ז מאכלים של עשו.

וביאר רבינו האלשיך בהקדם מה שאמרו חז"ל (ב"ר סה, טו) וז"ל: והבאתי עלי קללה ולא ברכה אפילו ברכה אחת שהוא עתיד ליתנה לי בסוף אינו נותנה לי עכ"ל. כי יצחק ורבקה ידעו, שיעקב ועשו חלקו ביניהם את העולמות, ועשו לקח לעצמו את העולם הזה, ויעקב לקח לו את העולם הבא. ויצחק רצה לברך את עשו בטובת העולם, להנחילו מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן להיות גביר בעולם הזה כי הוא חלקו, ואחר כך לברך את יעקב בחלקו הצפון לו בקנייני עוה"ב, אלא שרצה להתחיל בבנו הגדול ואח"כ בבנו הקטן. אמנם רבקה סברה שאף שעשו קיבל את העוה"ז, מ"מ אם יצחק יתן את ברכותיו לעשו לא יהא תקומה ליעקב, ומיד בגלות הראשונה יאבד מן העולם לגמרי. ולכן עשתה נגד רצון בעלה וביקשה מיעקב שיגנוב את הברכות מאחיו, אלא שליעקב היה ששה סיבות למה לא ללכת לקחת הברכות מאביו, ועל כולם רבקה השיבה למה לא צריך לחוש להם, ורמוזים כולם בשינויים שרמזנו לעיל.

א. שמא יצחק ירגיש שהקול הוא של יעקב ולא של עשו, ולזה אמרה לו שאכן בלתי אפשרי לשנות קול, אבל מ"מ היות ויעקב ידע בדיוק מה אמר לעשו, בלי להחסיר שום פרט ממילא יחשוב שפי עשו מדבר ממנו, שאל"כ איך יודע את הדברים בדקדוק. ובזה מיושב

כפילות הלשון בפסוק "אל יעקב בנה לאמר.. מדבר אל עשו אחיך לאמר". כי אמרה ליעקב שיאמר את דברי יצחק בדקדוק כמו שנאמרו לעשו בזה יוסר חששו של יעקב, שאף שהקול יהא דומה לשל יעקב, מ"מ דיוק הדברים יחפה על חשש זה.

ב. שמא רבקה לא דקדקה כ"כ במה שאמר יצחק לעשו, כי יתכן שרבקה שמעה ע"י שליח, לזה אמרה לו "הנה שמעתי את אביך". דהיינו שהיא עצמה שמעה ולא ע"י שליח. ולזה פרטה לו ג' דברים שאמר יצחק, א. שדווקא הוא יביא ויעשה את המטעמים בעצמו. ב. שיהיה מהציד, ולא מן המוכן. ג. שיאכל תחלה ואחר כך יברכנו ולא טרם אוכלו. אך יעקב עשה בחכמה ולא אמר הכל בלשון של אביו, כי עי"ז יראה שיש כאן עורמה אלא אמר בשינוי מעט.

ג. יעקב לא רצה בברכות כיון שכולם עוסקות בחיי עוה"ז, [וכפי שהארכנו במאמר קודם] לכן שינתה רבקה מדברי יצחק ואמרה "ואברכך לפני ה'". דהיינו שלא יהיו הברכות על גשמיות אלא על רוחניות 'לפני ה''. ובזה יש לדקדק לשון הפסוק "ורבקה אמרה אל יעקב". ולא כתוב ותאמר רבקה כיון שבא לרמוז שבדברי רבקה יש שינוי ממה שאמר יצחק. אמנם בכדי שלא יאמר יעקב איך יתכן שאבי רוצה לברך את עשו על רוחניות, הרי אין לעשו חלק בעוה"ב, לכן שינתה עוד מדברי יצחק שאמר "בטרם אמות". ואמרה "לפני מותי". כי בטרם אמות משמעותו שיש עוד זמן עד המיתה, אבל 'לפני מותי' משמע שהזמן המיתה קרוב, ולזה אמרה אף שיצחק עתיד לברך אותך על רוחניות, יתכן שלא תספיק לקבל ברכה זו, לכן מוטב שיקבל את הברכה שיצחק רוצה לתת היום לעשו אף אם היא על גשמיות, מאשר להשאר בלא ברכה כלל.

ואכן שיעקב בא ליצחק אמר לו "קום נא שבה ואכלה מצידי בעבור תברכני נפשך". ואף שרבקה לא אמרה לו כן, אלא אמרה לפני ה'. מ"מ יעקב הבין מעצמו שלא יתכן שיצחק יאמר כך לעשו שהוא שייך בענייני עוה"ז. לכן אמר לו כפי שהבין שאמר באמת ולא ימצא שהוא שקרן.

ד. עשו בעצם הליכתו עושה, מצוה ואילו הוא בהליכתו עושה עברה. לזה הוסיפה רבקה לומר "ועתה בני שמע בקולי". דהיינו שיהא הליכתו גם מצווה לשמוע בקול אמו, והוסיפה לומר: "לאשר אני מצוה אתך". שלא יערב במחשבתו שום דבר, ושכל מגמת הליכתו תהיה רק לעשות מצוות כיבוד אם, ולא לשם קבלת הברכות או לרמות את אחיו. ובמחשבה זו יהא עדיף על עשו, כי עשו מערב בתוך המצוה את רצונו לזכות בברכות ואילו אתה תלך רק לצורך קיום מצוה.

ה. שמא עשו יקדים לבוא לפניו. לזה אמרה לו "לך נא אל הצאן". כי יצחק צווה את עשו ללכת לצוד ובוודאי יתעכב עד שיחזור, ואילו אתה תקח מן המוכן לי, ואף אני יעשה את המטעמים, באופן שאמהר יותר מעשו שנצטוה לעשותם בעצמו. כי בוודאי רבקה הייתה יודעת מה רגיל לאכול יצחק וממילא תמהר להקדימו. ובזה יש לבאר למה לא חשש יעקב שמא יקידמו עשו, וגם יש לדקדק לשון הפסוק שאמרה "הנה שמעתי את אביך". שהמילה

'הנה' באה לרמוז שבאה אליו מיד אחרי דברי יצחק ולא עבר זמן, וממילא יעקב ימהר לבוא לפני עשו.

ו. שמא אביו ימשש. אחרי שראה יעקב שאמו סילקה את כל חששותיו אמר לה שלא שמה לב לחשש רחוק שמא יממשו אביו, ולכן אמר בלשון 'אולי'. כי זה חשש רחוק. ואם תאמרי למה אני חושש לחשש כזה רחוק אמר "והבאתי עלי קללה ולא ברכה". כי הוא נכנס לסכנה גדולה שמא גם את הברכה על רוחניות שיצחק שמר לו יפסיד אותה, ולא עוד אלא שיקללני. והנה מה שהייתה צריכה להשיב לו, זה שתלביש לו את עורות גדיי העזים. אך רבקה השיבתו "עלי קללתך בני". כי לא רצתה לעשות עיקר מתחבולות אנושיות, ובפרט שיש חשש שמא יפול העור או שמא ינדנד ויראה שאינו עור אמיתי. ולכך אמרה קודם שלא יחשוש שמא יתקלל, כי אם יקרה שימששו ויקללו לא ינזק מקללה זו. ועוד הוסיפה: "אך שמע בקלי". דהיינו שאם יעשה מה שאמרה קודם שיכוון לעשות מצווה בלכתו ולא להנאת עצמו לקבל את הברכות ממילא הקב"ה יהא בעזרו, כי כלל גדול הוא בידנו שהולכי בדרך מצות אינן נזוקין. ונמצא שעיקר סמיכתה שלא יקללו היה על מה שעושה מצווה, ולא על השתדלות הגשמית.

והטעם שלא חשש יעקב על שאר חושים שמא יבדקנו, [על חוש השמע ביארנו שלא חשש כיון שידע את כל מה שאמר לעשו]. ועל חוש הטעם נאמר: "ותעש אמו מטעמים כאשר אהב אביו". לומר שידע לעשות כמו מה שצוה לעשו. ועל חוש הריח הוסיפה תורה "ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול". כי מלבד מה ששמה עליו את עור גדיי העזים נתנה לו את בגדיו כדי שיהא בהם ריח של עשו ולא יחשוד שמא זה יעקב.

---

^{כב} מיד כתבה התורה "וילך ויקח ויבא לאמו". שבא הכתוב לומר שהוסיף על צווי אמו, כי היא לא אמרה רק שתהיה הקיחה לשמה, והוא עשה שלשת הפעולות לשמה ההליכה והקיחה וההבאה, וילך ויקח ויבא שלש אלה עשה לאמו כלומר למה שהיתה אמו לעשות מצותה.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

כל צער זה תמרור עצור סכנה לפניך

וַיַּחַרְדּוּ וַיִּצְחַק חֲרָדָה גְדוֹלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמְרוּ מִי אֶפּוֹא הוּא הַצָּד צִיד וַיָּבֵא לִי וְאֶכֶל מִפֶּל בְּטָרֶם
תָּבוֹא וְאֶבְרַכְהוּ גַם בְּרוּךְ יִהְיֶה (כז, לג) וְאֵל־שְׂדֵי יִבְרַךְ אֶתְךָ וַיִּפְרֹךְ וַיִּרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לְקָהָל עַמִּים.
וַיִּתֵּן לְךָ אֶת בְּרַפְת אֲבִרְהֶם לְךָ וְלִזְרַעְךָ אֶתְךָ לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים
לְאֲבִרְהֶם (כח, ג-ד)

שאלות

א} שואל מהר"י קארו בספרו תולדות יצחק מדוע יצחק חרד חרדה גדולה שבירך מישהו
אחר וכי אין לו עוד ברכות, הרי כל צדיק מברך רבים המבקשים את ברכתו ואין הדבר
מגרע מברכותיו, וכאשר טען עשיו לאביו הברכה אחת לך אבי? ב} עוד הקשה האור החיים
שיצחק אבינו סותר דבריו באותו פסוק בתחילה חרד חרדה גדולה ולאחר מכן מסיים גם
ברוך יהיה? ג} עוד יש לשאול מדוע התורה מנציחה את חרדת יצחק מאחר ובסופו של
דבר אינו מתחרט על שבירך את יעקב אלא מסכים לברכתו ונמצא שאין עניין כלל לספר
על אותה חרדה מאחר והיית בטעות?

מעשה שהיה

וראיתי מעשה בשבועון המשפחה סיפור מספר חסידישע מעשיות מאת הרב ישראל דוד
שטרן רבה של טיסוביץ שבגלציה משנת תרפ"ג, מסופר על סוחר גדול של יערות ועצים
אשר היה חוכר מהגרף שבהן היה מסתחר, ובכל שנה בתום החורף היה שוכר כמה
גברתנים חסונים שהיו כורתים העצים ושולחן לעיר הנמל דנציג והיו משווקים לכל מיני
סוחרים שהיה לו עמהן קשרי מסחר, והנה שנה אחת פנה אליו סוחר יהודי בשם ר' אפרים
ואמר לו חבל שאינך מנצל את השוק בדנציג מאחר ואתה כבר מגיע בכל שנה ומוכר את
העצים הרי הנך יכול להכפיל את הרווחים בזה שתקנה סחורות אחרות למכור במקומך
ותכפיל את הרווחים, ואף הציע עצמו שהוא מוכן לעזור מניסיונו בשווקים ואת שכרי תתן
בסוף לאחר שנמכר הכל, שמע וחשב והחליט לנסות את דבריו ולכן לקחו לעבוד איתו
ובאמת דבריו היו נכונים והכפיל את רווחיו וכך עבד איתו כמה שנים ביושר ובאימון מלא,
והנה שנה אחת הציע לו לקנות מכולות גדולות עם דגן ואפשר להכפיל ולשלש את
הרווחים, ובהיות שראה שהוא חכם ומצליח ואף נאמן וישר כמובן שנתן בו אימון וסמך
עליו הן במכירת העצים והן ברכישת הסחורות בעיניים סגורות, ולכן באותה שנה לא
הסתפק עם הכסף של העצים אלא אף לווה כסף ונתן הכל ביד ר' אפרים, בדרך כלל בכל
שנה היה דרכו של אפרים לעדכן את הגביר במברקים על התקדמות הדברים ומה הוא

כל צער זה תמרור עצור סכנה לפניך

רוכש וכדומא, והנה בפעם האחרונה לאחר שהלך לא קיבל שום מברק והתחיל לחשוש ואכן ככל שהזמן עובר היה ליבו דואג והתעניין מהבאים מדנציג אך לא שמעו ולא ראו דבר, וממש נדדה שנתו כי לא יכל לישון מפאת הדאגות שנלקח ממנו כל רכושו ואולי הוא רימה אותו והשאיר אותו עם חובות גדולים וצריך לשלם גם את שכר כורת העצים, מחוסר ברירה התחיל לגייס כסף בכדי לשלם לפועלים ולהתמודד עם החובות והיה בצער גדול מאוד וכך הדבר נמשך כשנתיים, והנה ביום בהיר ביושבו בביתו מהורהר לאחר יום קשה שומע נקישה על הדלת בטרם הצליח לפתוח כבר נפתחה הדלת ורואה כי ניצב לפניו אפרים, אחזו הים מרוב ההפתעה עד שלא יכל לפתוח פיו, ואז אפרים מדבר איתו ואומר לו תדע לך שכל כספך צרור ומונח אצל רב המקום בישוב פלוני, התאווש הגביר ושאל את אפרים אם כן מדוע נעלמת במשך שנתיים ולמה הכסף הונח אצל אותו רב, השיבו אפרים תדע לך שבאותה שנה שנסעתי עדיין היה קור מקפיא והוא חלה בדלקת ראות קשה מאוד עד שהיה לו קשה לנשום וחום גופו עלה מאוד עם כאבים גדולים ולא הצליח להגיע לשוק אלא מרוב פחד שלא יוכל להחזיק מעמד בחוליו פנה לאחד הישובים שהיה בדרכו ושאל על רב המקום וסיפר לו כי הוא שליחו של גביר למכור לו את העצים ואף לקנות לו סחורות אך כיון שהוא חולה מאוד ואינו יכול להמשיך בדרכו רוצה להפקיד אצלו את הכסף עד שיבריא, ואכן הרב קיבל אותו ואף הפציר בו להתארח בביתו והוא יטפל בו ברפואתו וכיון שמצבו הלך והחמיר הרב דאג לדבר עם כמה סוחרים לטפל במכירת העצים ונתן להם שכרם כך שכל הכסף נמצא אצל הרב, ובינתיים מחלתו של אפרים הלכה והחמירה עדי פטירתו מאותה מחלה, הרב כמובן שמר על הכסף אך לא ידע פרטים של הגביר למי להחזיר, וממשיך אפרים לספר כי בעלות נשמתו למעלה ודנו אותו על מעשיו מאחר והיה ירא שמים ומשאו ומתנו באמונה מגיע לו גן עדן, אולם פתאום בא מקטרג אחד אשר טען איך יתכן להכניסו לגן עדן הרי בגלל שלא נתן את הפרטים של הגביר מעסיקו גרם לו צער גדול במשך שנתיים ולא יתכן שיכנס לגן עדן ולא היה תשובה על הדבר, ולכן החולט שישאר בחוץ נע ונד והיה מאוד מתייסר כי מלאכי חבלה שהיו פוגשים אותו מענישים אותו, ביקש אולי יתנו לו לרדת אל הגביר לגלות לו המקום שנמצא כספו ולא נתנו לו כי לא היה אפשרות להכניס בקשתו, אולם ביומא דהילולא של המגיד ממעזריטש ניתן היה לכל מי שיש לו קשר לבוא לפניו ולסנגר עליו, כי כך בכל יום הילולא של הצדיקים ניתן להם רשות להעלות נשמות שהיו קשורים עימם, והחליט אפרים למרות שאין לו קשר ינסה אולי יתקבל לפניו, כמובן רק ניגש המלאכים דחו אותו כי אין לו קשר, אך המגיד כיון שראה אותו ביקש להביאו לפניו וזה היה כעבור שנתיים וכאשר קיבלו סיפר לפניו אפרים את מצבו ושהוא רוצה לרדת בכדי לעדכן את הגביר ועל ידי זה יבוא למנוחתו, ואכן המגיד המליץ טוב בעדו בהיות ואמו בטרם לידתו היית אצל המגיד לקבל ברכה ללידתו, והורשתי לרדת לגלות לך ובקשתי שזה יהיה בהקיץ ולא בחלום בכדי שתאמין ולא תחשוב שזה סתם חלומות ולכן באתי רק עתה לגלות אוזנך. ואכן היה המום וכולו פחד וחלחלה שמדבר עם אדם מהעולם העליון, אך לאחר שנרגע למחרת בבוקר הלך לאותו ישוב והגיע לרב העיר וסיפר לו הכל ונתן סימנים ואכן קיבל את כספו בחזרה, ומזה

כל צער זה תמרור עצור סכנה לפניך

למד עד כמה חשוב להיות בקשר עם צדיקים בעולם הזה שהדבר מועיל לעולם הבא ולכן הלך לאדמו"ר מרוזי"ן נין המגיד ממעזריטש. וכן עד כמה צריך לדון לכף זכות. אך גם זאת הראת לדעת למרות שהיה ישר ונאמן ואף נאנס והיה חולה ושבק חיי לכל בריה ממחלתו לא ויתרו לו על הצער שנגרם לזולת ונענש קשה על כך, לכן גם כאשר אדם עושה מעשה טוב כל שיש מאותו מעשה צער לשני עתיד ליתן עליו את הדין.

העולם אינו הפקר והכל יבוא בחשבון

דרכן של רבים שנוהגים בחוסר זהירות מפגיעה וצער לזולת באופן כללי ואין מייחסים חשיבות לדבר, ועוד יותר כאשר מדובר בתא המשפחתי בחושבם שאין התחשבות למה שקורא במשפחה מתוך המציאות שחיים יחד ולכן גם לאחר שקרא איזה מקרה נוטים להתעלם ממנו באומרם שלא בכוונה או שהדבר נעשה בחוסר ברירה, ועוד יותר כאשר הדבר נגרם בעכבות עשיית דבר מצוה ונגרם במעשיו צער לשני ברור שאין עולה בדעתו שצריך להיזהר שלא לצער את הזולת וקל וחומר שאינו חושב לבקש את סליחתו, ופרשתנו מלמדת אותנו עד כמה כל צער שנגרם לזולת ואפילו בתוך המשפחה בעכבות מעשיו הרי הוא מצער את השם יתברך. כמו כן התורה מזהירה מצער הגר היתום והאלמנה וכן אפילו צער בעלי חיים כיון שעל הקב"ה נאמר בו ורחמיו על כל מעשיו, וכל הגורם איזה צער בעולם מצער את השכינה שנאמר בתהלים פרק צא פסוק טו יְקַרְאֲנִי וְאֶעֱנֶהוּ עֲמוּי־אֲנֹכִי בַצָּרָה אֲחַלְצֶהוּ וְאֶכַבְדֶּהוּ: וכן ישעיהו פרק סג פסוק ט בְּכָל־צָרָתְךָ [לא] לוֹ צָר וּמִלֶּאךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעֵם בְּאֶהְבְּתוֹ וּבְחַמְלָתוֹ וּגּוֹ: וכך מבואר במסכת סנהדרין דף מו ע"א אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי, קלני מזרועי, אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך קל וחומר על דמן של צדיקים. ללמדנו שכל צער שאדם גורם לבריות הרי הוא מצער את הקב"ה. ולכן כתב המהרש"א במסכת תענית דף כב לבאר מה שאמר אליהו הנביא לרבי ברוקא כשהיה בשוק יש שני אנשים שהן בני עולם הבא ושאלם והשיבו שדרכן לשמח כל אדם עצוב וביאר המהרש"א שהזכות בגלל שכל צער גורם צער לשכינה וכאשר משמח מונע את הצער מהשכינה.

יעקב נענש בגלל שנגרם חרדה ליצחק

ובזה נבוא לביאור הפרשה, ראשית בגלל מי חרד יצחק, יש מבארים בגלל עשיו, אולם נראה היות ואין מקרא יוצא מידי פשוטו שיצחק חרד עד מאוד בגלל יעקב כיצד הצליח יעקב להתחפש לאדם שעיר כעשיו ולהטעות אותו ולקחת הברכות במרמה, ולא בגלל שאין לו עוד ברכות אלא על עצם המעשה חרד, אך היות וסוף סוף הוא בנו לא התחרט על הברכות וסיים גם ברוך יהיה. ולביאור זה כמובן הצער של יצחק אביו נגרם בגלל מעשיו של יעקב. כיון שכך התשובה מדוע התורה מנציחה את חרדת יצחק וצעקת עשיו, למרות שיצחק בסופו של דבר הבין וידע שעשיו הטעה אותו שהרי נכנסה איתו רוח של גיהנום ואילו אצל יעקב ריח של גן עדן לכן באמת אמר ברוך יהיה, אך בכל מקרה ברגע הראשון חרד על המירמה שנעשתה ואותה חרדה למרות שהיא בטעות התורה מנציחה מפני שכותב בזהר בראשית דף קמד ע"ב אמר רבי יהודה שלמרות שיעקב עשה זאת במצוות

כל צער זה תמרור עצור סכנה לפניך

אמו והבטיחה עלי קללתך בני, זאת ועוד שהשכינה הסכימה למעשיו שהרי כאשר נכנס לאביו הריח ריח של גן עדן בגלל שהשכינה נכנסה איתו, ובזה מסביר הזוהר למה כתוב ויעקב אך יצוא יצא פעמיים יציאה, לרמוז יציאה אחת שלו ויציאה שניה של השכינה, ועוד יותר הרי יצחק הסכים לברכות ואמר גם ברוך יהיה, ועוד יותר בשלחו את יעקב לפדן העביר לו את ברכת אברהם היות והגיע למסקנה שהוא טעה באהבתו את עשיו מאחר והטעה אותו, אך למרות כל זאת לא הציל את יעקב מענישה על אותו רגע שגרם צער לאביו שחרד ואמר מי איפה, לכך נענש יעקב מידה כנגד מידה שמכירת יוסף התחילה באותו לשון ששלח את יוסף לראות את אחיו ושאל יוסף את האיש הגידה נא לי "איפה" הם רועים, ועוד יותר מוסיף המדרש בילקוט שמעוני תורה פרשת תולדות רמז קטו אמר ר' חנין שגם אותה צעקה שגרם לאחיו הרשע עשיו, למרות שהקב"ה האריך אפו נפרע לעתיד ונענש מרדכי מצאצאיו של יעקב ויזעק זעקה גדולה ומרה. ולזאת הנציחה התורה את חרדת יצחק וצעקת עשיו בכדי ללמדנו שאין שום צער שנגרם בגללו לכל אדם ככל שיהיה ואפילו לעשיו הרשע ומאיזה סיבה שתהיה אפילו בגלל מצוות אימו והשכינה הסכימה עימו הוא נענש על כך, כמו שהסברנו שבגלל הצער הזה מצער גם את בורא עולם. וכן כתב בזוהר בפרשת ויצא דף קסד ע"ב שרחל נענשה על צער אביה הרשע לבן, וז"ל ואף על גב דרחל איהי עבדת לאעקרא ליה לאבוה מבתר ע"ז, אתענשת דלא רביאת ליה לבנימן ולא קיימא בהדיה שעתא חדא בגין צערא דאבוה אף על גב דאתכוונת לטב. הראת לדעת שאפילו לצער את לבן בשביל למנוע ממנו עבודה זרה נענשה על הצער כיון שבזה ציערה גם את השכינה ונענשה על כך. וכ"כ בספר חסידים סימן תרסו כל מעשה גרמות שאדם גורם צער לחבירו נענש ואף אם יעשה צער על חנם לבהמה עכ"ל.

המעשה של רב רחומי

ועוד יותר הוסיפו חז"ל ללמדנו כמסופר במסכת כתובות דף סב ע"ב על האמורא רב רחומי שנהג לעזוב את ביתו ולצאת לערים אחרות כדי להגות שם בתורה והיה רגיל לבוא לביתו כל ערב יום כיפורים, פעם אחת בערב יום הכיפורים היה שקוע בלימוד התורה הקדושה עד שלא שם לב כי כבר הגיע השעה לצאת לעירו ולמשפחתו כבכל שנה כבר ציפתה לו אשתו בבית בקוצר רוח וליבה מתרגש לקראת הפגישה עם בעלה השב הביתה מעמלו בתורה במרחקים, משעברו כמה שעות מהזמן בו היה רגיל רב רחומי להגיע הביתה התחילה אשתו לדאוג שמא חלילה קרה לו משהו בדרך, ליבה של האשה נצבט חלשה דעתה דמעה רותחת התגלגלה על לחיה, באותה עת ישב רב רחומי על ספסל בעלית גג התמוטטה העליה ונפל ומת. וכתב הגר"ח שמואלביץ זצ"ל רואים עד כמה עומק הדין של המצער את אשתו. חכמים מספרים סיפור זה כדי שנדע עד כמה עלולה להזיק דמעה חמה מלב כאוב של יהודי על חברו. ולכאורה יש לשאול הדבר טעון בירור הרי במקרה זה נפגעה מן העונש אשתו של רב רחומי יותר מכולם שכן אם על איחור בואו חלשה דעתה והורידה דמעה, כמה סבל ודמעות שפכה בהגיע לאוזניה הבשורה המחרידה כי איבדה את בעלה ולא ישוב יותר לביתה לעולם אם כן מה טעם יש בעונש זה ומדוע נענש רב רחומי במיתה?

כל צער זה תמרור עצור סכנה לפניך

אלא הוכיח הגר"ח שמכאן אנו למדים כי חומרת הדין בדברים הנוגעים בין אדם לחברו אינם בגדר ותורת עונש ותגמול גרידא אלא הרי הוא כאש אוכלת וכתער חותך בלא חשבון כי כן הטביע הבורא יתברך בעולמו כל הפוגע בכבוד הזולת ובשלוותו הרי הוא כמפיל עצמו לתוך כבשן האש ואפילו יהא זה צער שנגרם בלא שום כוונה רעה כלשהי כמו מעשה של רב רחומי שהיה שקוע בלימוד לא ימלט. ולפי דברנו לעיל עצם המציאות שיש צער לאדם לא משנה מה הסיבה הדבר הזה מצער את השכינה ולכן זה כמו אש ונענשים על כך. ובזה יובן המסופר במסכת בב"מ דף פד ע"א על רבי יוחנן וריש לקיש שהיו חברותא ופעם נפגע רבי יוחנן מדבריו של ריש לקיש והיה בצער ונענש ריש לקיש ומת והיה צער גדול מפטירת ריש לקיש שחסר לו החברותא ולא מצאו לו תחליף והיה בוכה ולא התנחם עד שיצאה ממנו דעתו והתפללו עליו שימות למנוע צערו ומת. ועלינו להבין הרי כל העונש בגלל הצער של רבי יוחנן והרי בסוף רואים שרבי יוחנן עצמו הצטער עד שנפטר בגלל הענישה אם כן לא היה צריך להיענש ובטח שרבי יוחנן לא רצה שיפטר? אלא כיון שבשעה שגרם צער לרבי יוחנן השכינה היית בצער וזה מציאות שורפת ומענישה ולכן אין התייחסות להמשך.

חשש צערו של אהרון מעכב הגאולה

דוגמה נוספת אמרו חז"ל בילקוט שמעוני שמות על הפסוק שלח נא ביד תשלח, את סבור שמא עכב משה שלא ילך, לא עשה כן אלא כמכבד אהרן, אמר משה עד שלא עמדתי היה אהרן אחי מתנבא להם שמנים שנה וכו' עכשיו אני בא לתחומי של אחי שיהיה מצר, לכך לא בקש משה לילך, אמר לו הקב"ה אהרן אחיך אינו מצר בדבר הזה אלא ישמח וכו'. כל המתבונן בדברי חכמינו ז"ל אלו עומד מתפלא ומשתומם היתכן דבר זה שרק מחמת חשש צער זה שיצטער אחיו אהרן ימנע משה רבנו מללכת בשליחות הקב"ה, והלא בודאי ידע משה רבנו שכל גאלת מצרים היתה תלויה ועומדת בשליחותו הבלעדית של משה רבנו, וכמאמר חכמינו ז"ל במדרש שמות רבה פרשה ג-ג ועתה לכה ואשלחך אל פרעה, אמר ר' אלעזר לכה ודאית לומר אם אין אתה גואלם אין אחר גואלם? על שאלה גדולה זו עומד הגאון רבי לייב חסמן זצ"ל והוא משיב כי אכן דבר גדול למדנו מדברי חכמינו ז"ל אלו כי חמור הוא עד למאד עון המצער את חברו ואפילו בנדנדוד של צער, ולמרות שהוא אחיו ויש מקום לחשוב שהוא בודאי יגלה התחשבות ברצון השם, שהלא מצער הוא את חברו אשר הוא בדמות יוצרו כי בצלם אלקים עשה את האדם, ולכך אף השכינה הקדושה הסכימה עם משה רבנו שאלולא שאהרן היה שמח לקראת משה רבנו אלא היה נגרם לו נדנדוד של צער מזה לא היית נמסרת לו השליחות לגאול את ישראל למשה רבנו, והיה מוצדק סרובו של משה רבנו לגאול ישראל, אף שתלה הקב"ה את קיום הגאולה בשליחותו של משה בלבד. ושוב לפי היסוד שאמרנו הרי אפילו שהקב"ה שלח אותו אבל אם יהיה מציאות של צער לאהרון שהדבר נעלם ממנו שוב גורם צער לשכינה מהמציאות שנוצרה ולכן הקב"ה הסכים עם משה.

כל צער זה תמרור עצור סכנה לפניך

ההורג כינה או יורק בפני חברו

עוד לימדונו חז"ל עד כמה צריך האדם להיות זהיר ונוזהר שלא לצער חברו אפילו בלי כוונה כמבואר במסכת חגיגה דף ה ע"א כי את כל מעשה האלהים יבא במשפט על כל נעלם, עבד שרבו שוקל לו שגגות כזדונות תקנה יש לו? מאי על כל נעלם? אמר רב: זה ההורג כינה בפני חברו ונמאס בה. ושמואל אמר זה הרק בפני חברו ונמאס ע"כ. וכך כתב בספר חסידים סימן מד ציער אדם כאלו ציער עולם מלא, שכל מה שבעולם יש באדם. רק בפניו ולא הגיע לו הרוק, פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, אפי' ציער כל שהוא, על כל צער וצער שהוא מצער את חברו יענש בידי שמים, שנאמר כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט (קהלת יא ט) על כל נעלם (שם יב יד), ורבותינו דרשו מאי על כל נעלם, זה ההורג כינה בפני חברו ונמאס, וי"א זה הרוקק: וכתב בספר פלא יועץ ערך הקפדה כי המצער את חברו כאילו ציער עולם מלא ועל הכל יביא אלקי"ם במשפט אפילו אם הרג כינה בפני חברו ונמאס ונצטער אפילו שלא נתכוין לצער, והמעמיק בזה תסמר שערת בשרו ויעמוד על המשמר כל הבא מידו ויבקש רחמים מהחונן לאדם דעת שיתקנהו בעצה טובה לעשות הטוב והישר בעיני אלקי"ם ואדם כי לפעמים במה שאדם חושב למצוא חן בעיני חברו הוא מצער וכל ערום יעשה בדעת ויברח מאד מכל דבר שיש לחוש אחד מני אלף שמא אין רוח הבריות נוחה הימנו עכ"ל. וכן כתב בהערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף יב ע"א ת"ר אין פולין ברה"ר מפני הכבוד. והיינו שבני רה"ר נמאסים בזה, וצ"ב דהרי הוא אין עושה להם כלום ומה לו במאיסותם? והנה איתא בחגיגה דף ה. אקרא דכי את כל מעשה האלקים יביא במשפט על כל נעלם, וכו' אמר רב זה ההורג כינה בפני חברו ונמאס בה, וחזי' דאע"ג דלא עשה לחבירו כלום, אלא שע"י מעשהו הוא מפריע לחבירו, אף שזה נעלם ממנו, גם על זה יבא אלקים במשפט ע"כ. הראת לדעת עד כמה הקב"ה מדקדק על כל צער למרות שאדם הורג כינה שמציקה לו או מקנח את האף בפני חברו כיון שנצרך לכך, אם גורם בזה צער לחברו נענש על כך, כמה צריך האדם תמיד לחשוב על הסביבה ולא רק על עצמו כמו שהרבה פעמים אני רואה יושבים בסעודה ואחד פתאום מקנח את אפו לפני כולם באופן שממש מגעיל כמה צער גורם לאחרים במקום שילך לצד ויקנח עושה הדבר בפני כולם כאילו כולם עבדיו שאינו צריך להתחשב בהן, או אינו מצחצח שיניים ויש לו ריח בפה והבן זוג סובל, או אינו מתקלח ויש לו ריח זיעה ומצער את הבן זוג, ותן לחכם ויוסף לקח, והתורה מלמדת אותנו כמה חובת האדם לתת את דעתו על כל מעשה שיכול לגרום צער לזולת.

מעשה עם האריז"ל

אפילו לצער בעלי חיים האדם נענש כמסופר על זוג שבאו לאריז"ל שפתאום אשתו לא נפקדת כבר זמן רב, אמר להם האר"י אתם מצערים את התרנגולות שבחצר לכן אתם מצטערים בגלל שהייתה בחצר מדרגה עליה היו עולות התרנגולות כדי לשתות ביתר קלות מבלי משים הזיזו יום אחד את המדרגה ולא החזירוה למקומה לכן היה לתרנגולים יותר

כל צער זה תמרור עצור סכנה לפניך

קשה לעלות לשתות אפילו בגלל ציעור קל של תרנגולים יכולים לסבול ולא להפקד ח"ו בבנים.

מעשה עם החזון איש איך נזהר שלא לצער

ומספרים על החזון איש זצ"ל שפעם נכנס אל חצרו אדם ובפיו בקשה שהרב יתיר לו את נדרו באותה עת שהה בחדר יהודי תלמיד חכם ביקש אפוא החזון איש מהנודר לקרוא פנימה אדם שלישי כדי שיצטרפו יחד לבית דין להתיר את הנדר יצא האיש החוצה וקרא לאדם פשוט והמוני וביקשו להצטרף להתרת נדרים כשנכנסו השנים פנימה שאל החזון איש את הנודר פתח לחרטתו כפי שמחייבת ההלכה ובצירוף שני האנשים הנוספים התיר לו את נדרו כהרף עין עזב האיש השלישי אותו אדם פשוט את החדר ויצא לעניניו שברחוב ואז אמר החזון איש לשנים שנותרו בחדר בעצם לא מועילה ההתרה שעשינו ולא כלום שכן אדם זה אינו מתמצא כלל בהלכה ואי אפשר לו להתיר נדרים רק כדי שלא לביישו כדי שלא יבחין במום המצוי בו העמדת פנים כאילו הותר הנדר.

מעשה עם הרש"ז אויירבך זצ"ל

וכן מסופר על ר"ש זלמן אויערבך זצ"ל, כי בימיו האחרונים, בעת שהיה מאושפז בבית החולים שערי צדק, שכב לידו בחדרו אדם נוסף. בשעת לילה מאוחרת, התעורר ר' שלמה זלמן, אחוז חרדה וקרה למשמשו בבהלה: "היכן השעון המעורר, היכן הוא? הרי שוכב לצידי אדם נוסף והוא עלול להתעורר מצלצול פעמון השעון".

*

מוסר השכל

עלה בידנו ללמוד מפרשתנו עד כמה חמור הדבר כאשר גורם צער לאביו או לאחיו או לאשתו או לחברו ואפילו עסוק בדבר מצוה, ואפילו במצוות אימו אין שום צער שנגרם ממעשיו נעלם אלא על הכל יבוא בחשבון ויענש מידה כנגד מידה, ומעשה אבות סימן לבנים אם יעקב אבינו שעשה במצוות אמו והקב"ה הסכים על ידו בכל זאת לא ויתרו על הצער שנגרם לאביו ואפילו לאחיו הרשע.

ואם רב רחומי שעסק בתורה ולא חשב ולא התכוון לצער את אשתו שילם על כך בחייו, עוד יותר כפולה ומכופלת חובתנו עשרת מונים להיות זהירים במעשנו, ובפרט כאשר למדונו חז"ל כביאור הגר"ח שמאלוביץ שזה מציאות של תביעה שנתבע האדם כאשר שורפת ואינו שייך לשום חשבון אפילו בינו לבין בני משפחתו או לחברו, בהיות ועצם המציאות של הצער מצער בכך את השכינה, ולזאת עלינו לדעת שאין פעולה ולו הקטנה שגורם צער לזולת בגללו הדבר ירדוף אותו ואת בני ביתו ויענש על כך שכל מה שעושה האדם עושה לעצמו, לזאת למרות שבוע שעבר לימדנו יסוד גדול להיות מן הנעלבים ואינם עולבים שומעים חרפתם ואינם משיבים, שלא יטעה האדם לומר אם כן הותרה הרצועה בהיות וכל אחד ימחול לשני, צריך לדעת שאין הדבר מספיק לפוטרו מעונש על הצער שנגרם, כך שצריך כל אדם להיות זהיר ונזהר בביתו ולשמור על התא המשפחתי

כל צער זה תמרור עצור סכנה לפניך

וכן בחברתו מצער הזולת ושומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו ובני ביתו והמזהיר והנזהר
ירבה שלומו כנהר אמן ואמן.

צער אותיות עזר שצריך לעצור ולחשוב לפני שעושה. וגם מהווה תמרור אדום עצור.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

שלמות אמיתית

וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֵה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשֵׁב אֱהָלִים (כה, כז)
יעקב היה 'איש תם'. 'גבר שלים'.
- איש 'שלם'.

כשאנחנו מגדירים מישהו בשם 'תמים', אז הכוונה שלנו - בדרך כלל - היא על אחד כזה שהוא לא כך כך 'מבין ענין'. לא הכי יודע 'להסתדר'. אולי אפילו קצת 'נעבך' כזה. ויעקב אבינו, החכם כל כך; זה שאמר לרחל - על אביה הרמאי - 'אחיו אני ברמאות', אני אסתדר איתו - אל דאגה; הוא - 'תמים'? כזה ש'לא מבין', כזה ש'לא יודע להסתדר'??
- תמוה.

וכנגד יעקב אבינו, עומד לו - עשו. אחיו התאום.
מענין, איך שני תאומים - יכולים להיות כל כך שונים זה מזה.
למשל - 'היושב אהלים', כנגד ה'איש שדה'.
הלא שניהם, 'יושב אהלים', ו'איש שדה' - מגדירים את ה'מקום' בו אתה 'נמצא'.
דהיינו:

יעקב - 'יושב'. 'נטוע' במקומו. הוא אינו 'נע ונד'. לא 'מחפש' רעיונות חדשים, מציאויות חדשות. ה'מקום' שלו - טוב עבורו. יש לו 'ישוב הדעת' שם. ה'דעת' שלו - 'יושבת'.
וה'מקום' - זהו ה'אוהל'. תחום מוגדר, בעל גבולות ברורים. ויעקב - בפנים. הוא אינו 'פוזל' לכיוונים 'אחרים'. וכנראה שהוא הגיע למצב - שזה אפילו לא מענין אותו.
עשו (או תלמידיו המודרניים), היה 'איש שדה'. 'איש'. חלק בלתי נפרד מה'אישיות' שלו - היה השדה.

שדה, זהו מקום 'פתוח'. חסר גבולות. חסר הגדרות 'מצמצמות'. עשו 'חייב' פתיחות. 'מרחב מחיה'. ואם יהיה שם, בקצה, איזשהו 'גבול' - אז זה ממש 'יחסום' אותו. הוא לא יוכל 'להתבטא' ו'להתפתח'. הלא הוא חייב 'לממש את הפוטנציאל הגלום בו'. ואם תחסום אותו - אז מה נעשה עם ה'פוטנציאל'. בסוף הוא ישאר 'גלום'. חלילה.
וכך עשו 'מחפש את עצמו' במרחבי הגלובוס. שום דבר לא עוצר אותו בדרכו אל ה'אני' האבוד אי שם.

וה'גבולות' - נפרצים. ובחריצות רבה. שלא תהיה כאן 'הפרדה מגדרית' חלילה. אין בכלל דבר כזה 'עד כאן'. מדוע שלא נבדוק מה יש אחרי ה'כאן' המשעמם הזה.

ועשו, אכן 'מחפש' את עצמו. בכל תחום אפשרי. גם תחום המוגדר לגמרי כשייך למישהו אחר (עי' רש"י כו, לד).

- אין גבולות.

*

מה שיש בחוץ - יש בפנים

מענין, שדוקא יעקב אבינו, נקרא - 'שלם'.

הלא לכאורה - הוא ממש לא כזה. אין לו 'שדה', אין לו 'מרחב פתוח'. וה'פוטנציאל' המסכן שלו - אינו 'ממומש'. יעקב תקוע יומם ולילה בתוך ה'אהל' שלו, מול הספרים הישנים, וממלמל לעצמו טקסטים עתיקים בנעימה מיושנת.

- אז 'חסר' לו! חסר הרבה!

הלא כל מה שיש 'ב'חוץ' - אין לו. איך בדיוק הוא 'שלם'.

והתשובה הפשוטה, עוד לפני שננסה להעמיק:

גם מי שאינו נמצא 'ב'חוץ' - לא חסר לו מאומה!

- ובתנאי, שהוא יודע את צרכי נפשו - ומספק לה אותם באופן הנכון.

גם אם האדם יחפש בקדחתנות, בכל ה'שדות' האפשריים, וגם באלו שלא אפשריים, הוא לא ימצא 'שם' שום דבר - שאי אפשר למצוא 'כאן'.

ה'מותר' - מקביל לגמרי, ל'אסור'. ופעמים רבות ה'מותר' הזה - הוא גם מצוה.

כשאתה חי בדרך ה', בדרכו של מי שעשה את הכל ממש - גם את ה'פנים', וגם את ה'חוץ' - אתה לא מפסיד מאומה. אתה רק - מרויח.

[שוב - בתנאי שהאדם אינו מתעלם מצרכי הנפש הבהמית שלו, והוא מספק לה את כל מה שהיא זקוקה לו. הכותב עוסק בייעוץ, ורבים מאוד מגיעים 'נכי' נפש - מאחר והנפש שלהם חסרה מאוד. לא היה מי שלימד אותם כיצד להעניק לה - באופן המותר והנכון - את ה'חוסרים' שלה. ורבים גם עוזבים לצערנו את דרך התורה, מאחר והם (או מחנכיהם) סבורים שהיא אוסרת 'לחיות'. יש ללמוד סוגיא זאת היטב, ואין כאן המקום להאריך.]

וכבר היה מי שהעמיד קבוצת נערים שומרי תורה ומצוות, אל מול קבוצה של כאלו - שעדין לא זכו לכך. והוא בדק - מי יותר 'נהנה מהחיים'.

ההפתעה היתה גדולה: אין מישהו ש'נהנה' יותר מהשני!

כשאתה 'משקלל' את כל הנתונים, אתה מוצא - שכמות ההנאות, וגם האיכות שלהן - שווה.

וכל זה עוד קודם ש'הכנסת' לטבלה הנ"ל - את הסיפוק מתורה ומצוות; את הקשר הנפלא לה' יתברך; את הידיעה - שכל מעשיך, וגם ההנאות שלך - כשהן נעשות באופן הנכון - הן בעלי ערך עצום.

- את התובנה המרוממת - שאתה יוצר מציאות עולמית, נצחית, העומדת ברומו של עולם. ו'הם' נמצאים תמיד בתוך 'ריבוע' מצומצם, בעל תוכן 'אחיד' לגמרי: הם עצמם.
- וכן על זה הדרך. 'אנו רצים והם רצים'.

*

מלחמה על שניצל

כשהאדם 'מחפש', זה אומר - ש'חסר' לו משהו. משהו בפנים זועק - תן לי. אני זקוק. חסר לי.

ואם הוא 'תלמיד' של עשו, אז הוא מיד - שומע ל'קול הפנימי' שלו. ואז הוא הולך - לחפש. בשדה. במרחב. ב'חוץ'. והוא גם 'מוצא' כמה דברים.

ואז, כאילו להכעיס, ה'משהו' שבפנים - זועק יותר חזק. לא זה מה שאני רוצה. עדין חסר לו. עדין לא טוב לו.

ואז הוא חושב - אולי עוד מעט. אולי אם אני אחטוף גם את 'זה', יוקל לי. ירווח לנפשי. וכאשר גם 'זה' לא עוזר לו - הוא נוטל עוד משהו. ועוד. וככל שהוא נוטל - החסר מעמיק. הזעקה גוברת. ואז הוא מרגיש שהוא 'חייב' - עוד משהו. וחוזר חלילה.

דא עקא, שכל סוגי ה'משהו' הנ"ל - כבר אין בהם כדי סיפוק. ואז מחפשים משהו - יותר מזה. ועוד יותר.

וכך העולם כולו, ובפרט מי שנפש ישראל גבוהה מקננת בקרבו, יורדים - עד לתהום. תהום - של הנאות. של 'ריגושים'. וכך מגיעים למקומות - שקשה להעלות על הכתב. ומי שמכיר, אפילו רק קצת, מבין.

ובאמת - אנחנו חייבים 'להשלים' משהו. זה ב'דם' שלנו, ואין לנו אפשרות לברוח מזה. הזעקה הזו - עדין לא יצרו לה איזה לחצן 'השתק'.

- ומהו אותו 'משהו'?

ננסה להבין במשל מה'חיים'.

הוא נמצא - באירוע. שמחה. אתרע מזלך, והושיבו אותנו ב'מכובדים'. או שהוא בעל השמחה, או - שהוא באמת 'מכובד'.

הזמינו שם קייטרינג מעולה. הריחות - משהו משהו. גם המראות.

את הטעם - הוא עדין לא יודע. זה גופא ה'בעיה' כאן. הוא מתבייש לאכול 'כמו שצריך'. זה לא נעים. בפרט אם הוא באמת ה'מכובד' כאן.

אז אם הוא לא אכל היטב קודם לכן, בבית, הוא ב'ברוך' רציני.

השניצל - קורץ לו. באמת. הוא נראה כה עסיסי ומגרה. אלו שיושבים 'שם', בשולחנות ה'ריגילים', מתלקקים ממנו. הוא רואה את זה, והריר שלו - לא נוזל. הוא עוצר אותו בכח. לא נעים שיראו את זה בתמונות.

אם המלצר היה מתחשב, זה היה נפלא. אבל הוא לא. והשניצל - לא מגיע אליו. בדיוק נגמר. על המגש נותר רק משהו אחר, שלא 'מגרה' את בלוטות הטעם שלו. מסתבר, שאם הוא יבקש מהמלצר - הוא יביא לו. יש עוד במטבח. - אבל זה לא נעים...

הוא על ה'במה'. כל תנועה שלו - מצולמת. על ידי עינים אנושיות רבות, וגם בעין המצלמה. זו האחרונה, אחוזה ביד מיומנת ומקצועית. אין לו סיכוי להסתיר משהו. חבריו לשולחן הרעב ההוא, כבר הכריעו. ה'כבוד' - התגבר על ה'תאווה'. ה'כבוד ראש' שהם משדרים - נהיה יותר 'כבד'. הלא הצטרף אליו האבל על אובדן השניצל. אבל אצלו - המלחמה בעיצומה. והיא קשה. ומי שאינו מבין על מה אנו מדברים - לא אליו מכוונים הדברים.

*

מ'תאומים' - ל'תמים'

כך נראה אדם רגיל. אדם - ש'חסר' לו בפנים. כי אם הוא 'יספק' את ה'צורך', כל צורך שהוא - אז הצורך ה'שני' יפרוץ. ויזעק. ויכאיב. אם הוא יפנה למלצר הקשוח, ויתחנן למנת שניצל - אז הבושה תאכל אותו; ואם הוא יחסום את פיו, תרתי משמע - אז התאווה תזעק חמס. - אין אפשרות אמיתית של סיפוק כל היצרים. תמיד מישוהו יישאר בסוף בלי 'תיק'. מקסימום עם איזה 'נגב וגליל' עלוב. שם לא יהיה אפשר 'לממש את המנדט' שהעניקו לו הדחפים הפנימיים שלו. המידות האלו, הם בבחינת - יעקב ועשו. שני 'תאומים'. הם הלא 'נולדו' ביחד - אצלך בפנים.

- והם נלחמים זה בזה. 'ויתרוצצו'. זה מושך לכאן, וזה לכאן.

והפיתרון הוא - 'ותלך לדרוש'.

צריך להבין. להעמיק. מה קורה כאן. איפה ה'שורש'.

היכן ה'תאומים' האלו - נהיים 'תמים'.

- הלא כך כתוב: 'ויחדיו יהיו תמים על ראשו' (עי' שערי אורה פ"ה). כשאתה ב'ראש', כשאתה 'למעלה'; כשאתה 'חופר' עמוק - לשרשם של דברים, אז הכל - זה 'תם' אחד. אין עוד 'משהו'.

'למטה' - זה נראה כמו 'תאומים'. מקסימום - 'תאומים', 'מתאימים'.

אבל 'למעלה', זה 'תמים'. דבר אחד ממש.

אם האדם יחשוב - מהו הרצון האמיתי שלו. לאן הוא חותר. מה חשוב לו באמת.

ולאחר שהנ"ל ברור לו - עדין הוא ימשיך להתבונן בזה. להעמיק. לחזור שוב ושוב. כך הוא יקח את 'גחלת' השאיפה הזו - ו'ילבה' אותה. עד כדי שהיא 'תבעיר' את כל כולו. לאחר 'חריש' פנימי כזה, הוא יגלה, שכל הרצונות - הופכים לדבר אחד. כולם יעמדו הכן - 'לשרת' את המטרה האמיתית שלו.

וכל מטרה - יכולה ליצור את ה'אחד' הזה. אפילו אם הוא יעמיד לעצמו מטרת חיים - 'ליהנות'. שום דבר שבעולם לא יעצור אותו. הוא יגיע עד סוף העולם, אם יהיה נדמה לו שיש שם איזו הנאה שהוא עדין לא מכיר.

ואם זה יהיה ה'כבוד' - אז ההנאות לא 'ידברו' אליו בכלל. כל המידות שלו, וגם התאוות, יעברו על 'טורבו' - כדי להשיג כבוד.

[פעם היו אנשים כאלו. כל ה'צורת אדם' שלהם, היתה משועבדת - לדבר אחד. גם אם זה היה חטא - זה היה 'צורה' שלמה ממש (עי' ע"ז יז.). בדור שלנו, הכוחות נחלשו מאוד. אנחנו בעיקר - 'נסחפים'.

אמנם - גם היום זה יכול להיות, לפרק זמן מועט. למשל - המטרה של 'רק לא' מישהו מסויים, תפסה כל כך - עד כדי ויתור על תאוות רבות, שבראשון - תאוות שלטון ושררה; אבל זה לא יכול היה 'להחזיק' יותר מידי זמן.]

וכשמשהו מעמיד לעצמו מטרה מסוג אחר; כזו שנותנת משהו אמיתי - ולא רק דמיון חולף, אז החיים שלו יהיו מאושרים באמת.

- וזה לא קשה כמו שזה נראה!

*

שלמות

'תם', זו 'שלמות' אמיתית.

כמו 'תמים' אמיתי. הוא לא יודע 'להתחכם'. הוא מכיר את ה'דרך' שלו - ותו לא. אין משהו אחר בסביבה.

כך גם התמים - שבחר, מתוך מודעות לכל ה'סביבה' הנ"ל, לחיות - כ'תמים'.

הוא 'חפר' לעצמו, עמוק עמוק, והגיע למסקנה ברורה. ולאחר שהוא הגיע אליה - הוא חיזק אותה לעצמו. התבונן בה. 'ליבה' אותה בקרבו.

כעת - משהו 'בוער' בתוכו. אש דולקת שם, ומבעירה את הכל. מאירה את הכל.

הכל נהיר לו. הוא יודע בבירור - מה עליו לעשות בחיים. להיכן הוא חותר. הוא לא 'מחפש' את עצמו. הוא כבר מצא. והוא עובד עם ה'עצמו' הזה - במלוא הקיטור.

כעת, הוא 'תמים' אמיתי. הבעירה הזו שלו, מוחקת כל אפשרות אחרת.

- והוא תמיד ממשיך ללבות! אין 'מנוחה ונחלה' בדבר הזה. תמיד יכול להגיע משהו 'חיצוני', מפתיע ומפתה.

וכדי 'לאחד' חלקים, אתה חייב לדעת את ה'פרטים'. ואז - לאחד אותם. אם אני לא יודע את מה מאחדים - אני לא יכול באמת לאחד.

משל למכונה משוכללת, שהתקלקלה. החלקים שלה - לא עובדים ב'יחד'. בהרמוניה. אם לא תכיר כל חלק, ומה תפקידו - לעולם לא תוכל 'לאחד' ביניהם.

כך גם - תזמורת. כלים מכלים שונים. והם מנגנים - ביחד. בהרמוניה. ה'מנצח', חייב להכיר כל כלי, והיכן בדיוק הוא 'נכנס'. מה תפקידו המדוייק. אם הוא לא ידע - הוא לא יוכל לעשות את תפקידו כראוי.

אז מי שעדין לא עשה 'היכרות' עם כוחותיו הפנימיים, לעולם לא יוכל להיות 'תמים' באמת. הוא ינסה 'להשתיק' את הקולות שבקרבו, עד - שהכל 'יפרוץ' החוצה. וזה יהיה 'הר געש' אדיר.

עלינו להבין, את מה שנראה - כ'ניגודים'. מה שלכאורה יכול להיראות - כ'סתירה'. ולאחר מכן להבין היטב - מדוע הכל באמת 'מאוחד'. כיצד הכל 'הולך' אל מקום אחד. איך זה - ש'יחדיו יהיו תמים'.

[הכותב מכיר את הדברים - מעולם הייעוץ. שלום בית, למשל. גם האיש, וגם האשה, מרגישים - שהכל 'הפוך' כאן. כל אחד רואה את המציאות אחרת לגמרי. אנחנו לא 'מתאימים'. זהו. למה לנסות.

- אבל הילדים. והמשפחה. וגם הרב. זה האחרון, 'חופר' להם - לנסות ייעוץ. אז הם מגיעים. ומנסים לייאש את היועץ מלכתחילה. אתה לא רואה ש'זה לא זה?... לא. הוא לא רואה. אבל הוא מקשיב. ומנסה להבין את ה'זה', וגם את ה'זה' השני. והוא מנסה להוביל אותם - לגלות את ה'שורש'.

- מדוע הם באמת - הכי מתאימים שיש. מדוע, כל זוג שהוא - יכולים לחשוב שהם לא מתאימים בכלל. שבאמת, בלי 'דעת' נכונה - אין אפשרות להתאים אשה לאיש.

ואז הם לומדים ביחד - את השורש. את החיים האמיתיים. כיצד להפעיל את ה'מכונה' הנפלאה הזו, של בית יהודי. את ה'מאחד', את היכולת להפוך 'תאומים' - ל'תמים'.

כך גם אדם שבא לייעוץ אישי. הוא 'מסובך' עם עצמו. יש לו 'סתירות' פנימיות. הוא אינו מבין מדוע הוא 'מרגיש' כך. מדוע הוא רוצה דוקא את זה. למה הוא 'נמשך' לשם, ולא 'מתחבר' - ל'כאן'.

ואז היועץ - מכיר לו את עצמו. הוא מסייע לו, לנתב כל כח פנימי - למקומו הנכון. עד שכל הכוחות יעבדו ביחד. בהרמוניה מלאה. שהכל 'ילך' אל מקום אחד. כך הוא עושה 'שלום' - 'שלמות' - עם עצמו.]

*

ההשלמה האמיתית

אותה 'זעקה' פנימית, 'להשלים' משהו - לא מסתפקת בהשלמה 'עצמית', של המידות והכוחות.

- היא חייבת - משהו 'עליון'. משהו שמחבר 'שמים' - ו'ארץ'. משהו, שמחבר מציאות עליונה - אצלנו, ב'פנים' שלנו.

נתבונן.

ה' - ברא את העולם כולו. הוא ה'בורא'.

ויכול היה להיות, שהוא 'יעזוב' את הכל. שהוא יניח לעולם 'להתנהל' - לבד. הכל כבר נברא. יש מלאכים, כוכבים, ומזלות. יש מציאויות רוחניות שמסוגלות להשפיע את כל מה שהעולם זקוק לו. הכל יכול להתנהל נפלא.

- אבל לא זו היתה המטרה שלו יתברך.

הוא רצה - 'להתגלות'. לגלות את אורו.

ולשם כך הוא 'האציל' - 'גילויים'. התגלויות - שלו יתברך. עשרה גילויים. עשר 'ספירות'.

וכנגד אותם 'גילויים', הוא העמיד מערכת שלמה - של 'רע'. מערכת, שנלחמת קשות - בכל ה'טוב' שבבריאה.

אנחנו, ה'אדם' שכאן, אנחנו המשל - לכל הגילויים של ה' יתברך. ה' מתגלה - ב'צורת אדם'.

אז אצלנו, זה נראה כך:

הדבר הראשון - זה ה'רצון' הפנימי. השורשי. הבלתי מוגדר לנו.

לאחריו - מערכת ה'שכל'. זו מורכבת מהידיעות, ומההבנה - מה עושים עם אותם ידיעות.

היינו, ה'הרכבה' של הידיעות - לכדי מציאות שתגלה את אותו 'רצון' הראשוני.

לאחר מכן - ה'מידות'. ה'השפעה', ה'עצירה', והשילוב שביניהם - היוצר השפעה מתונה,

כזו שאפשר 'לקבל' אותה. שלא יהיה 'מבול' של השפעה.

והשלב הסופי - מערכת ה'מעשה'. להוריד את כל הנ"ל - רצון, שכל, מידות - לכדי משהו

מציאותי, מעשי.

ככה זה אצלנו, וכך זה גם ב'נמשל' שלנו - ה'גילויים' שלו יתברך.

וכמו שאצלנו צריך 'לאחד' - על ידי מטרה, כך גם 'למעלה' - צריך שתהיה 'אחדות'.

'ייחוד'.

וזה לא 'שם' - 'למעלה'. שם - הכל מאוחד. לא צריך שום עזרה. 'העבודה' - צורך גבוה.

זה צורך, כביכול, שלו יתברך. אבל היא - כאן. בלב שלנו. במציאות שלנו. שכאן תהיה

אחדות הכוחות העליונים - המתגלים אצלנו.

את אותו ה'גילוי', ה'מתגלה' בנו - עלינו 'לאחד'.

וזה ממש לא ב'כאילו'. ה'דעת' שלנו, מייחדת אותנו - במציאות! ממש!

ואם אנחנו לא באמת מודעים לעובדה שיש 'גלויים', ורק אנחנו אומרים - ה' אחד ושמו אחד, לא הגענו לייחוד המבוקש.

עלינו להבין, את מה שנראה - כ'ניגודים'. מה שלכאורה יכול להיראות - כ'סתירה'. כיצד ה'חסד' - נוגד את ה'גבורה'; כיצד ה'תפארת', אינה 'מתאימה' כביכול - ל'מלכות'.

ולאחר מכן, עלינו להבין היטב, כיצד אנו מגלים - 'ממשיכים' לכאן - את השורש. את ה'תמים' - הנמצא 'למעלה'. כיצד הוא מתגלה - כאן. שכאן זה יהפך מ'תאומים' - ל'תמים'.

להבין - איך זה, שכל ה'אורות העליונים', מתאחדים - כאן. בקרבנו. במהותנו. בליבו של כל יהודי, כשהוא יודע - ורוצה.

הצורך שלנו, הזועק בקרבנו כל כך - 'להשלים' את עצמנו; 'לחפש' את ה'אני' שלנו; 'להוציא' משהו שבקרבנו - אל הפועל, היינו ה'פוטנציאל' ושות'; וכל המילים היפות הנשמעות היום בכל פינה - הכל נכון. הכל אמיתי. יש 'חסר' פנימי, ועד שלא 'נשלים' אותו - הוא ימשיך לזעוק. ולהפריע. ו'לאכול' אותנו.

הצורך הזה, נובע - ממקום עליון. ממקום בו ה'נפש' שלנו, משתייכת - לאותה מציאות עליונה. זהו הכח ה'מקבל' שבקרבנו, כח אדיר ועוצמתי, שעד שהוא לא 'יקבל' את ה'ייחוד' העליון אל תוכו - הוא לא יהיה רגוע.

אפשר לנו ללמוד את הסוגיות האלו. לא בשמים היא.

כעת, 'אין השם שלם'. אנחנו - קרוצי החומר - מסוגלים 'להשלים' אותו. שהוא יתגלה - כ'תם'. כשלם.

ובדור אחרון - זה מוטל עלינו, ביתר שאת. ה' מחכה לנו. שנעשה למען שמו הגדול. ש'נזמין' אותו לכאן באמת.

הלא כך כתוב: 'עד אמצא מקום - לה''. כשנעשה לו 'מקום' אצלנו, בקרבנו - אז הוא יבוא.

ה' יזכנו.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

פשר חרדת יצחק בבוא עשיו

וַיִּחַרְדַּד יִצְחָק חֲרָדָה גְדֹלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי אֶפּוֹא הוּא הַצָּד צִיד וַיָּבֵא לִי וְאֶכֶל מִפֶּל בְּטָרָם
תָּבוֹא וְאֶבְרָכֶהוּ גַם בְּרוּךְ יִהְיֶה (כז, לג)

רבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל מבאר בדרכו המיוחדת את פשר חרדת יצחק כאשר בבוא עשיו התברר לו שיעקב כבר הקדים והביא לו את המטעמים. הנה איתא בפרקי דרבי אליעזר (פ' ל"ב) דהיה זה בליל פסח והיו המטעמים אחד לקרבן פסח ואחד לחגיגה. חרד איפוא יצחק שאכל קרבן פסח שלא למנויו דאין נמנין על שני פסחים כאחד. אלא שמיד נחה דעתו באמרו: "ואוכל מכל וגו' גם ברוך יהיה", וזה עפ"י המבואר בפסחים דף פ"ח ע"ב (ובפירוש תוס' שם) דגבי מלך ומלכה שיש להם הרבה מעדנים "לא קפדי אם גדי ואם טלה אם שמן אם כחוש" ליכא בזה חסרון דאין נמנין על שני פסחים. [מקור: צ"פ עה"ת (נדפס בהוספות בסוף דברים), ראה שם ובנדפס לעיל ובמכתבי תורה מכתב קס"ב מהלך נוסף שנתן מהאימורים ולא מהאליה ולכן אמר 'מכל' ולא אמר 'כל'. ובנדפס לעיל על פסוק ט' מהלך אחר שנתנה לו מן האליה]

*

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, כולל מגדל עוז (רחובות)

ענוותנותו של יעקב

וַיַּחֲרֵד יַצְחָק חֲרָדָה גְדֹלָה עַד מָאד וַיֹּאמֶר מִי אֶפּוֹא הוּא הַצֵּד צִיד וַיָּבֵא לִי וְאֶכֶל מִפֶּל בְּטָרֶם
תָּבוֹא וְאַבְרָכְהוּ גַם בְּרוּךְ יִהְיֶה (כז, לג)
תמיהות בעניין ברכת יצחק ליעקב

“ויחרד יצחק חרדה גדלה עד מאד ויאמר מי אפוא הוא הצד ציד וגו’ גם ברוך יהיה” (פרק כז פס’ לג). פירוש, אחר שהוברר ליצחק שלא עשיו קיבל את הברכות, נחרד עד למאוד [אף יותר מפחד העקידה (ב”ר סז ב)] ותמה מי הוא אותו אדם שנטל את הברכות. וסיים יצחק ואמר “גם ברוך יהיה” ופירש”י “שלא תאמר, אילולי שרימה יעקב לאביו לא נטל את הברכות, לכך הסכים וברכו מדעתו”. והתמיהה גלויה, כיון שפחד יצחק מטעות זו עד למאוד ואף לא ידע מי הוא אותו אדם שנטל את הברכות, כיצד הסכים עם גניבת הברכות וקיימם בידי יעקב. עוד יש להקשות מהמבואר ברש”י שאמר יצחק שאף בלא עורמתו של יעקב היה נותן לו את הברכות, וכיון שכך מדוע מתחילה ייעד את הברכות לעשיו. עוד יש להעיר שיצחק תמה מי הוא אותו אדם שגנב ממנו את הברכות, ומשמע שלא ידע את זהותו, אך הוא עצמו אמר לאלתר “בא אחיך במרמרה ויקח ברכתך” (פס’ לה), הרי שהכיר בכך שזהו יעקב.

סתירה בחז”ל האם יעקב נהג כשורה

ובעיקר פרשת גניבת הברכות מצינו סתירה לכאורה בדברי חז”ל האם נהג יעקב אבינו כשורה או שמא לאו. מחד כל מעשהו היה ע”פ נבואה שניתנה לרבקה (מכות כד א) ואף הקב”ה סימא את יצחק כדי לאפשר ליעקב ליטול את הברכות (ב”ר ס”ה ח). ומאידך, מצינו שנענש על כך במלוא חומר הדין, דעל אותם שנים שהיה צריך לברוח מעשיו ולא שימש את יצחק נענש בכ”ב שנה שנלקח ממנו יוסף (מגילה יז א) ובזוהר (דף קמד) מבואר בהרחבה שכנגד כל צער שגרם יעקב ליצחק נענש במידה כנגד מידה, על שגרם לו חרדה גדולה נחרד אף הוא כשנלקח ממנו יוסף, ועל שגרם ליצחק לשאול “האתה זה בני עשיו אם לא” נשאל אף הוא “הכתנת בנך היא אם לא” יעו”ש. ואף לדורות נענש על כך כמבואר במדרש (סז ד), שכנגד זעקתו של עשיו נענשו ישראל והוצרך מרדכי לזעוק בשושן הבירה. וא”כ שומא עלינו להבין האם נטילת הברכות הייתה כדין או שמא לאו.

יסוד - יעקב הסתיר את גדלותו מיצחק

והנראה, שפתח העניין נמצא בדברי המדרש (רבה סה ו) המבאר, שרצתה רבקה שיעקב ייטול את הברכות כדי שלא יקוים ביצחק דברי הכתוב “מצדיק רשע ומרשיע צדיק, תועבת ה’ גם שניהם” (משלי יז טו). והנה, מה שאמרה רבקה שיצחק “מצדיק רשע” ביאורו שטעה בעשיו הרשע שהצדיקו, אך יש להבין מהו שאמרה שיצחק “מרשיע צדיק”. ונקדים ונאמר

שאינן בכוחנו הדל להשיג ולדון על דרכיהם של אבותינו הקדושים אשר "בסוד קדושים מי יעמוד", ולא באנו אלא לחקור ולהפיק לקחים עבורנו מאשר גילו לנו חז"ל.

מבואר במדרש (שמו"ר א א) שמלבד מה ששגה יצחק וחשב את עשיו לצדיק, עוד שגה ביעקב ויסרו בשבט כדי שיתקן דרכיו. ונראה מכך שדרכו של יעקב הייתה להצניע עצמו ולא לגלות לאביו את כוחו האמיתי בתורה, וכדברי התרגום (הובא ברש"י כו לה) ש"יעקב" עניינו "וכמני" כלומר מסתתר. וכפי שרואים מהכתוב שרק בזמן גניבת הברכות נודע ליצחק על מכירת הבכורה (רש"י כו לו מהתנחומא) אך יעקב מצד עצמו לא גילה שהוא הראוי לעבודת הקרבנות, וכן לא נהג כדרכו של עשיו שהיה שואל את יצחק שאלות מפולפלות להראות כביכול את צדקותו (רש"י כה כז), וכל זה הביא לידי כך שיצחק טעה בו ולא העריכו כפי הראוי לו, ולכן רצה לתת את הברכות לעשיו שחשבו לצדיק.

ישוב התמיהות

אולם, כאשר נכנס אליו יעקב הרגיש בו יצחק שאדם גדול הוא, וכמבואר בחז"ל (ב"ר סז ב) "טעם מכל מה שנברא מששת ימי בראשית, ומכל טוב שהוא מתוקן לעוה"ב", והריח בו ריח גן עדן, ומבגדי העיזים הריח ריח קטורת (תרגום יב"ע), אך עדיין טרם ידע שזהו יעקב וחשב לתומו שכל זה בא מעשיו. אולם, בשעה שנכנס אליו עשיו, הביין למפרע שיעקב הוא שעמד לפניו קודם, ותפס יצחק עוצם טעותו ששגה שנים רבות במהותו של יעקב ועל כן "ויחרד יצחק חרדה גדולה" ועל כך שאל "מי אפוא הוא הצד ציד" כלומר, היכן הוא אותו שצד אותי בפיו וגרם לי לטעות בו כל ימיו, וכיון שעתה הוברר שיעקב הוא הראוי האמיתי לברכות, סיים יצחק ואמר "גם ברוך יהיה".

והנה, אילולא היה יעקב מצניע את דרכיו מיצחק, היה מונע מתחילה את נתינת הברכות לעשיו וכלל לא היה נצרך לגניבת הברכות, אולם בדיעבד אחר שרצה יצחק ליתן את הברכות לעשיו גלגל הקב"ה והשיב את הברכות ליעקב, אך כיון שעל ידי מעשיו של יעקב - שהצניע עצמו יתר על המידה - נתגלגל מעשה זה, והקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, נענש על כך במידה כנגד מידה.

נהורא מעליא / הרב נהוראי משה אלביליה, מח"ס 'ממתק לשבת' ורב ביהכנ"ס 'זכור לאברהם', קרית

גת

טיפה ששווה מיליון

נושא: מה כוחה של דמעה שבאה מלב כנה? ומה קרה לקבצן של לומז'ה?

זה יצא לו מבפנים...

הוא לא תיכנן את זה...

אפילו עקפו אותו מימין...

אבל זה מאוד חרה לו..

במי מדובר?

הבה ונראה:

בפרשת השבוע בפרק ברכות יצחק לבניו אומרת התורה הקדושה(כו,לח): "ויאמר עשו אל אביו הברכה אחת היא לך אבי ברכני גם אני אבי וישא עשו קולו ויבך".

עשו בוכה, על שלא זכה לקבל את ברכות אביו, ומנגד הם עברו ליעקב שקיבל את: "ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן ותירוש".

וישאל השואל - מה באמת היה מונח בבכי של עשו? צער? הלא אתה בשבי היצר ואת כל העבירות עשית באותו יום? לזה אתה מצטער? מה הברכות בכלל היו צריכות לעניין אותך?

כותב ר' חיים זייציק' בספרו אור חדש פשט נפלא - בהקדים דברי הילקוט שמעוני (רמו קטו) וכן בתנא דבי אליהו רבה (פכ"ד): "ג' דמעות הוריד עשו, אחד מימינו ואחד משמאלו ואחד נסתלקה בתוך עינו. ובשכר זה נתנו לו הר שער שאין גשמי ברכה פוסקין ממנו לעולם", "והיא האכילתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי, אמרו ישראל עשו הרשע על שהוריד ג' דמעות נתמלא רחמים עליו, אנו שדמעותינו תדירים ביום ובלילה כלחם, על אחת כמה וכמה, שנא' היתה לי דמעתי לחם יומם ולילה, אמר דוד אל דמעתי אל תחרש".

יש דמעות כנות מלב אמיתי בהצטער צער גדול על אותו רגע ממש, ויש דמעות שהם תדירות!

וממשיך הרב:

"מעם ישראל דורשים שדמעותן תהיינה טהורות וזכות, סופרים ומונים כל דמעה ודמעה אם היא יוצאת ממקור נאמן, מלב טהור ומלווה במעשים, מתוך הסכמה חזקה לשוב אליו עד שהיודע תעלומות יעיד עליו שלא ישוב עוד לסכלה. ואילו דמעה של עשו היא חשובה ומקובלת ופועלת את פעולתה ורשומה בשמים, גם אם היא אינה טהורה, כי לפי מדריגת

טיפה ששווה מיליון

רשעתו ואכזריות ליבו הקשה כאבן, הרי די ומספיק שהוא בוכה ומוריד דמעה על דבר רוחני, ולפי מדרגתו הרי זה טוב ויפה לו, אבל אצל עם ה' המדקדקים יותר, דמעוניהם צריכים להיות טהורות בלי שום פנימה וכתם".

עשו שהיה כנה על הדבר הרוחני הזה זכה למה שזכה, אנו עם ה' צריכים להיות מדקדקים, ואם צריך לעשות איזה ענין עושים, כי הטיפות שיורדות לנו מהפנים שוות מיליונים, כי עם צדיקים הקב"ה מדקדק כחוט השערה, ולא בכדי נבחרנו להיות עם ה', הנמצאים תדיר תחת כנפיו...

אז פעם הבאה אם יתפוס אותכם, איזה שהוא צער קטן על משהו מסוים תזכור שאם תצטער באמת על הדבר ואפילו תזיל דמעה ותפנה את ידיך לקב"ה, מובטח לך שהכל יסתדר!!!

כי "שערי דמעה לא ננעלו, בפני אלה שבאמת רוצים"...

סיפר עובדא נפלאה המגיד הירושלמי ר' שלום שבדרון זצוק"ל (להגיד - חומש המגידים, בראשית עמוד 198):

"בתקופת נערוותו בלומז'ה, התגורר בעיר יהודי ששמו החל לפניו כקמצן. אותו קמצן היה עשיר גדול, אך עד כדי כך הגיע קמצנותו שלבושו היה קרוע, והתהלך במלבושי סחבות כלבוש עניי העיר.

ובעיר סיפרו עליו כך:

כשבתו הגיעה לפרקה הוא חיפש לה "בעל תלמיד חכם מופלג" כלשונו. חיטט בין ספסלי הישיבה במטרה להשיג את החתן הנכסף - בחור תלמיד חכם. באחד החיפושים הוא גילה לפלוני ממכריו שסיבת התעקשותו על שידוך חשוב כל כך: "שבדרך כלל בחורי ישיבה הם עניים, ואם הוא יהיה - גם עני וגם תלמיד חכם אמיתי - בוודאי שלא ידרוש ממני רבות, לא לפנייה ולא לאחרייה - לא לפני החתונה כנדוניה ולא אח"כ בחיי היום יום"...

הוא מצא את הזיווג כרצונו. החתונה התקיימה בצניעות רבה, ככל החתונות באותן תקופות של הסתפקות במועט קל וחומר בחתונת ביתו של הקמצן הבזוי...

חלפו שנים מועטות וחתנו האברך, חלה בסתימת מעיים רח"ל, רופאי העיר לומז'ה לא מצאו לו מזור. הם התייעצו ביניהם והחליטו להורות לו ליסוע לוינה - שם קיימת אפשרות של ניתוח מעיים שביכולתו להציל את חייו. הניתוח היה כרוך בסכום כסף נכבד וכמובן שלאברך לא היה את הסכום הדרוש.

החתן, החולה עצמו, לא העז לבקש את הכסף מחותנו העשיר לכן, היו אחדים מעסקני הקהילות שניסו להיכנס לעובי הקורה, להשתדל לנקוש על לב השווער (החם) היקר, לבקש מהקמצן שישתתף בהוצאות.

הוא לא הסכים בשום אופן.

טיפה ששוה מיליון

כשהימים חלפו וידידיו הקמוצות לא החלו להיפתח, נרתם לענין גם הגאון ר' מאיר שמחה בעל ה"אור שמח" שהיה אז רב בלומז'ה. הוא הגיע לביתו ובהשתדלות נדירה "עבור חתנך האישי, חתנך שלך! החולה מאוד על סף המוות". אך ללא הועיל.

בסופו של דבר האברך תלמיד חכם - חתנו - נפטר. הסתלק לבית עולמו מתוך ייסורי המחלה.

רבותי, הלוויה של האברך הצעיר הייתה רבת משתתפים, והייתה לשיחת היום בלומז'ה תקופה ארוכה, לא רק בגלל עוצמת האסון, אלא דווקא בגלל משהו אחר:

השווער (החם) פסע בלוויה אחרי המיטה ובכה בדמעות שלישי... המשתתפים הילכו לצידו פעורי פה. הוא בכה, בכה ללא הפוגות: מהכסף הוא לא יכול היה להיפרד, מהחתן היה קשה לו להיפרד, והוא בכה בכי תמרורים...

למה אתה בוכה, תשליך את הקמצנות ולא תזדקק לבכיות. אבל הוא לא יכול..

זה המסר של דמעות שלא שוות כלום, של דמעות ששבויות במלתעותיו של היצר, ולא מסוגלות להתנתק באופן מלא...

כי מה לעשות גם עשו בכה...

שנדע בעזרת השם לשלוט על רגשותינו תמיד בשביל לעשות נחת רוח ליוצרנו...

אמן ואמן!!

שבת שלום ומבורך לכל בית ישראל היקרים והאהובים!!!

המאמר נכתב לרפואת: בני יקירי יונתן בן ספיר רעיה הי"ו. מו"א דוד בן שמחה הי"ו. מ"א יפה בת זוהרה תחי'.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

**מה יעשה האדם ויחכם - ירבה בישיבה - כיעקב אבינו, וימעט
בסחורה - שלא כעשו הרשע ויבקש רחמים ויאמר - בעבור
אבותינו - כן תחנינו ותלמדנו**

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֵב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֱהָלִים (כה, כז)

הנה התורה מספרת שכאשר גדלו הנערים ראו הכל את השוני שבין יעקב ועשו, שלמרות היותם אחים תאומים, אמנם לא היו תאומים כלל. ומה היה הבסיס לכל ההבדל שביניהם? **עֲשׂוֹ נהיה אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֶה, וְאֵילוּ יַעֲקֹב, אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֱהָלִים -** ובודאי זה בא ללמדנו איזו דרך ישרה שיבור לו האדם, ואיזו דרך רעה שירחק ממנה האדם. כלומר שהתורה ממליצה לנו לבחור בדרכו של יעקב אבינו, שהיה **יֹשֵׁב אֱהָלִים**, ובמקביל, ממליצה להתרחק מדרכו של עשו הרשע שהיה **אִישׁ שָׂדֶה**.

לאור זאת, ננסה להתמקד בענין **ישיבת האוהלים** של יעקב.

והנה ברש"י פירש שהיו אלו, אהלו של **שם** ואהלו של **עבר**. האוהלים הידועים עוד מהימים שרבקה אמינו הלכה לדרוש את ה', כדי לדעת מדוע ולמה מתרוצצים הבנים בקרבה, כאשר זה מחפש לצאת לבית המדרש, והשני לבית עבודת כוכבים. ובאותם האוהלים ממש של **שם ועבר**, ישב אחר כך יעקב אבינו, וחפש ודרש את השם ואת תורתו, ולמד לקח מפי **שם ועבר**.

אמנם מדוע נכתב דווקא, **יֹשֵׁב אוהלים**, הלא העיקר הוא **הלימוד באוהל**, ולא **הישיבה באהל**?

ויתכן שהתורה באה בזאת ללמדנו ענין חשוב ועיקרי, כי אצל יעקב אבינו עליו השלום, האוהל הוא מקום **ישיבתו** ומנוחתו, שם באהל הוא מרגיש בנוח, כי זהו ביתו. ולא כאחיו עשו שאינו יכול לנוח לרגע, ורק את נזיד העדשים הוא מחפש שם, ועל כן מיד אחרי הלחם והנזיד, הוא קם והולך, ויוצא לציד ולשדה. והיינו שההבדל הוא לא רק במיקום, כי אם באופי ההתנהגות. אצל יעקב אבינו מקום המנוחה והמרגוע, זהו אהל התורה, שם טוב לו. וזה עצמו הוא משהו שעשו לא יכול לסבול כלל וכלל.

ונשאלת השאלה עתה, מה יעשה אדם ויהיה **יֹשֵׁב אוהלים**. כי הרי עתים שהאדם מאבד חס ושלום את ההתענינות, וישיבת האוהלים עלולה להפוך אצלו למשא, וכיצד יכול הוא להבטיח את עצמו לעמוד תמיד באותה דרגה ולאהוב לשהות באהלה של תורה.

ובמסכת נדה דף ע' ע"ב, מה יעשה אדם ויחכם אמר להן ירבה בישיבה וימעט בסחורה אמרו הרבה עשו כן ולא הועיל להם אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה... מאי קא משמע לן דהא בלא הא לא סגיא. כלומר, הרוצה ומבקש להחכים ירבה בישיבה ויבקש רחמים ממי שהחכמה שלו.

והנה ענין הישיבה באהל - הוא שיעשה כן מתוך מנוחת הנפש, ומתוך תחושה שזו התכלית שלו. והאמת היא שכאשר האדם הוא רוחני יותר, ההנאות שלו אף הן רוחניות, וכוחותיו אפילו הגופניים משרתים אותו בעבודת הקדש, ולא להיפך, ומי שמונח יותר בגשמיות, הרי כוחותיו גועשים בקרבו, כמו דכתיב והרשעים כים נגרש השקט לא יוכלו ויגרשו מימיו רפש וטיט. והיינו כי הרי אמרו איזהו רשע מי שיצרו שולט עליו, ומי שיצרו שולט עליו הרי הוא עבד נרצע לתאוותיו, וממילא אין לו רגע אחד של שקט נפשי, וזהו דרכו של עולם.

ואמרו אברהם זקן ויושב בישיבה, וענין הישיבה הוא ענין של מנוחת הנפש. וזהו אמרם, ירבה בישיבה. היינו שילמד מתוך מנוחת הנפש. והיא מדתו של יעקב אבינו יושב האוהלים.

ועדיין יש לשאול, מה יעשה אדם ויהיה יושב אוהלים.

והנה אם נדקדק בדברי הגמרא, ירבה בישיבה, משמע שמוטל עליו להרבות, והפירוש הפשוט בזה הוא, שינסה ללמוד יותר מאשר עד עתה, וכפי הנראה בהמשך הזמן תהיה מוטלת עליו שוב החובה של, ירבה בישיבה, וכן על זו הדרך, ובעזרת השם, כך יצליח, תוך כדי בקשת רחמים כמובן. אולם בגמרא הוסיפו עוד, וימעט בסחורה, ולכאורה הכוונה היא אותה כוונה, למעט, כלומר להפחית - במה שהוא יכול - בסחורה. ואם כה יעשה, וְהָיָה כַּעֵץ שֶׁתוֹלַע עָלָיו פְּלִגֵּי מַיִם אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעֵלְהוּ לֹא יִבּוֹל וְכָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ.

והנה אף שכתב האור שמח בהלכות תלמוד תורה פ"א ה"ב, כי אינו דומה בחיוב תלמוד תורה, האיש אשר נפשו מרגשת בשכלה הזך, ונקשרה בעבותות אהבה לתלמוד תורה, לאיש אשר כוחות נפשו נרפים ועצלים, אולם בהמשך דבריו כתב, ובוודאי צריך להתעצם בה האדם בכל יכלתו, כי כפלה התורה הרבה פעמים ענין למודה, וצריך האדם להלהיב נפשו לשקוד על דלתותיה, כאשר הרבו לדבר בזה הספרים הקדושים. ויתכן שגם על זה גופא יבקש רחמים לזכות להרבות בישיבה. ואנו מתפללים בכל יום ויום, ערב ובוקר וצהריים, שתרגילינו בתורתך... השיבנו אבינו לתורתך... ותן חלקינו בתורתך...

ובזה מיושב דברי הגמ' הנ"ל, דמתחילה התשובה היתה, ירבה בישיבה וימעט בסחורה, ולא אמר ויבקש רחמים, ולדברינו מיושב, שהעיקר הוא ירבה בישיבה וימעט בסחורה, אלא שבשביל לזכות לכך הוא צריך לבקש רחמים על זה גופא.

ועדיין צריך למודעי, שבקשת הרחמים נחוצה גם למי שיכול להרבות בישיבה מטבעו, והדברים עתיקים, ובאמת לעולם לא יוכל האדם לדעת אם הוא הגיע לפיסגה, ותמיד תמיד יש לבקש רחמים ממי שהחכמה שלו. והבן.

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון המשפט', אלעד

בדין תשלום למי שהיה יורד לשדה חבירו

וְיָרִיבוּ רֵעֵי גֵרָר עִם רֵעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֶשֶׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ (כז, לג)

אם אדם חפר בקרקע של אחר. או בנה בית בקרקע של אחר. ואחר זמן בא בעל הקרקע וטוען כנגדו שהקרקע שלו הוא. אם הקרקע עומדת לכך, והאיש שחפר ובנה עשה כהוגן, אין מקום להחריב את אשר בנה שם. אלא יש לנו לומר שבעל הקרקע ישלם דמי הבניין שנעשה שם. ויטול את הבניין. ואין אחד מהם יכול לכפות את חבירו להרוס את הבית שבנו שם. הבונה אינו יכול, כיון שבעל הקרקע זכה בבניין, ורק חייב לשלם דמיו. ובעל הקרקע אינו יכול, כיון שהבניין נעשה כהוגן. ואין לו להשחית את הבניין שנעשה כראוי. (עיקרי הדברים נתבארו בחו"מ סי' שעה).

אמנם, יש לנו לבאר גדרי התשלום איך אנו אומדים את התשלום שיש לשלם על הבניין. וכן אם עבר זמן, ועלות הבניה התייקרה או הוזלה. ודין אם הבונה השתמש בינתיים בקרקע, אם יש לו לשלם שכירות עבור אותו הזמן, ואיך אנו משערים את דמי השכירות.

ובעיקר הדבר, נחלקו הרשב"א והרא"ש. דעת הרשב"א (ב"ק כ"א א), שלבעל הקרקע יש זכות לומר שרוצה לקנות את הבניין מיד בעת שבונים אותו. וגם אם בעל הקרקע לא היה באותה שעה, ונודע לו הדבר אחר כמה שנים. כאשר בא לבקש לקנות את הבניין, יכול לקנותו למפרע, שיהיה שלו מעת שבנו את הבניין. ולפיכך, הבונה, אם דר בו, חייב לשלם דמי שכירות כדין כל מי שהיה גר בבית של חבירו שלא ברשות. ומכל מקום, מאחר שהקרקע אינה עשויה להשכיר, שהרי באותם שנים שבעל הקרקע לא שילם את דמי הבניין, לא היה עשוי להשכיר את אותו הבניין. מכל מקום כתב הרשב"א, שאם במהלך השנים אחר שבנו אותו נעשה פחת כלשהו בבית, הרי זה גדר חסר, ככל דין שחרוריתא דאשייתא (המבואר בסי' שסג). וז"ל הרשב"א, הא דקא מהדר ליה מעיקרא קדמונאי הוו דיירי בה ויהבי להו ליתמי דבר מועט (היינו שהיו דרים שם בחורבה עצמה לפני שבנו אותה כהוגן, והיו משלמים דבר מועט כפי שראוי לשלם על חורבה, והרי זה חסר את אותם מעות), קושטא דמלתא קאמר. אבל בודאי בר מן דין הו"ל לחיוביה משום שחרוריתא דאשיתא וכדאמרן לעיל דאפילו רבנן אית להו הכי בעלמא ולא פליגי עליה דר' יהודה אלא בבית ועליה ומשום דבית משתעבד לעליה כנ"ל. עכ"ל. היינו שאנו אומרים שבעל הקרקע זוכה למפרע בבניין שבנו אצלו, ונמצא שהאיש שבנה שם חייב שכירות כפי הראוי לבניין שיש שם באותה שעה. ונחשב זה נהנה וזה חסר, כיון שאותו שחרוריתא דאשייתא - היינו פחת טבעי שמצוי בבתים. נחשב שבעל הקרקע חסר אותו. כיון שבעל הקרקע קנה את הבניין למפרע, ונמצא חסר בכל מה שהופחת בו במהלך הזמן מהבניה עד שעת התשלום. ואם בעל הקרקע היה קונה את הבניין רק משעת התשלום, לא היה שייך לומר

שחסר משום שחרוריתא דאשייתא, שהרי היה קונה אותו כמות שהוא בשעת התשלום. אלא שס"ל להרשב"א שקונה אותו למפרע.

והרא"ש (ב"ק פ"ב סי' ו) כתב וז"ל, ואגביה לאפדניה עד שנתן ליתומים שכר הראוי ליתן מחורבה אחת לבנות עליו בית. והוא יותר ממה שהיו נותנים להן קדמנאי כיון שהיו חסרים בו דבר מועט צריך הנהנה לפרוע כל הנאתו וכן הדר בבית חדש דכיון דמחסרו שחרתא דאשיתא צריך לפרוע כל הנאתו. עכ"ל. היינו שס"ל להרא"ש, שחייב לשלם דמי חורבה כפי ששווה להשכירה כדי לבנות בה בית. והוא יותר מערך חורבה שלא עומדת לבנות בית. אך פחות מדמי הבית עצמו. וטעמו הוא שהעצים והאבנים של בעל הבניין, ובעל הקרקע קונה אותם בשעת התשלום. ועד שעת התשלום הרי הם של האיש שבנה שם.

ולפי זה, אם אדם הרחיב ביתו, ואחר כמה שנים בא בעל הבית שדר מעליו לבנות ולהשתמש ביסודות הבניין שהראשון בנה. ובינתיים התייקר מחיר הבניה. הרי לשיטת הרשב"א, ישלם כפי שעלה בתחילה. ולשיטת הרא"ש, ישלם כפי ערכו בשעת התשלום. ולמעשה, כיון שהלכה היא המוציא מחבירו עליו הראיה. ובעל הקרקע רשאי לבנות ולהשתמש בבניין שנבנה שם. אין לחייבו לשלם יותר מערכו בשעה שבנו את הבניין. וכן אם השכן שבונה שני ומשתמש במה שבנה הראשון השתמש בינתיים בקרקע, לפני ששילם דמי השכירות. לשיטת הרשב"א פטור מלשלם שכירות. ולשיטת הרא"ש חייב לשלם שכירות דמי העצים והאבנים.

ואם הופחת מחיר הבניה, לכו"ע אפשר שישלם כפי המחיר הזול. וטעם הדבר, שהרי בעלמא אנו אומרים שבעל הקרקע אינו יכול לומר למי שבנה שם טול עציך ואבניך אם החצר עומדת לכך. כיון שאנו אומרים שתואנה הוא מבקש כדי להפסידו. (מהרא"ן ששון סי' רכד) אך אם אנו אומדים דעתו, שבאמת אין הוא רוצה בבניין שבנו שם. רשאי לומר טול עציך ואבניך. שהרי קרקע שלו הוא. נמצא שאם הופחת מחיר הבניין בשיעור שכדאי הוא לו לומר טול. וכדאי לשני לומר לראשון שיפרק הבנין ויבנה שוב. אין לחייבו לשלם כפי השיעור ביוקר שהיה בשעת הבנייה. שהרי טוב הוא לו שיפרק ויבנה שוב. אמנם אם הופחת בשיעור מועט. אנו אומדים דעתו שטוב לו לשלם מעט יותר מערכו בשעת התשלום, ולקנותו כפי המחיר שהיה שווה בשעת הבנייה. נמצא שבוזה לשיטת הרשב"א ישלם ביוקר, כפי שהיה בשעת הבניין. ולשיטת הרא"ש ישלם כערכו בשעת התשלום.

עיונים בפרשה / הרב יעקב ברמן, בני ברק

איך כרת יצחק ברית עם אבימלך למרות שנענש אברהם אבינו על זה?

וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אֵלֶּהּ בְּיַנּוּתֵינוּ בְּיַנּוּתֵינוּ וּבִינֵנוּ וּבִינֵנוּ וְנִכְרְתָהּ בְּרִית עִמָּךְ (כו, כח)
ומבואר שכרת יצחק ברית עם אבימלך מלך פלישתים.

והתמיהה עולה, שהרי בפרשת וירא מבואר שכרת אברהם ברית עם אבימלך, ואמרו חז"ל כג' "על שכרת ברית עם אבימלך בלא ציוויו של מקום, אמר לו הקב"ה חייך שאני משהה בשמחת בניך שבעה דורות", ואיך יתכן ששוב חזר יצחק וכרת ברית עם אבימלך, וגם לא מצינו בחז"ל שהיתה תביעה או עונש ליצחק על כריתת ברית זו.

האם התביעה על אברהם משום כריתת הברית או נתינת הכבשים

ולצורך יישוב התמיהה, מוטל עלינו לברר [למיעוט השגתינו], מהו החטא שעליו נזכר העונש אצל אברהם אבינו.

והנה לשון חז"ל כ"ד "אמר לו הקב"ה אתה נתת שבע כבשות בלי רצוני, חייך שאני משהה בשמחת בניך ז' דורות, אתה נתת לו ז' כבשות בלי רצוני, חייך כנגד כן הורגין מבניך ז' צדיקים.. חייך מחריבין מבניך ז' משכנות.. כנגד כן ארוני חוזר בשדה פלישתים ז' דורות..".

ובפשטות הלשון נראה שהחטא היה מסירת הכבשות לאבימלך, ולא עצם כריתת הברית עימו, ואם כנים הדברים מובן היטב שאצל יצחק מצינו שכרת ברית אך לא מסר לו כבשות, ולכן לא היתה תביעה עליו בזה.

אמנם בתנא דבי אליהו הדברים מבוארים יותר בצורה מפורשת וזה לשונו "ישמור אדם דברים בליבו שלא יעשה שותפות דברים עם הגוי - סוף שהוא כורת ברית עימו, מכאן אמרו אין לך אומה בעולם שנשתעבדו בהן בישראל יותר ממנה, בשכר ברית שכרת אברהם את אבימלך מלך פלישתים בלבד, מכאן אמרו כל העושה שותפות דברים עם הגוי סוף שהוא כורת עימו ברית ואם ת"ח הוא מזלזל בתורתו ומזלזל שם אביו ומאלמן את אשתו ומייתם את בניו ואינו ממלא את ימיו וקושר שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות".

ומבואר בדבריו חומר איסור זה של כריתת הברית עם גוי, ועונשים החמורים ע"ז, ומבואר שאצל אברהם העונש היה על כריתת הברית [ואף שהמדובר בדק מן הדק מחטא זה].

^{כב} הביאו המסילת ישרים פרק ד' ומקורו במדרש רבה כאן.

^{כג} מדרש רבה שם.

^{כד} ויתכן לפרש גדר האיסור כעין לא תחנם, או שחלק זה היה מיותר ואינו נצרך.

נאולי יש לישיב ב' הלשונוות שאמנם כריתת הברית היתה מוכרחת מפני דרכי שלום, אך מסירת הכבשות שהיתה מיותרת היה בה מעין חיזוק קל לברית זו.

שמה ליצחק הותר מפני הסכנה

ויתכן לפרש שאמנם אצל אברהם היתה התביעה על עצם כריתת הברית, אך אצל יצחק היה הכרח גמור לזה מצד השנאה והרדיפות שרדפוהו, כלשון הפסוק "הלא אתם שנאתם אותי ותשלחוני מאתכם", ומפני הסכנה הותר לו.

אצל יצחק לא היתה כריתת ברית רק גילוי דעת שאיננה בטלה

ונראה בדרך אחרת, שהרי באמת יש לתמוה על עצם כריתת הברית, והרי כבר כרתו אברהם ואבימלך ברית לדורותיהם "אם תשקור לי ולניני ולנכדי", ומדוע הוצרכו שוב לכרות ברית, וביאר ברמב"ן שאמרו בליבם בעבור שהפרנו אנחנו את הברית עם יצחק ושילחנוהו מעלינו, גם הוא יפר את בריתו עימנו.. ולכן עשו עימו ברית חדשה.. והתנצלו לאמר לו שלא הפרו הברית הישנה, וע"כ אמרו ליצחק "תהי נא אלה בינותינו וביניך" ופירש רש"י "האלה אשר בינותינו מימי אביך תהיה גם עתה בינינו וביניך", ונמצא שלא נעשתה כאן כריתת ברית, רק גילו דעתם שאינם חפצים בביטול הברית הקיימת כבריו.

ולפי"ז מובן היטב שבפעולה זו אין חשש של כריתת ברית.

לדעת המס"י החטא היה העדר הציווי - וכאן היה גילוי ע"ז בנבואה מוקדמת

אמנם מלשונו של המסילת ישרים נראה שהבין שלא היה החטא בעצם כריתת הברית, אלא בעשיית פעולה זו "בלא ציווי של מקום", וביאור הדברים נראה שאצל האבות כל עשייה היתה רק מחמת רצון ד' ולא היה מושג של עשייה שרק איננה נוגדת את רצון ד', ולכן כיון שלא היה על כריתת הברית ציווי מהקב"ה היתה תביעה ע"ז מאברהם אבינו.

ולפי"ז יתכן לומר שאצל יצחק מצינו גילוי של רצון ד' שפעולה זו תהיה, שהרי לעילכא אחר שעזב יצחק את גרר ועלה לבאר שבע נאמר "וירא אליו.. אל תירא כי איתך אנכי וברכתך..". וביאר האוה"ח "להיות שראה השפלה ממלך פלישתים שגירשו מארצו ולא ידע לאן יפנה, חש כי ד' עזבו ולכן אמר כי איתך אנכי", והינו שיהיה ד' בעזרו מאבימלך, וביתר ביאור כתב ברמב"ן "בעבור שהבריו אבימלך מקנאתם בו.. היה מתירא פן יאספו עליו ויכוהו הוא וביתו, והבטיחו הקב"ה שלא יירא מהם ויברך אותו.. ואז נתן בליבם שהלך לפניו המלך בכבוד גדול יותר מאשר עשה לאביו..".

ומבואר מדבריהם שכאשר בא אבימלך לכרות עימו ברית היה התגשמות הנבואה שנאמרה לו, וע"כ כרת ברית כרצון ד' שנאמר לו בנבואה זו.

לתגובות: yehudit2761@gmail.com

^כ ועי' באוה"ח מש"כ בזה.

^כ ובלאו הכי היו מחויבים לה, עי' אוה"ח שהאר"ך].

^כ פסוק כ"ד

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

וּרְבֵקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנֵה לְאִמֹר הֲיֵנָה שְׁמֵעָתִי אֶת אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל עֲשׂוֹ אָחִיךָ
לְאִמֹר. הִבִּיֵאֶה לִּי צִיד וְעֲשֵׂה לִּי מִטְעָמִים וְאֶכְלֶה וְאֶבְרַכְכָּה לְפָנָי ה' לְפָנָי מוֹתִי. וְגו' (פרק כז)
א.

יש להבין מדוע הברכות לא יכלו להגיע בצורה רגילה

ובמדרש מבואר שאותה שעה הסתכנו מאוד יעקב ורבקה מקללת יצחק, וחסד עשה ה'
עימם שתוכניתם תצלח. ולכאורה פרשה זו תמוהה במאוד, הרי יעקב היה איש תם יושב
אוהלים ודבר זה ידוע היה גם ליצחק, ולא היתה מניעה שיברכהו, וא"כ מדוע רבקה לא
יכלה לקחת את יעקב אל יצחק ולומר לבעלה יצחק שיברך את בניהם יעקב שיהיה לו
ברכה בגשמיות ורוחניות וכו', מדוע היה צריך את כל התוכנית הזו ועם הסיכונים שלה.
ובהמשך הפרשה מבואר שכאשר הבין יצחק שהוא ברך את יעקב במקום את עשיו הריהו
אמר 'גם ברוך יהיה' כלומר דעתו לא היתה מנוגדת לברך את יעקב, וא"כ מדוע מראשית
לא כך עשתה רבקה שיברך את יעקב.

**מדוע לא יכל יצחק לברך את עשיו באדנות על שאר האומות, ושיהיה לו שפע מדגן כמו
ליעקב**

עוד תמוה שכאשר עשיו הבין שלקחו את ברכתיו וביקש ברכה אמר יצחק שכבר אין לו
מה לברך, ורק לאחר בכי עשיו, התרצה יצחק לברך אותו כמו"כ ברכות. ולא מובן בתרתי,
שטענת יצחק שאין לו מה לברך זה משום שכבר בירך את יעקב 'הן גביר שמתיו לך ואת
כל אחיו נתתי לו לעבדים ודגן ותירש סמכתיו', והנה שאומנם יעקב יהיה אדון של עשיו
אך עשיו יכול להיות אדון של אומות אחרות ומדוע א"א לברך אותו בכך, ובפרט שכלפי
הטענה 'ודגן ותירוש סמכתיו' מדוע זה טענה שבגינה לא יהיה אפשר לברך את עשיו,
שלשניהם יהיה מאותו טוב, הרי לא חסר מהדגן בעולם עובר שניהם ובשפע.

יש להבין את ברכתיו של יצחק שנראה לכאורה שהם יותר כקללות

והנה הברכות שקיבל עשיו הריהם 'משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל: ועל
חרבך תחיה ואת אחיך תעבד והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך', חלקם ברכות
וחלקם תיאור על צורת חיים, שאומנם משמני הארץ מושבך וכו' זה ברכה על גשמיות,
אכן ההמשך 'על חרבך תחיה, ואת אחיך תעבוד' מדוע זה ברכה, כביכול יצחק בירך שבנו
יהיה רוצח, ושיהיה עבד, מדוע זה נחשב כברכה.

ב.

הסיבה שיצחק העדיף להשקיע ביצחק

יעקב התפתח מעצמו מחמת תורתו וכוחות נפשו, לא כן עשיו

ואולי אפשר לבאר זאת, שלכאורה נראה שליצחק ורבקה היה מחלוקת גדולה באשר לאיזה בן כדי 'להשקיע', רבקה השקיעה את המאמצים ביעקב שהיה איש תם יושב אוהלים, ויצחק העדיף להשקיע בעשיו שהיה איש בעל מעשים מגונים כמבואר במדרש על חמשת העבירות חמורות שעבר באותו יום של הציד.

ואפשר ליתן טעם במחלוקתם, יצחק סבר שליעקב יש כוחות נפש מובנים להיות טוב, והתורה שלומד מגינה עליו מן היצר הרע, וממילא השילוב של נפש טהורה עם שמירת התורה מקרב אותו לה', והמבנה הזה רק מחזק את עצמו ככל שהוא יותר קרוב לה', כך התורה שלו והנפש שלו מתחזקים וזה חוזר ומשפיע על הקשר עם ה', וממילא אין סיבה להשקיע מאמצים בקירוב יעקב כאשר יש לאידך את עשיו שמתמודד.

יצחק סבר שמנהיג ישראל צריך לחוות התמודדויות בכדי להנחות את ע"י וזה אין ליעקב

ומלבד זאת מצד הערך של עם ישראל, ידע יצחק שזהו עם שאמור לעבור קשיים בלא גבול, במצרים ובשאר הגלויות, ובאלו הזמנים צריך אופי של איש מלחמה, איש עז נפש שמסוגל להילחם עם יצרו לאורך זמן, כולל מלחמות בלתי פוסקות ונפילות וקימות ושוב נפילות, שאלו הם החיים של קרוצי חומר בעולם הזה 'עולם הנסיונות', וסבר יצחק שיעקב אינו חי 'בעולם הזה' הוא חי בעולם עילאי ורוחני שאין לו שייכות ליצרים אפלים, ועם ישראל אינו יכול להמשיך ממנו משום שהוא צריך שראשיתו תהיה מאדם שהתנסה באותם נסיונות שיוכל להנחות אותם בנפתולי החיים, ואם ליעקב אין שייכות לעולם הזה הרי שלעם ישראל ייחסר מנהיג להנחותו וזה נזק לדורות.

ולפיכך סבר יצחק שעדיף להשקיע בעשיו, שאומנם הוא התנהג כאדם פחות במלוא מובן המילה, אכן ראה יצחק שבמהותו יש מידת עזות, ואם יוכל להשפיע עליו להתהפך לקדושה יהיה למידה זו ערך עליון ונשגב, זה התכונה בדיוק שעם ישראל זקוק לה כוחות נפשיים לעמוד אחרי נפילות, להתמודד מול ניסיונות לאורך זמן וסבר יצחק שתכונה זו קיימת אצל עשיו, ולכן בחר להשקיע בו.

*

ג.

הסיבה שרבקה העדיפה את יעקב

רבקה סברה שכאשר נפש האדם נטהרת ע"י התורה זה יגרום שיהיה לו כוחות להתמודד עם היצר הרע

אכן רבקה סברה שעדיף להשקיע ביעקב, וטעמה עימה משום שאומנם צדק יצחק שליעקב לא היו התמודדויות ונסיונות אכן אי"ז מעיד על האופי שלו, שרק משום שיעקב היה מונח בתורה לא היה מלחמות היצר, התורה הגינה עליו מהמלחמות, אכן בזמן שלא

יילמד יתנסה אף הוא באותם ניסיונות שעשיו מתמודד, וכמובא בגמ' שהיצר הרע מתגרה בת"ח יותר מעמי הארץ ומנסם באותם ניסיונות פחותים אלא שהם עומדים בניסיונות.

וסברה רבקה שכאשר אדם לומד תורה כראוי הרי יסודותיו על אדני פז, בנפשו פנימה טמונים כוחות עילאיים שמתחזקים, הטעם והמתיקות של התורה גורמים לאדם צריבה בנפש כמין טהרה שחודרת לכל נבכי הנפש והנשמה שגורמים לכך שלעולם לא יוכל להנאות מן העולם הזה כראוי, שכל אימת שיתענג מתענוגי העולם הזה הטהרה שיש לו בנפש תייסר אותו מדוע כך נהג מדוע כך עשה, דבר זה יתקיים לעד, שבכל נפילה המצפון יעצרו מלנפול עוד, ומאידיך התורה תפתה את האדם לחזור חזרה למקורות.

התורה 'עמלה' לסייע לאדם במקום אחר, היינו בשעות הקשות

וכמובא בגמ' 'אדם עמל במקום זה והתורה עמל במקום אחר' ורבו המפרשים לדון מה זה 'המקום אחר', ולענ"ד הכוונה היא שכאשר אדם נופל בגשמיות התורה 'עמלה' עליו לפתותו לחזור בתשובה, ולחזור לאורחות ראויים לשמם ולנהוג כרצון ה'. וזה המקום אחר.

כשלמנהיג ישראל יש מידת התורה זה משפיע על כלל ישראל לטהר נשמתם

וסברה רבקה, שכאשר למנהיג ישראל יש כוח תורה אדיר, זה משפיע טהרה על כל דורות עם ישראל, ואפילו לאלו שלא למדו מימיהם, זה משפיע על נשמתם ונפשם ותכונות האישיות שלהם. כמובא בגמ' שעם ישראל 'רחמנים בישנים וגומלי חסדים' זה חלק מהאישיות של יהודי. וכפי שרואים שליהודים יש מצפון חזק יותר מאשר של שאר האומות, ודבר זה הוא מחמת נשמתם הרוחנית.

רבקה סברה שעשיו אינו מתמודד עם היצר הרע אלא זה החיים שלו, ועדיף להתרחק ממנו ומאידיך גיסא, סברה רבקה שאין ראוי להשקיע ביצחק, שאומנם ישנם אנשים שיש להם התמודדויות בכל ימי חייהם, וזה הנחת רוח שה' רוצה מהם, המלחמות והנפילות והקימות שיש לאחריהם, אכן שבכדי להגדיר אדם כאדם שחיינו מלאים מאבקים עם היצר הרע ולא כאדם בוהמה ששקוע כל כולו בתאוות צריך שיהיה לאדם מקום מסוים בנפש שהוא מנסה להשקיע ברוחניות, וגם אם אינו מצליח לכהפ"ח ניכר עליו הרצון להשקיע, וכאשר מכר עשיו את הבכורה ובז לה זה הראה סימן לרבקה, שעשיו הוא לא אדם שמתמודד עם היצר הרע, אלא זה החיים שלו, ומכזה אדם עדיף להתרחק ולא לסייע לו.

*

ד.

כאשר נוכח יצחק לראות שליעקב יהיו ניסיונות הודה לרבקה

לאור זה נראה לבאר מדוע זה היתה צורה הברכות, ואת הברכות עצמם, רבקה סברה שמאחר ויצחק מעדיף את עשיו, הרי שגם אם יברך את יעקב לפי בקשתה הברכות יהיו לא ברכות שמברכים מנהיג אומה, אלא ברכות למצבו הנוכחי, והיא רצתה ברכות שישפיעו לדורות. וכך אכן נעשה.

והנה בשעה שנכנס יעקב ליצחק מובא במדרש 'וירח את ריח בוגדיו' הוא הריח את הבגידות של יעקב היינו שהעומד מולו יהיו לו ניסיונות והוא ינצח בהם, ויצחק סבר שזה עשיו שיהיו לו ניסיונות אך בסוף הוא ינצח, ולכן ברך את העומד מולו שבעיני יצחק הוא כליל המעלות יהיו לו התמודדויות עם היצר הרע, והוא יעמוד בהם, לכן הוא בירכו שהוא יהיה האדון של אחיו, שהוא שזה שיורה לו את דרך האמת.

אכן בשעה שנכנס אליו עשיו ועדיף ריח של טומאה, הבין יצחק למפרע שהוא בירך את יעקב, וכעת נוכח לדעת שרבקה צודקת שגם ביעקב קיים פוטנציאל לניסיונות אלא שכעת התורה מגינה עליו, אך בשעות אחרות גם לו צפוי ניסיונות, ממילא הודה בשעה זו יצחק לרבקה, שאכן יעקב עדיף על עשיו, שיש לו גם את כוח התורה, מה גם שכעת ביום נשגב זה של האצלת הברכות עשיו היה מטונף מחמש עבירות חמורות והגיהנות בערה מתחת לרגליהם, הבין יצחק שעשיו אינו מתמודד עם היצר הרע אלא זה החיים שלו זה הטעם שלו, ואין סיבה לברכו ברכות של מנהיג אומה וודאי שלא לברכו שיהיה מעל יעקב.

ביאור הברכה על חרבם תחיה, שעדיף אומה מאמינה בה' שתשלוט בעולם

ולבסוף מחמת דמעות עשיו ברכו יצחק 'על חרבך תחיה, ואת אחיך תעבוד' הוא לא בירכו שיהיה מנהיג אומות אחרות, משום שהדרך של התענגות מהעולם הזה אינה ראויה שתהווה מודל לחיקוי לשאר האומות. ולכן ברכו 'על חרבך תחיה' כלומר שאומנם שעשיו לעולם יהיה בעמדה של שליט בעולם שככלות הכל אומנם מעשיו מגונים אך אמונה במציאות ה' היה לו, ובמידה ויהיה גוי מנהיג בעולם מוטב שיהיו כנועים למי שמאמין בה' ובמוסר מאשר בכופרים, נזיתכן שזו הסיבה שסין והודו על אף היותם מדינות מרובות איכלוסין, יותר משאר המדינות בעולם, ויותר מאמריקה ומרבית אירופה גם יחד, לא היו מנהיגות העולם בשום זמן בהיסטוריה, משום שהם אומנות כופרות בה'. ומה שבירכו שיהיה עבד ליעקב, זה אכן ברכה שבכך יוכל יעקב להשפיע עליו לשוב בתשובה ולהתעדין במעשיו.

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

חובת התוכחה...

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֶה וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֱהָלִים (כה, כז)
על פסוק זה כותב הרש"ר הירש: "חז"ל לעולם אינם נמנעים מלהצביע לנו על הטעויות והחסרונות, קטנים כגדולים, של האבות, ודווקא בכך הם מגדילים ומפארים את התורה, ומאדירים את הלקח שהיא מלמדת אותנו.

גם בפסוק זה ישנה הערה של חז"ל הרומזת שהניגוד העמוק בין שני נכדי אברהם נגרם לא רק בשל נטיותיהם הטבעיות, אלא גם מחמת שגיאות בחינוכם [בראשית רבה סג י]. כל עוד היו קטנים, אף אחד לא העניק תשומת לב להבדלים בפנימיותם, נתנו להם אותו גידול ואותו חינוך. הוריהם שכחו כלל גדול בחינוך: "חנוך לנער על פי דרכו" (משלי כב ו). כל ילד צריך להדריך ולכוון כפי הדרך המיועדת במיוחד עבורו, אותה הדרך המתאימה לתכונות ולנטיות החבויות במעמקי אישיותו".

גדולי הדורות תקפו בחריפות את דבריו אלו וטענו שאינו מוסמך לכתוב דברי ביקורת על יצחק ורבקה, ועוד כהנה טענות מסוג זה.

אמנם, הוא עצמו ציין שדבריו מסתמכים על מדרש. הנה לשון המדרש שציין:

"וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים (בראשית כה, כז), רַבִּי לְוִי אָמַר מִשָּׁל לְהֵדָס וְעֶצְבוֹנִית שֶׁהָיוּ גְדֻלָּה זֶה עַל גַּבִּי זֶה, וְכִיּוֹן שֶׁהִגְדִּילוּ וְהִפְרִיחוּ זֶה נוֹתֵן רִיחוֹ וְזֶה חוּחוֹ, כִּךְ כָּל י"ג שָׁנָה שְׁנִיָּהֶם הוֹלְכִים לְבֵית הַסֵּפֶר וְשְׁנִיָּהֶם בָּאִים מִבֵּית הַסֵּפֶר, לְאַחַר י"ג שָׁנָה זֶה הֵיךְ הוֹלֵךְ לְבֵתִי מִדְּרָשׁוֹת וְזֶה הֵיךְ הוֹלֵךְ לְבֵתִי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר צְרִיךְ אָדָם לְהִטָּפֵל בְּבֵנוּ עַד י"ג שָׁנָה, מִיפֵן וְאֵילָךְ צְרִיךְ שִׁיאֲמַר בְּרוּךְ שֶׁפְּטַרְנֵי מַעֲנֵשׁוּ שֶׁל זֶה".

גם אם ננסה לטעון שלא זו כוונת המדרש, אבל מכל מקום מצאנו ביקורת הרבה יותר מפורשת בחז"ל (מדרש רבה, שמות א א) הנה לשונו לפניכם:

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרֵימָה אֵת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ בָּאוּ, הִדָּא הוּא דְכִתְיִב (משלי יג, כד) חוֹשֶׁךְ שֶׁבִטּוֹ שׁוֹנֵא בְּנוֹ וְאֵהָבוּ שֶׁחָרוּ מוֹסֵר. בְּנֵהֵג שֶׁפְּעוֹלָם אָדָם שֶׁאוּמַר לוֹ חִבְרוּ פְלוֹנֵי הִפָּה לְבִנְךָ יוֹרֵד עִמּוֹ עַד לְחַיָּיו, וַיְמָה תִּלְמוּד לֹא מֵר "חוֹשֶׁךְ שֶׁבִטּוֹ שׁוֹנֵא בְּנוֹ", לְלַמְדֵךְ שֶׁכָּל הַמוֹנֵעַ בְּנוֹ מִן הַמְרָדוֹת סוּף בָּא לְתַרְבוֹת רָעָה וְשׁוֹנֵאָהוּ, שֶׁפֵּן מְצִינּוּ בִישְׁמַעְאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ גַּעְגּוּעִים עַל אַבְרָהָם אָבִיו וְלֹא רָדָהוּ וַיִּצָּא לְתַרְבוֹת רָעָה וְשׁוֹנֵאָהוּ וְהוֹצִיאוֹ מִבֵּיתוֹ רִיקָם. מָה עָשָׂה יִשְׁמַעְאֵל כְּשֶׁהָיָה בֶן חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, הִתְחִיל לְהַבִּיא צֶלֶם מִן הַשּׁוּק וְהָיָה מְצַחֵק בּוֹ וְעוֹבְדוֹ, כְּמוֹ שֶׁרָאָה מֵאַחֲרָיִם. מִיָּד (בראשית כא, ט) וַתֵּרָא שָׂרָה אֵת בֶּן הַגֵּר הַמְצֵרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק וְגו', וְאֵין מְצַחֵק אֶלָּא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּמָה דָּאֵת אָמַר (שמות לב, ו) וַיִּקְמוּ לְצַחֵק, מִיָּד

(בראשית כא, י) ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה, שמא ילמד בני ארחותיו, מיד (בראשית כא, יא) וירע הדבר מאד בעיני אברהם וגו' על שיצא לתרבות רעה, (בראשית כא, יב) ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע בעיניך וגו', מפאן אתה למד שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות. מיד (בראשית כא, יד) וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחסמת מים, ללמדך שהיה שונא לישמעאל על שיצא לתרבות רעה, ושלחו הוא ואמו הגר ריקם וטרדו מביתו על כך. וכי תעלה על דעתך שאברהם שכתוב בו (בראשית יג, ב) ואברם כבד מאד במקנה וגו', היה משלח אשתו ובנו מביתו ריקם בלא כסות ובלא מחיה. אלא ללמדך פיון שיצא לתרבות רעה לא נפנה עליו. מה היה סופו, כשגרשו ישב בפרשת דרכים והיה מלסטם את הבריות, שנאמר (בראשית טז, יב) והוא יהיה פרא אדם.

פיוצא בו (בראשית כה, כח) ויאָהב יצחק את עשו, לפיכך יצא לתרבות רעה על אשר לא רדהו, כמו ששנינו חמש עברות עבר עשו הרשע באותו היום, בא על נערה המארסה, והרג את הנפש, וכפר בתחית המתים, וכפר בעקר, ובזה את הבכורה. ועוד, שתאב מיתת אביו, ובקש להרג את אחיו, שנאמר (בראשית כז, מא) יקרבו ימי אבלי וגו'. וגרם ליעקב לברח מאבותיו, והלך אף הוא אצל ישמעאל ללמד ממנו תרבות רעה ולהוסיף על נשיו, שנאמר (בראשית כח, ט) וילך עשו אל ישמעאל.

פיוצא בו דוד שלא יסר לאבשלום בנו ולא רדהו יצא לתרבות רעה ובקש להרג את אביו, ושכב עם פילגשיו, וגרם לו לילך יחף והוא בוכה, ונפלו מישראל כמה אלפים וכמה רבבות, וגרם לו דברים קשים הרבה שאין להם סוף, דכתיב (תהלים ג, א) מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, מה כתיב אחריו (תהלים ג, ב) ה' מה רבו צרי וגו'. וקשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם ממלחמת גוג ומגוג, דאלו במלחמת גוג ומגוג כתיב (תהלים ב, א) למה רגשו גוים, ולהלן כתיב (תהלים ג, ב) ה' מה רבו צרי.

וכיוצא בו עשה דוד באדניה שלא רדהו ביסורין, ולא גער בו, ולפיכך יצא לתרבות רעה, דכתיב (מלכים א, ו) ולא עצבו אביו מימיו, (מלכים א, ו) ואתו ילדה אחרי אבשלום, והלוא אבשלום בן מעכה ואדניהו בן חגית, מהו ואתו ילדה אחרי אבשלום, אלא מתוך שיצא לתרבות רעה ולא רדהו אביו, וכתיב באדניהו ולא עצבו אביו מימיו, אף הוא יצא לתרבות רעה, לפיכך כתיב: ואתו ילדה אחרי אבשלום. (משלי יג, כד) ואהבו שחרו מוסר, זה הקדוש ברוך הוא, על שאהב את ישראל, דכתיב (מלאכי א, ב) אהבתי אתכם אמר ה', שהוא מרבה אותן ביסורין.

לסיכומם של דברים:

מדברי הרב הירש נלמד שיש לנהוג עם כל בן על פי דרכו.

מדברי המדרש נלמד שאין להימנע מלהוכיח אף בן.

ולמעשה אין כל סתירה בין הדברים, ואדרבה הם משלימים זה את זה: חובה להוכיח כל בן - אבל על פי דרכו הוא.

שבת שלום ומבורך! לתגובות: blu.israel@gmail.com

פרפראות באור החיים הק' על הפרשה / הרב מרדכי צבי סלומון, קרית גת

ואלה תולדות יצחק בן אברהם - רמז בדרכי הגימטריא

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק

עולה בגימטריה 2308

הוא הפעיל כח הלדה ביצחק והמשיך אליו נפש דהיא במדרגת המוליד בהעקידה

עולה בגימטריא עם הכולל 2308

פתחי מקרא - ליקוטים על פרשת השבוע / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית

פתחי פרשת תולדות

וַיַּעֲתֶר יִצְחָק לֵה' לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָהּ הוּא (כה, כא)

יש להתבונן דבראיה שטחית נראה שעקרונה של רבקה הינה לרעתה, ובזכות תפילתו של יצחק אבינו נפקדה רבקה, אולם כבר כתב בספר הואיל משה (דאנון) בחיבור באר התורה בתחילת הפרשה, דהטעם שרבקה היתה עקרה משום דהקב"ה הבטיחו לאברהם אבינו וְאֵתָּה תְּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבְּרַ בְּשִׁיבָה טוֹבָה (בראשית טו - טו) - שלא יראה בניו יוצאים לתרבות רעה, וע"כ עיכב הקב"ה את פקידתה של רבקה עשרים שנה, כדי שלא יראה את עשו יוצא לתרבות רעה.

אלא שלהלן במכירת הבכורה בפס' ל', כתב רש"י 'ואותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה לפיכך קצר הקב"ה ה' שנים משנותיו שיצחק חי ק"פ שנה וזה קע"ה שנה', ולפ"ז עולה שרבקה נישאה 25 שנים לפני הזמן שהיה אמור אברהם אבינו להפטר מן העולם, וא"כ צ"ב מדוע עיכוב לידתו של עשו היה דוקא 20 שנים, וקיצור ימיו של אברהם אבינו דוקא 5 שנים.

עכ"פ למדנו מוסר השכל מדברים אלו, דישנם מצבים בחיי היום - יום, שנראה לנו שהדברים 'תקועים', אך עלינו להאמין שכל דבר מחושבן עד לפרטים הקטנים ובעיתוי מדויק, והכל נעשה לטובתינו.

ונראה שזהו פירוש הפסוק בתהילים (קמה - יז) צְדִיק ה' בְּכָל דְרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו, דמעשיו של הקב"ה - לא רק שהם צודקים, אלא אף בדבר שמיצר לאדם - הוי בחסדיו של הקב"ה, כמאמר הכתוב (דברים כט - כח) הַנְּסִתָּר לֵה' אֶלְקָנוּ.

*

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד אִישׁ שָׂדֶה (כה, כז)

פירש רש"י יָדַע צִיד - היינו שיודע 'לצוד ולרמות את אביו, ושואלן אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות'.

המשמעות הפשוטה היא, שעשו שאל את אביו האם מלח ותבן חייבים בתרומות ומעשרות, וכלשון התנחומא סי' ח', 'כשהיה בא עשו מן החוץ היה אומר לאביו אבא המלח מהו שתהא חייבת במעשר, והיה תמה יצחק ואומר ראה בני זה כמה דקדק במצות, והיה אומר לו אביו בני היכן היית היום הזה והוא אומר לו בבית התלמוד לא כך הוא הלכה מן כך וכך, לא כך איסורו לא כך התירו, ומתוך דברים אלו הוה צדו בפיו, על כן אהבו'.

פתחי פרשת תולדות

וכבר הקשה המשכיל לדוד שם, דהרי בשאלתו זאת הוא מראה שהוא עם הארץ, שאינו יודע הדין דתבן פטור ממעשר, ואין זו ערמה - דאדרבה יאמר אביו שאינו נותן לבו לשמוע בלימודים, דאינו יודע מה חייב ומה פטור.

ועי' בפירוש נחלת יעקב (סלניק), דנקט בדוקא תבן ומלח, לפי שהתבן הוא צומח ממש מן הקרקע, והמלח חופרים אותו מהקרקע, וא"כ קרובים הם להיות חייבים במעשר - כמו שאר גידולי קרקע, כעיי"ז כתבו גם הבאר בשדה והמשכיל לדוד, דטעמו של עשו דמאחר דתבן הינו 'שומר האוכל', ומלח הינו 'תיקון המאכל', אם כן חייבים הם במעשר,

ובבאר היטב (בספרו הואיל משה) כתב לדייק בלשון רש"י 'היאך מעשרין את המלח ואת התבן', והוא לשון המדרש רבה פרשה ס"ג אות י', 'צד בבית צד בשדה בבית היך מתקנין מילחא בשדה היך מתקנין תבנא', דהיינו שלא בא עשו לשאול האם הם חייבים במעשרות, אלא איך להפריש מהם מעשרות, וזוהי היתה שאלתו של עשו, דכיון דמעיקר הדין פטורים הם ממעשרות, ורוצה הוא להחמיר ולהפריש מהם, א"כ מסתברא דיש לו לעשות איזה שינוי - דלא ליתו מיניה חורבה לעשר מן הפטור על החיוב, וזהו מה שאמר 'היאך מעשרין את המלח ואת התבן'.

*

וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטָנִי נָא מִן הָאֲדָם הָאֲדָם הַזֶּה פִּי עֵינֶיךָ אָנֹכִי (כה, ל)

כתב רבי אברהם בן הרמב"ם בפירושו על התורה, 'גרעיני העדשים לפני הבישול עינם אדומה, ואחר הבישול עינם ירוקה, ואם נתבשלו בחומץ ודבש - תבשילם אדום'.

*

הֲקֵל קוֹל יַעֲקֹב וְהִידִים יְדֵי עֲשׂו (כז, כב)

ביאור הפסוק עפ"י פשוטו, דתמה יצחק אבינו בשינוי בין הקול ובין המעשים, דהקול - קולו של יעקב, ואילו הידים - ידיו של עשו.

ואיתא במדרש רבה בראשית פרשה ס"ה אות כ', הֲקֵל קוֹל יַעֲקֹב א"ר ברכיה בשעה שיעקב מרכיז בקולו - ידי עשו שולטות דכתיב (שמות טו) וילונו כל העדה ויבא עמלק, ובשעה שהוא מצפצף בקולו - אין הידים ידי עשו אין ידי עשו שולטות, א"ר אבא בר כהנא לא עמדו פילוסופין בעולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי נתכנסו כל עובדי כוכבים אצלו אמרו לו תאמר שאנו יכולים ליזדווג לאומה זו אמר לכו וחזרו על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות שלהן ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולן אין אתם יכולים להזדווג להם שכך הבטיחן אביהן ואמר להם הֲקֵל קוֹל יַעֲקֹב בִּזְמַן שְׁקוּלוֹ שֶׁל יַעֲקֹב מִצוֹי בְּבֵיתִי כְּנִסְיוֹת אֵין הַיְדִים יְדֵי עֲשׂו וְאֵם לֹא הַיְדִים יְדֵי עֲשׂו אֵתֶם יְכוּלִים לְהֵם'.

אולם הבאר התורה הוסיף בזה פירוש נפלא, דאדרבה בזמן שישראל מתנהגים כקולו של יעקב - היינו שבשפתותיהם ידברו ולבם בל עמהם, כמו שיעקב דיבר בשפתיו אך לא חשב כן בלבו, אז ידיהם של האומות יהיו ג"כ כידי עשו, שחבקהו ונשקהו ליעקב אך בלבו היה להרגו, כך יהיו האומות מראים עצמם כאוהבים לישראל, אך בלבם שונאים את ישראל.

פתחי פרשת תולדות

וזהו הגלות הגדול, שלא יוכל אדם להשמר מזה, כי מהאויב אדם יוכל להשמר, אך אינו יכול להשמר מאויבו שמראה עצמו כאוהב, וזהו מה שאמר דוד המלך בתהילים (קיח - ז) ה' לִי בְּעֶזְרִי וְאֲנִי אֶרְאֶה בְּשִׁנְאִי, דמאותם שנראים שונאי - יכול אני להשמר, אך מאותם שנראים כאויבי ולבם שונאים אותי - ה' לִי בְּעֶזְרִי.

לתגובות: YR4295@gmail.com

פתחי שביעית - בירור הלכתי עניני שנת השמיטה / הרב יאיר רינמן, מו"צ בבית הוראה 'נאות שמחה', מודיעין עילית

בדין אינו מתכוין בשבת ובשביעית

ענף א - דין אינו מתכוין ופסיק רישיה לענין שבת

אחת מהמחלוקות הגדולות שבש"ס - היא בדין 'אינו מתכוין', דהיינו אדם העושה פעולה המותרת - שאפשר שכתוצאה מכך תיגרם פעולה נוספת האסורה, דדעת רבי יהודה דדבר שאין מתכוין אסור, ואילו לדעת רבי שמעון אינו מתכוין מותר.

מקור המחלוקת היא במשנה בביצה פ"ב מ"י, 'עגלה של קטן ... ונטלת בשבת ואינה נגררת אלא על גבי כלים', ובגמ' שם דף כ"ג ע"ב, 'על גבי כלים אין על גבי קרקע לא מאי טעמא דקא עביד חריץ מני רבי יהודה היא דאמר דבר שאין מתכוין אסור דאי רבי שמעון האמר דבר שאין מתכוין מותר דתניא רבי שמעון אומר גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ'.

להלכה נפסק כדעת רבי שמעון - דאינו מתכוין מותר, וכלשונו של הרמב"ם פ"א מהל' שבת ה"ה, 'דברים המותרים לעשותן בשבת ובשעת עשייתן אפשר שתעשה בגללן מלאכה ואפשר שלא תעשה, אם לא נתכוין לאותה מלאכה - הרי זה מותר, כיצד גורר אדם מטה וכסא וספסל וכיוצא בהן בשבת ובלבד שלא יתכוין לחפור חריץ בקרקע בשעת גרירתן, ולפיכך אם חפרו הקרקע אינו חושש בכך לפי שלא נתכוין, וכן מהלך אדם על גבי עשבים בשבת ובלבד שלא יתכוין לעקור אותן, לפיכך אם נעקרו אינו חושש, ורוחץ ידיו בעפר הפירות וכיוצא בו ובלבד שלא יתכוין להשיר השער, לפיכך אם נשר אינו חושש, וכן פרצה דחוקה מותר להכנס בה בשבת אף על פי שמשיר צרורות, וכן כל דבר שאין מתכוין כגון זה הרי זה מותר'.

ומ"מ כבר מבואר בכמה וכמה מקומות בגמ', 'אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות', דהיינו שכל מה שהתיר רבי שמעון, היינו דוקא באופן שישנו ספק שמא כתוצאה מהמלאכה המותרת - תיגרם גם תוצאה אסורה, אך באופן שודאי תיעשה גם מלאכה אסורה, אף רבי שמעון מודה לאסור.

וז"ל הרמב"ם שם ה"ו, 'אבל עשה מעשה ונעשית בגללו מלאכה שודאי תעשה בשביל אותו מעשה, אע"פ שלא נתכוין לה - חייב, שהדבר ידוע שאי אפשר שלא תעשה אותה מלאכה, כיצד הרי שצריך לראש עוף לצחק בו לקטן וחתך ראשו בשבת, אע"פ שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד - חייב, שהדבר ידוע שאי אפשר שיחתוך ראש החי ויחיה, אלא המות בא בשבילו, וכן כל כיוצא בזה'.

והנה אחד מהמקומות בגמ' שהובא נידון זה, הינו בגמ' בשבת דף קי"א ע"א, 'והאמר רב שימי בר חייא משמיה דרב האי מסוכרייא דנזייתא אסור להדוקיה ביומא טבא בההיא

בדין אינו מתכוין בשבת ובשביעית

אפילו רבי שמעון מודה דאביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, ופירש רש"י דהיינו בגד שכורכים סביבות נקב הברזא שבחבית, דאסור להדקו בנקב משום סחיטה, ואע"ג דאין כונתו לסחוט היין שבסודר, מ"מ הא הויא תוצאה מוכרחת, ומודה רבי שמעון לאסור בפסיק רישיה.

אלא שנחלקו הראשונים היכן הוא מיקום הנקב שבחבית, דברש"י מבואר דהנקב הוא במקום נקב הברזא - בדופנה של החבית, אולם הר"ן שם (דף מ"א ע"א מדה"ר) הביא דעת רבי נתן בעל העיטור ערך 'סבר', שאי אפשר להסביר דהנקב הוא בדופנה של חבית, דהא דמודה רבי שמעון בפסיק רישיה, היינו דוקא בכה"ג שניחא ליה בתוצאה המשנית, אולם בכה"ג שאין לו כלל ניחותא בכך - אין רבי שמעון מודה, וע"כ אי אפשר להעמיד שהנקב בדופנה של חבית - דבזה אין לו תועלת ביין הנסחט מהבגד (דהרי הוא הולך לאיבוד), ובהכרח צריך לומר דאיירי בגגה של חבית, דהיין הנסחט נופל לתוך החבית, ובזה מודה רבי שמעון דפסיק רישיה דניחא ליה חייב.כט

ועי' בתוס' בשבת דף ק"ג ע"א ד"ה לא צריכא, דכתבו שראייתו של בעל הערוך הוא מהגמ' שם, דאיתא התם 'תנו רבנן התולש עולשין ... אם לייפות את הקרקע כל שהן, אטו כולו לא ליפות את הקרקע נינהו, רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו באגם שנו, אביי אמר אפילו תימא בשדה דלאו אגם וכגון דלא קמיכוין, והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, לא צריכא דקעביד בארעא דחבריה, מבואר בזה דאעפ"י דבתלישת העולשין ה"ה פסיק רישיה דמתייפה הקרקע, מ"מ כיון דהוי בארעא דלאו דידיה, לא ניחא ליה בתוצאה המשנית, לא ושרי.

ובטור או"ח סי' ש"כ, הביא באריכות את שיטת הערוך הנ"ל, ושי' הר"י בתוס' (שם) שאוסר אף בפסיק רישיה דלא ניחא ליה, לב ובשלחן ערוך שם סעי' י"ח הביא מחלוקת זו, וכתב 'חבית שפקקו בפקק של פשתן לסתום נקב שבדפנה שמוציאין בו היין, יש מי שמתיר אע"פ שא"א שלא יסחוט, והוא שלא יהא תחתיו כלי, דכיון שאינו נהנה בסחיטה זו, הוי פסיק רישא דלא ניחא ליה - ומותר, וחלקו עליו ואמרו דאע"ג דלא ניחא ליה, כיון דפסיק רישא הוא - אסור, והעולם נוהגים היתר בדבר, ויש ללמד עליהם זכות, דכיון שהברזא ארוכה ... ולפי שאין טענה זו חזקה ויש לגמגם בה, טוב להנהיגם שלא יהא כלי תחת החבית בשעה שפוקקים הנקב'.

כט עי' בחידושי רבנו חיים הלוי על הרמב"ם הל' שבת פ"ה הי"ז, דשיטת הרמב"ם כדעת בעל העיטור! אולם כבר הקשה במשנת יעקב שבת פ"א ה"ה אות ח', דסתמות לשון הרמב"ם שם הי"ז, דכל פסיק רישיה אסור - ולא רמו דאיירי דוקא בדניחא ליה.

ל עיי"ש ערך 'פסק'.

לא הו"ה כשלא איכפת ליה בזה.

לב וביסוד מחלוקתם כתב הקובץ שיעורים (וסרמן) כתובות אות י"ח, דתלוי בטעמו של רבי שמעון דמחייב בפסיק רישיה, דשיטת הערוך דהטעם הוא משום דכשהוא יודע שהמלאכה נעשית - מיקרי מכוין אף למלאכה זו, וע"כ כל שלא ניחא ליה בהכי - ה"ה פטור, אך שיטת הר"י דטעם האיסור בפסיק רישיה הוא, דכל שהתוצאה היא הכרחית ממעשיו, הרי הוא בכלל מעשיו - וסגי במה שמכוין לעמם המעשה, וע"כ אף בלא ניחא ליה בזה - אסור, כיון דסו"ס הוי כמכוין גם לזה, (והא דפטור ע"ז הוא משום דאין זה 'מלאכת מחשבת').

בדין אינו מתכוין בשבת ובשביעית

ועיי"ש בביאור הלכה ד"ה יש מי שמתיר, שמאריך לבאר שכו"ע מודו דכל דלא ניחא ליה בזה - אינו אסור מדאורייתא, אלא שדעת הערוך דאף לכתחילה הוא מותר, ואילו שיטות החולקים ס"ל דהוא אסור מדרבנן, ומדברי השלחן ערוך מבואר דס"ל כשטות האוסרים - דהוא מדרבנן.

והנפק"מ בין השיטות הללו, הינו מש"כ בשלחן ערוך או"ח סי' של"ו ס"ג, 'האוכלים בגנות אסורים ליטול ידיהם על העשבים שמשקים אותם, אע"פ שאינם מכוונים - פסיק רישיה הוא', ובמשנה ברורה שם ס"ק כ"ז כתב 'ואם אוכל בגינה שאינה שלו ולא של אדם האוהבו, יש מתירין - דסבירא להו כיון דפסיק רישא דלא ניחא ליה הוא - שרי אף לכתחילה, והרבה פוסקים אוסרין גם בפסיק רישא דלא ניחא ליה לכתחילה'.

*

ענף ב - דין אינו מתכוין ופסיק רישיה לענין שביעית (ושאר איסורים)

והנה בדין אינו מתכוין בשביעית, איתא בגמ' בסנהדרין דף כ"ו ע"א, 'ר' חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר שנה בעסיא פגע בהו ריש לקיש איטפיל בהדיהו אמר איזיל איחזי היכי עבדי עובדא ... חזייה לההוא גברא דהוה כסח בכרמי אמר להן כהן חזמר א"ל יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך אמר להם הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות, ופירש רש"י דלבו יודע אם לעקל בית הבד נתכוין, או לעקלקלות - לעבור על דת.

והקשו בתוס' ד"ה לעקל, מה בכך שכונתו לצורך עקל בית הבד, הלא בזמירתו הוא משביח את הכרם, והיה לו להתחייב משום 'נוטע', כדאמר בגמ' בשבת דף ע"ג ע"ב, 'הזומר וצריך לעצים חייב שתים - משום 'קוצר' ומשום 'נוטע', ותירצו התוס' דאיירי באופן שהזמירה מזיקה לאילן, אלא שבשבת אף בכה"ג חייב, כיון ד'מלאכת מחשבת' אסרה תורה - והרי נתקיימה מחשבתו, אבל לגבי שביעית אין לאסור - אא"כ משביח בזה את הקרקע.^{לג} אולם בספר סנהדרי קטנה (בורנשטיין) ע"ד התוס' הנ"ל, כתב ליישב את קושיית התוס', עפ"י יסודו של הר"ן בחולין בפרק גיד הנשה (דף ל"ב ע"א מד"ר), דהא דמודה רבי שמעון דפסיק רישיה אסור - היינו דוקא בדיני שבת, אבל במידי דהנאה - כל שאינו מתכוין להינות, שרי. וראיתו מהא דאמרינן בפסחים דף כ"ו ע"ב, 'מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים', וע"כ בזומר בשביעית וכוונתו לצורך עקל בית הבד, ס"ל לרבי שמעון דהוי פסיק רישיה דשרי.^{לד}

^{לג} כדאמרינן בגמ' בבבא בתרא דף פ' ע"ב, 'אין קוצצין בתולת השקמה בשביעית מפני שהיא עבודה' - דהיינו דעי"ז יצמח טוב יותר, 'רבי יהודה אומר כדרכו אסור אלא מגביה י' טפחים וקוצץ או גומם מעם הארץ' - דבכה"ג קשה הוא לאילן, הרי דעבודה שנאסרה בשביעית היינו דוקא דנעשה באופן המועיל.

^{לד} אולם התוס' לא ניח"ל בחילוק זה, דהא כתבו בפסחים דף כ"ה ע"ב ד"ה לא אפשר, דפסיק רישיה אסור לרבי שמעון - בכל האיסורים.

בדין אינו מתכוין בשבת ובשביעית

מאידך הרא"ש בשבת פי"ד סי' ט' כתב, דשאר איסורים חמורים מדיני שבת, דבדיני שבת ס"ל לערוך דפסיק רישה דלא ניחא ליה - שרי, ואילו בשאר איסורים אף הערוך מודה דהרי זה אסור, וטעמא דמילתא דדוקא בשבת בעינן דניחא ליה - כיון דהחיוב הוא משום 'מלאכת מחשבת', משא"כ בשאר איסורים.^{לה}

והעולה מהדברים, ששיטת התוס' והרא"ש דיש לאסור פסיק רישיה אף בדיני שביעית, (אלא שלתוס' הוי דוקא בפסיק רישיה דניחא ליה, ולשיטת הרא"ש אף בלא ניחא ליה), ואילו שיטת הערוך דאין לאסורו.

וכתב החזון איש שביעית סי' י"ח ס"ק ו' ד"ה ויש, וסי' י"ט ס"ק ד' ד"ה ולפי"ז, דאעפ"י שגם בשביעית אסרינן פסיק רישיה, מ"מ שונה שביעית משבת, דפסיק רישיה בשבת - אסור מהתורה, אך בהלכות שביעית - כל שאינו מתכוין לעבודת הארץ - אסור רק מדרבנן, והתירו חכמים רק בכה"ג דניכר שאין כונתו לעבודת הקרקע.^{לו}

*

ענף ג - שטיפת רצפות, נט"י על גינה שלו / של הפקר, ומי מזגן

לפי דברי החזון איש הנ"ל, היה נראה דבעת שטיפת רצפות בבית או במרפסת, אין צריך להקפיד שלא יישפכו המים לגינה, דהרי אין זו דרך ההשקאה הרגילה, וכל שאינו מתכוין להשקאה, שרי.

אולם יעוי' בדרך אמונה פ"א מהל' שמיטה ויובל צה"ל ס"ק י"ח, שכתב בהנהגת החזון איש, 'והיה ברוז שיצא מביתו וסופו יצא לחוץ במקום צמחים שצמחו מעצמן, וצוה בשביעית לפנותו למקום שאינו צומח', וצ"ב אמאי החמיר בזה.^{לז}

ועי' בחוט שני שם ה"י, דאכן אם הצנור קבוע בקיר להוצאת מי השטיפה, הרי"ז מוכיח שאין זה למטרת השקאה, וכל שאין מכוין לכך - שרי, אך בצנור גומי שאינו קבוע בקיר, אפשר שמעשיו הם גם כדי להשקות את גינתו מהצנור שבביתו, וכיון שהוי כדרכו אין להתירו.^{לח}

עיי"ש בדרך אמונה שהביא מספר תודעת השמיטה עמ' כ', דכך גם ס"ל להגרי"ש אלישיב, 'השוטף הרצפה במרפסת והמים זורמים דרך המרזב לגינה, אם המים ללא חמרי ניקוי יש להקפיד שלא יזרמו המים לגינה - אף שאין מתכוין לכך', ועי' בשיח אמונה שם הע' 73,

^{לה} והביאוהו המגן אברהם או"ח סי' ש"כ ס"ק י"ח, והמשנה ברורה ס"ק נ"ג.

^{לו} דו"ק שנחלקו הפוסקים בדין פסיק רישיה באיסור דרבנן, (עי' בשלחן ערוך וברמ"א או"ח סי' שי"ד ס"א, ובמשנה ברורה ס"ק י"א נקט להחמיר בזה, אלא דבשעה"צ סי' ש"כ ס"ק י"ח; סי' של"ז ס"ק ב', נקט להתיר בפסיק רישיה בתרי דרבנן, וכ"כ החזון איש או"ח סי' נ"ב ס"ק ט"ו, אלא שסיים שלדינא אין היתר זה מוכרע, ולכן אף בזה ראוי להחמיר), והרי נתבאר לעיל סי' ז' דהשקאה בשביעית הויא מלאכה דרבנן, וא"כ יש לצדד בזה, (בפרט דאפשר דכיון דקיי"ל דשמיטה בזמן הזה - דרבנן, א"כ הוי פסיק רישיה בתרי דרבנן).

^{לז} עי' בשמירת שבת כהלכתה פי"ב הע' נ"א, דדעת הגרש"ז אויערבך דאף בשבת מותר לשפוך מים לכיור שצינור הניקוז מגיע לזרעים - כשאין כונתו להשקות את הזרעים, ומשום שנחשב ככח שני - והוי כגרמא, (וכ' בארחות שבת ח"א פי"ח הע' י"א, דיש להתיר דוקא בצנור ארוך - שאין המים מקלחים מיד לגינה).

^{לח} ואכן בעדותו של הדרך אמונה, נראה שהיה צינור שאינו קבוע, שהרי כתב 'וצוה בשביעית לפנותו וכו'.

בדין אינו מתכוין בשבת ובשביעית

דטעם ההיתר הוא משום דכשיש חומרי ניקוי - המים מעלים קצף, ובזה הוי היכר שאינו מתכוין להשקיית הצמחים. לט

ועי' בחוט שני דהו"ה בענין צינור שניקוז של המזגן, דכל שאינו קשור לאילן - שרי, כיון שהמזגן מוכיח עליו שכונתו להשתמש במזגן - ולא כדי להשקות את גינתו, אך כשהצינור קשור לאילן כדי שישקהו - ודאי אסור, וכן הביא גם בצה"ל שם בשם הגרי"ש אלישיב, דאין להפעיל מזגן אם על ידי זה יטפטפו מימיו במקום שיש בו צמחים (באופן שאסור להשקותם).

עו"כ בחוט שני שם, דאין ליטול ידיו לסעודה וכדו' בגינה בשביעית - אף שאינו מתכוין לכך, דכיון דאין מעשיו מוכיחים דאין כונתו גם להשקיה - אסור, וכמבואר בשלחן ערוך או"ח סי' של"ז ס"ג.

אלא דהרמ"א שם סיים (לענן שבת) 'ולכן טוב להחמיר שלא לאכול בגנות אם ישתמש שם עם מים, דבקושי יש ליזהר שלא יפלו שם מים', ועי' בספר עלי שי"ח עמו' רס"ה, דס"ל להגר"ח קנייבסקי דהו"ה דיש להזהר מזה בשנת השמיטה, אולם דעת החוט שני שם דאין צריך להזהר מזה בשמיטה, כיון דלא החמירו כל כך באיסור השקאה בשביעית.

לתגובות: YR4295@gmail.com

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

הכמות מול האיכות

כל הלומד פרשה זו מתקשה כל שנה מחדש: מה ראה יצחק לברך את עשו, וכי הוא לא ראה שיעקב יושב האהלים הוא טוב בהרבה מעשו איש השדה העוסק במקרה הטוב בציד חיות (כשאנו יודעים שהיה צד גם את אביו באמרי פיו, וגם נשים מתחת בעליהם).

ונהנה מצאתי בחכמה ומוסר לסבא מקלם (ח"א, י"ז) ביאור חדש, עפ"י סיפור על פילוסוף שהיה עשיר גדול, ולו שני בנים, הגדול שבהם היה גם גדול בחכמה, והמשיך את השולשלת המכובדת בעסקו בחכמות הטבע, והיה שקוע תמיד במחשבותיו, ונהנה להתעמק בחכמה כל ימיו. והשני מאס בחכמה ואחז ברדיפת הממון והנאות הגוף, ובילה את זמנו בעסקיו ובמשתאותיו.

וכשהאב הפילוסוף שכב על ערש דוי, ציפה האב החכם שהוא יקבל מנה אחת אפיים מן הירושה, לפי שהוא דומה לאביו ומסב לו הנאה בראותו את בנו עוסק בחכמה תמיד. אך האב הפתיע אותם, כשקרא להם אל מיטתו ואמר: "לבני החכם- תנו חלק קטן מן הירושה, שכן הוא נהנה מעסק החכמה. אך בני הקטן הלא אין לו הנאה זו, תנו לו לכל הפחות כסף, כדי שיהיה לו את רצונו- תענוגי ההבל. (וכמאמר העולם- ה' מרחם על הטפשים, ונותן להם כסף...)

וכתב ע"ז הסבא מקלם שם בסוגריים "[ושמא לכך רצה יצחק לתת לעשו את הברכות]" ובזה האיר את עינינו בקושיא גדולה זו לפי שדווקא בגלל שיעקב טוב מעשו ונהנה בלימוד התורה, רצה לתת לעשו את הגשמיות, כדי שתהיה לו לכה"פ הנאה גשמית זו. ועי' מכתב מאלהו (ח"ב עמוד 206) שביאר את הענינים באופן נפלא, ותורף דבריו הם ע"פ הזוהר שכתב שהקב"ה הסתיר מיצחק את שפלותו של עשו, כדי שהברכות יהיו "מדעתא דשכינתא". וביאר שם, שהקב"ה לא גילה ליצחק שעשו הוא מושחת בפנימיותו, וחשב שתוכו הוא טוב, (כמו יהודי טוב שיש לו קצת מרץ...) ובשעת הברכה הראה ה' ליצחק את טעותו פתאום, כדי שהברכה תהיה מתוך נסיון והתגברות, ועי"ז היא תפעל יותר טוב עי"ש.

ולפי המשל של הסבא מקלם ניתן להוסיף שהוא ריחם עליו בחושבו שתוכו הוא טוב, ובחיצוניות אינו מצליח לשבת וללמוד כראוי, לפחות אתן לו ממון, כדי שתהיה לו איזה הנאה, והוא יפרנס את יעקב היושב באוהל. אלא שעשו היה מושחת לגמרי, ואם הוא היה מקבל את הכסף לא היה נשאר ליעקב כלום וכל ישראל היו עניים מרודים כמו שאמרו חז"ל.

ומזה אבן פינה לראות את הנאת לומד התורה שהקב"ה נתן לו את הסיפוק הרוחני שבהבנת עוד תוספות, ועוד גמרא, וההתרוממות שבתפילה, והעונג שבנתינת חסד לזולת, שזה אינו דומה לשום הנאה גשמית ואפי' מאלפי זהב וכסף.

ועפ"י הגדרתו של מו"ר הגר"ש ברויאר שליט"א, שהעוה"ז יש בו 'כמות' גדולה, ריבוי כסף, כבוד גדול, וצאצאים רבים, אך אין בעוה"ז שום 'איכות', האיכות יש רק בעוה"ב. ולכן ישנם רבים שיש להם כמות גדולה של עוה"ז, אך איכות אין להם בכלל, והם תמיד נרגנים ומתלוננים, ולא מספיקים להנות מהמאתיים זוז שבידם, לפי שהם כואבים את חסרונם של המאתיים זוז האחרים. לעומת האברך השקוע בלימוד, שאף שאין לו ריבוי של כמות, אך יש לו איכות חיים, ובית שליו, ונחת מהילדים, וסיפוק מיבולו הרוחני המבורך, וזה אינו מהעוה"ז, שהרי אין בו איכות כלל, אלא אלו הם רסיסי עוה"ב שהקב"ה הוריד לעולמנו, ולכן כשהוא יוצא מבית המדרש, ועינו מתבלבלת לרגע נוכח הכמות החוגגת סביבו, הוא מזכיר לעצמו מיד- אנו עמלים ומקבלים שכר (של סיפוק בעוה"ז - עפ"י מהרש"א) לעומת האחרים שחסר להם את אותה איכות. (עפ"י תפא"י בברכות פ"ד)

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

ראש חודש כסלו בבחינת יום הכיפורים

הרה"ק ר' יוחנן מראחמיסטריוקא זצ"ל סיפר פעם (אמרי קודש פר' חיי שרה תשל"ג) בשם אדמו"ר הזקן מטשארטקוב זצ"ל שאמר שחתנו הרה"ק ר' אהרן מטשערנוביל זצ"ל הניח את עצמו לישן פעם בראש חודש כסלו וראה שיש רעש גדול בשמים ומלאכים יחפזון וחיל ורעדה יאחזון ולא ידע על מה זה, עד שבא אליו אביו הרה"ק ר' מרדכי זצ"ל בחלום, ואמר לו שהיום הזה הוא בחינת יום הכיפורים שמי שלא עשה תשובה כראוי בתשרי נגמר דינו בראש חודש כסלו.

בגנזי ישראל (חנוכה תרצ"ב) מהאדמו"ר מטשארטקוב זצ"ל הובא המאמר בשינוי קצת וז"ל: "מסופר בשם זקני הק' ר' מוטלי מטשערנוביל זצ"ל אשר שמע בראש חודש כסלו רעש בעולם העליון, ונאמר לו שהוא יום סליחה וכפרה, כי יען שחנוכה הוא הגמר, מתחילה ההארה כבר מתחילת החודש.

ובספר בוצינא דנהורא (החדש עמ' ה) מביא בשם הרה"ק ר' ברוך'ל ממעיבוז זצ"ל שאמר "כמו שהיה מקודם אלול תשרי בהתגלות כך על פי סוד חשון הוא אלול וכסלו הוא תשרי".

גם מרן החתם סופר (דרשות חת"ס ח"ב, שע"ט עמ' ג) הזכיר יסוד זה שר"ח כסלו יש בה חשיבות של יום הכיפורים, וז"ל "כתיב בירמיה (לו, ט) 'ויהי בשנה החמישית ליהויקים בחודש התשיעי קראו צום', וכתב שם בסוד מישרים בהגהות רש"י שהיה יום צום בראש חודש כסלו משום דמר"ח אלול עד יום הכפורים יש מ' יום והוא בחודש השביעי כאשר היולדת לשבעה, ומי שלא שב בתשובה שלימה יש מהושענא רבה עד ר"ח כסלו מ' יום "והוא יום הכיפורים שבחודש התשיעי כאשר היולדת לתשעה חדשים".

ובספר סדר הדורות (ג' אלפים שכ"א) הביא יסוד גם כן וז"ל: "כתב אגודת שמואל סל"ו כל החטאים שאדם עושה מר"ח ניסן עד תשרי מוחלין ביום הכיפורים כשעושה תשובה, ואם לא עשה תשובה ממתנין לו עד כסלו שהוא ארבעים יום אחרי הושענא רבה, כנגד ארבעים יום מקבלת התורה והוא תשעה חדשים".

ויש לציין הרמז לזה בקהלת (יא, ב) בפסוק "תן חלק לשבעה וגם לשמונה כי לא תדע מה יהיה רעה על הארץ, אם ימלאו העבים גשם על הארץ יריקו ואם יפול עץ בדרום ואם בצפון מקום שיפול העץ שם יהוא", וכתב שם התרגום "הב חולק טב מן זרעא לחקלך בתשרי ולא תתמנע מלמזרע אף בכסלו מה יהי בישא עלוי ארעא אי חריפי נצחן או אפילי, אין מתמלין ענניא מטרא עלוי ארעא מערן ית מימהון בגין זכותא דצדיקיא, ואי לית זכו בדרא ההוא בימא ובמדברא נחתן, דלא יתהנון מנהון בני אנשא". [תן חלק טוב מהזרע לשדך בתשרי, ולא תמנע מלזרוע גם בכסלו, כי לא תדע מה יהיה רע על הארץ, אם מוקדמות מצליחות או מאוחרות. אם מתמלאים העננים גשם על הארץ יריקו את מימיהם

בגלל זכות הצדיקים, ואם אין זכות בדור ההוא, בים ובמדבר יורדים שלא יהנו מהם בני האדם].

ולכאורה דברי התרגום צ"ב דהלא בפסוק כתיב "וגם לשמונה" והיינו חודש חשון, וי"ל שהתרגום הבין שעד סוף חודש שמיני שהוא ר"ח כסלו יכולים עוד לפעול, ואפילו לא זכו בחודש תשרי יכולים לפעול עד חודש כסלו שממתינים לו עד אז וכנ"ל, בזכות הצדיקים.

והנה מה שכתב התרגום שבחודש כסלו יכולים לזרוע ולפעול "בגין זכותא דצדיקיא" נראה פירושו שדרך הצדיקים שהם תמיד דואגים אולי לא יצאו ידי חובתם כדבעי והלואי שעוד יזכו לתקן ולשפר מעשיהם וכו' וכו' ומסתמא כך היה הרגשת הצדיקים הקדושים האדמו"ר מטשארטקוב והחתם סופר ששניהם חשבו הלואי שעוד נוכל לתקן ולשפר הכל כדבעי, ולכן נתגלה להם שיש עוד הזדמנות של ר"ח כסלו שהיא בבחינת יום הכיפורים.

ובזה שדרך צדיקים להסתכל תמיד על עצמם כאילו שהם עדיין צריכים כפרה ותיקון על מעשיהם ועוד לא זכו לבוא אל המדרגה הנכונה, יכולים להבין מה שכתוב בפרשתינו "ויעתר יצחק לנכח אשתו כי עקרה היא".

ולכאורה קשה להבין למה הוצרך יצחק אבינו להרבות בתפלה, הלא היה לו להיות בטוח בהבטחת השי"ת שאמר לאברהם אביו "כי ביצחק יקרא לך זרע" ואם כן היה מובטח שיהא לו זרע, וכדדרשו "ביצחק ולא כל יצחק" וכן אמר השי"ת לאברהם אבינו "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם" ועוד אמר השי"ת "ואברהם היו יהיה לגוי גדול" ואם כן כבר היה מובטח יצחק אבינו שיצא ממנו דורות ישרים ושממנו יצא העתיד של כלל ישראל, ולמה לו להרבות ולהפציר בתפלה, ולמה לא היה זה נחשב כחסרון באמונה כשהרבה להתפלל שיזכה לבנים.

ונראה ביאור הדבר לפי דבריו היסודיים של השפת אמת ריש פר' בשלח (שנת תרל"א) עה"פ "ויעצק משה אל ה' וז"ל "ואבן עזרא ורמב"ן מקשים על צעקת משה רבינו ע"ה הלא הקב"ה הבטיחו שאבדה בפרעה וכו'. אך נראה כי מדרך הצדיק לצעוק אף על מה שנבטח, שמאמר השי"ת הוא אחר שלימות פעולתו של האדם ותפלה וצעקה בכלל פעולת אדם השלם לאלקיו, ולזאת מה שיהיה נושע על ידי תפלה וצעקה הוא הישועה שנבטח עליו, ונראה שאין מבטיחין באמת רק למי שיודע זה שצריך צעקה גם אחר ההבטחה.

וזהו שאמרו אין הבטחה לצדיקים וי"ל שלכך לא נאמר לישראל ההבטחה שלא היו צועקין והשי"ת רצה שיצעקו כמ"ש במדרש השמיעיני את קולך אבל משה רבינו ע"ה אף שנבטח צעק ולכך נאמר בו ההבטחה כנ"ל "עכ"ל השפת אמת.

וכפל השפת אמת את דבריו (פורים תרל"ד) "נראה כי מרדכי ידע שהשי"ת יעזור לבני ישראל בוודאי כמ"ש רוח והצלה כו', וכ"כ ומרדכי ידע את כל אשר נעשה כו', רק שכן דרך כל הצדיקים שאף שיודעין הישועה מ"מ יכולין לצעוק בלב שלם ממש כמו אם לא הי' יודע ולמי שאינו כן אין מראין לו הישועה באמת. וזה תליא באמונה שלימה שמבטל כל השכל להשי"ת ויודע ומאמין שאין סתירה מכל זה שהישועה בא ע"י צעקת האדם".

ויסוד דבריו כתב האור החיים הק' (בראשית כא, א) לבאר דברי חז"ל (ב"ק צב.) "מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, מהכא ויתפלל אברהם אל האלקים וירפא אלקים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו [וגו'] וכתוב וזה' פקד את שרה כאשר אמר".

ושאל האור החיים שמדברי הגמרא נראה שנפקדה שרה רק משום שאברהם התפלל בעד אבימלך, והלא השי"ת כבר הבטיח לאברהם אבינו על יד המלאך (בראשית יח, י) "שוב אשיב אליך כעת חיה והנהבן לשרה אשתך".

ותירץ האור החיים הק' וז"ל "לעולם כי תפילתו על אבימלך הוא דבר המעמיד לפקידת שרה, והבטחתו יתברך היתה שיתן לו בן והזמין לו ה' מצוה שסגולתה שיפקד ובזה נתקיימה הבטחתו, והוא אומרו כאשר אמר, פירוש ולצד האמירה שאמר ה' הוא שנודמן לו הדבר ונפקדה, כי כשירצה ה' להטיב יזמין המצוה שסגולתה היא הטובה המבוקשת, ותמצא שקודם הבטחת הפקידה כבר נודמן לאברהם מעשה פרעה שהוא בדומה למעשה אבימלך, ולא עצרו ה' לפרעה כדי שיתפלל עליו אברהם, וזה לך האות למה שפירשנו":

הרי הגם שכבר הובטח אברהם אבינו שיזכה לבן משרה אמנו, עכ"ז ההבטחה התקיימה רק אחר שאברהם התפלל בעד אבימלך ותפלתו היה דבר המעמיד לפקידת שרה, ואז על יד תפלתו זכה שיתקיים ההבטחה אליו.

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים

הקב"ה העדיף לעזור את עיני יצחק - מלדבר לשון הרע על עשיו

וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מִרְאֵת (כז, א)

בפירוש רש"י הביא ג' טעמים מדברי חכמינו ז"ל, מדוע כהו עיניו של יצחק באחרית ימיו. והטעם השלישי הוא: כדי שיטול יעקב את הברכות. ומקור דבריו הוא ממדרש רבה (פרשה סה סימן ח'): רבי חנינא בר פפא פתח (תהלים מ, ו) "רבות עשית אתה ה' אלהי נפלאותיך וגו'", אמר רבי חנינא כל פעולות ומחשבות שפעלת "אלינו" - בשבילנו, למה כהו עיניו של יצחק כדי שיבא יעקב ויטול את הברכות, ויהי כי זקן יצחק, עכ"ל. ובמדרש אגדת בראשית (בובר, פרק מ'), מובא בזה"ל: יודע הקדוש ברוך הוא שיצחק מחבב את עשו, ועתיד היה לברכו, אמר הקדוש ברוך הוא הריני מכהה את עיניו כדי שלא יהא רואה למי שהוא מברך, כדי שיטול יעקב את הברכות, לפיכך "ויהי כי זקן יצחק", עכ"ל.

וצריך להבין מדוע כדי שיזכה יעקב בברכות, היה צריך הקדוש ברוך הוא ליטול מיצחק את מאור עיניו. הרי יכל לגלות ליצחק מיהו באמת עשיו, שהוא רשע. ואז ממילא היה יצחק מעביר את הברכות ליעקב. בפרט שיצחק כבר היה לו מספיק סיבות לחשוד בעשיו שהוא רשע. שהרי נשיו היו עובדות עבודה זרה, וגם אין שם שמים שגור בפיו כיצחק.

ויש לומר שהקדוש ברוך הוא לא רצה לומר לשון הרע אפילו על עשיו הרשע. וכפי שמצינו בגמרא (סנהדרין מג, ב) שכאשר חטא עכן בימי יהושע שאל יהושע את הקדוש ברוך הוא מי חטא לך? אמר לו הקדוש ברוך הוא: וכי דלטור [מלשין] אני לך? עיי"ש. - לכן, כדי למנוע את עשיו מלקבל את הברכות, לא הייתה ברירה לקדוש ברוך הוא אלא ליטול את מאור עיניו של יצחקמא.

*

^מ עיין עוד בלשון המדרש תנחומא סימן א', וע"ע במדרש הגדול הוסיף לבאר פסוק זה ע"פ משל נפלא.
^{מא} שו"ר כן ב'ליקוטי שיחות' קובץ טו עמ' 215.

כדי לא לצער אביו וכדי לא להרגיל עצמו בלשון הרע - העדיף יעקב לבוא אל אביו במרמה

אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה (כו, יב)

א] בגמרא מסכת מכות (כד, א): "לא רגל על לשונו" (תהילים טו, ג) - זה יעקב אבינו, דכתיב: "אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע". ובביאור דרשת הגמרא, כתב המהרש"א בחדושי אגדות שם, וז"ל: "לא רגל על לשונו" זה יעקב אבינו שנאמר "והייתי בעיניו כמתעתע" - שלא היה בו מדת לשון הרע, שאם היה אביו יודע שהוא יעקב היה הוצרך יעקב לדבר לשון הרע על עשו נגד פני אביו יצחק, שעשו אינו ראוי לברכה לפי מעשיו, גם כי כבר מכר לו את בכורתו, וכמו שהסכים על ידו זה לבסוף על ידי הגדת עשו שאמר "גם ברוך יהיה"^{מב}. וזהו שנאמר "לא רגל וגו'" רצונו לומר שלא הרגיל עצמו בלשון הרע, וההפך נאמר ברשעים "למדו לשונם דבר שקר וגו'", עכ"ל המהרש"א. [ועי' בספר 'שמחת מרדכי' (פרשת תולדות עמ' קנ) שדן, מדוע באמת חשש יעקב מלומר ליצחק אביו לשון הרע על עשיו אחיו שהוא רשע, הרי כיון שראה שאביו אינו מכיר ברשעותו של אחיו עשיו היה עליו לומר זאת, דהוי לתועלת - כדי שלא יתן לו הברכות מפני שהוא רשע. ותירץ לו מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שיעקב חשש שיצחק לא יאמין לו].

ב] אבל ב'תורה תמימה' (הערה ה'), כתב שמעלת יעקב אבינו הייתה בזה ששמר עצמו מלומר לשון הרע על אימו, וז"ל: מפרש הלשון "לא רגל" מלשון רגן ומענין רכילות, וכן תרגם יונתן "וירגלו אותה" (דברים א, כד) ותרגינו יתה, ויש לפרש כוונת כלל הדרשא שלא עלה ברעיונו של יעקב להצדיק נפשו לפני יצחק לכשירגיש בו לומר שעל פי מצות אימו עשה כן, ואף כי היא אמרה לו מפורש "עלי קללתך בני", שזה הוי כמו רשות לגלות הדבר לכשיהיה צריך, וזה הוא מפני כי "לא רגל על לשונו", ודרש מענין רכילות כמו לא רכל על לשונו, עכ"ד.

וכן כתב בספר 'עין אליהו' (על מסכת מכות, שם) והוסיף לבאר כיצד למדו זאת חז"ל מהפסוק "אולי ימושני אבי", וז"ל: "לא רגל על לשונו" - זה יעקב שאמר "אולי ימושני אבי". והמקרא מסיים "והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה". ובאמת מה היה ירא יעקב כשימוש אותו אביו ויכיר אותו. יאמר הלא אימו צותה לו שיעשה כן וא"כ לא יקללו אביו. אך יעקב היה רחוק מן רכילות. ואם יקללהו אביו לא יאמר כי אימו צותהו כן, ויקבל הקללה אך לא יגלה סוד. ואם כן שמר את הלא תעשה "לא תלך רכיל בעמך" עד תכליתה. לכן דרשו "לא רגל על לשונו" זה יעקב וכנזכר לעיל.

לתגובות: Ci9335108@gmail.com

^{מב} היינו שכן מצינו לבסוף, שכשמע יצחק מעשיו שיעקב לקח גם את בכורתו, הסכים לברכות שבירך את יעקב ואמר "גם ברוך יהיה".

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך,

משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

הגבורה של יצחק - להמשיך הלאה בכל מצב!

ענין מעלתו ודרגתו של יצחק, מכוסה ומוסתרת. נעלמה מעין כל חי מעשי גבורתו ותוקפו ופרשת גדולתו. וכבר כתב האור החיים הקדוש: "לא נודעו נסיונותיו וגדר צדקותו; והגם שפוט צוארו על גבי המזבח, אין דבר זה מבואר בתורה". הסיפורים שהתורה מספרת לנו על יצחק, הם כולם סודות ורמזים שלפי פשוטם לא נמצא בהם סיפורי גבורה וצדקות.

והנה ידוע מהזוהר הקדוש ומהמקובלים, כי יצחק מידתו 'גבורה', שבמידה זו הצטיין באופן מיוחד, עד שזכה ונתעלה להיות המרכבה שלה. ואמנם כאשר אנו באים ללמוד ממנו איך התנהג במידה הקדושה הזאת בכדי ללמוד ממנו מעשי אבות, כאמור, לא מצאנו לה ביטוי מפורש בסיפורי התורה. ננסה אפוא להתעמק קצת ולפענח את הרמזים וסודות התורה, איך התעלה יצחק במידת הגבורה, ומהי הלימוד והמורשת שהוא השאיר לנו איך עלינו להשתמש במידה קדושה זו כאמצעי להתקרב אל ה' יתברך.

*

הנה הפרשה היחידה שהתורה מספרת לנו ממאורעות חייו של יצחק, היא הפרשה של הליכתו לגרר, וכל מה שעבר עליו שם (פרק כו).

בתחילת יישובו בגרר, יצחק זוכה להצלחה מופלגת, ממש למעלה מדרך הטבע. בשנת רעבון הוא זורע ומוצא מאה שערים! אבל לא ארכו הימים הטובים. הפלישתים מתקנאים בו ואבימלך מגרשו מארצו. יצחק עובר לנחל גרר. בנחל גרר, מספרת לנו התורה באריכות, איך יצחק חופר בארות ורועי גרר רבים אתו אודותן. הבאר הראשון שחופר, קורא יצחק בשם "עשק" - "כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ". אחר כך חופר עוד באר, וכאשר רבו גם עליה, קורא לה בשם "שטנה". ויעתק משם, וחופר באר שלישית וקורא לה בשם "רחובות", עליה כבר לא רבים. ואז, מספרת לנו התורה, יצחק עולה לבאר שבע, שם הוא זוכה לגילוי של הקב"ה שמבטיח לו: **אֵל תִּיכָא כִּי אֶתְךָ אֲנִי וּבְרַכְתִּיךָ וְהִרְפִּיתִי אֶת זְרַעְךָ וְגו'.** כאשר לאחר כך, באופן מפתיע, אבימלך בא להשלים אתו ולכרות עמו ברית. אחר סיפור כל הדברים האלו, מספרת לנו התורה הקדושה, כי עבדי יצחק מצאו מים וקראו לבאר "שבעה".

מובן כי הכל סודות ורמזים נפלאים, וכלשון הרמב"ן, "יספר הכתוב ויאריך בענין הבארות ואין בפשוטי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק, וכו' אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו". והנה, הראשונים מבארים את פרשת מגורי יצחק בגרר וענין הבארות על דרך "מעשי אבות סימן לבנים", שהוא סימן לכל העתיד לעבור עליהם, ושברשה זו מרומזת ענין הגלויות ושלש בתי המקדש. ונראה לי שהמסר הטמון בה ברור מאוד: יצחק אבינו נתקל שוב ושוב בהפרעות והתנכלויות שאין בהם שום הצדקה והיגיון. אבל יצחק לא מתפעל. הוא לא

נגרר אחר ההצקות של הפלישתים להיכנס איתם למלחמה או מריבה; הוא פשוט עושה את שלו וממשיך הלאה.

כאן רואים גבורתו של יצחק: הגבורה שיש לו שלא להתעקש, אלא לכופף את הראש ולהמשיך הלאה!

וזה מסר חשוב לכלל ישראל לכל הדורות. כל ימי שבתנו בגלות, גלינו ממקום למקום; וכפי שאנו נקראים בפי העולם: "היהודי הנודד". לכאורה, מה יש לקנאות בנו? אבל הגוים מקנאים בנו, שוב ושוב הם מתנכלים לנו, לא שְׁלוֹתֵי וְלֹא שְׁקֻטֵי וְלֹא נְחֻתֵי וְיָבֵא רִגְזוֹ (איוב ג, כו). ולמה? כי הגוים יודעים את האמת, וגם אם אינם מודעים לכך, אבל הרי מזלם חזי ובתת-מודע שלהם הם מרגישים כי אמונתם היא הבל הבלים, ואילו בני ישראל, הם העם-הנבחר. לכן הם שונאים אותנו כל כך.

העתק מדויק ממה שעבר על יצחק אבינו. אבימלך רואה את הצלחת יצחק אבינו והוא מקנא בו. לכאורה ממה יש לו לקנאות? יצחק יושב בגרר - גַּר בארץ נכריה. אמנם הוא רואה הצלחה בעסקיו, אבל האם באיש כזה יקנא המלך בכבודו ובעצמו?!

אבל אבימלך מבין, כי אם בני עמו אומרים: "זבל פרדותיו של יצחק, ולא כספו וזהבו של אבימלך" (ב"ר סד, ז), פירוש הדברים, שיצחק קנה את לבם. זה לא הכסף ולא העושר של יצחק שמפריע לאבימלך, אלא העובדה כי יצחק נהיה אור לבני עמו, והם קולטים שהאמת אצלו. זה מה שמפחיד את אבימלך, ולכן הוא רודף אותו ומגרש אותו מארצו.

ומה יצחק עושה? הוא עוזב את הכל ועובר לגור במקום אחר! הוא לא מתווכח עם אבימלך, הוא לא מוחה על העוול הנוראי שנעשה לו שהוא נזרק מביתו על לא עוול בכפו, הוא פשוט עוזב את הכל והולך לדור במקום אחר.

ומה קורה שם? שוב, השכנים הגוים עושים צרות. הוא חופר באר, והם טוענים "לנו המים". יצחק לא נגרר למלחמה, הוא אינו מחזיר השערה אלא זו הצידה וחופר בור חדש. כאשר גם עליו רבים - "ויעתק משם"; הוא שוב לוקח את מקל הנדודים בידו ועובר לגור במקום אחר...

וזה מסר לדורות, מעשי אבות סימן לבנים, איך עלנו להתנהג בגלות: אל לנו להיגרר למריבות עם אומות העולם שמקנאים בנו ולהתעקש על זכויותינו - עלנו להיבדל מהם. עם לב מורם בפנים, וראש כפוף בחוץ, היהודי לא מתפעל משנאת הגוים, הוא ומקבל על עצמו את הנהגת הבורא בשמחה, ועל כל גל וגל שעובר עליו מנענע לו את ראשו וממשיך הלאה. זוהי גבורה עצומה, והכח שלנו לקיים זאת - בא מיצחק אבינו.

*

והנה בספה"ק ביארו את ענין הבארות כרמז אל עבודת האדם לגלות את מעיינות פנימיות לבו האצורים בנשמתו. ועל דרך מאמר בעל חובות הלבבות על הפסוק מִים עֲמֻקִּים עֲצָה בְּלֵב אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יְדַלְּנָה (משלי כ, ה): "החכמה תקועה בתולדות האדם וטבעו, ובכח הכרתו - כמים הטמונים בלב הארץ. והנבון המשכיל ישתדל לחקור על מה שיש בכחו

ובמצפוניו מן החכמה, לגלותו ולהראותו; וישאבנה מלבו כאשר יחקר על המים אשר במעמקי הארץ".

בתוך כל אחד מאתנו יש מעין מדהים, מים עמוקים, של כוחות רוחניים עצומים; מח, לב ורגשי קודש, שאובים מבית ה', הלא היא הנשמה הקדושה החצובה מתחת כסא הכבוד. אבל את הבאר הקדוש הזה "סתמום פלישתים", הלוא הוא הגוף החומרי שהוא כיסוי קשה, שכבה עבה הסותם את אור הנשמה מלהאיר בנו, ומעכב את זרימת המים הזכים והטהורים לצאת מן הכח אל הפועל. והעבודה שלנו היא לחפור בארות ולגלות את המים הזכים אשר במעמקים - חבויים עמוק בנשמתנו.

אבל זאת לא עבודה פשוטה, כי מיד שהאדם ניגש לעבודה ומתחיל לחפור, תיכף "יִיָּרִיבוּ רְעֵי גֵרָר", המריבות עם כוחות הרע מתחילים... והם רוצים בכל מחיר למנוע מהאדם מלהגיע אל הבאר שלו. יש 'עסק' ויש 'שטנה'; עוד מריבה ועוד מלחמה, והאדם נבהל מזה, הוא לא יודע איך להתמודד מול יצר הרע, ולפעמים הוא נסחף למלחמת התשה אתו שלא נגמרת כל החיים...

ויצחק מלמד אותנו כי הדרך הנכונה היא לא להתעכב ולא להיסחף אחר רוחות המלחמה שהיצר מנסה למשוך אותנו אליהם, אלא פשוט עלנו להמשיך הלאה ולחפור באר חדשה. אם הפלישתים סתמו לנו באר אחת, לא נתייאש, נמשיך לחפור באר אחרת.

בפרשה הזאת של הבארות, התורה מגלה לנו במקצת, מה הן ההתמודדויות שעלנו לעבור במסע החיים אחר מים העמוקים, ואיך נצליח בעזרת ה' לצלוח את כל אותן חפירות עד שנגיע אל המנוחה ואל הנחלה, נתעמק קצת בפרשת הבארות, ונלמד ממנה איך להגיע בשלום אל היעד הסופי - לבאר מים החיים הפרטית שלנו.

*

את הבאר הראשון שחפר יצחק קרא בשם 'עסק' - "כִּי הִתְעַשְׂקוּ עָמוֹ" (כו, כ). כאן יש רמז למריבה שהיצר מנסה לעורר אצל האדם עם הסביבה. הוא מכניס לו בראש את ההנחה, כביכול, כל הצרות שלו והקשיים שהוא עובר, זה בגלל אנשי סביבתו. והאדם מתחיל לחשוב מחשבות, שזה האנשים הקרובים איליו, או כאלו שהוא בא במשא ומתן איתם, שהם אלו שמונעים ממנו להתקדם ומעכבים את עלייתו. זה יכול להיות ההורים, בני הבית, הבוס, ראש הכולל, חברים וכו' וכו', האדם מדמה בעצמו כי הם מקור כל הבעיות שלו, הם סותמים לו את הבאר. בזה רוצה יצר הרע למשוך אותנו למצה ומריבה וכך להרחיק אותנו מהיעד הסופי של גילוי מעיינות הנשמה.

יצחק אבינו מלמד אותנו, כי לא רק שאנשי הסביבה הם לא הסיבה לבעיות שלנו, אלא הם בכלל חלק מהפתרון! כי אי אפשר להגיע אל היעד הסופי בלי לחפור שוב ושוב. כל חפירה, זו עוד נדבך ועוד התקדמות במסע החיים לקראת היעד הסופי. ואדרבא, אלו שנדמה לנו כי הם סותמים את הבארות שלנו, הם בעצם עוזרים לנו בדרך בכך שנותנים לנו את ההזדמנות לחפור באר חדשה. ואם רק לא נתפעל מהקשיים שנדמה לנו שהם מציבים לפנינו ונמשיך לחפור בכל הכח עוד ועוד, נתקרב יותר אל היעד הסופי שלנו!

*

עובדה הוזה אצל הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, רבה של ירושלים, שהגיעו שני אנשים לדון בפניו בענין סכסוך ממוני שהיה ביניהם. רבי יוסף חיים פסק את פסקו, וכדרכה של תורה, זה יצא זכאי וזה יצא חייב.

למרבה הצער, האיש שיצא חייב, לא היה מסוגל להשלים עם ה'פסק' והתחיל לצעוק בעזות וחוצפה דברים קשים נגד הרב. בתוך דבריו איים עליו ואמר: "אשבור לך את כל החלונות בבית!"

רבי יוסף חיים שמע את הדברים והחזיר לו בתקיפות: "ומה נראה לך, שלא אעשה כלום?" האיש נדרך, הוא לא ציפה לשמוע על נקמה מהרב ושאל בהיסוס: "מה תעשה?" ענה לו רבי יוסף חיים בניחותא: "פשוט מאוד, אזמין זגג שיתקן אל כל החלונות שתשבור!"

הסיפור הזה נשמע קצת כסוג של דברי מליצה, אבל באמת מונח בו מסר מאוד עמוק. הלוא הוא בדיוק אותו מסר שאנו לומדים מההתנהגות של יצחק אבינו מול אבימלך ורועי גר: גבורה אמיתית אינה גילוי של כוח במלחמה - אלא הכוח להימנע ממלחמה! לא להתגרות ממעשי בני אדם ולהיגרר אחריהם במריבה - זוהי הגבורה הכי גדולה! וצריך לזה הרבה תבונה. צריך בשביל זה להשליט את המח על הלב, לא להתרגש מהמתגרים בנו ולהמשיך הלאה לעשות מה שאנו צריכים לעשות.

*

ואמנם כאשר ממשיכים לחפור, ניצב בפנינו מריבה חדשה, מריבה שהיא קשה יותר מהמריבה של הסביבה, והיא המריבה של האדם עם עצמו.

כמה אנו מתייסרים ממחשבות של האשמה עצמית על מעשים שעשינו, וטעינו. החלטנו החלטות מסוימות, ועכשיו הם בעוכרינו. בעקבות אותן טעויות אנו מלאי רגשי אשמה ותסכול. בראשנו מסתובב תדיר מחשבות של "אילו הייתי נוהג אחרת או אז כי..." וכדומה, ואנו לא מצליחים להשלים עם המציאות העכשווית שלנו.

גם אלו, הן מהמריבות של רועי גר; כוחות הרע שרוצים לגרור אותנו למלחמה איתם. וזה מרומז בבאר השני שנקרא בשם שטנה. 'שטנה' הוא מלשון 'שטן' - "הוא שטן, הוא יצר הרע" (בבא בתרא טז, א), הכח הרע ששוכן בקרבנו ומבלבל אותנו עם המחשבות האלו שאינן מביאות לנו שום תועלת, הן רק ממרמרות לנו את החיים ומרחיקות אותנו עוד יותר מהתכלית שהיא למצוא 'מים חיים'.

ושוב יצחק אבינו מדריך אותנו שאל לנו להיגרר למלחמה. מה הוא עושה במצב הזה? **"וַיִּעַתֵּק מִשָּׁם - וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת!"**, הוא עובר למקום אחר ומתחיל לחפור באר חדשה!

*

מאי משמע לעבור למקום אחר, ואיך משתיקים בזה את המחשבות השליליות? ניתן אולי ללמוד זאת מפרשתו של אליעזר עבד אברהם כשהלך לחפש אשה ליצחק.

למדנו בפרשת חיי שרה על אליעזר, איך בבואו לחפש אשה ליצחק, עשה סימן לדעת מי היא הנערה 'אותה הוכחת לעבדך ליצחק'. והנה טרם כילה לדבר, והסימן מתגשם. אומרת לנו התורה הקדושה: **וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֲה לָהּ מִחֲרִישׁ לְדַעַת הַהֲצִלִיחַ ה' דְּרָכּוֹ אִם לֹא** (כד, כא). למה השתאה? מסביר רש"י, כי עדיין לא ידע אם היא ממשפחת אברהם או לא. אבל מיד אחר כך כתוב - עוד לפני שהוא שואל 'בת מי את?' - **וַיִּקַּח הָאִישׁ נָזֶם זָהָב בְּקַע מִשְׁקָלוֹ וַשְּׂנֵי צְמִידִים עַל יְדֵיהָ** (שם, כב), ולכאורה אם עדיין היה משתאה, ולא ידע אם היא ממשפחת אברהם, למה כבר נתן לה את התכשיטים? ועוד צריך ביאור מהו פירוש המילים "מחריש לדעת"? על מה ולמה החריש?

אולי הביאור, שהרי לאליעזר היה חלום, הוא רצה בכל מאודו את יצחק כחתן לבתו. אבל אברהם לא מסכים לקחת אשה לבנו מבנות הכנעני. אף על פי כן, כדרך בני אדם, המחשבה מנקרת לו בראש, 'אולי בכל זאת...' אברהם אבינו משביעו לבל יקח מבנות הכנעני, ואליעזר אומר לו, **"אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי וגו'"**, המדרש (ב"ר פנ"ט, ט) מסביר שהתכוון לשאול, אם במקרה כזה שהאשה לא תסכים לבוא אחריו, שמא יסכים לקחת את בתו ליצחק. ואברהם אבינו אומר לו: לא! 'אין ארור מתדבק בברוך', זה לא שייך. אבל אליעזר הוא בסך הכל בן-אדם, והמחשבה לא עוזבת אותו. הוא יודע שזה מופרך, זה לא יתכן, אבל ככה זה טבע המחשבות הטרדניות שמנקרות לנו במח ואינן נותנות לנו מנוח. עתה הוא עומד על עין המים, ורואה איך מסבב הסיבות מסדר באופן פלאי את סדר הדברים, הדרך קפצה בפניו, הסימן המובהק שביקש מה' התממש עד לפרטי פרטים, ובכל זאת הוא משתאה... "מי אומר שזה השידוך? אולי הנערה בכלל לא ממשפחתו מאברהם?"

הייתכן?! הרי הוא עשה סימן שמימי, והסימן התממש!! איזו מקום יש לספיקות?!

אליעזר, עבדו הנאמן של אברהם אבינו, כשהוא רואה שיש לו ספיקות, הוא מתחיל לחשוש: אולי הספיקות אינן אלא בגלל איזה רצון אישי שיש לו, רצון הטמון עמוק עמוק בלבי שעדיין מפנטז: 'אולי כולי האי... שמא הנערה הזאת אינה ממשפחתו של אברהם, והרי בתי כזאת מיוחדת ומתאימה כל כך ליצחק... אולי אברהם יתחרט מהחלטתו ויסכים לשקול שוב את העניין...'

כאשר אליעזר רואה שהוא צריך להיאבק עם רעיונות הזויות כאלו, וכי הן עדיין צעות לו במח, למרות הנס הגלוי שהוא ראה, הוא מבין שהוא נמצא במצב מאוד מסוכן, וח"ו הוא עלול למעול בשליחות עקב הנגיעות האלו. מה הוא עושה במצב הזה: "מחריש לדעת!" הוא מתעלה על עצמו ומחריש את הדעת! משתיק את השכל! עוד טרם מברר את הספק ושואל את הנערה "בת מי את?", הוא ממחרר להלביש עליה את התכשיטי-כלה. זהו! כעת תמה המלחמה! הענין סגור - יצחק מאורס!

כעת אפשר לברר ביישוב הדעת, בלי חשש שהשכל והנגיעות האישיות יסיטו אותו מהאמת: "בת מי את?"

*

המחשבות השליליות הורסות את כל מנוחת-הנפש שלנו. יש את האתגרים החיצוניים של הסביבה, אבל קשה מהם, הם הקונפליקטים הפנימיים שמסעירות את לבנו ולא נותנות לנו מנוח. וזה לא עוזר מה שאנו יודעים כי המחשבות האלו אינן נכונות, וכי הכל משמים, כי אף על פי כן, המחשבות לא עוזבות אותנו ופוגעות בנו שוב ושוב, כמו זבוב טורדני שכמה שמנפנפים אותו, חוזר בחזרה.

ואז אין עצה אחרת, צריך לקפוץ ולעשות מעשה - "וַיַּעַתֶּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֲרָת!" היינו להבין כי המקום שלנו הוא במקום אחר ועלינו מיד להתחיל לחפור שם באר חדשה.

המריבות הפנימיות והמחשבות השליליות שיש לנו כלפי עצמנו נובעות מכך שאנו מתעקשים שהמקום שלנו הוא במקום פלוני. אנו צריכים להיראות כך והמציאות שלנו צריכה להיות כך. והעבודה שלנו היא להכיר באמת, כי לא המעשים שלנו הביאו אותנו למקום בו אנו נמצאים כעת, אלא ההשגחה העליונה. זהו רצון ה' ועלינו לחפור כאן את הבאר שלנו.

ברגע שנקבל את זה, באהבה, ונעשה מעשה, לעבוד את ה' בפועל לפי התנאים שהוא נתן לנו, נתפטר מכל המחשבות האלו!

*

ואמנם בזה עדיין לא תמו החפירות, נשאר עוד חפירה אחת, אותה צריך לחפור בשביל להגיע אל היעד; חפירה עמוקה ויסודית שהיא הגורלית מכל החפירות, והיא העבודה להתגבר על רוחות הייאוש. ודא קשיא מכולא...

לכל אחד, יש זמנים שרוחות רעות של ייאוש משתלטות עליו ומאיימות להכריע אותו; לאבד ממנו את כל הישגיו שהשיג בימי חייו. זה יכול להתעורר אצלנו מחמת תנאי חיים מסוימים או מוגבלות שונות שאנו נתונים להם, ולפעמים זה בא בעקבות הכרה של תכונות רעות המולדות בנו ואנו לא רואים דרך איך להיפטר מהן. דבר זה גורם לנו להרגיש שאנו עומדים בפני שוקת שבורה ללא אפשרות להתקדם בחיים. לפעמים רגשות הייאוש באות דוקא לאור ההצלחה שאנשים חווים. אחר שאדם זכה והמשיך לחפור למרות כל הקשיים שניצבו לפניו, הן הקשיים מבחוץ והן הקשיים מבפנים, ועדיין לא הגיע לעמקי הבאר, הרי הוא חושב שאם אחר כל זה עדיין לא מצא מים, כבר אין סיכוי שאי-פעם ימצא מים בתוך הבאר שלו...

כאשר ההתמודדות היא רוחות של ייאוש, כאן כבר אין מריבה שאפשר לברוח ממנה ולהמשיך לחפור במקום אחר... הצרה היא לא מצד אנשי הסביבה, ולא מצד מחשבות טורדניות המנקרות במח, פשוט ניצבים מול מציאות שנראית כי היא בלתי ניתנת לעבור ולכאורה מה אפשר לעשות במצב כזה?

במצב הזה יש רק עצה אחת: לעשות 'סוויץ' במוח - - -

*

ישנה מסורת בעם ישראל, כי כאשר מתחילים ללמוד עם הילדים גמרא, מתחילים מפרק "אלו מציאות" שבמסכת בבא מציעא. למה דוקא מפרק זה? ב'אלו מציאות', יש את המחלוקת הידוע של אביי ורבא אי ייאוש שלא מדעת הוי ייאוש או לא הוי ייאוש (כא, ב). ולמעשה נפסק כאביי דלא הוה יאוש. ונראה שיש כאן מסר עמוק מאוד. הרי אם נסתכל על פני המציאות, המאבד, הרי נמצא במצב של ייאוש, זו המציאות, רק שהוא לא יודע מזה, אם כן, לכאורה מה הסברא לומר דלא הוי ייאוש? מה בכך שלא יודע עדיין מהאבדה, הרי מצד המציאות הוא נמצא במצב של ייאוש?

אלא מכאן לומדים, כי אצל יהודי אין כזה דבר מציאות של ייאוש! אפילו כאשר המציאות היא מציאות של ייאוש, גם אז אין ייאוש! מתי יש ייאוש? כאשר נודע לו מהמעשה - ו"בדעתו" הוא מתייאש!

במילים אחרות: הייאוש לא מגיע בגלל המצב, אלא בגלל השכל! מצד עצם מציאות הדברים, לעולם אין מצב של ייאוש, רק כשהאדם חושב מחשבות של ייאוש, או אז, הרי הוא בעצמו יוצר את הייאוש! ולכן, כל עוד לא היתה ליהודי מחשבה של ייאוש בפועל, אין אצלו ייאוש, המצב עדיין לא אבוד!

זהו מסר כל כך חשוב ויסודי, שחייבים להפנים אותו כבר מינקות! לכן הגמרא הראשונה שלומדים עם הילדים היא גמרא זו, להחדיר בהם שאצל יהודי אין מציאות של ייאוש 'סתם ככה', רק אם מדעתו יתייאש, או אז יחול עליו דיני ייאוש.

*

ענין זה מרומז בבאר השלישי. הבאר השלישי קרא יצחק 'רחובות' על שם "פִּי עֵתָה הֶרְחִיב ה' לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ" (כו, כב). לכאורה המצב בו יצחק היה נמצא הוא בדיוק ההיפך מזה. מלהיות 'איש מצליח' הוא נהפך לאיש נודד שנאלץ לעבור ממקום למקום; הוא חופר באר ועוד באר, וכל פעם רבים איתו עליהן; לכאורה מה יש לו עוד לנסות ולחפור בכלל?! אבל בדעתו של יצחק בכלל לא נכנס המושג 'ייאוש'. במקום להרים ידיים לאור מצבו העגום, ההסתכלות שלו היא הפוכה לגמרי: **כי עתה הרחיב ה' לנו! דוקא במצב הזה, בתוך כל הקושי, זה הזמן שהוא מצפה להצלחה למעלה מן המשוער!**

ואכן לאחר שחפר את רחובות, הוא זוכה לגילוי נפלא. הקב"ה בא איליו במראות הלילה ומבטיח לו ברכות עצומות. ותיכף לאחר מכן, אבימלך בא עם שר צבאו ומבקש לכרות עמו ברית, על דרך מאמר הכתוב בְּרִצוֹת ה' דְּרָכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יִשְׁלַם אֹתוֹ (משלי טז, ז). ואז, אחר כל זה, הוא זוכה סוף כל סוף: וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עִבְדֵי יִצְחָק וַיְגִדוּ לוֹ עַל אֲדוֹת הַבָּאָר אֲשֶׁר חָפְרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִצָּאֵנוּ מַיִם!

יצחק קורא לבאר הזו 'שבעה'. שבעה הוא מספר שמסמל שלימות. לאחר שעבר גם את ניסיון הייאוש הוא זוכה להגיע אל המנוחה ואל הנחלה: הַנּוֹלָד בְּבִשׁוּרַת יִקַּח נָא מֵעַט מַיִם - חָפַר וּמָצָא בְּאֵרוֹת מַיִם!

*

כולנו רוצים חיים קלים. החיים האלו של 'ויחפור' - קשה לנו מאוד להשלים עם זה... זה לא רק ויחפור אחת, זה רצף של חיים של עמל ויגיעה, עוד ויחפור, ועוד ויחפור, ולפעמים אחרי מסע של יגיעה אנו מרגישים כי חזרנו שוב לשלב א'. ואמנם באמת אין זה נכון כלל וכלל, כי גם אם אנחנו מרגישים שאחרי שיגענו לטפס למעלה ההר כאילו חזרנו שוב למרגלותיה, לא התקדמנו כלום, אליבא דאמת הקדמנו הרבה, כי ההר שאנו עומדים כעת תחת מרגלותיה, אינו אותו ההר שזה עתה גמרנו לטפס! עלנו לחפור הרבה בארות, לא רק באר אחת, וכל חפירה מקדמת אותנו עוד שלב לקראת היעד הסופי.

אבל הבעיה היא, שבעיני בשר אנחנו לא רואים זאת, לא רואים את ההקדמות, וזה מאוד קשה. איך מחזיקים מעמד? איך לא נשברים?

לכך צריך את כח הגבורה של יצחק אבינו. יצחק אבינו, גילה גבורה ותושיה עצומה כאשר בכל מצב המשיך לחפור, ומעשי אבות סימן לבנים, שעל ידי עבודתו בקודש, סלל לנו את הדרך והשריש בנו את הכוח לא להתייאש מול הקשיים הניצבים בפנינו אלא להמשיך לחפור עוד ועוד, עד כי נמצא מים.

ואמנם כאשר הזמנים קשים ואנו לא מוצאים את הכוח להמשיך הלאה, תמיד אפשר לפנות אל הקדוש ברוך הוא, לבקש ולהתחנן: **לְמַעַן הַנֶּעֱקֵד בְּשַׁעַר הַשָּׁמַיִם וְשָׁב וְחָפַר בְּאֵרוֹת מַיִם - הַצְּלִיחָה נָא וְהוֹשִׁיעֵנו אֱ-לֹהֵינוּ! (הושענות, הושענא רבה), עדי כי נזכה ל"בְּצַדְקוֹ חוֹן חֶסֶד מַיִם!"**

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדריישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

שמחת אלעזר / בעקבות הגאון רבי שמחה (בן הגה"ק רבי אלחנן הי"ד) וסרמן זצ"ל, ראש ישיבת אור אלחנן, מגדולי דורו וממעוררי תנועת התשובה.

בעריכת ה' מ"צ גולדבאום, עורך ספרי קובץ פרשיות, קובץ מאמרים ושמחת אלעזר

שני גויים: אנטישמיות כפוליסת ביטוח

וַיַּעֲתָר יִצְחָק לֵה' לִנְכַח אֲשֶׁתוֹ כִּי עֲקָרָהּ הוּא וַיַּעֲתָר לוֹ ה' וַתֵּהֵר רַבֵּקָה אֲשֶׁתוֹ. וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקַרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶה אֲנֹכִי וַתֵּלֶךְ לְדַרְשׁ אֶת ה'. וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גַיִם גּוֹיִם בְּבִטְנְךָ וְשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעֶיךָ יִפְרְדוּ וְלֹאִם מִלְּאִם יֵאָמֵץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר (כה, כא-כג)

שני גויים

רבקה שאלה את הנביא מדוע מדוע הבנים מתורצצים בקרבה, והנביא השיב לה כי "שני גויים בְּבִטְנְךָ וְשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעֶיךָ יִפְרְדוּ". כאשר רבקה עברה על פתחי תורה אחד רץ ופרכס לצאת, ואילו כאשר רבקה עברה על פתחי עבודת אלילים השני פרכס לצאת.

מדוע תשובה זו סיפקה את רבקה?

עשו מבטיח את הקיום של יעקב

בעלי המוסר מבארים שעדיפים שני בנים - אחד צדיק והשני רשע, מבן יחיד שאין לו כיוון ברור והוא פוסח על שני הסעיפים.

אך יש כאן נקודה נוספת. כבר כשנולד יעקב ניתן לו מעין "ביטוח" שצאצאיו יתקיימו לעולם כיהודים. והיינו שהרי התורה היא הערובה הגדולה לכך. אך עדיין קיים חשש שתהיה תקופה ללא תורה ח"ו, וניתן כאן רמז שאז יהיו מוכרחים את עשו, כי שנאת עשו ליעקב תמנע התבוללות. יעקב נולד, אפוא, יחד עם "שומר" המונע את העם מלהתבולל.

תהליכים היסטוריים

כאשר נתבונן בקורות דברי ימי תולדות עם ישראל ניווכח שישנם תהליכים היסטוריים שחוזרים על עצמם. תקופה של עינוי ורדיפה, ולאחר מכן תקופה של התאוששות והתחזקות, ביתר שאת ויתר עוז.

השפעת הסביבה והדרך להתגונן

זה התחיל כבר מימי קדם, כאשר יעקב אבינו ברח מעשיו שביקש לרצוח אותו. הוא נאלץ לברוח מביתו ומסביבתו, מאביו ומאמו - יצחק ורבקה. הוא הגיע לבית לבן הארמי אך עוד קודם לכן הוא הלך ללמוד בישיבה של שם ועבר למשך ארבע עשרה שנה. זה נתן לו את הכח ואת העוצמה בכדי להתמודד עם הניסיונות שהיו עתידות לקראתו בבית לבן. במשך ארבע עשרה השנים שלמד בבית מדרשם של שם ועבר הוא מלא את עצמו במי-הדעת כמו שְׁגֵמֶל מִמְּלֵא אֶת עֵצְמוֹ בַּמִּים לפני צאתו למדבר וכך הוא פיתח חסינות לסביבתו של

לבן. כאשר נאלצים לגור יחד עם רמאי הבעיה איננה רק שהוא ירמה ויגנוב אותך. בנוסף ישנה חשש מפני ההשפעה שלו. רמאי גורם לסביבתו לאבד את היושרה ואת מדת האמת שלהם עצמם.

יעקב ולבן

יעקב הגיע לבית לבן כרווק. הוא היה פליט. אחיו ביקש לרצוח אותו וכעת הוא היה נתון לחסדיו של רמאי. לאחר עשרים שנה הוא עזב את בית לבן כאיש עשיר, ולאחר שהוא כבר השתית את היסודות לעם ישראל. זו הייתה הגלות הראשונה והבית של לבן שימשה כמדגירה להופעת עם ישראל.

גלות מצרים, גלות בבל וחרבן בית שני

מאוחר יותר יעקב ובניו ירדו למצרים. הם היו אז שבעים נפש בלבד. לאחר מאתיים ועשר שנים נוראיות של עבדות וגלות הם יצאו ממצרים כאומה גדולה.

מאוחר יותר בהיסטוריה זה קרה שוב. לאחר גלות בבל עם ישראל חזר לארץ ישראל מחוזק יותר. כאשר חזרו לארץ ישראל מבבל בימי עזרא, עם ישראל כאילו קם לתחיה. ההשפעה החיובית של אותה תקופה נשארת עם עם ישראל עד היום.

גם בתקופת חורבן בית שני רבן יוחנן בן זכאי הקים את ישיבתו ביבנה ("תן לי יבנה וחכמיה"). זה היה הביטוח להמשך קיום עם ישראל.

התהליך הזה חוזר על עצמו בתולדות עם ישראל שוב ושוב.

בין שתי מלחמות העולם

זכורני את מצב היהודים בפולין בין שתי מלחמות העולם. הייתה תקופה בוורשה בו זוגות שנישאו נאלצו לחבר את הרהיטים שלהם לקירות הבית כי היה אסור לגובה המסים לשבור את קירות הבית. אך מלבד קירות הבית, הם היו לוקחים את הכל. מיטות. שולחנות. כסאות. הכל. לכן הם חיברו את הרהיטים לקירות. אני זוכר שבברנוביץ גובה המסים הגיע לחנווני עני ולקח ממנו את המאזניים שלו. לא הייתה לו אפשרות לרכוש מאזניים חדשות והוא נאלץ לחסל את העסק.

תקומת היהדות בתקופתנו

באותה תקופה יהדות ארצות הברית פרחה מבחינה גשמית, אך כמעט ונעלמה מבחינה רוחנית - יהדית. היכן התקיימו חיים יהודיים תוססים בוורשה ובווילנא. לא בנו יורק או במונסי. התחיה של יהדות ארצות הברית כיום באה, במידה רבה, מהשרידים שנותרו לפליטה מגדולי אירופה. ענקי הרוח של עמנו צמחו דווקא באותן שנים קשות. בלתי-אפשרי לתאר את הפריחה של גדולי תורה באותה התקופה - באותן עשרים ואחת שנות עינוי וסבל - באותו חלק של העולם.

אולם כעת, בזמננו, לאחר הטרגדיה הנוראה של מלחמת העולם השנייה, אנחנו רואים את הפריחה המחודשת של תורה ושל קהילות יהודיות שורשיות, בארץ ישראל ובעולם.

לפני המלחמה לא היה ניתן לדמיין את זה.

פני הדור כפני הכלב

אאמו"ר זצוק"ל הי"ד כתב ב"עקבתא דמשיחא" לפרש את מאמר חז"ל (סוטה דף מט ע"ב) "בדור שבן דוד בא פני הדור כפני הכלב" (בשם החפץ חיים שאמר בשם הגרי"צ בן בעל נפש החיים ז"ל): "מטבעו של הכלב, כי אם יסקלו אותו באבן, מיד הוא מתנפל על האבן לנשכה. בשעה שְהָמָן [א"ה מצ"ג: כינוי להיטלר ימ"ש בפרט, ולשונאי ישראל בכלל] קם על ישראל יש לדעת, כי הָמָן זה אינו אלא מקל השלוח מן השמים לחבטנו בו".

זו הייתה טעותם של המרגלים שמשה רבינו שלח לרגל את הארץ. הם "התנפלו על האבן" וכך הפכו את אותו הלילה לליל בכיה לדורות. וגם אצלנו יש נטייה לטעות בכך. והתיקון לזה הוא ההבנה שדברי ימי תולדות ישראל הם כולם בהשגחה עליונה.

התפקיד של האנטישמיות

וכאשר מתבוננים בזה מבינים שלאנטישמיות יש תפקיד וצומח ממנה גם תוצאה חיובית. הקיום של עם ישראל יכול להיות מובטח על ידי לימוד וקיום התורה, אולם במציאות לפעמים יש צורך באמצעים פחות נעימים להבטיח את הקיום של עם ישראל. התהליך שחוזר על עצמו שוב ושוב בתולדות ימי ישראל הוא, התרחקות מהתורה והתבוללות לבין אומות העולם. לאחר מכן תקופה של ייסורים ורדיפות, ולבסוף התחזקות והתחברות מחודשת אל התורה, שמביאה לחיזוק של עם ישראל. כאשר יהודים מתקרבים יתר על המדה אל הגוים, הגוים דוחפים את היהודים חזרה אל תוך עצמם, וכך מובטח הקיום של עם ישראל.

תא לחץ

ישנם חולים שזקוקים לתא לחץ. כאשר רואים את החולה בתא, אם לא מבינים את הסיבה עלולים לחשוב, "איזה איש מוזר. מדוע הוא שוהה בתא צר?" הוא טועה. החמצן בתא נועד לאפשר לחולה להתגבר על המשבר הרפואי שלו כדי שיתרפא ויחזור לחיות כאחד האדם. "תא הלחץ" של עם ישראל הוא האנטישמיות. יש לו תפקיד, אך הוא נועד אך ורק לעזור לעם ישראל לעבור תקופות של משבר עד שיוכל לחזור לנשום בכוחות עצמו את נשמת חיי האומה, את התורה הקדושה.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות

כפיו, תבונות מועד

'בִּבְטָן עֶקֶב אֶת אָחִיו'

וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּה וַתֹּאמֶר אִם בֵּן לְמָה זֶה אֲנֹכִי וַתִּלְךָ לְדָרֶשׁ אֶת ה': וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׂנֵי גֵימִים גֹּיִם בְּבִטְנָךְ וּשְׂנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעֶיךָ יִפְרְדוּ... (כה, כב-כג). וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יִצְחָק אָבִיו גִּשְׁה נָא וּשְׂקָה לִי בְּנֵי... (כו, כו-כז). וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ בְּלָבוּ יִקְרְבוּ יָמֵי אָבִל אָבִי... (שם, מא)

יש לעיין בשורש 'קרב' המשמש ל'מעיים' של האדם ככתוב לפנינו 'בְּקִרְבָּה', וכן לענין של 'בתוך' כמו 'אני ה' בקרב העם הזה', וכמו בפרשה הקודמת 'מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו'. אך משמש גם לענין של 'קירוב' ככתוב בסוף הפרשה 'יקרבו ימי אבל אבי'. וכן משמש לענין של 'קירבה' כמו 'עם קרובו', 'קרובים אליו'. ומשמש גם ל'הקרבה' כמו 'קרבתו'. אך עיקר החידוש והפלא שבשורש זה, הוא שגם הענין של 'מלחמה' ושל 'כלי קרב', שהם כלי מלחמה גם הם שייכים לשורש זה, ולכאורה הענין של מלחמה הפוך הוא מהענין של 'קירבה', אדרבא הנלחמים שונאים זה את זה, לא סובלים זה את זה.

וכיוצא בפלא הזה מצינו גם בענין של 'נשיקה' המוזכר בפרשה שיצחק ביקש מיעקב שינשק אותו, כי הפשטות של נשיקה היא הבעה חזקה של קירוב, אך לעומת זו מצינו גם את הענין של 'כלי נשק' שהם כלי זיין של מלחמה, ורואים שוב שהענין של קירוב מתחבר לענין של מלחמה.

ובעצם הענין של 'קרב' יש להתפלא על שלשה תוארים שיש בפרשה שלפנינו למקום אחד, וכמו שמצינו פה בפרשה שלפנינו, שהקרב הוא גם כן 'בטן' וגם 'מעיים'.

קירבה, קרבן 'ועם קרובו'

ונתחיל לברר את הענין של 'קרב', הענין של 'קירבה' הוא שכל אחד מהקרובים מרגיש יותר את עצמו מחמת הסמיכות והנוכחות של משנהו, כאשר אדם הינו בודד מרגיש הוא עזוב שאין מישהו המתעניין בו, וכאשר נפגש עם מישהו המתייחס אליו ומקבל אותו, מרגיש חיזוק בעצמות שלו, מרגיש שהוא שווה יותר, ויתכנו עוד סוגי הרגישים אחרים.

כך היא המציאות שאמנם ב'קירוב' כל אחד מקרב את עצמו לשני, אך אין ההרגש רק של נתינה עצמית, אלא אדרבא, בנתינה הזו מרגיש יותר את העצמות שלו, את הנוכחות והמציאות שלו, ואפשר להסביר קצת יותר, כי הנה אדם בריא אינו מרגיש את עצמו, אינו מרגיש את ידיו ואת רגליו וכו', מרגיש רק שהוא מציאות קיימת, וכאשר מרגיש קירוב ויחס וכדומה מיד מתחזקת גם ההרגשה העצמית שלו.

וכאשר נחקור מה פשר הדבר, למה ה'קירוב' וההתקרבות נותנים הנאה, ולמה הידים והרגלים של האדם שהם הכי קרובים אליו, אינם נותנים לו הנאה של 'קירוב'? התשובה

'בְּבִטָּן עָקַב אֶת אָחִיו'

היא שהמתקרב מוותר על מקומו הקודם, מוותר על כל מיני קירובים אחרים שביכולתו להתקרב להם, והכל בשביל הקירוב המתבצע, הוויתור של הצד השני נותן לכל צד להרגיש את ההנאה שהוא משהו מיוחד מאד, שווה להפסיד הנאות אחרים בכדי להיות סמוך אליו... ואת זה אפשר להרגיש רק על ידי התקרבות של מישהו זר, מישהו שאינו אחד ממש, ולכן לא מרגישים קירוב לידיים ורגליים, אין אדם מנשק את ידיו של עצמו, כי הם אחד עמו, אין להם בחירה להתנתק ולבחור לשמש מישהו אחר... אבל כאשר אדם זר היכול להתחבר עם אחרים בוחר להתקרב אליו, לשהות עמי, זה נותן הרגשה חזקה לעצמיות העצמית...

כאשר יהודי מתקרב אל ה', על ידי שמזכיר לעצמו את מציאות ה' ואת רוב טובו וחסדו וכו', במחשבות אלו עוזב הוא את כל אלילי הארץ, את כל הבטחון באילי הארץ, מבקש להרגיש את האמונה והחסיה בה', העזיבה הארצית היא המבררת את התקרבותו וקירבתו אל ה', נעשה 'עם קרובו'... וכאשר אף קורא אל ה' - זוכה לבחינת 'אלקים קרובים אליו', כי כמו שהוא עוזב את כל ההצעות והחיים הארציים כדי לחזות בנועם ה', כך גם ה' כביכול עוזב את העיסוקים העליונים שלו, ופונה להקשיב לקריאתו... הפניה שלו כביכול מוסיפה כח בפמליא של מעלה, יש נחת רוח לה' מההימסרות הזו, וגם הקורא זוכה להרגיש יותר את מעלתו וזכותו, מרגיש שיש מישהו המאזין לקריאתו, מתייחס אליו למרות רוב גדלו.

וזהו גם הענין של 'קרבן', הוא מוגש ומוקטר לה', לפחות חלק ממנו עולה לאשים, נלא מצינו קרבן שמביאים בהמה לכמה דקות שתעמוד לפני המזבח, כי אין בזה שום וויתור על משהו ארצי], וכאשר יהודי מקריב מממונו קרבן לה', הוויתור הזה מקרב גם אותו עצמו יותר אל ה', כי זוכה לתחושה של כפרה וריצוי, וגם זוכה ל'ירידת השפע'.

'בְּקִרְבֶּךָ קְדוֹשׁ'

ומעתה ה'קָרַב' של האדם הוא המקום שבו המזון שאכל הופך לפסולת, כלה מן העולם, וגוף האדם מקבל את החומרים החיוניים הצריכים למען קיומו ובריאותו, והרי זה כמו שה'קרב' הלזה מקריב את המאכלים אל האדם-הגוף, הם הופכים ללכלוך וצואה, והקרב מתלכלך בהם, אך גם נהנה מהמילוי והשביעה שיש לו מהם, ונמצא שוב שמדובר בנתינה עצמית, אך הנותן עצמו נהנה ומרגיש יותר את עצמו. ומה שנאמר 'ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו' [וכן אומרים 'ובקרב קדושים תתהלל'], הכוונה שהגוף החומרי ירגיש כל כך את נוכחות ה' עד שירגיש שיש לו את הנאת המילוי והשביעה מה', על ידה מרגיש יותר את נוכחות ה' ואת השייכות והמחויבות שלו כלפיו, וזה מהנה אותו כמו השביעה ועוד יותר.

וכאשר מתארים שמהו נמצא ב'קרב' משהו, נראה לחדש שאין הכוונה סתם למשל של מישהו הנמצא בתוך קהל מסוים, אלא הכוונה היא שהוא מוותר על שלמותו בשביל ההשתתפות הזו, זה מה שאומר אברהם לאליעזר שאף שאני יושב בקרב הכנעני, כי אני

'בִּבְטָן עֶקֶב אֶת אָחִיו'

מוותר על הנוחיות של חיי בשביל לתת להם אשל ולפרסם את האמונה, וזה נותן לי להרגיש את העצמיות שלי, את מדת החסד שלי, בכל זאת אשה לבני לא תקח מהם. וכן מה שנאמר 'אני ה' בקרב העם הזה', הכוונה שאני מתהלך עמם ומספק להם כל צרכם למרות שאין זה לפי כבודי, כביכול מקריב עצמי למענם כדי להיקרא רחום וחנון...

[ועיין ברש"י בפרשה הקודמת על הפסוק 'לאברהם למקנה לעיני בני חת בתוך באי שער עירו - בקרב כולם ובמעמד כולם הקנהו לו', ולכאורה לא מובן כפל הלשון ברש"י, למה לא מספיק לומר 'במעמד כולם', אלא הכוונה שכולם ידעו מה הם מפסידים במכירה הזו, כלומר, מה הם מקריבים ומה הם מרוויחים ואין מי שיוכל לטעון שלא ידע, זה מה שנרמז ב'באי שער עירו' שכל המכירים את תכונת העיר הסכימו עם המכירה הזו, ידעו שלמרות מה שהם מפסידים הם מרוויחים את החשיבות העצמית שאברהם בחר להיות קבור במקומם].

'המלמד ידי לקרב'

ולאור המבואר נוכל להבין את הענין של קרב-מלחמה, הלוחם רוצה להרגיש יותר את העצמות שלו, רוצה להשיג עוד נכסים, רוצה להרגיש נצחון ויכולת, ואת זה הוא עושה על ידי התעסקות עם השני, אולם המצב הזה שונה מהקודמים, כי בקודמים 'המתקרב' הוא המוכן לחסר מעצמו [ובכך להרגיש יותר את עצמו], אבל במלחמה הצד המתחיל במלחמה מבקש להרגיש את העוצמה שלו על ידי שהוא יעשה מחסור למשנהו, אלא שבדרך כלל הוא גם מסכן את חיי עצמו, ויתכן שיתברר לבסוף שהוא הקריב את חייו למען נצחון הצד השני, ורואים שמשתלם לצד הלוחם להיכנס לסיכון כדי להרגיש את עוצמתו, וכמו שרואים ביציאת מצרים איך שהמצרים כבר הרגישו את עוצמתם באומרם 'ארדוף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי' - ואולי על מחשבות ההתעצמות הללו נאמר 'ופרעה הקריב' - כי כמה שהתקרב והגדיל את האיום על ישראל כך הרגיש [בדמיונו] יותר עוצמתו שלו.

[ויש לתת לב, שמרגישים את הנאת הקירוב בדמיון עוד לפני שאכן השיג את עוצמתו, כאשר מצייר לעצמו שהדמיון מתקרב, נהנה כבר כעת בדמיונו, וזהו הביאור של 'יקרבו ימי אבל אבי', כי האם בידו לקרב את מיתת אביו? אלא שהוא שואף להרגיש את הנקמה והנצחון, אלא שיש משהו מפריע, ועל כן בדמיונו מצייר לעצמו שהנה הנה האבא מת, והנקמה מזומנת לפניו, והדמיון המקרב הזה, מרגיע אותו, מרגיש כבר את הנצחון].

והנה האריז"ל בכוונות פסוקי דזמרה מפרש את הפסוק 'לבני ישראל עם קרובו' שהוא מלשון 'כלי קרב', ונראה מזה שכביכול יש לה' מלחמה בגוים הכופרים וכו', והמלחמה הזו מתבצעת על ידי בני ישראל, הם נמצאים בין הגוים, הם המסתכנים בשהיה הזו, ואולי גם מתלכלכים מהעכירות והזוהמה של העמים - אבל בזה שאינם מתבוללים בעמים אלא נשארים באמונתם, ומכריזים בזה שההנאה הרוחנית להיות שייכים ונאמנים לה' עדיפה להם מכל מחמדי עין, זה כביכול נותן לה' נחת רוח, כביכול המציאות שלו יותר מורגשת ומתגלה. וכיוצא בזה מפרש האריז"ל גם את הפסוק 'אלקים קרובים אליו', כי את הכח

'בִּבְטָן עֶקֶב אֶת אָחִיו'

לבצע את המלחמה השקיטה הנזכרת, מקבלים ישראל מה', ה' הוא עוז לעמו יתן, הם מרגישים שה' מנהל את מלחמתם, והנאת ההתעצמות של נצחונם הינה מכח רוח הקרב שה' נותן בהם, וביחד עם נצחון ה' מרגישים את נצחונם... ובקיצור, הענין של 'מלחמה' מאחד את ישראל עם אביהם שבשמים כאילו הם מציאות אחת הנלחמת, יש ביניהם אחדות ולא רק קירבה, אלא שעל ידי מציאות המלחמה והנצחון מקבלים את ההנאה של 'קרב'.

'ישקני מנשיקות פיהו'

וכעת יובן גם כן הענין של 'נשק', כי הנה 'קירוב' בא לחדש את הרגשת העצמות, תמיד כאשר שני ידידים נפגשים ומתקרבים, מתחדשת הנאתם הישנה... אבל הביטוי של 'וישק לו', הוא שהקרוב רוצה להשיג תחושת קירוב עמוקה יותר, משהו עז יותר, הנישוק מבטא שאינני רק עוזב את השקט שלי כדי להרגיש יותר את עצמי, אלא אני מוכן לוותר על כל מה שיש לי כדי לחזור ולהרגיש יותר ויותר את עצמי...

והענין הזה שייך גם במלחמה, כי כאשר היוצא למלחמה מכיר כבר את כוחו ויכולתו, ויוצא למלחמה מכח סמיכות על העבר, הענין שלו הוא לחדש את תחושת הנצחון שהשיג בעבר, ואז המלחמה שלו הינה עם 'כלי קרב', אבל כאשר רוצה לנסות תעוזה חדשה, לברר שיש לו כוחות שעדיין לא הכיר, ומסכן את עצמו לכך - כלי המלחמה הללו הינם 'כלי נשק'!

ה'רציצה' ו'חבלי משיח' - ביאור הפסוקים

ובזה מובן הענין של ויתרוצצו הבנים בקרבה - כי ההריון הוא ב'קרב', שמוכנה לקבל את העובר והצער, בכדי שאחר כך תלד בן, ותרגיש יותר את עצמה, אך כאשר מרגישה 'רציצה' והצער גובר, וגם מבינה שיש שם מישהו הפונה לבתי עבודה זרה - לזה היא כבר לא מוכנה, מוותרת על הרצון להרגיש את העצמות... ותלך לדרוש את ה'...

ויש כאן נקודה עמוקה, כי הנה ידוע שצער הגלות נמשל להריון וחבלי לידה, והגאולה היא בחינת לידה - וחבלי משיח הם בחינת 'באו בנים עד משבר וכח אין ללידה', ולכאורה 'חבלי משיח' הללו נכלל בהם הכאב של הרציצה הזו, הכאב של 'ויתרוצצו הבנים בקרבה' -

כי הנה ביארנו שה'קרב' שלנו עם הגוים הוא בזה שאנו מתנתקים מהם ומהמונם ובוחרים להיות שייכים לה', ונמצא שהמלחמה הזו היא כעין 'שנים אוחזים בטלית' כל אחד טוען כולה שלי, כי אנו אחוזים בשני צדדים, הצד הארצי של הגוים והרשעה תופס ומושך, מנסה להשליט מצב של 'כולה שלי', והצד של ה' מושך אותנו לצדו, טוען 'כולה שלי', שאנו עמו ונחלתו, והרי זה כמו ששניים נלחמים על ילד, כל אחד טוען שהילד שלו, ואז, כאשר הילד עצמו בוחר צד אחד, הוא עצמו מנהל את המלחמה ומכריע אותה, וכמו בפרשה הקודמת שנאמר אצל רבקה 'נשאלה את הנערה', שהיא תכריע עם שייכת ליצחק או שייכת ללבן...

זהו ה'קרב' של רבקה, קרב המוכן לוותר על כל מה שהכיר, ולהצטרף אל הטהרה והאמת, וכאשר לפתע יש בקרב הזה שוב מלחמה על שני עולמות, יש שם מישהו הרוצה לצאת הן

'בִּבְטָן עֶקֶב אֶת אָחִיו'

לבתי כנסיות והן לבתי עבודה זרה, זהו סימן שהעובר לא מכריע את הקרב, אינו מקריב עצמו לצד ה', ולזה רבקה לא מסכימה, למה זה אנכי.

ויאמר ה' לה שני גוים בבטן ושני לאומים ממעיך יפרדו, כלומר, מצד הקרב אין כאן שום חסרון ובעיה, ברור שצריך להתקרב לצד של ה'...

אלא שיש כאן גם 'בטן', ו'בטן' מורה על מקום שואף ומתמלא ומתרחב, ויכול גם להתרוקן ולהצטמק ולהסתפק, ו'גוי' רומז לרצון האנוכי של אדם מסוים או של האומה שלו, וכאשר יש 'שני גוים בבטן' יתכן ש'בטן' אחת תסבול שני רצונות אנוכיים, הן רצון השואף להתרחב בגשמיות, והן רצון השואף להיות שמח בחלקו, אלו הם שני הבחינות של 'צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר', ושני רצונות מתנגדים הללו יכולים להתרוצץ בבטן אחת, למרות שמצד ה'קרב' יודע שקירבת אלקים יותר מהנה ומספקת ומאשרת...

ויש כאן גם 'מעיים', והם מלשון 'מעה' שהוא מטבע של קנין, וכמו שאדם לפעמים רוצה לקנות מוצר זה, ולפעמים מוצר אחר, ולפעמים לא בא לקנות כלל, כך הוא גם תכונת האברים הפנימיים של האדם, הרצונות שלהם משתנים, הלב רוצה פעם כך ופעם כך, ולפעמים רוצה מנוחה ושקט, גם מערכת הכרס והעיכול, לפעמים רוצים להתמלאות, ולפעמים שבעים ורגועים, ולפעמים רוצים להתרוקן, זהו הרמז של התואר 'מעיים', ועל זה נאמר 'שני לאומים ממעיך יפרדו', כי אמנם מצד 'שני הגוים' המתרוצצים, אפשר למצוא פשרה, שכאשר הצורך להתמלאות ולהתרחב מתחזק, יבחרו בו, וכאשר יותר רגוע לצד המנוחה, יבחרו בהסתפקות, וזהו בעצם הכח של 'מעיים', שאפשר לסבול שני רצונות הפוכים, כי הרצון יכול להתהפך ולהשתנות, ואפשר לתת מקום לשניהם, אך אומר לה ה', שאמנם זו תהיה הפשרה, כי יצאו ממנה שני לאומים - שני סוגי אמונות חיים, האחד יאמין שהעיקר הוא הרצון המתרחב, והאחד יאמין שהעיקר הוא הרצון המסתפק!

ובקיצור, יש שלשה שלבים, יש 'שלב' של 'קרב', וזהו מצב של מלחמה, מלחמה בין שני עולמות... ויש מצב של 'בטן' המברר שהמלחמה חזקה מאד, קשה להחליט מה להעדיף, ויש מצב של מעיים-פשרה, הנותן מקום לשני הצדדים, השאלה נותרת מה יהא העיקר, יש מי שמחליט שהעיקר אצלו הוא 'טל השמים', ו'שמני הארץ' הם רק נספח הכרחי, ויש מי שהעיקר אצלו הוא 'משמני הארץ' יהא מושבך, ולפעמים יסכים לקבל את 'טל השמים מעל'.

כולנו נמצאים ב'חבלי משיח' הללו, סובלים מהמלחמה הזו, יודעים ש'קירבת אלקים לי טוב', אבל ה'גוי' השני גורם תחושת מחסור בבטן... מתחנן 'הלעיטני נא...'; וצריך להתפשר... אבל צריך לדעת מה היא ה'בכרה', והיכן היא ה'ברכה' - שהעיקר יהא מתוך זכרון שאנו 'עם קרובו', 'גוי אשר לו אלקים קרובים אליו', גוי המקבל כוחות של 'טל השמים' הגוברים על 'משמני הארץ'... להביט על 'עקב עשיו' לראות שה'בטן רשעים' - תחסר ותחסר ותחסר, כל משמני ארץ יהיו לנגד עיניו בתוך כלי קטן, עין רואה ולב חומד, ואין כסף ואין יכולת להשיג... ואז תתגלה ה'אמת ליעקב' יראו מה בין 'קירבת אלקים'

ל'קרב הארץ'... והיה בית יעקב אש... ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה.

*

תבונות ההלכה: במעלת המצוה לקרב את קרוביו

איתא ביבמות (ס"ב סוף ע"א): "האוהב את שכניו, והמקרב את קרוביו, והנושא את בת אחותו, [דף סג עמוד א] והמלוה סלע לעני בשעת דחקו, עליו הכתוב אומר: אז תקרא וה' יענה תשוע ויאמר הנני". ופרש"י: "אז תקרא - לעיל מיניה כתיב כי תראה ערום וכסיתו - היינו דוחק העני, ומבשרך לא תתעלם - היינו אוהב את שכניו שהן כקרוביו, ומקרב את קרוביו ונושא בת אחותו".

ומבואר ששכנים נעשים כקרובים בבחינת 'בשרך', אלא שיכולים להתעלם מזה, ומי שלא מתעלם זוכה ל'אז תקרא וה' יענה'. וכן מבואר ש'קרובים' שפשוט שהם 'בשרך' גם מהם אפשר להתעלם, וכנראה שזה מחמת שהם רחוקים ממנו, אינם שכניו, ולכן גם כלפיהם צריך אזהרה לא להתעלם מהם, וגם הנזהר בזה יזכה ל'אז תקרא וה' יענה'.

ולכאורה מה שמגדיר את 'שכנים' כ'בשרך' תמוה מאד, שהרי אין ביניהם קשר של בשר? עוד יש להבין שהנה במסכת מכות (כד א) איתא "וחרפה לא נשא על קרובו זה המקרב את קרוביו", ופרש"י ש'לא סבל חרפת קרוביו', ונראה כוונתו שלפעמים הנהגה של קרוב גורמת לו חרפה, ומי שמתעסק עם החרפה הזו זה גורם לו להתרחק מקרובו, אבל מי שמתעלם מהחרפה, אינו מעורר אותה ואינו מתעסק עמה - יכול לקרב את קרוביו.

ולכאורה יש סתירה בין ב' הגמרות הללו, כי מהא דיבמות נראה שאפשר להתעלם מקרוב מחמת ריחוקו, והמקרב הוא זה שאינו מתעלם אלא מקרב בפועל. ומהא דמכות נראה שגם אם אינו מקרב כלל את קרובו, אלא שרק אין לו כעס עליו, ומוכן לקרב אותו - הוא כבר בגדר 'מקרב את קרוביו'.

אך לפי המבואר במאמר לעיל, מיושב הכל, כי כמבואר כל ענין של 'קירבה' גורם שהשני נותן לי הרגשה עצמית חזקה יותר, וכל אדם זקוק לחיזוק העצמי שיש לו מהקירוב לאחרים, ונמצא שאם אינו אוהב את שכניו, אינו מקבל מהם את ההנאה והחיזוק שאמור הוא לקבל מהם, ונמצא שמתעלם מצרכי ה'בשר' העצמי שלו, וזהו מה שנאמר 'ומבשרך' לא תתעלם.

אך מבואר עוד לעיל שאפשר להרגיש את ההנאה העצמית הזו על ידי 'קרב', דהיינו על ידי מלחמה ונצחון, ולכן כאשר יש לו רוח מלחמה על קרובו העושה לו חרפה, היה אפשר לומר שזה משהו ראוי ומובן, כי זה מראה על השייכות וההתייחסות שיש לו כלפי קרובו, שרוצה שהלה יתנהג כראוי, והראיה לכך היא שאינו מתעורר להרגיש 'חרפה' כלפי אנשים אחרים שנוהגים כמו קרובו, אלא דוקא קרובו מפריע לו, והיה אפשר לחשוב שהקשר השורשי בין 'קרוב' ל'קרב' הוא כי קרובים מעוררים קרב... לכן מדגיש הפסוק שאין זה נכון, 'קרוב' צריך להיות 'קרוב' מחמת שהוא קרוב, ולא מחמת ה'קרב'.

ומובן גם כן, למה הזכות של 'מקרב את קרוביו' הוא 'אז תקרא וזה' יענה', כי הקשר שלנו אל ה' הוא כי אנו 'גוי גדול אשר לו אלקים קרובים אליו... בכל קראנו אליו', ולכאורה אם קרובים מעוררים קרב, היה שייך שהקירבה תהא חלילה על ידי שה' יהא בכעס על יהודי ולא ישמע לקריאתו, אבל המקרב את קרוביו, הרי זה מכיר שהצורך העצמי שלו ושל בשרו הוא להתנהג בקירוב גם בשעת כעס וחרפה, וממילא גם ה' יתנהג עמו כך, שכביכול יהא צורך עצמי לה' לענות לקריאתו.

תשובות הגר"ח - פנינים מתורת רבינו מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זיע"א שטרם נדפסו / הרב אהרן הלוי גרנדש מח"ס תשובות הגר"ח

אברהם ויצחק דומים זה לזה | לבישת בגדים עם ציורים וכדו'

מגביצד לא הבחינו בין אברהם אבינו ליצחק אבינו

ש. תולדות כ"ה י"ט. ואלה תולדת יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק. איתא במסכת סופרים (סוף פכ"א) האדם הגדול בענקים, בענקים זה אברהם אבינו שהיה גבוה קומתו כנגד שבעים וארבעה אנשים כו', ויש לשאול כך, דהנה איתא בחז"ל (וכמדומה שכן הוא בזוה"ק פ' לך לך דפ"ו ע"ב) דהמלכים תפסו את לוט משום שהיה דומה לאברהם (וכן פרש"י בפ' לך לך י"ג ח') ורצו להתגרות באברהם שיאמרו שתפסו את אברהם ובאמת היה זה לוט. והשתא לכאן ק' ממ"ג, דאם לוט הי' גבוה ג"כ כמו הגובה של אברהם אבינו א"כ ניחא שתפסו את לוט ואמרו שזה אברהם אבל א"כ מה הרבותא במסכת סופרים שאע"ה היה גובה כנגד ע"ד איש והרי גם לוט היה כן. ואם לוט לא היה גבוה כאברהם אע"ה מה הועילו המלכים כי אף שלוט היה דומה לאברהם מ"מ הגובה היה שונה לגמרי וודאי היו יכולים להבחין שאי"ז אברהם מאחר שהיה גבוה במיוחד, וצ"ב ממ"ג.

ת. אברהם היו רגליו שוקעות בארץ ומוציאם בנס מן השמים בלי טורח וזה לא הי' בלוט. מד

*

למה לא חשש לצאת לחו"ל אחר שהיה עולה תמימה

ש. תולדות כ"ו ב'. פרש"י וז"ל, אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב אמר לו אל תרד מצרימה שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך עכ"ל, ולכאן צ"ב דהנה לעיל כ"ה כ"ו פרש"י וז"ל, בן ששים שנה. כו' ושפחה לא רצה לישא לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה עכ"ל, דמאי שנא דהתם לא רצה לישא שפחה לפי שנתקדש בהר המוריה, ואילו כאן לא חשש משום שהוא עולה תמימה עד שהקב"ה אמר לו כן. וצ"ב.

ת. כיון שהאריך ימים הבין.

*

---

^{מג} תשובות נוספות לפרשת תולדות, עיין בספרנו תשובות הגר"ח ח"א (מהדורת שנת תשע"ג) תשובות כ"ו □ ל"ב.
^{מד} והיינו דכיון דרגלי אברהם אבינו היו שוקעות בארץ, לכן נהי' כגובהו של לוט (וכשל כל אדם), וממילא יכלו המלכים להתגרות וכנ"ל בשאלה. ובזה ניחא נמי הא דאיתא בתנחומא חיי שרה סי' א' שאברהם ויצחק נכנסו לעיר ולא היה ניתן להבחין ביניהם עד שהקב"ה הלבין שער ראשו וזקנו של אברהם יעו"ש היטב, והיינו דקשה למה לא היה אפשר להבחין ביניהם והלא אברהם היה גובהו מיוחד ביותר, ולדברי מרן שליט"א גם פה ניחא ודו"ק.

איך אמר אחתי היא והרי היו להם ילדים

ש. תולדות כ"ו ז'. וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחתי הוא וגו'. לכאו' צ"ב, דבשלמא גבי אברהם אע"ה שאמר אחתי נחא כי עדיין לא היו להם ילדים, אבל הכא גבי יצחק אע"ה שיעקב אע"ה ועשו כבר נולדו ו[מסתמא] היו עמם איך הי' יכול לומר אחתי היא. וצ"ב.

ת. מאחרת.

*

ש. בהנ"ל. לכאו' קצת צ"ב דאם הי' עם ב' נשים שם הי' ניתן לחשוב כן, אבל למא שיאמינו שהם מאחרת בעוד שרואים לפניהם אשה אחת וב' בנים. וצ"ב.

ת. נשארה. מה

*

ממה כהו עיני יצחק

ש. תולדות כ"ז א'. ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראת וגו'. איתא במגילה (ט"ו א') ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך שהרי אבימלך קלל את שרה הנה הוא לך כסות עינים ונתקיים בזרעה ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו. לכאו' משמע דבלא קללת אבימלך זה לא הי' נהיה, וצ"ב דהא מה שנהיה כן פרש"י בחומש (כאן תולדות כ"ז א') או משום עשן נשי עשו או מדמעות מלה"ש שנפלו על עיניו בעקידה או כדי שיטול יעקב את הברכות, ומ' דהי' זה נהיה גם מבלי אבימלך, וא"כ מה הראי' דאל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך מאבימלך. ולכאו' צ"ב.

ת. הא והא גרמא.

*

לבישת בגדים עם ציורי חיות וכו'

ש. תולדות כ"ז ט"ו. ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל החמדת אשר אתה בבית ותלבש את יעקב בנה הקטן. פרש"י (פסחים נ"ד ב') וז"ל, בגדו של אדם הראשון. שהיו חקוקות בו כל מין חיה ובהמה והוא נמסר לנמרוד על כן יאמר כנמרוד גבור ציד ועשו הרגו ונטלו לפיכך היה איש ציד והן שכתוב בהן החמודות אשר אתה בבית כו' עכ"ל, מ' הנה ממש"כ רש"י לפיכך היה איש ציד מבואר דמה שהיו חקוקות בבגד כל מין חיה ובהמה ה"ז גרם לעשו להיות איש ציד והיינו שזה גרם לו מדות רעות, ומבואר מזה דבגד שיש על גביו ציורי חיות ובהמות ה"ז גורם למדות רעות. וחשבתי שאולי מכאן מקורו של מרן שליט"א במה

מה עי' רמב"ן.

מ' עי' בספר מדרש נח (של מרן זצ"ל) עמ' ל' דאיתא, ויתחזק נמרוד כאשר לבש את הבגדים ויתן לו האלקים כח וגבורה ויהי גבור ציד בארץ הוא היה גבור ציד בשדה ויהי צודה את החיות כו' יעו"ש.

שאומר לאנשים להסיר בגדים שיש על גביהם צורות גוי חיות ובהמות והיינו כנ"ל שזה גורם מדות רעות לנפש האדם.^{מז}

ת. שם ענין אחר שהוא מושל עליהן.^{מח}

*

ש. בהנ"ל. מטאך צ"ב למה אדה"ר לבש בגד כזה. גם דלכאו' אצלו לא מצינו שזה השפיע עליו כפי שהשפיע על עשו.

ת. שזה מראה שהוא מלך על הכל.^{נא}

*

מה שייך יקרבו ימי אבל אבי ואהרנה את יעקב אחי

ש. תולדות כ"ז מ"א. וישטם עשו וגו' ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרנה את יעקב אחי. עלה ברעיוני לבאר בעזה"י, דעשו שמע שיצחק אמר הקול קול יעקב והידיים ידי

^{מז} עי' כע"ז בספר 'קצור שולחן ערוך' סימן ל"ג סעיף י"ד וז"ל, ואין לעשות מורא לתינוק בדבר טמא כגון לומר חתול או כלב יקחהו כו' עכ"ל יעו"ש. וכ"כ שם בסי' קס"ה סעיף ז' וז"ל לא יעשה מורא לתינוק בדבר טמא עכ"ל.
^{מח} היינו דאין להביא מכאן ראיה, כי מ"ש גבי בגדי החמודות שהיו ציורי חיות ובהמות, לא היה זה ציורים בעלמא, אלא היה בזה ענין סגולי שע"ז שהיו חקוקים ע"ג בגדו היה לו שליטה עליהם, עי' פרקי דר"א פכ"ד 'ובשעה שהיה לובש אותה היה כל בהמה חיה ועוף באין ונופלין לפניו יעו"ש. וע"ע בפירושו 'עמר נקא' להרע"ב [הובא בספר שערי אהרן] בפ' תולדות פכ"ז פט"ז בשם המדרש, שהחיות היו עושין לו כל חפצו ועי"כ הרג עשו את נמרוד ששאל את הבגדים מנמרוד ונגע בצורת האריה ועי"כ בא האריה וטרפו לנמרוד והרגו ונשארו הבגדים אצל עשו ומשם היה אותם לרבקה ליתנם ליעקב [יעו"ש]. ומה שכתב רש"י 'לפיכך היה איש ציד' אין פירושו שהבגד השפיע עליו מדות רעות כמו שכתבנו בשאלה, אלא הכוונה שהיתה לו אפשרות לצוד מאוד בקלות והיינו עי"כ שכשנגע בציור חיה פלונית היה שולט עליה והיתה באה לפניו וכנ"ל. (אך לפי"ז צ"ב טובא מה נתפלא יצחק אבינו באומרו ליעקב אבינו (תולדות כ"ז כ') 'מה זה מהרת למצא בני' והרי כיון שהיה נוגע בצורת החיה היתה מגיעה אליו מבלי שיצטרך לחזור אחריה לצוד אותה, ואין ליישב שיצחק לא ידע שיש לעשו בגד זה, שהרי רבקה הלבישה בגד זה את יעקב כדי שיצחק יחשוב שזה עשו ואם יצחק לא ידע שיש לעשו בגד זה למה רבקה הלבישה את יעקב בבגד הזה, וצ"ל דנהי שהיתה החיה באה אליו ע"י שנגע בציורה שבבגדו מ"מ יתכן שהנגיעה בציור השפיע רק שהחיה תרצה לבוא אליו אבל לא שהנגיעה תשפיע שהיא תגיע 'מיד', ולכן שאל יצחק אע"ה 'מה זה מהרת למצא' ודו"ק. אמנם עדיין יש לשאול מהו שאמר יצחק מה זה מהרת 'למצא' כי בשלמא צייד רגיל צריך למצוא אבל כאן שהיה לו שליטה על החיה ע"י נגיעה בציור שלה בבגדו אין צריך למצוא אותה אלא היא באה אליו מאליה, ואולי צ"ל דאף שיצחק ידע שיש לעשו בגד כזה מ"מ לא ידע שיש לבגד זה סגולות אלו).

^{מט} ב' שאלות אלו נשאלו במכתב אחד אחר השאלה הקודמת, ותשובת מרן שליט"א רק על שאלה קמא כאן, ולא על שאלה בתרא כאן, כי כבר ענה בתשובה קודמת שזהו ענין אחר וכתבאר כל זה בתשובה קודמת שם יעו"ש.
^נ היינו כי בשלמא נמרוד רשע היה ומרשעותו רצה למשול על כולם, אבל אדם הראשון לשם מה הוצרך לזה [ועוד קצת יל"ע מהיכן היה לו בגד זה, ואם עשה בגד זה בעצמו למה הוצרך לכך וכנ"ל, ובפרקי דר"א פכ"ד איתא ר' אומר עשו אחיו ראה את הכתונת שעשה הקב"ה לאדם ולחווה על נמרוד וחמד אותה בלבו והרגו ולקח אותה ממנו כו' ומבואר שזה היה ה'כותנות עור' שהקב"ה עשה לאדם וחווה, אלא דנמצא שגם לחווה היה בגד כזה ולא מצינו שנשתמשו בזה גם אחרי חווה].

^{נא} היינו שכיון שאדה"ר מלך על כולם לכן לבש בגד זה כדי להראות מלכותו. (אך צ"ב למה הוצרך להראות מלכותו, ולמה שאמרו בפרקי דר"א שהקב"ה הלבישו בגד זה כדלעיל הערה קודמת, ל"ק כי 'הקב"ה הלבישו' בבגד זה ולא לבשו מעצמו, אמנם אם נימא שלבשו מעצמו צ"ב כנ"ל למה הוצרך להראות מלכותו עליהם, וי"ל כדי שיהיה קיום לעולם וכדתנן במס' אבות הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו, וכ"ש חיות ובהמות שיכולים היו לאכול זא"ז ולא היה קיום לכל מיני החיות ובהמות, ולכן הוצרך להראות להם שהוא מולך עליהם. ועי"ל דהוא כדמצינו (כתובות ק"ג ב') ברבי הקדוש שקודם פטירתו אמר לרבן גמליאל בנו 'בני נהוג נשיאותך ברמים יעו"ש).

אברהם ויצחק דומים זה לזה | לבישת בגדים עם ציורים וכדו'

עשו (ואחז"ל בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו שולטות), ולכן אמר יקרבו ימי אבל אבי ואז לא יעסוק בתורה מפני האבילות שאבל אסור בתלמוד תורה ואז ואהרגה את יעקב אחי כי אז לא יהיה הקול קול יעקב כו'. [אבל עשו לא הי' צודק במחשבתו כי גם לאבל יש הרבה מה לתמוד ומ"מ רבקה שלחה את יעקב משום שהי' זה ליעקב מקום סכנה והיכא דשכיח הזיקא לא מהני שלוחי מצוה אינן ניזוקין כמבואר בפסחים ח' ב']. והאם יתכן לבאר כן.

ת. יפה. יב

לתגובות a0548408381@gmail.com

בעזה"י, ניתן להשיג ספרי תשובות הגר"ח בכתובת הנ"ל.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

קנין הגבהה!

לפני למעלה מיובל שנים, נערך אברך לטוס מישראל לשמחה משפחתית באמריקה. בא ליטול ברכת פרידה מרבינו ה'בית ישראל' מגור. הרבי שמע על נסיעתו ושאל האם מוכן לעשות לרבי 'טובה'. "בוודאי!" השיב האברך בהתרגשות. הרבי הוציא ממגרת שולחנו 'מצית', ואמר "לפני מספר שנים הביאו לי מצית זה מאמריקה. נהייתי ממנו מאוד, אך הוא התקלקל. אנא ממך, קנה והבא לי מניו יורק מצית חדש, כזו, שהתקלקל", ומסר בידי האברך את המצית הישן.

יצא האברך מרוגש מאוד! הינו שליחו של הרבי והוא כעת 'בתפקיד'. תיכף בהגיעו בירר אחר חנויות מציתים, חיפש בדיוק אותו מצית. הלך ונסע, יום אחרי יום התאמץ בחיפושיו, כדי לשמח את הרבי ולמלא שליחותו כראוי. בתום שבועיים שב לירושלים, והציג בפני רבינו חמשה מציתים 'דומים', תוך שמתנצל ומסביר כי השתדל מאוד, תר וביקר בעשרות חנויות, אך לא מצא הדגם המדויק. ברם, הביא חמשה מציתים דומים, קרובים, ומקווה שהרבי שבע-רצון...

"האם אני שבע רצון?" השיב הרבי, בקולו החודר והמלטף כאחד, "וכי חסרים לי מציתים? וכי משנה לי להב ממצית זה או זה? רציתי שתזכור אותי שם, על אדמת נכר! במקום להיסחף אחר 'טומאת ארץ העמים' תהיה עסוק, למעני..."

התורה מספרת שיצחק אהב את עשיו בנו כי אהב את המטעמים שהכין לו. וכי יצחק אבינו, שנתקדש לעולה תמימה מרגיש 'אהבה' לבשר? וכי יצחק, שעלה ונתעלה בקדושה עליונה, לא ידע ולא הכיר במעשי עשיו? כתב רבינו מרדכי הכהן מתלמידי האריז"ל בספרו 'שפתי כהן': "וַיֵּאָהֱב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צִיד בְּפִיו - שהיה יצחק צד לעשיו בפיו, שהיה מדבר עמו בלשון רכה כדי לצודו, להביאו למוטב!" נורא נוראות! יצחק 'אוהב בשר', כביכול, לקרב בכך את עשיו בנו!

מלמד קבע עם תלמיד פלוני שהוא 'אחראי' לרכוש עבורו, מדי שבוע בשבוע, שתי קופסאות 'ארביס' וקופסה 'בובעס' לכבוד שבת. בכל יום חמישי מקבל מהרב'ה שטר של 50 שקלים, בערב קונה ליד ביתו, בבוקר ער"ש מביא למלמד את ה'מטעמים' ואת העודף. בכל שבוע מקבל הילד מהמלמד 'שקל' מתוך העודף, 'שכר טרחה'. מעניין: עד השנה היה ילד זה תלמיד חצוף, מפריע ובלתי נסבל... השנה הוא משתף פעולה ומתקרב ללימוד לאט לאט. בזכות ה'מטעמים'...

תלמיד פלוני יושב שנים בכיתה ומקשקש בעפרונו. הוא משרבט על ספריו ומחברותיו, על הקיר לידו ועל השלחן. הענישוהו להביא מהבית חומר ניקוי, להביא את אמו ועמה

קנין הגבהה!

חומר ניקוי, מאומה לא הועיל. הוא 'מכור' לשרבוטים. מלמד כתה ו' גילה כישרונו והציע לו לחבר 'ספר קומיקס' על פרק הכונס. צאן ודיר, שומרים וליסטים, ערוגות ופירות, אש, קמה וגדיש. התלמיד נעשה מצוין בהקשבתו ובציווריו, ועד היום נעזרים מלמדים בקריקטורות אלו בשיעוריהם.

עלינו לקנות את תלמידינו ב'קנין הגבהה', קנין המועיל בכל מקום ובכל דבר. יש לגלות את 'ידיית האחיזה' הייחודית, באמצעותה 'נגביה' ונקנה כל תלמיד. מחנך איכותי מזהה 'ידיות' אלה, ועושה בהם שימוש יעיל... יש תלמיד שקונים ע"י כושר הנגינה והזימרה שבו, אחר אוהב להיות 'מארגן'. יש שאוהב להיות חזן ובעל קורא, לְשִׁמְשׁ שליח למזכירות...

רבינו 'סניגורן של ישראל' הרה"ק ר' לוי יצחק מברדיטשוב כתב על המשנה בחגיגה (קדושת לוי פר' נח): "חומר בקודש מבתרומה, המשנה מקשה 'חומר בקודש?', מהיכן בא דבר זה, 'חומריות' - לקודש', לצדיק שהוא עובד הבורא, מהיכן בא לצדיק דבר חומריות. ותירץ, 'מבתרומה', מכח זה שמגביה הרשע להיות עובד הבורא... ש'תרומה' לשון הגבהה..."

יצחק אבינו, העולה קודש הקדשים, עסק ב'חומריות', במטעמי בשר, בנסותו להגביה את עשיו. מסופר על הרה"ק מצאנז שבתום המלחמה הִחְיָה ו'הגביה' נער שריד שואה מסכן במשחקי 'שח מט' ששיחק אתו. וכי אין זה 'ביטול תורה'? אלא בכך הציל נפש, 'דמו ודם זרעיותיו' של אותו נער. שמעתי עדות אישית כי הגאון מטשעבין היה יושב 'בין מנחה למעריב' בחצר ביהכ"ס, משוחח עם קשיי היום ומעשן איתם סיגריה, אף שבפנים התקיים שיעור משניות!

אבא יושב על הריצפה ומשחק עם ילדיו, מחנך עוקב בחצר אחרי משחקי תלמידיו בהפסקה, לראות הצלחתם ולשבח את הישגיהם! מילה טובה מגביהה, קונה נפש התלמיד! מה כוחה של 'מילה טובה' במחברת וליד ציון בשולי מבחן...

לפי ביאור תלמיד האריז"ל הנ"ל, יצחק אבינו 'עבד' על עשיו, הוא הראה לו פנים מאירות למרות שידע בדיוק את מצבו. אל לנו 'להתקמצן' במאור פנים. "חיוך הוא קו עקום שמיישר את הכל", בכוחו ליישר אף עקמומיות שבלב!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

**פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא
יסור שבט מיהודה'**

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

ראשונה בשביל ראשון

שני מופיע אחרון

בשורשם של דברים שלישית

ובשתיים תועלת עתידית

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב':

"ויעקבני זה פעמים ... " [כ"ז, ל"ו] - פעמיים שבהן יעקב מקבל מעשיו: בכורה וברכות.
ראשונה בשביל ראשון - הפעם הראשונה היא כשיעקב קנה את הבכורה מעשיו, בפסוק
"ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי" [כ"ו, ל"א]. **בשביל ראשון** - בעבור שיעקב יהיה
בכור - הראשון.

שני מופיע אחרון - עשיו שהוא נהיה **השני** לאחים לאחר מכירת הבכורה ליעקב, הוא
מופיע אחרון לאחר שכבר יצחק ברך את יעקב ובא לקבל את ברכתו, שכתוב: "ויהי אך
יצוא יצא יעקב מאת פני יצחק... ועשיו אחיו בא... " [כ"ז, ל'], וברש"י: זה יוצא וזה בא.
בשורשם של דברים שלישית - אם נעבור על **השורשים** של הפרשות בחומש **דברים**, נגיע
לפרשה **השלישית** שהיא: "עקב".

ובשתיים תועלת עתידית - בשתי הפעמים הנ"ל המטרה מרחיקת ראות בהקשר לעתיד:
בקניית הבכורה כתוב "מכרה כיום את בכורתך לי" [כ"ו, ל"א], וברש"י: לפי שהעבודה
בבכורות, שעבודת הקרבנות היתה נוהגת בבכורות. ובפעם השניה בברכות - יעקב קיבל
ברכות שתעמודנה לו ולזרעו לעד.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף ח.

בגמ' 'ואמר רב גידל אמר רב האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכתא זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל והלא מושבע ועומד הוא ואין שבועה חלה על שבועה מאי קמ"ל דאפי' זרוזי בעלמא היינו דרב גידל קמייתא הא קמ"ל כיון דאי בעי פטר נפשיה בקרית שמע שחרית וערבית משום הכי חייל שבועה עליה', וכתב הר"ן 'מסתברא לי דלאו דווקא דבהכי מיפטר שהרי חייב כל אדם ללמוד תמיד יום ולילה כפי כחו ואמרינן בפ"ק דקדושין (דף ל) ת"ר ושננתם שיהו דברי תורה מחודדין בפין שאם ישאלך אדם דבר שלא תגמגם ותאמר לו וכו', וק"ש שחרית וערבית לא סגי להכי אלא מכאן נראה לי ראייה למה שכתבתי בפרק שבועות שתים בתרא דכל מידי דאתא מדרשא אף על פי שהוא מן התורה כיון דליתיה מפורש בקרא בהדיא שבועה חלה עליו והכא הכי קאמרינן כיון דאי בעי פטר נפשיה ממאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בשכבך ובקומך בקרית שמע שחרית וערבית מש"ה חלה שבועה עליה לגמרי אפילו לקרבן', לכאוו' מה שהקשו דמושע ועומד מהר סיני הוא דבר פלא שהרי בוודאי כשאדם מחייב את עצמו בדבר מסויים הוא מתאמץ בזה יותר, והאם נימא שאדם מחוייב מצד עצמו באותו מאמץ, א"כ לא מצאנו ידינו ורגלינו, ובפרט מה שמבואר בר"ן שגם אליבא דאמת הוא מחוייב בזה אלא שהוא רק מדרשה ואינו מפורש בתורה, ולכאוו' איך ייתכן לומר כן, [כן העיר גיסי הגר"א פרטיג, וגם בלא"ה תימה שהרי י"ל דהנדר הוא ללמוד דווקא את הלימוד הזה, ומצד עצם חיוב ת"ת יכול ללמוד כל מה שרוצה], וייתכן שאה"נ אין כוונת הר"ן שאת כל זה הוא מחוייב, אלא עיקר קושייתו הוא על לשון הגמ' דאי בעי פטר נפשיה בשחרית וערבית, שעכ"פ אין די בקרי"ש שחרית וערבית, וע"ז תירץ שעכ"פ אינו מפורש בתורה, אלא שיקשה על הגמ' עצמה למה הוצרכו לומר שחל כי אי בעי פטר נפשיה שחרית וערבית, ולא תירצו שחל הנדר כלפי מה שאינו מחוייב וכו"ל, ואולי כי האמת הוא כן שחל על כל מה שאינו קרי"ש שחרית וערבית.

*

דף ט.

במשנה 'כנדרי רשעים נדר בנוזר ובקרבן ובשבועה', לכאוו' הדבר פלא אטו ברשיעי עסקינן, שבא ואומר שעושה מעשה רשעים, [שהרי בכל פעם שאדם עובר עבירה, מסתמא יצרו גובר עליו ומורה היתר לעצמו וכדו', אבל כאן שהולך ונודר מדעת ואומר שעושה כמעשה הרשעים, הלא הוא ממש כלהכעיס, ואטו ברשיעי עסקינן], וצ"ע.

*

דף י.

במשנה 'האומר קונם קונח קונס הרי אלו כינויין לקרבן חרק חרף הרי אלו כינויין לחרם נזיק נזיח פזיח הרי אלו כינויין לנזירות', יל"ע למה בקונם שנו גם את לשון קונם עצמו אע"פ שהוא הלשון העיקרי, ובשאר הדברים לא שנו את הלשון עצמו כגון חרם עצמו ונזיר עצמו, רק הדברים הדומים לחרם והדברים הדומים לנזיר, ולמה בקונם לא שנו כה"ג רק את הדברים הדומים לקונם, וצ"ע.

*

דף יא.

בר"ן ד"ה טהור טמא 'אף על גב דמצינן למימר דכי אמר טמא אתרומה קמכוין דשייך בה נמי טומאה וטהרה דתרומה נמי הויא לה דבר האסור וכי מתפיס בה לא אתסר כדאמרינן בגמרא אפי' הכי כיון דאיכא למימר נמי לקדשים קמכוין הוה ליה כסתם נדרים להחמיר', ועל דרך זה כתב הר"ן לעיל 'וכי תימא אלא אסור משום איסור קאמר ולא משום נדר והוה ליה כמתפיס בדבר האסור ולא מיתסר אפילו הכי כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אזלינן לחומרא דקיימא לן סתם נדרים להחמיר', לכאן תימא דאם הוא מחמת ספק נדרים להחמיר, היה לנו לומר שלא ילקה, ולשון המשנה אסור משמע לכאן בסתמא שהוא איסור גמור ולוקין עליו, ודוחק לומר שאה"נ הכוונה לאיסור מספק ואין לוקין, ולפ"ר משמע מדברי הר"ן האלו שדינא דספק נדרים להחמיר, היינו שאנו מפרשים את דבריו לחומרא בתורת וודאי ולא בתורת ספק, אבל טעמא בעי למה נאמר כן, וצ"ע.

*

דף יב.

בגמ' 'אמר ליה רב הונא בריה דרב נתן בנותר של עולה אמר ליה אם כן ליתני בבשר עולה לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא בשר עולה דאסור דהא בקרבן קא מתפיס נותר ופיגול דעולה איצטריכא ס"ד אמינא כאיסור נותר כאיסור פיגול והוה ליה כמתפיס בדבר האסור ולא מיתסר קמ"ל', לכאן צ"ב טעמא דמילתא שהרי באמת איסור פיגול ונותר אינו דבר הנדר, אלא שבשל עולה האיסור הוא אף ללא הפיגול והנותר, רק מצד עצם הקדושה שהוא מחמת הנדר, אבל הרי האדם לא התפיס בנדר רק באיסור פיגול ונותר, ומה לי בכך שהאיסור באמת הוא מחמת הנדר, הרי האדם לא התפיס בזה, וצ"ע.

*

דף יג.

בגמ' 'ורמינהו חומר בשבועות מבנדרי' ובנדריים מבשבעו' חומר בנדריים שהנדריים חלין על המצוה כברשות מה שאין כן בשבועות וחומר בשבועות שהשבועות חלות על דבר שיש בו ממש ושאיין בו ממש מה שאין כן בנדריים אמר רב יהודה באומר יאסר פי לדיבורי ידי למעשיהם רגלי להילוכן דיקא נמי דקתני פי מדבר עמך ולא קתני שאני מדבר עמך', יל"ע קצת בלשון הגמ' שאוסר את הפה לדיבורו, שהרי לכאן הדיבור הוא מהגרונן אלא שהוא

יוצא דרך הפה [אולי זה תלוי אם עקימת שפתיו הוי מעשה, וצ"ע], עוד י"ל שאין הכוונה דוקא הפה רק הכונה לכל החלק המדבר שהכל נכלל בפה וק"ל.

*

דף יד.

בגמ' 'אמר רב נחמן לא קשיא הא דמחתא אורייתא אארעא הא דנקיט לה בידיה מחתא על ארעא דעתיה אגילי נקט לה בידיה דעתיה על האזכרות שבה', לא נתבאר בהדיא מהו טעם החילוק בין נקיט בידיה למחתא אארעא, ובמפרש כתב דבמחתא אארעא סבר שאין שם כתב ולכן דעתיה אגילי, וזה טעם מחודש, ולא מסתבר שזה דעת הר"ן שלא פירש בזה כלום, ומשמע שסבי"ל שיש כאן טעם פשוט שאף אי"צ לפרשו, וכפי הנראה הטעם שאם אוחו בידו יש כאן כונה רצינית יותר לעצם המעשה לכן מסתבר שחשב על מה שעשה שיהיה באופן המועיל, ונתכון להזכרות משא"כ במונח על הקרקע תלינן שאינו רציני כל כך ולא טרח לחשוב כראוי למה צריך להתכוון, ואכתי צ"ע.

*

דף טו.

יישוב דעת הרמב"ם שהאוסר את חבירו בנדר המדיר לוקה ולא המודר

כתב הר"ן 'הלכה אסורה בהנאתו ולוקה - כלומר לוקה היא אבל הוא אינו לוקה שהרי לא עשה שום איסור אלא שהדירה ואפשר דתנא נמי הא אשמועינן אגב ארחיה דעלה רכיבא איסורא אבל לא עליו כלל אבל הרמב"ם ז"ל כתב לוקה הוא שהדירה אם ההנה אותה אבל היא אינה לוקה דכיון דלא נדרה כלל לא שייך בה לא יחל דברו וליתא דודאי הוא אינו לוקה מדאמרינן לקמן בפרק אין בין המודר (דף לה) גבי יש מעילה בקונמות אמר ליה רב אחא בריה דרב איקא לרב אשי ככרי עליך ונתנה לו במתנה מי מעל למעול נותן הא לא אסירא עליה אלמא אין האוסר עובר כלל והמודר נמי ודאי עבר דאף על גב דכתיב לא יחל דברו לא יחל אדבור קאמר וראיה לדבר מדאמרינן בפרק יוצא דופן (נדה דף מו:): לפי שמצינו שהשוה הכתוב את הקטן לגדול לזדון שבועה לאיסור ולבל יחל ומפרש התם לאיסור בל יחל קאמר וכגון שהקדישו הוא ואכלו אחרים שהאחרים לוקין על הקדשו משום בל יחל אלמא מודר לוקה אף על גב דלא אמר מידי הלכך הכא כי אמרינן ולוקה אאשה קאי'.

והנה לכאן מצד הסברא מובן מאוד דעת הרמב"ם שהלאו של לא יחל הוא רק על המדיר, כי זה חידוש גדול שאדם יוכל ליצור איסור על השני, והרי לא יחל דברו כתיב, אבל להרמב"ם ניחא היטב שהמדיר עובר הוא אם נותן לשני שבזה הוא מחלל דיבורו.

אלא שהקשה בזה הר"ן שני קושיות עצומות, קו' אחת מהסוגיא בדף לה ע"א שמבואר שגם אם יש מעילה בקונמות, לא ייתכן שהנותן ימעל כי לא אסירא עליה, וקו' שנייה מהסוגיא בנדה שאם מופלא הסמוך לאיש דאורייתא, אחרים לוקחים על הקדשו של הקטן.

והנה הקו' מהסוגיא לקמן לעניין מעילה בקונמות, לכאו' י"ל בפשיטות דוודאי אין שייך שהוא ימעל שהרי כלפיו זה לא קדוש רק כלפי השני, אבל גם כלפי השני הוא רק לגבי המדיר עצמו שהוא מוזהר על חילול דיבורו וכלשון הפסוק לא יחל דברו ולכן את הלאו הוא עובר אבל מעילה לא שייך שימעל כי כלפיו זה כלל לא קדוש, ומאידך כלפי המודר יש כאן מעילה כי כלפיו זה קודש, אבל אין מזה ראייה על הלאו, והשתא דאתינן להכי אולי גם את הסוגיא בנדה אפשר ליישב על דרך זה שבאמת הכונה לענין מעילה ולענין מעילה מודה הרמב"ם שהוא קדוש לענין המודר וכנ"ל, והרי המדובר שם על "הקדש" שהקדיש הקטן, וא"כ בוודאי ניחא לומר שהנידון לענין מעילה, ויש לציין עוד לדברי הר"ן לקמן [סח ע"א ד"ה ואי אמרת] בשם הרשב"א וז"ל 'א"נ דלוקה דקאמר הכא לוקה בקרבן קאמר לענין מעילה דלכ"ע ליכא קרבן בפחות מכשיעור', אלא שהקושי קצת בלשון הגמ' שהזכירו איסור בל יחל, אבל אולי הרמב"ם יפרש שאין הכוונה על איסור בל יחל עצמו, אלא על איסור שנולד מכח בל יחל, וצ"ע.

והנה לקמן [דף פה ע"ב] ובכתובות [דף נט ע"א] אמרו שבקונמות אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולכאו' משמע מזה שיכול לאסור על חבירו, ויל"ע למה לא הקשה מזה הר"ן, וכפי הנראה שסובר הר"ן שאין מזה ראייה מוכרחת כי יש לפרש שהחידוש הוא עצם הדבר שיכול להחיל חלות איסור על דבר שאינו שלו, אבל אה"נ האיסור הוא עליו אם יגרום לחבירו לחלל את נדרו וק"ל.

*

דף טז.

בר"ן במשנה ד"ה שבועה לא אוכל 'ונראה בעיני דהיינו טעמא משום דהא מסקינן בסוף פרק שבועת העדות (שבועות לו) דכי לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן ה"מ בממונא אי נמי באיסורא דאית בי' ממונא אבל באיסורא גרידא אית ליה ונדריים איסורא דאית ביה ממונא נינהו משום דלא משכחת בהו בלא חפצא דהא אינן חלין על דבר שאין בו ממש אבל שבועות אינן אלא איסורא גרידא שהוא חל בגופו וכיון דאיסורא גרידא נינהו אפילו רבי מאיר מודה דאמרינן בהו מכלל לאו אתה שומע הן', לכאו' יש כאן חידוש גדול מאוד בדברי הר"ן, כי לכאו' בפשטות היה נראה שההגדרה של ממונא הוא דינים בין שני בני אדם אבל בר"ן כאן מבואר שההגדרה של ממונא הוא שזה נידון על חפץ מסויים, וזה לכאו' חידוש גדול, ואולי הביאור בזה שאיסור שאינו על דבר מסויים, הרי הוא חל על הגברא, ועל הגברא מספיק שמובן כך [ע"י מכלל הן אתה שומע לאו], שיהיה אסור בזה, משא"כ להחיל חלות דין על דבר, כגון בממון להחיל שעבוד נכסים ובנדר איסור על החפץ צריך שיהיה דיבור ברור שיחיל את זה, ואכתי צ"ע.

*

דף יז.

בר"ן ד"ה כיון דאמר הריני נזיר 'הלכך מי שתלה נזירותו באם אוכל על כל זית וזית שבו תלה נזירותו וכי אכיל טובא כלומר זיתים הרבה ומתרין ביה בין כל זית וזית לומר שאם

יאכלנו יתחייב עליו נזירות אחת חייב על כל אכילה ואכילה ונראה בעיני דלהכי בעינן דליתרו ביה בין כל זית וזית משום דלא עדיפי אכילות הללו להתחייב עליהם נזירות כשתלאו בהן מלהתחייב עליהן קרבן ומלקות כשנשבע שלא יאכל ככר זו וכשם שלהתחייב קרבן ומלקות בעינן חלוק בין כל זית וזית אי למלקות בהתראה אי לקרבן בשתי העלמות ה"נ כשתלה נזירות בהם בעינן שיהו התראות מחלקות, לכאן צ"ב מה המשמעות של ההתראות בזה, דלכאן התראות הוא בעונשין, כדי לחלק עונש על כל מעשה ומעשה, אבל כאן הרי חלות הנזירות אינו עונש, אלא הוא תנאי שהתנה על עצמו, וא"כ אם הלשון אם אוכל משמעותו על כל אכילה בפני עצמה, גם ללא התראה, ואם המשמעות על הכל יחד, מה יועיל ההתראה, ומבואר כאן שהתראה יש לה כח לחלק את המעשה עצמה לאכילה נפרדת, וצ"ב, ואולי באמת כל התראה יסודה מצד שבזה כל מעשה נחשב למעשה עבירה בפני עצמה, וממילא ה"ה בכל דבר שזה מחלק לשני מעשים, ואכתי צ"ע.

*

דף יח.

בגמ' 'אמר רבא אם נשאל על הראשונה שניה חלה עליו ממאי מדלא קתני אינו אלא אחת וקתני אינו חייב אלא אחת רווחא הוא דלית לה כי מיתשיל על חבירתה חיילא לישנא אחרינא חיובא הוא דליכא הא שבועה איכא למאי הלכתא לכדרבא דאמר רבא נשאל על הראשונה עלתה לו שניה תחתיה, יל"ע אם יש הבדל בין שתי הלישנות, דלכאן הוא היינו הך, ואולי אה"נ והשינוי הוא רק בלשון, ודוחק, וצ"ע.

*

דף יט.

בר"ן ד"ה מאי איכא למימר וכי תימא אם כן אפילו לא מוקמינן הא דספק נזירות להקל כר"א היכי ניחא הא אכתי קשיא דרבי אליעזר אדרבי אליעזר דהא אמר בהדיא דטומאת משקין מדרבנן כדקתני אין טומאה למשקין כל עיקר ואפילו הכי אזיל בספקייהו לחומרא כדקתני וכן היה רבי אליעזר אומר כדבריו עלה דההיא דספק משקין ליטמא טמא יש לומר דהכי פריך בשלמא אי הך דספק נזירות להקל לא מיתוקמא כרבי אליעזר לא קשיא דאיכא למימר דרבי אליעזר מחמיר בספק אפילו בדרבנן אבל כיון דאמרת דספק נזירות להקל רבי אליעזר היא נהי דהוי קדושה הבאה בידי אדם היכי עדיפא טומאה דרבנן אף על פי שהיא באה מאליה מנזירות דאורייתא אף על פי שהיא באה בידי אדם וכי תימא הא חזינן בהדיא דבקדושה הבאה בידי אדם אף על פי שהיא מדאורייתא מיקל ר"א בספיקיה דקתני לא הקדיש את הכוי וכיון שכן אפילו כי לא מוקמינן הא דספק נזירות להקל כר"א קשיא דר"א אדרבי אליעזר איכא למימר דהוה מצינן לדחויי דהיינו טעמא דרבי אליעזר דאמר לא הקדיש את הכוי משום דכוי שמו עליו ולא קרו ליה אינשי חיה ולא בהמה זה נ"ל, צע"ק דאם אכן יש מקום לומר שסבי"ל ספק דרבנן לחומרא, ולכן מזה לבד אין קו', וכל הקו' היא רק ממה שמיקל בספק נזירות ומצד שלא ייתכן שדרבנן יהיה חמור מזה, א"כ לכאן מה קשה מספק נזירות הלא שם הטעם מצד "דעת האדם" וא"כ מהיכי תיתי שלא נחמיר בספק

דרבנן יותר מספק כזה, אפ אכן הדין תמיד להחמיר בספק דרבנן, שהרי שם אין כאן כלל קולא בספק מצד עצם הדין, אלא רק מצד אומדנא שכך דעתו, [שהרי בדאורייתא לכו"ע ספיקו לחומרא וע"כ כאן שאני דמשום שאין דעתו לזה, וא"כ למה שזה ישפיע על ספק אחר בדרבנן], וצע"ג.

*

דף כ.

בר"ן ד"ה בני ערבוביא 'שבאו עליה כמה בני אדם', צ"ב במה מדובר שהרי אם זנתה הרי נאסרה לבעלה ואין כאן רק ט' מידות, ואם נאנסה למה יהא בזה חסרון של ט' מידות הרי נאנסה וממילא אין בזה כלל חסרון בקשר האישות, וצ"ע.

*

דף כא.

בר"ן ד"ה שניהם רוצין בשלשה דינרין 'שהמוכר היה דעתו לשלשה ולא נתכוון בנדרו אלא לזרו הלוקח שלא יעמוד על דעתו שאמר ב' דינרין ושיסכים לשלשה וכן הלוקח נתכוון לשלשה ולא נתכוון אלא לזרו המוכר שיסכים לכך ולא יעמוד על דעתו שאמר ארבעה דינרין ומש"ה לא חייל נדרא וטעמא דמלתא לפי שדרכן של מוכר ולוקח בכך ומש"ה לא מיקרו דברים שבלב', צ"ע דלכאו' גם אם לא היה דבר זה בגדר בלבו ובלב כל אדם, למה אין די בזה שהוא יודע שכוונתו היתה לזה, ועל דרך המבואר לעיל [בדף כ ע"א] שיכול לפרש דבריו שכוון לדבר מסויים, גם כשאינו במשמעות הפשוטה של לשונו, שהרי הנדר הוא דבר שבינו לבין קונו ולא בינו לבין חבירו וא"כ הכל תלוי לכאו' במה שהיתה כוונתו באמת, וצ"ע.

*

דף כב.

בגמ' 'קא תמה רבי יוחנן מכדי כתיב ונתן ה' לך שם לב רגז בבבל כתיב', פלא קצת הלשון בבבל כתיב, שהרי אין מבואר בפסוק בבל, אלא חו"ל, ולמה לא אמרו בחו"ל הוא דכתיב, וצ"ל דכיון שעלו מבבל נקט בבל ולא דווקא, ואכתי צ"ע.

*

דף כג.

בגמ' 'מעשה באדם אחד שהדיר את אשתו מלעלות לרגל ועברה על דעתו ועלתה לרגל', לכאו' תמוה אטו ברשיעי עסקינן, שהרי מחוייבת לעלות לרגל משום חיוב שלמי שמחה וכמבואר בגמ' חגיגה [דף ו ע"א], וצ"ל שהיתה חולה וכדו' באופן שאינה מחוייבת בזה, והגמ' לא חשה לפרש דבר זה כי לא זהו הנידון כאן, [ואי נימא דאין חיוב גמור בשלמי שמחה ניחא, אבל בפשטות משמע שיש בזה חיוב היכא דאפשר, אמנם ייתכן שבאונס קל כבר לא חשיב אפשר לעניין זה, וצ"ע].

דף כד.

בגמ' 'ומי סברת דאדריה מזמנא לזמינא לא דזמינא אדריה למזמנא דאמר ליה מזמנת לי לסעודתיך א"ל אין נדר זה עליך ונדר וחלה הוא או שחלה בנו או שעכבו נהר הרי אלו נדרי אונסין, קצת פלא למה צריך לדין נדרי אונסין, שהרי לכאן אם הידורו כדי שיזמינו, הרי העיקר הוא ההזמנה, והרי הזמינו, [דבשלימא אם הוא להיפך, י"ל דרצונו שיבוא לאכול אצלו ולא רק שיסכים, אבל אם רוצה שיזמינו אותו הרי הזמינוהו], ויש ליישב קצת, ואכתי צ"ע.

בגמ' 'א"ל רבינא לרב אשי ודלמא האי גברא קינא דשומשמני חזא ואסיק להון שמא עולי מצרים ושפיר משתבע, הנה גיר' הרא"ש ועוד ראשונים ששבועות הבאי אסור, ולפי"ז קו' הגמ' מובנת בפשיטות, אבל הר"ן גורס שכשם שנדרי הבאי מותרים כך גם שבועות הבאי, ולכאן לפי זה צ"ב קו' הגמ', שהרי באמת מותר וא"כ מהי הקו' דנימא שפיר קמישתבע, הרי באמת זה גופא ההלכה שנאמרה פה ששפיר קמישתבע, [הערת ידידי ר' פנחס לודמיר], וצ"ל דקו' הגמ' שאי"צ לבוא להיתר של נדרי ושבועות הבאי, ש"נתחדש" כאן היתר, כלשון המשנה בתחילת הפרק ארבעה נדרים "התירו חכמים", וע"ז קו' הגמ' שאי"צ כאן היתר מיוחד מדין נדרי הבאי, אלא שאין כאן כלל חסרון כי משתבע אדעתא דידיה וא"כ זהו שבועת אמת ממש, ואכתי צ"ע, [ופלא שלא פירש כאן הר"ן כלום].

סיפור

”מתוך ההפיכה” - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה”ב בשנת תשנ”ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידיש ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק קכ”ז ”ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות”

תקציר של הפרק האחרון:

ההכנות נכנסות לעיצומן, כעשרים הזמנות מסוגננות הוכנו ונתלו בבתי הכנסת השונים, באזורי גאולה מאה שערים ובית ישראל, הקהל הקדוש הוזמן לבוא במסות, כל זה לא היה לרוח חיים שלום החתן שפחד משונאים ישנים שיתעוררו מרבעם, כל השבוע האחרון היה במתח אדיר, העלייה לתורה עברה בשלום איש לא בא להפריע לו, חיים שלום התפלל כמו ביום כיפור, הוא גם קרא בתורה את כל הפרשה, בלי לטעות אפילו בטעם אחד. לקראת שבת קיבל על עצמו צום ליום שלם, לא כמו כל החתנים שצמים מעלות, הוא רץ למקוה טהרה מספר פעמים וקיבל על עצמו קבלה, להקדיש את כל חייו לתורה ולחיות בגדר ”אדם כי ימות באוהל”.

את היום כולו עשה בבית הכנסת כשהוא לומד כמעט עד כלות הכוחות, הוא הרשה לעצמו מנוחה קצרה, כשהגיע לחופה היה מתוח כולו מהפחדים השונים, אחרי שהמסדר קידושין רבי אליהו זלוטניק ברך את הברכות הגיע העת לקדש את הכלה, לפתע מתברר שהוא נמצא בעולם הדמיון, כל חייו רצים בסרט נע, הוא רואה את אביו ז”ל, שכנים ומתפללי בית הכנסת השונים באמשינוב עירו, אחרי כן הוא חווה שוב את הנסיעה הקשה באוניה שהסיעה אותו לארץ ישראל עם כל הסכנות שהיו, ר’ משה כהן ז”ל הרב הראשון שלו בארץ ישראל נחשף בפניו, אחריו החכם התימני שנעזר בתלמידיו בראשם איציק ביגלמייסטער לגייס בחורי ישיבה למחתרות רח”ל, כל החוויות שלו מהמחתרת של אצ”ל, לאחר מיכן חייו בצבא, הכל נע במהירות האור, מראה זה בלבד אותו מאד, עד שלא שת לקריאת הדיין ולרמזים ששלח אליו גיסו ר’ אפרים זלמן, הכלה הייתה בהלם היא ראתה שהסטרא אחרא לא מרפה ממנו אפילו ברגע האחרון, אמה גם נחשפה לפחדיה הישנים, היא זעקה בהיסטריה שיעצרו את החופה לפני שהוא מקדש ומעגן את בתה.

לפתע הגיע חברו מהצבא מומי בר שקרא את הזמנה והתעורר מכך שגם ברגע האחרון ניתן לשוב בתשובה, הוא החליט לא לאחר את המועד, הוא הגיע לחזק את החתן, כאן נזקקה עזרתו הוא הסתער על החתן בחום והודה לו שבזכותו הוא מתעורר לשוב בתשובה. קריאה זו עוררה את חיים שלום מהקיפאון, הוא ממהר לקדש את הכלה והדיין וחלק

מהקהל צועקים מקודשת מקודשת. בכך הוכרעה הסוגיא, אי אפשר להפריע לחתן לקדש את הכלה, מעתה צארטיל היא אשת איש לכל דבר. אבל עדיין השטן מקטרג, הפרק יחשוף את העלילה האחרונה.

*

סאת הקלון לא נשלמת.

רגעים ספורים לפני שהקהל עומד להתפזר, הגיחו לפתע פתאום שני ברנשים לבושים עם כל הטראגע (תלבושת) הירושלמית חסידית, הם היו מאומצים מההליכה המהירה שעשו, כדי שלא לאחר את מטרם, להרוס את השמחה, אם הקהל יתפזר אין להם כבר מה לקלקל.

לשמחתם הרבה גילו שעדיין הקהל נמצא במקום, אמנם החתן עשה את שלו, הוא קידש את הכלה, הטבעת ניצבת בגאון במקומה החדש, המצב בלתי הפיך, אבל עדיין ניתן לעשות געראציקע (רעש אימים) להפחיד את הקהל ולהטביע את כל השמחה בתהומות היגון, חזקה על האמא שאינה חשודה על חיבה יתירה לחתן שתעשה את הכל כדי להוציא גט זריז מהחתן. היא תמשיך את פעילותם מאחורי הפרגוד, בס”ד יהיה גט תוך זמן קצר ובא לציון גואל. עתה צריכים לעשות סבוטאז’ (פעילות החלשה מכוונת) שלא יניח לחתן להיכנס לחדר יחוד, הם לא בזבוז רגע, הם נעמדו במרכז המקום והשמיעו קריאות נוראות: ”מ’בעט פון דעם גאנצען עולם, מיט דיא פולע ערנסקייט, האלט אופ דיא חתונה זאפארט, איהר האט נישט קיין אנ’אונג ווער איז דער חתן, ער איז רח”ל א’גרויסער טרייפנייאק, דער ערגסטער פון זיי, ער האט אבגעטאהן דיא ערגסטע וואס קען נאר זיין, און איהם לאזט מעהן חתונה האבין מיט א’כאשערע אידישע טאכטער? מבקשים מהקהל בכל הרצינות, עצרו את החתונה מידית, החתן הוא מושחת גדול שעבר על כל דבר איסור. איתו אתם נותנים לבת ישראל כשרה להינשא?”

חיים שלום עמד כולו מבויש, הוא ציפה לבושות, אבל למנה כה גדולה ומייסרת לא ציפה, תחילה הזעקות של חמותו שביקשה לעצור את החתונה בכל מחיר, למרות שהיה שקוע בעולם הדמיון שמע היטב את הצעקות הנוראות, לא לתת לו לשאת את הכלה, אלמלי מומי בר שהגיע בדקה האחרונה מי יודע אם לא הייתה מצליחה להרוס את הכל, עתה הגיעו אותם בריונים שבאו להזכיר לו את חטאי העבר, זה השלום עליכם הראשון שיש לאשתו הטריה, היא מקבלת ידיעה שבעלה רק מעמיד פני צדיק, אבל אכול מבית ומחוץ בתולעת ההשחתה, רחמנא לשזבן.

מי הם אותם שני ברנשים לא הצליח לזהות, מרוב סערת הרוחות שעברה בקרבו, לא היה מסוגל להתבונן בקלסתר פניהם, הוא ניסה להתגבר על כעסו ואמר לעצמו בלחש ”ונפשי כעפר לכל תהיה, עפר אני ואל עפר אשוב היום כאן ומחר בקבר ועל מה אכעס, על עולם שאינו שייך לי? מה לי לכעוס על קרוצי חומר כמוני, לא אענה לאלו שמבזים אותי אפילו שדמי נשפך כמים לעין כל.”

הבריונים שראו שהצליחו בזממם, הקהל עומד בשתיקה ומקשיב לכל הגיג היוצא מפיהם, התקדמו כמעט עד לחיים שלום, כשהם לועגים לו בכל פה.

”צדיק’ל חיים שלום, יותר נדייק בפרטים, לפניכם עומד סגן במילואים מולי פלד, גאון בתכנונים, הוא משמש כראש צוות תכנון ואסטרטגיה, בעל החלומות שואף להיות ראש מטה בצה”ל לא פחות מכך, לאחר מיכן יהיה בכיר בפוליטיקה הציונית אולי ראש ממשלה. אתה כופר בעיקר ואינך מאמין בכלום, בצבא לא התפללת בכלל, אם הנחת תפילין זה היה רק לחמש שניות שלא תחשב קרקפתא דלא מנח, נגאלת במאכלות אסורות בלי פחד...והיום אתה מנסה לשחק אותה חסידא קדישא ופרישא?!”

דממה כבידה שררה, הקהל עמד מבולבל לחלוטין, כאלו אשמות כבידות הם לא שמעו עד עתה, הם היו אחוזי תדהמה שהחתן שנראה כמעט ‘שרף’ היה כמעט בשאול תחתית! רוצח שפל מחלל שבת ומטמא עצמו בכל מאכלות האסורות

הם עוד לא נרגעו מהסצנה הקודמת כשהשוויגער (החמות) צעקה בזעם, לעצור את החתונה ברגע האחרון בגלל שהחתן הוא משוגע ועלול לאמלל את הכלה שתישאר עגונה לכל החיים, אלמלי המסדר קידושין שלא התפעל ועמד על שלו כי על החתן לקדש את הכלה, לא הייתה מתקדשת, עכשיו שהיא כבר ארוסה כדת וכדין מגיעים שני ברנשים ומספרים שהחתן הוא רח”ל אפיקורס שמאחז את עיני הבריות שירושלים צריכה לפלוט אותו מקרבה, אז מאיזה צד שלא תחשוב, אסור לתת לשידוך זה להתקיים אפילו רגע אחד, צריכים לסדר גט בזק.

היה איזה מתחכם שחשב שהוא יודע את הלכות אבן העזר הסבוכות [מכמה הצעות שעשה בשעתו] שטען שבעצם לא צריכים גט, כי זה מקח טעות גמור בקידושין, צארטיל נישאה לאברך קדוש ולא לפושע ישראל בגופו, אין ספק שעל דעת כן לא נישאה, אין זה בגדר דברים שבלב. וזה פשוט כביעא דכותחא.

”מ’קעהן אויפ וויקלען דיא מגילה- אפשר לגלול את מגילת הנישואין” אין כאן לא חרם לא שמתא ולא ארור, הכל דברים בטלים ומבוטלים, רק הצגה בעלמא, יאמרו לי רבותי תלמידי החכמים האם איני צודק?

”פון ווען האן ביסטו א’מאן דאמר-מאימתי אתה בעל דעה? הצטעק רבי מיילאך פישמן שעד לאותו רגע עמד מהצד, אם יהיו לנו כאלו תלמידי חכמים שלא קראו לא שנו ולא שימשו אפילו יום אחד ומיד נעשים הם מורי הוראה בפני צדיקים ומורי צדק שנמצאים בחופה, אבדנו כולנו אבדנו.

אין כאן אפילו ראייה אחת שכל הדברים שאותם שוטים אומרים הם דברים של ממש, גם אין לחוש לדבריהם כפי שחוששים לדברי המוזרות בלבנה (נשים רכלניות גרידא) בשל שמועה שלא פסקה שצריכים לחוש לה, כי זו רק עתה החלה, גם אם כל הדברים נכונים, אין הם תקפים להיום, כי כבר אמרו לנו חכמינו, ”אין דבר העומד בפני התשובה”.

סהדי במרומים, שהבחור חזר בתשובה שלימה, גם אלעזר בן דורדיא שעשה כל תועבה קנה את עולמו בשעה אחת, כפי שמעידה עליו הגמ' בע"ז, על אחת כמה וכמה שהחתן שלנו שטיהר את עצמו ביסורים נוראים שאין אדם מן השורה יכול לסובלם לרגע אחד והוא עברם במשך חודשים וקיבל את הכל באהבה, ממילא הכל דברים בטלים ומבוטלים ואפילו למיחש לא בעינין.

הקהל היה נדהם משפע הדעות הקוטביות שנשמעו עוד טרם הספיקו להתפור, היו כאלו שחשבו שכל השבת לא תספיק כדי לעכל את הנתונים שחוו במשך כמה רגעים והספיקו לכמה שנים.

”האט אזא געשיכטע האט קיין מאל נישט פאסירט זינט ירושלים האט זיך אויפגעשטעלט און געגרינדעט געווארין אלעס אישטאדט- מעשה כגון זה לא אירע מעולם מעת שירושלים התייסדה כעיר ואם בישראל“.

רב משה יוסף חיכה שהדיין רבי אליהו זלוטניק יתערב בעניין, דעתו מאד חשובה כדי לעשות סדר, אבל השעה המאוחרת הורתה לדיין כי אם יתעכב יאלץ לעשות שבתו מחוץ לביתו, הוא רמז לרב משה יוסף על השעה המאוחרת, למרות המעמד הקשה הוא אינו יכול להתעכב, הוא ניגש אל החתן ובירך אותו שכל הביזיונות שעבר עליו, ובזכות שתיקתו המופלאה יזכה לבנות בית נאמן בישראל ולגדל דור ישרים מבורך.

כשסיים ביקש לצאת, רב משה יוסף ביקש את ידידו רב מנחם פוירשטיין להסיע את הדיין לביתו.

ברם אם חשב רב משה יוסף שלאחר התערבות רב מיילאך ידידו בצירוף ברכות הדיין הגאון רבי אליהו זלוטניק את החתן שהעידו כאלף עדים שהבית צריך לעמוד לאורך ימים ושנים, הוא קיבל כעת ברכה חמה שהבית שיקים יזכה לדורות ישרים מבורכים, מה עוד יכול להיות? בכך יפסקו הרוחות הרעות, טעה בגדול.

ההפתעה חיכתה לו מבית, רעייתו מרת ציפורה הייתה אחוזת להט כעס של אמוק (כעס ברמה גבוהה ביותר, באידיש קוראים לזה אינגאנצן צוחושט) מרגע שראתה את כל הסצנות שקרו תוך דקות בודדות, החליטה שהיא לא תתן לשידוך להתקיים אפילו שעה אחת.

כל הפחדים שלה שלא פסקו לרגע נייערו מחדש ביתר שאת, אחרי שקיבלה תימוכין לעמדתה מאותם ברנשים לא קרואים, היא החלה לזעוק מחדש: אוי לראשי, מה שחששתי כל השנים התגלה כאמת ברורה, כל הזמן נלחמתי נגד השידוך, כי חשדתי בו בבריאות הנפש במידות מקולקלות ובחוסר יראת שמים, נחשף לעיני עם ועדה, עוד בטרם החלו לחיות יחדיו, צף הכל החוצה כשמן על פני המים, עתה כבר מאוחר, לא די לפרק את הקשר, היא תצטרך לעבור את כל תהליכי הגט כשהיא למעשה בתולה, למה הכל קורה לי? מה חטאתי ומה פשעתי, שכל הצרות מתרגשות אצלי בבת אחת?

זעקות השבר שלה הנוראות כמעט החרישו את האוזניים וגרמו לקהל לנסות לברוח מהמקום.

רב משה יוסף החוויר כסיד ההיכל, שוב מתעוררת רעייתו להשבית את כל השמחה ובריש גלי, איזה טעם תהיה לשמחה הזאת עתה?

עדיף היה אם היה עושה את החתונה במעמד עשרה אנשים בלבד, איש לא היה בא להפריע אם הייתה השמחה בביתו הפרטי, אבל עתה מאוחר מדי, לבו כמעט התפוצץ מצער ואכזבה איומה, הוא תמה איך אירע הדבר? אחרי שקיבל את ברכת רבו המו”צ הגאון הצדיק רב וועוויל ואת ברכת רבו האדמו”ר מ”תולדות אהרן” שני קדושי עליון, סבור היה שהכל ילך למישרין והנה כעת בוקה ומבולקה.

הישועה הפתאומית:

אך כפי שצרות באות בפתאומיות גם הישועה הגיעה בפתאומיות.

איש לא האמין למה שעומד להיות, לפתע פרץ מומי בר שעמד כל העת בצד בצעקות אדירות: בוז לכם רשעים ”עושי מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס” אתם תת אדם ואינכם ראויים לתואר אנוש.

הוא לא הסתפק בכך, הוא התקרב אל אחד הברנשים כשהוא אוחז בזקנו ופאותיו בחוזקה, עד שכמעט שתלשם.

”יונטי פרגר אתה רשע מרושע וצמא דמים, רשע היית משחר ילדותך ועד לרגע זה אינך נח על השמרים, לא די לך במה שדאגת במו ידיך להוריד את חיים שלום מהדרך הישרה לשאול תחתית, אתה בא להרוס לו את חייו החדשים? הרצחת וגם ירשת!?”

אלמלי נצמדת אליו כעלוקה כשהיה צעיר מבולבל שמחפש את עצמו ובמתק לשונך טמטמת את מוחו, לא הייתה לו כל שייכות לעולם החילוני, אתה זה שגררת אותו לשם במו ידיך, לא תוכל להכחיש את דברי, כי אתה עצמך סיפרת לי זאת בגאווה, יש לי הקלטה שלימה על כך, באחד התיקים שלי, והיכן סיפרת לי זאת? במסעדה בתל אביב, מסעדת טריפה יוקרתית, בה אכלת נבילות וטריפות בהנאה מרובה והכשלתני גם כן לגודל צערי, החלק הארי של השיחה היה, כל עלילותיך עם חיים שלום שבזכותך הוא חייל מצליח בצבא.

התפארת בפני, איך הצלחת לשבות אותו במצודתך הפרוסה, אחר מיכן סיפרת לי איך ניסת להתערות בין אנשי הבוהמה בתל אביב ונעשית אחד מעשירי תל אביב, כל דמותך נראתה אז כאילו נולדת חילוני, איש לא היה מצליח לקלוט שהיית פעם מהקמבצ”ים של הקנאים בירושלים, עד שהיא הקיאה אותך מקרבה.

חשבת שתבנה את עצמך מחדש כגוי גמור, אבל מה לעשות שבור היית ובור נשארת ולא הצלחת להרשים אפילו אחת מבנות תל אביב, אלמלי כן לא היית חוזר לירושלים ומתחפש כחרדי ומנסה להשיב את מזלך.

תאמר פשוט, אני מקנא בחיים שלום שהצליח לשוב בתשובה שלימה וה’ השיב לו אהבה על כך ולכן זכה להשיב את האבדה שלו, ואילו אני מסתובב שנים סביב עצמי, שרפתי את

הקשרים עם משפחתי, נותרתי עירום ועריה, לכן אני כועס על כל העולם בעיקר על חיים שלום שלא הצלחתי להרוס אותו כפי שחשבתי.

שני הברנשים החוירו כסיד, לכזו מתקפה לא התכוונו. הם ניסו לברוח מהמקום, אלא שכמה גברתנים שהיו במקום הצליחו להתעשת ואחזו בהם בכוח, הם כיבדו אותם במתת יד, אחת למעלה ושבע למטה, כשהם מונים, אחת, אחת ושתיים, אחת ושלוש אחת וארבע וכו' ושבים חלילה.

חיים שלום עמד בצד כשהוא מבולבל לחלוטין, לכזו ישועה מופלאה לא ציפה, מומי בר הציל אותו מספר פעמים בעבר והיום הציל את כבודו פעמיים.

הוא ניגש אל מומי והחל לברכו בכל לבו בכל הברכות האמורות בתורה, הוא איחל לו שיזכה לשוב בתשובה שלימה ולשקוד על התלמוד ובקרוב יזכה לבנות בית נאמן בישראל עם בת ישראל כשרה. לאחר מיכן החלו השניים לרקוד ”ישיש עליך א-לוקיך כמשוש חתן על כלה“

לאחר שנרגע ניגש אל יונטי ואמר לו ”מחול לך מחול לך מחול לך אין לי עליך קפידא, נגזר עלי לעבור עוד סאת יסורים כדי לכפר על כל העוונות שלי בעוה”ז, כדי שלא אצטרך להיצרף בכור היסורים בעוה”ב, אתה רק היית השליח, אני מברך אותך שתזכה לשוב באמת אל הבורא ולא תצטרך ללבוש את הבגדים האלו כשחקן, ברגע שתחזור בתשובה שלימה, הקב”ה ישלח לך את השידוך שלך במהרה, כדאי לך לשוב עכשיו, כי כל יום שאתה מתמהמה אתה יותר ויותר תהיה שקוע בטיט הייוון“.

יונטי עמד נכלם כולו, כל מזימותיו לא הועילו, גם חברו מורדי פאר שהיה שבבניק אמיתי ושחקן מחופש שהגיע במיוחד מתל אביב כדי לעזור לו לקלקל את השמחה רעד מפחד, שמא יגלו את זהותו האמיתית ויעשו לו ד' מיתות בי”ד. אולם לאחר שנרגעו הרוחות עזבו את שניהם, ברגע שהחלו הריקודים סביב החתן נעלמו שניהם במהירות כדי שלא ידלקו אחריהם ויעשו בהם שפטים.

יונטי גילה במאוחר שכל התחפושת שלו לא הועילה לו, ברגע אחד עלה עליו מומי בר, הוא חשף את זהותו לפני קהל גדול ומי יודע אם לא ידליף את כל הסיפור לרחוב, מעתה אין לו מה לחפש בירושלים, איש לא יקנה את הזהות החסידיית שניסה לעטות על עצמו. הוא ארז את חפציו ונמלט באישון לילה מירושלים כשהוא נוהג ברכבו כשהוא מחלל שבת בפרהסיא, הוא לא רצה להמתין למוצאי שבת שמא חיייו יהיו בסכנה, מאז נעלמו עקבותיו לחלוטין, איש לא הזיל דמעה על אותה דמות מפוקפקת שעד היום איש לא יודע מה עלה בגורלה, האם הצליח במקום אחר או שנותר רווק ממורמר עד למותו.

***

אחרי שהחתן והכלה יצאו מחדר יחוד הוסעו ברכב לבית משפחת הויזמן, כדי לחוג את ליל שבת הראשון בחיק המשפחה החדשה, רב משה יוסף ואשתו נוסעים ברכב אחר, כדי שלא תצליח אשתו לקלקל, הבכי שלה ממשיך כל העת, היא אינה פוסקת מלמרר על גורלה, היא יצאה מבוישת ביותר, קהל רב ראה כי איש אינו מתחשב בדעתה, זה הציג

אותה כאשר שאינה שפויה בדעתה היא באה לקלקל את שמחת בתה, לאחר כל כך הרבה שנים, מי עושה כן? רק אויבת ולא אם הכלה. מאיזה צד שהיא מסתכלת על עצמה, היא יצאה לא טוב.

רב משה יוסף שתק כל הדרך, הוא לא ניסה להרגיע אותה, לא זה הרגע המתאים, הוא היה במתח עצום מההמשך, אם השנאה שלה לחיים שלום לא פגה אפילו לרגע קט, איך יוכלו בני הזוג להקים בית שליו? ברם כשהתחילו את הסעודה שב אל עצמו, הוא המתין לחתן והכלה שיגיעו, החתן כובד לקדש על היין ולשבת בראש השולחן כשלצידו המחותר, רעייתו יושבה בחדר השני עם הנשים כך שהיה לה קל יותר.

כל הסעודה דרש ר' חיים שלום (הוא קיבל את התואר על ידי הדיין רבי אליהו זלוטניק בעת שסמך את ידיו בברכה וקראו בפה מלא רב חיים שלום ברב שלמה זלמן) כל אמרה הייתה פנינה נפלאה, הוא חרוז את הפרשה עם המפרשים, כשהוא מקטע את הנושאים לחלקים, כל פסוק קיבל התייחסות נפרדת, מי שעקב היטב גילה כי היה כאן בניין בנוי היטב שמאחד את כל החלקים, אבל לאלו שלא הייתה היכולת לאחוז ראש על הכל, יש את היכולת להתמקד בכל פסוק בנפרד, הדברים היו נופת צופים, מרגליות יקרות שרבים מהם לא שמעו, לפתע התגלה לעולם כי החתן הוא גאון נפלא ששולט בכל מכמני הפרשה, בחלק הדרוש הפלפול והגימטריות ואפילו לא מעט מחלקי הסוד, הכל נאמר בשפה צחה וברורה עד שאפילו קטני השכל הבינו את הכל.

רב משה יוסף רווה כולו נחת, אם היה ספק כל שהוא בחתן התגלה שאי אפשר שיהיה כן, אי אפשר לדבר בנושאים כאלו בלי שהראש התקדש והיטהר, כל האשמות הן כפי שאמר הבחור מומי בר, קנאה ושנאה עזה של בחור מתוסכל, הוא זכר את משפחת פרגר ואת הבושות הנוראות שהסב להם בן הבלייעל יונטי, האם צריכים להתפעל מהאשמות שלו? נכון שבצבא החליק ועשה טעויות רבות, אבל התחרט על הכל ועשה תשובה, זה כוח התשובה שמוחקים את כל העבר, נוצרה נשמה חדשה שאין לה כל קשר עם העבר.

בלילה כשאישי לא היה, שוחח רב משה יוסף עם רעייתו והבהיר לה כי חידושי תורה כפי שאמר החתן מעידים כאלף עדים שהוא עומד במדרגה גבוהה מאד, ואין לה לחוש מאי שפיות דעתו, אין ספק שכל מי שהיה עובר כל כך הרבה תהפוכות חיים וכל כך הרבה אכזבות עד לרגע האחרון לא היה נוהג אחרת, הטעות הגדולה שעשינו, פתחתנו את השמחה שלנו לקהל הרחב, בכך גירינו את הסטרא אחרא שתבוא ותקטרג ברגע האחרון, אבל החתן קיבל מאת הדיין הצדיק רבי אליהו ברכה חמה ביותר, שהזוג יזכה לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות ועלייך להאמין שכך יהיה.

ציפורה שמעה ושתקה, היא הפנימה כי עליה מעתה להיות בצד ולתת להשגחה העליונה להוליך את הבית.

***

מתנה הראויה להתכבד.

מוצש”ק הגיע קהל גדול לניטצ’אדע מהם סקרנים רבים שכבר שמעו על כל העלילה הסוערת שהייתה בחופה, כולם רצו לראות במו עיניהם כי השלום והשלום שבו אל המעון והבית עומד על יסודות יציבים.

חבורת המשמחים הגיעה, כפי הבטחת רבי יעקב גלבשטיין, הוא בא עם עוד חמישה מטובי אנשיו כשהם מלווים עם אברמ’לה שפילער הבקי הגדול ביותר בניגוני מירון וכל הז’אנר שיש, הוא היה מצויד בטרבוקה כשהוא מכה בה כדי ללוות את הניגונים בצליל (בירושלים אי אפשר להביא כלי זמר, בשל התקנה שהנהיגו גאוני וצדיקי ירושלים בזמן רב שמואל סלנט ורבי מאיר אוירבאך רבה של קאליש שלא ינגנו בשום כלי זמר בשל הצער שלנו על חורבן הבית, אי אפשר סמוך ונראה למקדש לזמר כאילו שכחנו מהאבל).

הפתעת הערב הייתה הופעת שני דרוזים אסליים, ידידים של רב משה יוסף, לבושים עם קפוטות חסידיות, כשלאשם תרבושים טורקיים, הם החלו לרקוד בעוז ריקודי דבקה דרוזיים כמוסטפה ודומיו, כשאברמ’לה מלווה אותם בהתלהבות, כשהוא עושה את ידיו מנענעות באויר כמנגן על גבי הקלרינט, השמחה גאתה, רב יעקב וחבריו פוזו ורקדו בהתלהבות קודש את ניגון הבקבוקים ואת שיר העליה למירון רב, שפר’ס ניגון וגר זאב עם כבש, האט אזוי, ועוד פריילאכ’ס שונים מהז’אנר הרומני, גם שירי הצוענים (דיא ציגיינערס) לא נעדרו, דומה שהתזמורת הפילהרמונית באה לחגוג רק בלא כלי נגינה.

אברמל שלף לפתע את ”קארמן על הקרח” ניגון מרגש ביותר (ישראל זוהר רב אמן הקלרינט של התזמורת הפילהרמונית מפליא לנגן אותו, ניתן לשומעו באחד הדיסקים שהפיק, גם שמואל אחיעזר מוריד אותו יפה מאד) אפילו האדישים ביותר התרגשו מהצלילים שנגעו בכל נימי נשמתם. אבריימל לא הסתפק בזה, הוא החל לנגן את ניגוני נפתולי ברנדווין (נגן הקלרינט המטולוגי של צפת) נפתולי ממטולה, דייב טאראס (הקלריניסט בה’ הידיעה ממנו שואבים כל הנגנים את הידע שלהם) כאילו קם וצף לעיניהם, כשאת מיטב הניגונים שלו יודעים רק מועטים (כגיורא פיידמן חנן בר סלע מוסא ברלין חילי פרנק נחמן צוקר אברומי בלטי ישראל זוהר שמואל ניימן שמואל אחיעזר סם מוזיקער שהם גדולי הנגנים של הזמר היהודי) הקהל יצא מכליו, קונצרט כזה לא שמעו מאז ומעולם.

לפתע הגיע אורח שאיש לא ציפה לראותו, יהודי אמריקאי בעל זקן מסודר לבוש בהמבורג וקפוטה חסידית, מלווה בשני אברכים, הוא ניגש אל חיים שלום כשבדו מעטפה גדולה עטופה בנייר צלופן. על גביה היה כתוב בגדול.

”געווידמעט ספצייעל פאר דעם חתן חיים שלום פינקלשטיין הי”ו- מוקדש במיוחד לחתן חיים שלום הי”ו”.

הוא הציג את עצמו לפני חיים שלום.

”אני נפתלי הרטשטיין מארה”ב, אמך היקרה תסביר לך את דרגת הקשר שלנו”.

הוא הושיט את המעטפה ולחץ את ידי החתן בחמימות ובירך אותו בכל הברכות הכתובות בתורה.

לפתע החל לשיר בקולי קולות ”ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות“ בניגון עתיק יומין שאף חיים שלום שבקי גדול היה בניגונים לא הכיר, אבל היה מי שהכיר זאת היטב, אבריימל שפילר שאיש לא הפתיעו בשום ניגון, הצטרף וחיזק את המנגינה עם עוד כמה תוספות, הקהל קלט את הניגון כעבור שתיים שלוש פעמים משום שלא היה מסובך.

כך נשמעה המנגינה במשך כעשר דקות רצופות, כשהקהל אחוז האקסטזה קופץ על גבי הספסלים בעוז.

חיים שלום באותם רגעים הזיל דמעות כנחל, לא היה אדם מאושר יותר ממנו, הוא זכה בברכה כזאת, מפי עשרות אנשים שבירכוהו עם כל הלב בשירה ובזמרה. אין ספק שברכה כזו תתקיים.

באישון לילה הסתיימה הניטצ'אדע, הקהל התפזר ורק חיים שלום ורב משה יוסף נותרו בסלון. הוא הושיט את המעטפה שקיבל לחמיו, הלה פתח את המעטפה ולגודל תדהמתו מצא שם מפתח של דירה בבית וגן והנחיות באידיש ובאנגלית, כי דירה זו הועברה כבר לבעלותו של חיים שלום, זוהי דירה רחבת ידיים עם חדר ”אוצר ספרים“ ענק מלא וגדוש עם ספרים בכל מקצועות התורה, לזה צורף מפתח מיוחד, כדי שאיש לא ישבור את פרטיותו, חיים שלום יוכל לשבת כל ימי חייו וללמוד באין מפריע.

”שמעתי כי אתה מבקש להקדיש את כל ימי חייך ללימוד, בלי שיפריעו לך, מאד התרגשתי מכך, כל ימי חיי רציתי לעשות כן, אבל באו טרדות שונות בעסקי ציבור שמנעו ממני לעשות כן בשלימות, הדירה הזאת ניתנת לך אדעתא דהכי (על דעת כן) שאתה מבצע את ההחלטה, ביום שתשנה את דעתך, עליך להשיב אותה אלי, עשיתי תנאי קודם למעשה ותנאי כפול והפקדתי זאת בידי נוטריון באמריקה שעל דעת כן אני מעביר לך בעלות. בטוחני שכל זה מיותר, כי אתה הגעת למדרגה הזאת ולפיכך אהיה ה”זבולון“ שלך ואתה תהיה היששכר ששוקד על התורה בכל עת, בן דודך שרק לפני זמן מועט זכה להכירך. נפתלי הרטשטיין“.

רב משה יוסף לא ידע את נפשו, הוא שמע פעם מהמחותנת שרב נפתלי חושב להגיע ארצה, אבל לא שמע ממנו עד עתה, יתירה מכך, שהוא יתן מתנה שתעמיד את חתנו על הרגליים שלא יצטרך לחפש מקורות כספיים כדי לקיים את הבטחתו לה, על כל אלו לא חלם, ה' שילם לו על צרותיו בכפל כפליים.

הוא תפס ביד חתנו ורקד עמו שעה ארוכה. לנגד עיניהם התגלה כי הקב"ה משלם לאוהביו על הכל, פרט אחד לא נעדר.

לאחר ימי השמחה עבר חיים שלום להתגורר בדירה שהתגלתה כמרוהטת בטוב טעם, ר' נפתלי עשה את הכל בסתר, בלי לנסות לקבל תודה אחת על כך, כבר ביום ראשון עלה על מטוס בשל תפקידו בסנאט.

ר' חיים שלום מאותו יום קבע חברותות עם כמה אברכים חשובים שניאותו לבוא אל ביתו וכמעט לא יצא מחדרו רק לתפילות, הוא הצניע את עצמו עד שלא שמו לב אל הדייר החדש שהתווסף אל השכונה, הוא הילך בצידדי דרכים ורק יחידי סגולה ידעו כי כאן צומח גדול נסתר לחלוטין.

הוא זכה לקדש את ביתו שיהיה מקדש מועט כשעזרתו בקודש פורקת ממנו כל עול. אשרי מי שזוכה להגיע לכאלו מדרגות, יהי רצון שנזכה כולנו להיות מאלו שמקדישים את חייהם לתורה ופורקים מעצמם את עול החשבונות הרבים כפי שכותב הרמב"ם בסוף שמיטה ויובל, אמן.

סיפור / מתוך מדור 'ויאמר שמואל' באספקלריא הנוכחי

מדוע חסיד גור חילק קוגל בספינקא?

בילדותי, במשך תקופה ארוכה התפללתי, עם אמו"ר שליט"א כמובן, בלילות שבת בביהמ"ד של חסידי ספינקא ברחוב דונולו. אמו"ר שליט"א אהב את הנוסח הספינקאי, האוירה החסידית החמימה ושירת ה'לכה דודי' העליזה והשמחה, ואילו אני אהבתי את העלון השבועי שחולק שם, עם הסיפור- בהמשכים משובב הנפש (בו תמיד היהודי הכפרי ניצח את הפריץ הרשע...), ואת בני הדודים שלי, שהיו מתפללים בספינקא עם דודי, איש החינוך הרה"ג רבי ברוך גנוט שליט"א. זכיתי להכיר את הרבי הקודם מספינקא הרה"צ רבי יעקב יוסף מספינקא זצ"ל, שנפטר כשהייתי בכתה ה', וכמובן את בניו שליט"א, האדמו"רים מארה"ב, ובעיקר את בנו כ"ק האדמו"ר מספינקא שליט"א, שהמשיך לכהן באדמו"רות במרכז ספינקא ברחוב דונולו בבני ברק, כאשר מלבד מאות חסידיו, מסתופפים בצילו המיוחד עוד אלפי יהודים, כידוע.

היינו מגיעים מידי פעם ל'טישים' של הרבי זצ"ל והרבי יבלחט"א, ועד היום שרים אצלנו בבית, לצד ה'ק-ה ריבון' הויז'ניצאי, גם את 'קה ריבון' במנגינת ספינקא.

דודי רבי ברוך גנוט שליט"א היה משתתף קבוע ב'טישים' של הרבי זצ"ל (וגם של הרבי שליט"א) והוא שם לב שב'טיש' משתתף בקביעות חסיד גור מבוגר, שגם טרח להביא בכל שבת ל'טיש' קוגל חם וריחני. "מה לגערר חסיד ולספינקא?" שאל אותו דודי והחסיד- גור סיפר לו סיפור מדהים: "כשהייתי אברך צעיר, לא חשתי בטוב. דרשתי ברופאים ולאחר בדיקות שונות שערכתי, גילו אצלי את המחלה הידועה רח"ל. כל הבדיקות שערכתי גילו את אותה התוצאה והרופאים לא נתנו לי לחיות זמן רב, לפי דרך הטבע. בצר לי נכנסתי למורי ורבי בעל ה'בית ישראל' מגור זצ"ל וביקשתי את ברכתו לרפואה שלמה. השיב לי ה'בית ישראל': "למה אתה בא אלי? אתה הרי גר קרוב להרבי מספינקא. כנס אליו ובקש ממנו ברכה!".

"הרבי אומר ואני מציית. נכנסתי לרבי מספינקא וסיפרתי לו על מחלתי. הרבי מספינקא הגיב ואמר: "קח קצת כסף, תחפש איזה גוי ותמכור לו את המחלה שלך"...

יצאתי לרחוב וראיתי ערבי שעובד בבניין. "איך קוראים לך?", שאלתי.

"אחמד", השיב האחמד.

"אתה מוכן לקנות ממני את המחלה שלי?", שאלתי אותו, "אני חולה בסרטן. אתה מוכן לקנות ממני את המחלה?"...

אחמד התפוצץ מצחוק. "שלש מאות שקל ואני קונה ממך את המחלה שלך"...

שילמתי לו מיד 300 שקל, לחצנו ידיים וסגרנו עסקה. ליתר בטחון החתמתי אותו על מסמך, לפיו המחלה שלי עוברת אליו תמורת 300 שקל.

כעבור מספר ימים שבתי לבית החולים לבדיקות. ערכו לי צילומים והרופא הביט בהם בתדהמה. הוא שב ודרש לערוך לי צילומים נוספים, כינס קונסולייט רופאים ובסיומם הכריז: "אני לא מבין מה קרה. המחלה שלך נעלמה. אתה בריא לגמרי"...

ממשיך ומספר הגערר- חסיד לדודי רבי ברוך שליט"א: "פניתי לאתר הבנייה וחיפשתי את אחמד. "אחמד עזב את העבודה"- אמר לי פועל בנין אחד- "גילו אצלו מחלה קשה, גילו שהוא חולה בסרטן"..."